

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ERDAL ÖZ HAYATI, ESERLERİ VE
SANATI**

EMRAH CEYLAN

TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR. ESAT CAN

EDİRNE 2015

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRAH CEYLAN tarafından hazırlanan ERDAL ÖZ HAYATI, ESERLERİ VE SANATI konulu YÜKSEK LİSANS tezinin sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 15.-16. maddeleri uyarınca 27.03.2015 Cuma günü saat 15.00'da yapılmış olup, tezin* kabul edilmesine OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Doç. Dr. Yüksel TOPALOĞLU	kabul edilmesine	
Yrd. Doç. Dr. Bahtiyar ASLAN	kabul edilmesine	
Yrd. Doç. Dr. Esat CAN (Danışman)	kabul edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10068367
Yazar Adı / Soyadı	EMRAH CEYLAN
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 54757530624
Telefon	5372927907
E-Posta	emrahceylan34@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	ERDAL ÖZ - HAYATI, ESERLERİ VE SANATI
Tezin Tercümesi	ERDAL OZ - HIS LIFE, WORKS AND ART
Konu	Türk Dili ve Edebiyatı = Turkish Language and Literature
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2015
Sayfa	256
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. DR. ESAT CAN 18259890990
Dizin Terimleri	Türk dili ve edebiyatı=Turkish language and literature ; Türk edebiyatı=Turkish literature ; Türk romanı=Turkish novel ; Edebi inceleme=Literary analysis
Önerilen Dizin Terimleri	Hikâye = Story Erdal Öz = Erdal Oz
Kısıtlama	Yok

Yukarıda bilgileri kayıtlı olan tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

28.03.2015

İmza:.....

Tezin Adı: Erdal Öz Hayatı, Eserleri ve Sanatı

Hazırlayan: Emrah Ceylan

ÖZET

Erdal Öz Hayatı, Eserleri ve Sanatı adlı çalışma, Türk edebiyatında yazarlık ve yayıncılık yönleriyle iz bırakmış Erdal Öz ve eserleri üzerine biyografik bir çalışmadır.

Yazar, edebiyat dünyamıza beş hikâye kitabı, iki roman, üç çocuk kitabı, iki anı ve bir de gezi kitabı kazandırmıştır. Onun hikâye ve romanlarının incelendiği çalışmada diğer türlerde yazdığı altı eseri üzerinde de ayrıca durulmuştur.

Sanatçı, daha çok hikâyeci olarak tanınmakla birlikte, farklı bir anlatımla yazdığı *Yaralısın* adlı romanıyla adından çokça bahsettirmiş, *Gülünün Solduğu Akşam* adlı anı kitabıyla bir döneme ışık tutmuş ve bu kitabı, kendisiyle özdeşleşen kitaplar arasında yer almıştır.

Çalışmamızda 1950’li yılların sonlarından 2003 yılına kadar çeşitli türlerde eser veren Erdal Öz’ün eserlerini ayrı ayrı tasnif edip metin tahlili yöntemiyle inceledik. Onun edebiyatımızdaki yerini, eserlerinin edebî değerini belirlemeye çalıştık. Ayrıca, Türk edebiyatının, üzerinde kapsamlı bir çalışma yapılmayan isimlerinden birisi olarak gördüğümüz yazarı edebî verimleriyle yeniden gündeme getirmeyi amaçladık.

Anahtar Kelimeler: 1. Erdal Öz 2. Türk Edebiyatı 3. Hikâye 4. Roman

Name of Thesis: Erdal Oz - His Life, Works And Art

Prepared by: Emrah Ceylan

ABSTRACT

This is a study about the life, works and art of Erdal Öz who has had a remarkable impact with authorship and publishing aspects on Turkish Literature.

Author has written; five story books, two novels, three children's books, two memoirs and a travel book. In the study, which his novels stories are investigated, his works of other kinds are also examined.

Mostly known as the storyteller, the author has gained fame with his work named *Yaralısin* and enlightened to a new era with his memoirs named *Gülünün Solduğu Akşam*. Moreover this study has taken its place among his works which has been mostly identified with himself.

I this study, the books of Erdal ÖZ, who gave lots of literary works from the ends of 1950s to 2003, have been investigated thoroughly and classified according to method of text analysis. We have worked to assess his place in our literature and evaluate his works literally. In addition we have aimed at reminding the author about whom not much literary study in Turkish literature has been carried out.

Key Words: 1. Erdal Öz 2. Turkish Literature 3. Story 4. Novel

ÖN SÖZ

Edebiyat eserleri, içinde doğdukları toplumun duyuş ve düşünüşünü, hayatı algılayış biçimlerini, büyük tarihî dönemlerde ortaya çıkan sosyal psikolojinin bütün ve en ince ayrıntılarını kendilerinde yaşatırlar.

Erdal Öz, denebilir ki, yirminci yüzyılın ikinci yarısı boyunca eser vermiş yazarlardan biridir. Dönemin hassasiyetlerini eserlerine yansıtmış, gerek hikâye gerek roman türünde edebiyatımızda kalıcı eserler bırakmıştır. Türkiye'nin en bunalımlı yıllarına şahit olan yazar, yaptıkları ve yazdıklarıyla Türk edebiyatında kendine özgü bir yer edinmiştir.

Türk edebiyatı tarihinde, edebiyatın toplumsal işlevinin son derece ileri boyutlarda algılandığı, toplumu yeniden oluşturmanın aracı görüldüğü Cumhuriyet dönemi edebiyatının 1970'li yılları, politik edebiyatın tipik bir örneği sayılabilir ve Erdal Öz bu dönemde eser vermiş yazarlar arasında adı ilk sıralarda anılması gereken sanatçılardan biridir. Bu dönemin yazar ve şairlerinden birçoğu, toplumcu mahiyetteki fikir ve düşüncelerini edebiyat yoluyla ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda Erdal Öz, toplumsal konuları eserlerinde öne çıkarıp yanı sıra bireyselliğe de yer verdiği eserler yazmış, bundan başka Türk edebiyatında bugün de öncü durumunda olan bir yayınevi kurarak adından sıkça söz ettirmiştir.

1970-1980 yılları arasında roman yazarları sayısında büyük bir artış görülür. Yazar sayısındaki artışla birlikte, romanlarda ele alınan konularda çeşitlenme, yazarların toplum sorunlarına eğilişlerinde de artış göze çarpar. Bir yandan köy ve köylü sorunlarının anlatımı sürerken, bir yandan da yazarların sıkıntısını yaşadıkları 27 Mayıs ve 12 Mart olayları ele alınır.

Erdal Öz ve onun eserleri üzerine yaptığımız bu araştırma ile edebiyat tarihimizin bir dönemine ışık tutmayı amaçladık. Cumhuriyet döneminin bu çalkantılı yıllarında toplumcu-gerçekçi anlayışa uygun eserler veren Erdal Öz'ün eserlerindeki konu ve fikirleri tespit etmeyi, eleştiri ve yorumlarını belirleyip ortaya çıkarmayı ve bu yoldan giderek edebiyat tarihçiliğine katkıda bulunmayı öngördük.

Çalışmamızda önce yazarın eserlerini metin tahlili yöntemiyle inceledik. Metinlere sadık kalarak yaptığımız incelemeleri, dönemi anlatan kitaplar, akademik düzeyde yapılmış edebiyat araştırmaları ve edebiyat tarihleri ile desteklemeye gayret ettik.

Giriş, Sonuç ve Kaynakça dışında dört bölümden oluşan çalışmamızın Birinci Bölümünde, yazarın hayatı, doğumundan vefatına kadar olan süreçte edebî hayatıyla beraber anlatıldı.

İkinci Bölümde yazarın hikâyeleri tema ve yapı unsurları bakımından incelendi. Üçüncü Bölümde, sanatkârın romanları metin tahlili yöntemiyle incelendikten sonra Dördüncü Bölümde, eser verdiği diğer yazı türlerinden çocuk ve gezi kitapları ile anı kitapları hakkında genel bilgi verildi.

Çalışmamız Sonuç ve Kaynakça ile bitirildi.

Çalışmam boyunca her safhada yardım ve rehberlik eden hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Esat CAN'a; fikir ve görüşlerinden istifade ettiğimiz değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Recep DUYMAZ'a; Sayın Doç. Dr. Yüksel TOPALOĞLU'na ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Özcan AYGÜN'e minnet ve şükranlarımı sunarım.

Ayrıca, yorgunlukları beraber paylaştığımız dostum Barış Can KURT'a; yardımları için Esra AKGÜN'e ve maddî-manevî hiçbir desteğini esirgemeyen güzel aileme kalpten teşekkürü bir borç bilirim.

Emrah CEYLAN

Edirne, 2015

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
Devrin Siyasî, Sosyal Ve Kültürel Durumuna Bir Bakış	4
Erdal Öz'ün Edebiyat Dünyasına Girdiği Yıllardaki Hikâye Ve Romanımızın Durumu	13
1. BÖLÜM	19
ERDAL ÖZ'ÜN HAYATI	19
1.1.Aile Çevresi, Çocukluk ve İlk Gençlik	19
1.2. Lise Yılları.....	22
1.3. Üniversite Yılları	23
1.4. Ankara ve Yazı Hayatı	25
1.5. Çalışma Hayatı, İlk Eserler.....	26
1.6. Sergi Kitabevi, Yayıncılık Yılları, Siyasî Yıllar	28
1.7. Evlilik	30
1.8. 12 Mart Dönemi, Tutukluluk.....	31
1.9. Edebiyata Dönüş.....	34
1.10. İstanbul Yılları ve Can Yayınları	35
1.11. Aydınlar Dilekçesi Davası.....	37
1.12. Tekrar Yargı Önünde.....	40
1.13. Tekrar Yazarlık.....	42
1.14. Ölümü.....	45
1.15. Eserleri.....	46

1.15.1. Hikâye Kitapları.....	46
1.15.2. Romanları.....	46
1.15.3. Anı Kitapları	46
1.15.4. Çocuk Kitapları.....	47
1.15.5. Gezi Yazısı.....	47
2.BÖLÜM.....	48
HİKÂYELERİN İNCELENMESİ	48
2.1. Hikâyeleri	48
2.1.1. Yorgunlar	48
2.1.1.1. Çocuk	48
2.1.1.2. Babamın Elinde Bıçak.....	50
2.1.1.3. Kara Ev.....	51
2.1.1.4. Günaydınlı.....	52
2.1.1.5. Mumçiçekleri	54
2.1.1.6. Kuklacı	56
2.1.1.7. Sular Ne Güzelse.....	58
2.1.1.8. Babamdı	59
2.1.2. Kanayan	61
2.1.2.1. Taş.....	62
2.1.2.2. Ernesto	63
2.1.2.3. Kurt	66
2.1.2.4. Güvercin.....	67
2.1.2.5. Sığırcıklar	68
2.1.2.6. Kanayan.....	72
2.1.3. Havada Kar Sesi Var.....	74
2.1.3.1. Havada Kar Sesi Var	75
2.1.3.2. Vah Yunusum Vah Canım	76
2.1.3.3. Uçucu Bir Koku Gibi	77
2.1.3.4. Masa	79
2.1.4. Sular Ne Güzelse	81
2.1.4.1. Bir Kuşu Tanımak.....	81

2.1.4.2. Bir Uçurtma Gibi	83
2.1.4.3. Bitirim	85
2.1.4.4. Kardır Yağan Üstümüze.....	86
2.1.4.5. Kediler.....	88
2.1.4.6. Unutulmaz Bir Atlı.....	88
2.1.4.7. Yaş Günü.....	91
2.1.4.8. Kırmızı Şemsiye.....	95
2.1.4.9. Sevişmenin Resmi.....	97
2.1.5. Cam Kırıkları	100
2.1.5.1. Cam Kırıkları	100
2.1.5.2. O Eski Denizde	102
2.1.5.3. Karanlıkta Sulara Bata Çıka.....	103
2.1.5.4. Babam Resim Yaptı	104
2.1.5.5. Dedem Bana Küsmüş.....	106
2.1.5.6. Onca Sevişmeden Sonra.....	108
2.1.5.7. Sevgili “Acı”	110
2.1.5.8. Dövmeye Geldiler	113
2.1.5.9. Tam Denize Atlarken	115
2.1.5.10. İki Güzel Kadınla	118
2.2. Hikâyelere Tematik Bakış	120
2.2.1. Bireysel Temalar	120
2.2.1.1. Çocukluk, Aile ve Geçmiş Özlemi.....	120
2.2.1.2. Aşk, Kadın ve Cinsellik	124
2.2.1.3. Yalnızlık ve Kaçış.....	126
2.2.1.4. Diğer Temalar	128
2.2.2. Toplumsal Temalar	128
2.2.2.1. Siyasî, Toplumsal Baskıya Direnme ve İşkence	129
2.2.2.2. Edebiyat ve Tutukluluk	132
2.2.2.3. Hayvan ve Tabiat Sevgisi.....	133
2.2.2.4. Evden Giden Devrimci Oğul ve Oğul Hasreti	135
2.3. Hikâyelerde Yapı.....	137

2.3.1. Hikâyelerde Şahıs Kadrosu.....	137
2.3.2. Hikâyelerde Zaman.....	141
2.3.2.1. Vaka Zamanı	141
2.3.2.2. Nesnel Zaman.....	146
2.3.3. Hikâyelerde Mekân.....	148
2.3.4. Hikâyelerde Bakış Açısı ve Anlatıcı.....	154
2.3.5. Hikâyelerde Dil ve Üslûp	157
3. BÖLÜM.....	160
ROMANLARIN İNCELENMESİ.....	160
3.1. Odalarda	160
3.1.1. Konu.....	161
3.1.2. Olay Örgüsü.....	161
3.1.3. Şahıs Kadrosu	167
3.1.4. Zaman	177
3.1.5. Mekân	179
3.1.6. Bakış Açısı ve Anlatıcı	185
3.1.7. Dil ve Üslûp.....	187
3.2. Yaralımsın	189
3.2.1. Konu.....	189
3.2.2. Olay Örgüsü.....	190
3.2.3. Şahıs Kadrosu	203
3.2.4. Zaman	218
3.2.5. Mekân	221
3.2.6. Bakış Açısı ve Anlatıcı	226
3.2.7. Dil ve Üslûp.....	227
4. BÖLÜM.....	232
ESER VERDİĞİ DİĞER TÜRLER.....	232
4.1. Çocuk Kitapları	232
4.1.1. Alçacıktan Kar Yağar	232
4.1.2. Dedem Korkut Öyküleri	233
4.1.3. Babam Resim Yaptı	234

4.2. Gezi Yazısı	235
4.2.1. Bir Gün Yine Allı Turnam.....	235
4.3. Anı Kitapları.....	237
4.3.1. Gülünün Solduğu Akşam.....	238
4.3.2. Defterimde Kuş Sesleri.....	241
SONUÇ	245
KAYNAKÇA	251

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
Doç. Dr.	: Doçent Doktor
No.	: Numara
Prof. Dr.	: Profesör Doktor
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire
Yrd. Doç. Dr.	: Yardımcı Doçent Doktor

GİRİŞ

Türk edebiyatında hikâye ve roman bir tür olarak diğer edebî türlerden daha geç bir dönemde ortaya çıkmıştır. Her ne kadar Türk edebiyatında hikâye ve romanı karşılayan mesnevi ve halk hikâyeleri gibi türler kullanılmışsa da batılı anlamda hikâye ve romanın doğuşu, ülkede her alanda köklü değişikliklerin yaşandığı Tanzimat dönemine rastlar.

“Türk romanı, tarih bakımından, ülkenin bütün kurumlarını değiştirecek olan yeni bir yönelişin başlamasıyla ortaya çıkar. Osmanlı İmparatorluğu’nun çözülmesi ve aydın bir çevrenin Batı uygarlığının bilincine varması, Türkiye’de belirecek ve edebiyat tarihinde yeni bir çağı başlatacak olan kültür gelişimini oluşturur.”¹

Türk edebiyatında modern anlamda hikâye ve roman Tanzimat döneminde, çeviriler ile başlar. İlk çeviri Fenelon’un *Telemaque* adlı eseridir. Onu, *Les Miserables (Sefiller)*, *Monte Kristo Kontu*, *Paul ve Virginie* ile Arapçadan çevrilen *Robenson* izler.²

Batılı tarzda eserler Ahmet Mithat Efendi’nin neşrettiği *Kıssadan Hisse* ve *Letâif-i Rivâyât*’ın ilk beş cüzü ile başlar. Emin Nihad Bey’in *Müsâmeretnâme*’si ise ikinci teşebbüstür. 1875’ten sonra ise bu tarzda eserler çoğalacaktır. İlk romanlar olarak da Şemsettin Sâmî’den *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*, Namık Kemal’den *İntibah* ve *Cezmi* ve Recâizâde Mahmut Ekrem’den *ArabaSevdası* adlı eserler görülür. Bu dönemde yazılan eserler, toplum ve kültür sorunlarını irdeleyen, hayatın ve insanın değişmelerini inceleyen ciddi bir fikir cephesine sahip değildirlir.³

¹ Güzin Dino, *Türk Romanının Doğuşu*, Agora Kitaplığı, İstanbul 2008, s.12.

² Mustafa Nihat Özön, *Türkçede Roman*, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s.141.

³ Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010, s.263.

Önce tercüme daha sonra taklit ve tanzir ile başlayan romanımızda sıra telif eserlere gelir. Teknik bakımdan Tanzimat'tan daha ileri eserlere Servet-i Fünûn döneminde rastlarız.⁴

Servet-i Fünûn sanatçıları sanatı, halkı eğitmek veya bilinçlendirmek yolunda bir araç saymadıklarından halka seslenen veya yararlı olmak amacı güden eserler vermemişlerdir. Kendi çevrelerini çirkin bulan, Batı'ya ve onun edebiyatına hayran olan bu yazarlar, teselliye "güzel"de, onu da Batı modeli sanatta arayan bireyci sanatçılardır.⁵ Bu dönemin en önemli şahsiyeti Halid Ziya Uşaklıgil'dir. Tanpınar'a göre, Halid Ziya'ya kadar, romancı muhayyilesinde doğmuş tek muharririmiz yoktur.⁶ *Mai ve Siyah* ile *Aşk-ı Memnu* yazarın ve Türk edebiyatının önemli eserleridir. Bunların dışında Mehmet Rauf'un *Eylül*, Hüseyin Cahit Yalçın'ın *Hayalîçinde* romanı ile *Hayat-ı Muhayyel* hikâye kitabı, Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun *GönülHanım* romanı ile *HaristanveGülistan* adlı hikâye kitabı bu dönemin başlıca eserlerindedir.⁷

Türk toplumunu altüst eden Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllar, tarihimizin önceki dönemlerinden ayrıldığı gibi, o yılların sanat, edebiyat ve düşünce hayatı da önceki dönemlerden ayrılmış ve konusunu Anadolu ve Balkanlar olmak üzere Türklerin yaşadığı yerlerden ve onların hayat mücadelesini konu alan Millî Edebiyat dönemini oluşturmuştur.⁸ Bu dönemin en tanınmış romancısı ve hikâyecisi Halide Edib Adivar'dır. *Yeni Turan*, *Ateşten Gömlek*, *Sinekli Bakkal* romanları ve *Dağa Çıkan Kurt* adlı hikâye kitabı önemli eserleridir. *Kiralık Konak*, *Sodom ve Gomore*, *Yaban*, *Ankara* romanlarının sahibi Yakup Kadri Karaosmanoğlu yine bu dönemde önde gelen yazarlardandır. Yeni Lisan davasını ortaya atıp savunan isimlerden Ömer Seyfettin bu dönemde başarılı hikâye örnekleri vermiştir. *Efruz Bey*, *Yalnız Efe*, *Yüksek Ökçeler* bunlardan birkaçıdır. Reşat Nuri Güntekin de *Çalılıkıuşu* romanı ile bu dönemin sevilen yazarlarından olmuştur. Refik

⁴ Mustafa Nihat Özön, *a.g.e.*, s.143.

⁵ Berna Moran, *Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış I*, İletişim Yayınları, İstanbul 2011, s.87.

⁶ Ahmet Hamdi Tanpınar, *a.g.e.*, s.265.

⁷ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1995, s.113-122.

⁸ Recep Duymaz, *Türk Edebiyatı Tarihinde Millî Edebiyat Dönemi (1911-1923)*, 3F Yayınevi, İstanbul 2008, s.191-192.

Halit Karay, Aka Gündüz, Müfide Ferit Tek, Halide Nusret Zorlutuna ve Şükûfe Nihal de Millî Edebiyat döneminin diğer romancı ve hikâyeci kadrolarını oluştururlar.⁹

Cumhuriyet dönemine geldiğimizde ise bu dönemin ilk yazarlarının, aynı zamanda Mütakere'nin amansız şartlarını, Millî Mücadele'nin çetin günlerini yaşamış, gelecek umutlarını taze tutmuş, acıyı ve kederi kendine yasaklayıp iyimser ve canlı bir edebiyatı besleyen yazarlar olduklarını görürüz. Bu dönemin romancı ve hikâyecileri Anadolu ve Anadolu halkına İstanbul'dan bakar. Okuyucuya Millî Mücadele ve inkılâplar anlatılır. Eskiye ve İstanbul'a karşı, yeni değerler ile Ankara yüceltilir. Savaş sonrasının getirdiği ahlâk çöküntüsü, işçi-işveren ilişkisi, ferdin psikolojik durumu ile sıradan insanların yaşantıları hikâye ve romana konu olur. Özellikle 1950'li yıllardan sonra ise maziyi özlemle anan, II. Dünya Savaşı'nın bıraktığı etkileri işleyen, ihmal edilmiş köyü anlatan, Almanya'ya göç eden insanların maceralarını konu edinen ve dinî yaşayışı telkin eden eserler yazılmıştır. Bu yıllarda üzerine hikâye ve romanlar yazılan en önemli hadiselerden biri; ülkenin demokratik süreciyle birlikte, 27 Mayıs ihtilâli ile 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 askerî müdahaleleridir. Bu gelişmeler, özellikle 1970'ten sonraki hikâye ve romanlarımızda başlıca temlerden biri olur.¹⁰

Cumhuriyetin ilk yıllarında Reşat Nuri, Yakup Kadri, Halide Edib, Refik Halit eser vermeye devam etmişlerdir. Yine Peyami Safa, Sadri Ertem, Sabahattin Ali, Memduh Şevket Esendal bu dönemde yazan romancı ve hikâyecilerdendir. 1940'lı yıllarda Samim Kocagöz, Faik Baysal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Halikarnas Balıkcısı; 1950'li yıllarda Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Fakir Baykurt, Kemal Tahir, Necati Cumalı, Tarık Buğra, Aziz Nesin, Attila İlhan, Cengiz Dağcı; 1960'lı yıllarda Hasan İzzettin Dinamo, Mehmet Seyda, Yusuf Atılgan, Rıfat Ilgaz, Emine Işımsu, Nezihe Meriç; 1970'li yıllarda ise Abbas Sayar, Erol Toy, Oğuz Atay, Selim İleri, Çetin Altan, Erdal Öz, Muzaffer İzgü, Adalet Ağaoğlu, Sevgi Soysal ve Pınar Kür eser vermiş başlıca romancı ve hikâyecilerdendir.

⁹ Kenan Akyüz, *a.g.e.*, s.180-189.

¹⁰ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2009, s.258-260.

Erdal Öz, edebiyat dünyasına 1960'lı yıllarda çıkmış olmakla birlikte asıl ününe 1970'lerden sonra ulaşmış bir yazardır. En çok hikâye, roman ve anı türünde yazdığı eserleriyle tanınmıştır. Kendisi hakkında Ayşe Sarısayın tarafından anı-biyografi türünde yazılmış bir kitap ve *Adam Öykü*, *Hece* gibi dergilerde kaleme alınmış yazılar bulunmaktadır. Ancak, tespit edebildiğimiz kadarıyla, yazara dair eser ve yazılar içinde bugüne kadar akademik anlamda yapılmış bir çalışmaya rastlamadık. Bu sebeple Erdal Öz Hayatı, Eserleri ve Sanatı üzerine bir çalışmanın Türk edebiyatına ve edebiyat araştırmalarına katkı yapabileceğini düşündük.

Devrin Siyasî, Sosyal Ve Kültürel Durumuna Bir Bakış

Edebiyat ve toplum iç içedir. Edebiyat içinde buldukları dönemin siyasî, sosyal ve kültürel durumundan etkilenir. Edebiyat eseri meydana getiren yazar veya şair, o toplumun bir ferdi olarak devrin yaşayış biçimini, sosyo-ekonomik durumunu, siyasî mücadelesini eserine konu edinir ya da yansıtır. Erdal Öz de Türkiye'nin sancılı denilebilecek bir döneminde eserler vermiştir.

Türkiye 1923-1938 yılları arasında Cumhuriyet Halk Partisi iktidarıyla yönetilmiştir. Arada Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası denemeleriyle çok partili siyasal hayata geçilmek istense de başarılı olunamamıştır. 1938'de Atatürk'ün ölümüyle birlikte 1950'ye kadar sürecek olan "Millî Şef" dönemi başlar.

Çok partili hayata geçmek için ilk atılan adım 1945 yılında kurulan Nuri Demirağ'ın Millî Kalkınma Partisi olur. Temmuz ayında kurulan ve Türk Siyasal hayatında bu dönemde kurulan ilk muhalefet partisi olmaktan öteye bir anlam taşımayan MKP Türkiye'de tek-parti döneminin artık resmen sona erdiğini gösterir. Bununla birlikte bu parti ne iktidar ne de muhalefet tarafından ciddiye alınmaz.¹¹

¹¹ Hikmet Özdemir, *Çağdaş Türkiye 1908-1980 (Türkiye Tarihi 4)*, Cem Yayınevi, İstanbul 2000, s.177.

Bu yıllardaki en önemli adım ise 7 Ocak 1946'da Celâl Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından Demokrat Parti'nin kurulması hadisesidir. Partinin kurulmasından kısa bir süre sonra seçimlere gidilir. Açık oy, gizli sayım sistemine göre gerçekleşen seçimlerde CHP 395, DP 66, bağımsızlar ise 4 milletvekili çıkarır.

1950'de yapılan seçimlerde ise yirmi yedi yıllık CHP iktidarı yerini Demokrat Parti'ye bırakır. Partinin iktidara gelmesi ile Celâl Bayar Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes Başbakan, Refik Koraltan TBMM Başkanı ve Fuat Köprülü de Dışişleri Bakanı olur.

DP'nin seçimi kazanmasındaki temel sebepler; halkın tek parti dönemindeki özellikle savaş sırasındaki çektiği ekonomik sıkıntılar, savaş sırasında birçok temel hakların kısıtlanması, İnönü dönemindeki CHP'nin uyguladığı ekonomik yaptırımlar, iktidar yorgunluğu veya hizmetlerdeki gevşeme, partinin halktan koparak elitleşmesi, DP'nin özellikle bireysel ve ekonomik özgürlükleri geliştirme taahhütleri ve siyasal alanda demokratikleşmeyi sağlayacağına olan inançtır.¹²

Parti iktidara geldikten sonra ilk iş olarak sivil ve askerî bürokrasiyi denetimi altına almaya çalışır. DP, ezanın tekrar Arapça okunmaya başlaması, Köy Enstitülerinin Öğretmen okullarına dönüştürülmesi, halkevlerinin kapatılarak mallarını hazineye devredilmesi, İmam-Hatip okullarının açılmaya başlanması gibi icraatları gerçekleştirir.

DP'de, Terakkiperver ve Serbest Fırka'da da olduğu gibi, CHP ve modernleşmeye karşı olan muhafazakâr kesimin toplanması, lâik düzenin ve cumhuriyetin tehlikeye düşeceği görüşü ve yapılan bu düzenlemeler ordu içinde DP'nin kemalist geleneklere ihanet ettiği kanısı oluşturur ve ileride Türk siyasî hayatına yapılacak bir darbenin zeminini hazırlar.

Demokrat Parti, 1954 ve 1957 seçimlerini de kazanarak iktidarını on yıl sürdürür. 1950'li yıllarda ordu içinde çeşitli cuntalar kurulur. Yurda dağılmış çeşitli birliklerde, birbirinden bağımsız ya da birbiriyle yer yer irtibatlı çeşitli gruplar,

¹² Sait Dinç, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Nobel Kitabevi, Adana 2004, s.12.

Demokrat Parti'yi iktidardan alaşağı edecek bir darbenin hazırlıklarına girişirler. Bu cuntalar arasında başını Cemal Madanoğlu'nun ve Talât Aydemir'in çektiği gruplar, ciddi hazırlıkları ve diğer garnizonları da etkilemeleri bakımından dikkat çeker. 1960 yılının Nisan ve Mayıs aylarında darbecilere harekete geçme fırsatı verecek bazı olaylar yaşanır. Nisan ayının başlarında CHP lideri İnönü, Kayseri'ye giderken Himmetdede istasyonunda saatlerce durdurulur, Kayseri'ye sokulmak istenmez, İncesu'da da saldırıya uğrar. 18 Nisan'da Meclis'te üyelerinin tümü DP'lilerden oluşan ve mahkeme yetkileriyle donatılmış Tahkikat Komisyonu kurulur. Bu, bir baskı rejiminin kurulması olarak yorumlanır. 27 Nisan'da Meclisten bu komisyona yeni ve olağanüstü yetkiler tanıyan bir kanun geçirilir.¹³ Bunlara ek olarak ekonomik sorunlar kendini gösterir.

1955 yılından sonra Türkiye'de sinemalar yaygınlık gösterir. Sinemanın yanında özellikle magazin dergileri, aktüel gazeteler İstanbul dışında da büyük bir okuyucu kitlesine ulaşır. Popüler kültürün gelişmesine zemin hazırlayan bu gelişmeler Türkiye'nin kültürel hayatına büyük etki eder:

“İnsanlar özellikle gençler yavaş yavaş kendi değerlerini taşıyan, herkese eşit olarak sunulan anonim ürünlerden; kolay tüketilen, vitrine konulanların değerlerini taşıyan, geleneksel akışkanlığı kıran paralı ürünlere doğru yönelirler. İstanbul ve diğer şehirlerde hatta kasabalardaki birçok gencin okuduğu dergiler, alt ve orta tabaka üyelerini, para, iktidar ve şöhret sahibi sınıfın hayat tarzına özendiren, sınıflama hırsını kışkırtan dergilerdir.”¹⁴

Kültürel hayatta bunlar olurken, siyasî hayata gerginlik hâkimdir. Siyasî alandaki gerilim koşulları altında, Kuvvet Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel'i başa geçmesi için önceden ikna eden ve o sıralar Kara Kuvvetleri Lojistik Başkanı olan Tümgeneral Cemal Madanoğlu'na bağlı grup 25 Mayıs günü harekete geçme kararı alır.

¹³ Suavi Aydın-Yüksel Taşkın, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s.61.

¹⁴ Mehmet Narlı, *Roman Ne Anlatır?*, Akçağ Yayınları, Ankara 2012, s.46.

27 Mayıs sabahı ordu yönetime el koyar ve tutuklamalar başlar. Millî Birlik Komitesi adını alan askerî konsey devlet mekanizmasını ele alır. DP milletvekilleri, Başbakan Adnan Menderes ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar tutuklanarak yargılanmak üzere Ankara'da Harp Okuluna, daha sonra Yassıada'ya götürülürler. Burada yargılanan Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan idam edilirlerken, diğer tutuklular çeşitli hapis cezalarına çarptırılır.

Askerî müdahaleden sonra demokratik rejime geçilmesi için anayasanın hazırlanması çalışmaları hızlanır ve 9 Ocak 1961'de tasarı halinde hazırlanan anayasa 27 Mayıs 1961'de Kurucu meclis tarafından kabul edilmesi ile tamamlanarak 9 Temmuz 1961'de yapılan halk oylaması ile % 61,7 kabul oyunu alarak yürürlüğe girer.

Yeni anayasa beraberinde birçok özgürlük getirir. Birey hak ve özgürlükleri ile sosyal ve iktisadi haklar bakımında geniş haklar tanır. Bunun yanında Türkiye, Anayasa Mahkemesi, Millî Güvenlik Kurulu, OYAK, Cumhuriyet Senatosu, Devlet Planlama Teşkilatı, Yüksek Hâkimler Kurulu ve Yüksek Savcılar Kurulu gibi kurum ve yapılar ile tanışır. Üniversiteler ile kitle iletişim örgütleri özerk hale gelirken, tek partinin Millet Meclisinde ezici çoğunluğa gelmemesi için nisbî temsil sistemi getirilir.

27 Mayıs darbesine takaddüm eden günlerde DP iktidarının yalnızlaştığı görülmektedir. Ancak daha da ilginç hiçbir gençlik ve öğrenci tabanına dayanmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum DP'nin altyapı yatırımlarına, yol, fabrika, okul, baraj yapımına önem ve öncelik verirken insan faktörünü göz ardı ettiğini de göstermektedir. DP, üniversite gençliğinin tek-yönlü gelişimini ve bunun neticesinde de CHP'li kitlenin yoğunluğunu okuyamamış gibi görünmektedir. Gençlik heyecanının, bu derece yoğunluğun muhalefet içgüdüleriyle izah edilemeyeceği aşikârdır. Bu bir eğitim meselesi gibi görünmektedir.¹⁵

CHP ve CKMP'nin yanında ülkenin siyasî hayatına etki edecek Adalet Partisi(AP) ve Türkiye İşçi Partisi(TİP) gibi partiler kurulur. Cumhurbaşkanı seçimi

¹⁵27 Mayıs 1960 Darbesi Raporu, Cilt I, TBMM Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonu, Kasım 2012, s.250-252.

yapılır ve tek aday Orgeneral Cemal Gürsel Türkiye Cumhuriyetinin dördüncü Cumhurbaşkanı olur.

1961 Anayasasının kabulünden sonra yapılan ilk seçimlerde hiçbir siyasî partinin tek başına iktidar olamaması karşısında, koalisyonlar dönemi başlar.¹⁶ Darbe sonrası ilk genel seçim, 15 Ekim 1961 tarihinde yapılır.

Seçimde, Cumhuriyet Halk Partisi en çok oyu alır; ancak tek başına iktidar olacak sayıda milletvekili çıkartamaz. 21 Şubat 1961 tarihinde kurulan ve seçmen tarafından Demokrat Parti'nin devamı olarak algılanan Adalet Partisi, 1961 seçimlerinde çok önemli bir başarı elde eder ve sandıktan ikinci parti olarak çıkar.¹⁷ Böylece Cumhuriyet tarihinde ilk kez koalisyon hükümetleri dönemi başlar.

Askerî Dönem 25 Ekim 1961'de toplanan TBMM ile sona erer. Gerçi askerinin siyaset üzerindeki etkinliği azalmaz, ancak sivil dönem artık başlar. Bu dönemle birlikte toplumun değişik kesimleri 1961 Anayasasının getirdiği hakları kullanarak örgütlenmişler ve özellikle siyasal alanda sağ ve sol örgütlenme hükümetlerden ve devlet yönetiminden farklı taleplerin gelmesini ve bu taleplerin yerine getirilmemesi sonucunda dış dünyanın değişen siyasal, sosyal, ekonomik ve ideolojik şartları gereğince ülkede geniş çaplı olayların başlaması sürecini de başlatacaktır. İdeolojik fikir ayrılıkları temelindeki siyasal kamplaşmaların demokrasi açısından olumlu yanlarına rağmen özellikle 1965 sonrasında karşıt gruplar arasındaki çatışmalar ve bu gelişmeler karşısında iktidara gelen hükümetlerin yeterli çözümler üretememeleri ve dış siyasal şartların yansımaları ile beraber ülkedeki ekonomik gelişme ve demokratikleşme sürecini aksatan askerî müdahaleleri yeniden gündeme getirecektir.¹⁸

Anayasanın yapılan halkoylaması neticesinde kabul edilmesi ordunun bazı kesimlerinde hayal kırıklığı yaratmıştır. Bunda, DP'nin önceki seçimlerde güçlü

¹⁶ *Türk Ansiklopedisi*, Cilt XXXII, M.E.B. Devlet Kitapları, Ankara 1983, s.197.

¹⁷ Onur Aykaç, *Ayhan Bozfirat'ın Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, (Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Tokat 2009, s.20.

¹⁸ Sait Dinç, "Atatürk Sonrası Türkiye'de İç ve Dış Politikada Gelişmelere Genel Bir Bakış (1938-1965)", (http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/sait_dinc_ataturk_sonrasi_ic_ve_dis_gelis_melere_bakis.pdf), s.27.

olduğu yerlerden ret oyunun çıkması ve 38,3 gibi bir oranın azımsanmayacak olması en büyük etkendir. Hiçbir örgütlenmesi olmayan Menderes taraftarı seçmen anayasayı onaylamamıştır. Bu durum orduda huzursuzluk oluşturmuştur. Hatta birkaç darbe denemesi olmuşsa da başarısızla sonuçlanmıştır.

Çeşitli koalisyonlarla 1965 yılına kadar gelinir. 1965'te yapılan genel seçimlerde, Süleyman Demirel önderliğindeki Adalet Partisi oyların yaklaşık yüzde 53'ünü alarak tek başına iktidar olur. Millî bakiye sistemi denen seçim sistemi düzenlemesine göre AP 240, CHP 134, MP 31, YTP 19, TİP 15, CKMP 11 milletvekili çıkarır.

1960'ların sonlarına doğru Türkiye'de de gençlik hareketleri artmaya başlar. İstanbul Üniversitesi ve Ortadoğu Üniversitelerinde meydana gelen olaylar karmaşanın boyutunu artırır. Üniversitelerde boykot eylemleri yaşanır. Bağımsız Türkiye sloganıyla Amerikan 6. Filosu protestolarında, sol ve sağ gruplar arasında çıkan kavgalarda iki kişi hayatını kaybeder, çok sayıda kişi de yaralanır. Tarihe 'Kanlı Pazar' olarak geçer.

Bu ortamda, toplumun huzurunun bozulması ve kaos ortamının artması üzerine Türk Silahlı Kuvvetleri bir muhtıra yayınlar. Muhtıra, "anarşi"yi sona erdirebilecek ve reformları "Atatürkçü bir görüşle" uygulayacak güçlü ve inandırıcı bir hükümetin kurulmasını istiyordu. Bu talepler karşılanmadığı takdirde ordu "anayasal görevini yerine getirecek" ve iktidara el koyacaktı.¹⁹ Bunun üzerine Demirel istifa eder.

1960'a bağlanandönemde de edebiyat günün siyasî ve sosyal şartlarına paralel bir yol takip eder. Bu bakımdan roman ve hikâyebütün türlerin önündedir. Milletın sosyal, kültürel ve ekonomik hayatında derin izler bırakacak Almanya'ya göç 1960'lı yıllarda başlar. Göç; Türk edebiyatında geleneklerin çözülüşü, aile düzeninin sarsılması, emeğin yüceltilmesi gibi temalarla kullanılır. Köy enstitülü yazarlar kırsalda emek-sermaye çatışmasını işlerken, şehirde de işçi hareketleri

¹⁹ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s.375.

sendikal temelde yükselmeye başlar. Bu durumun edebiyatı etkilemesini Alemdar Yalçın bir kavşak noktası olarak görür:

“Gelişen siyasal ve ideolojik düşünce akımlarının doğrudan edebiyatımızı etkilemesi kaçınılmazdı. Özellikle kendi amaç ve hedefleri doğrultusunda örgütlü bir eylem içinde bulunan grupların geniş kitleleri etkileyerek yönlendirmesi sonucunda edebiyatımız da gelişmelerden doğrudan nasibini almıştır. Bu gelişmeler, 1960’lı yılların, Türk edebiyatı ve özellikle Türk romanı için çok önemli bir kavşak noktası olduğunu gösterir. Türk romancılığının ve romancılarının, Türk düşüncesi üzerinde zaman zaman öncü niteliğini ortaya koyacağı için ayrı bir önem taşımaktadır.”²⁰

Türk sineması da ilk dönem eğlenceli sinema filmlerinden sonra, eleştirel gerçekçi bir üslûp kazanır. Bu üslûp daha sonra “Yeşilçam” romanlarını oluşturur.

1965 yılından itibaren ülkeyi yöneten Süleyman Demirel önderliğindeki Adalet Partisi siyasî ve sosyal birçok sorunla karşı karşıya kalır. İşçi ve öğrenci eylemleri artarak devam etmektedir.

1971 yılına geldiğinde, hükümeti zor günler bekler. Hükümet üniversite kampüslerindeki ve sokaklardaki şiddeti önlemek için eyleme geçemez ve toplumsal ve malî reformlara ilişkin herhangi bir ciddi yasayı da meclisten geçirme umudu yoktur. 12 Mart 1971 de Genelkurmay Başkanı, başbakana, tam anlamıyla Silahlı Kuvvetler’in bir ultimatomu olan bir muhtıra verir. Muhtıra, anarşiyi sona erdirebilecek ve reformları “Atatürkçü” bir görüşle uygulayacak güçlü ve inandırıcı bir hükümetin kurulmasını istemektedir. Bu talepler karşılanmadığı takdirde ordu anayasal görevini yerine getirecek ve iktidara el koyacaktır.²¹

Bunun üzerine Demirel istifa eder. Nihat Erim başkanlığında yeni bir hükümet kurulma çalışmaları başlar. Nihat Erim büyük ölçüde siyasetin dışından

²⁰ Alemdar Yalçın, *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Çağdaş Türk Romanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003, s.17-18.

²¹ Mehmet Fetih Yanardağ, “Demokrasinin Kesintiye Uğradığı Dönemlerde: 1960- 1980 Arası Türk Romanında Siyasi Yansımalar veya Edebiyat- Siyaset İlişkisi”, *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, 1-2 Ekim 2012, s.189.

gelen teknokratlardan oluşan bir kabine kurar. Erim, ordunun desteği sayesinde direnişlere rağmen programlarını kabul ettirmeyi başarır.²²

1973 yılında cumhurbaşkanlığı seçimi yapılır ve Fahri Korutürk Türkiye Cumhuriyeti'nin altıncı Cumhurbaşkanı seçilir.

6 Mayıs 1972 tarihinde gençlik hareketinin liderlerinden, Deniz Gezmiş'in, Hüseyin İnan ve Yusuf Arslan'la birlikte idam edilmesi geniş yankılar uyandırır. Öte yandan, ABD'nin ülke üzerindeki baskısı tarım politikalarında dahi gücünü hissettirmeye başlar, haşhaş ekiminin yasaklanmasına yönelik talebi "içişlerine müdahale" olarak değerlendirilir. Bu dönemde özellikle Ermeni terörünün etkileri hissedilmeye başlar. 27 Ocak 1973 tarihinde ABD'de, Türkiye Büyükelçisi, Ermeni asıllı biri tarafından öldürülür. 1975 yılında Türkiye'nin Viyana ve Paris Büyükelçilerinin öldürülmesi olayını da Ermeni terör örgütü ASALA üstlenir ve 1977'de ve 79'da gerçekleştirilen benzer saldırılarla Ermeni terörü devam eder.²³

Petrol, günümüzde olduğu gibi o dönemde de dünya politikasını ve ekonomisini etkileyen en önemli faktörlerden biri olur, 1973'te doğrudan doğruya bir ekonomik savaş aracı olarak kullanılmış ve Arap ülkeleri İsrail'e karşı yeni bir silaha petrol savaşına başvurur. Akabinde çıkan petrol krizi Türkiye'yi de etkiler ve Türk ekonomisi derin bir yara alır.

Bu dönemde Türkiye ile Yunanistan arasında çıkan Kıbrıs Krizi ise Kıbrıs Barış Hareketine zemin hazırlar. Harekâtın dünyada oluşturduğu tepkiler Türkiye üzerine ambargo uygulanmasına sebep olur.

1975'te Adalet Partisi Süleyman Demirel başkanlığında hükümet kurma görevini alır ve 1977'ye kadar görevde kalır. 1 Mayıs 1977'de yapılan işçi bayramı kutlamalarında çıkan olaylarda çok sayıda kişinin hayatını kaybetmesi ülkedeki şiddetin tırmanışa geçtiğinin önemli bir göstergesi olur.²⁴

²² Gös. yer.

²³ Güler Bek, *1970-1980 Yılları Arasında Türkiye'de Kültürel ve Sanatsal Ortam*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2007, s.21.

²⁴ Güler Bek, *a.g.e.*, s.23.

1970-1980 yılları arasında kurulan hükümetlerin sonuncusu olan VI. Demirel Hükümeti, giderek artan sorunlara herhangi bir çözüm üretemeyince, 1980 yılının başlarında Silahlı Kuvvetler'den bir uyarı mektubu alır ve 12 Eylül 1980'de yeniden bir askerî müdahale gerçekleşir.²⁵

Türk toplumsal yaşamı da bu dönemde hızla değişir. Sosyal ve toplumsal alanda insan hayatına giren unsurlardan en önemlisi olan televizyon, bu dönemde yaygınlık kazanmaya başlar. Televizyon toplumun eğitilmesinde bir araç olarak görülmüş, halkı ülke ve dünya sorunlarından haberdar etmesi ve halkta bir bilinç oluşturması beklenmiştir. Bu sırada sinema sektörü politik yapımlarla tanışır. Müzikte ortaya çıkan arabesk kültürü sinemada da kendine yer edinir. Bu yılların müziğinde ise çok seslilik egemendir. TRT; Türk Sanat Müziği, Türk Hafif Batı Müziği'nin seçkin örneklerine yer verirken, "Anadolu Pop" akımı kitleler tarafından benimsenir ve kendine dinleyici kitlesi oluşturur. Barış Manço, Moğollar, Üç Hürel ve Modern Folk Üçlüsü bu tarzda eserler verirler. Pop müzik, günümüzün tanınmış isimlerini duyurmaya başlarken, köyden kente göç eden kadenci ve yoksul kitleler arabesk müziğin Türkiye'de yayılmasını sağlamışlardır. Yine halk müziği de bu dönemde yoğun ilgi görür. Aşık Mahzuni Şerif, Neşet Ertaş, Aşık İhsanî gibi halk müzik sanatçıları ile muhalif tavırlarıyla ülke gerçeğini dile getiren şarkılarıyla Selda Bağcan, Edip Akbayram, Cem Karaca gibi isimler geniş kitlelerce benimsenir.²⁶

²⁵ Güler Bek, *a.g.e.*, s.25.

²⁶ Güler Bek, *a.g.e.*, s.27, 29.

Erdal Öz'ün Edebiyat Dünyasına Girdiği Yıllardaki Hikâye

Ve Romanımızın Durumu

1960'lı yılların getirdiği özgürlük havası, edebiyat okurunun, okuma sınırını da büyük ölçüde genişletir. Avrupa'nın çeşitli kentlerindeki öğrenci olayları 1970'li yıllara doğru Türkiye'deki üniversite gençliğini de etkiler. Önceleri aşırı yaygınlaşmamış olan sağ-sol düşünce akımları kitlesel bir düzeye ulaşarak, gençlerin daha çabuk politize olmasına zemin hazırlar. Üstelik daha 1950'li yıllarda başlayan kırsal kesimden şehirlere göç, işçi ve memurların ekonomik durumlarının kötüleşmesi bu kesimlerin de politik ortama çekilmesi sonucunu doğurur.²⁷

Ülkede ve dünyada yaşanan bu gelişmeler, Türkiye'yi de etkiler ve sonunda 12 Mart muhtırası ile demokratik hayat kesintiye uğrar. Bu muhtıra, Fethi Naci'ye göre köylüye vurulan bir darbe olur:

“1969 sonrası, kırsal alanların bir kesiminde toprak işgalleri olmuştur. İşgaller, topraksız köylünün yoğunlaştığı bölgelere özgüdür. Toprak işgallerinin asıl önemi ve kendi çapını aşan ‘tehlikesi’, toplumsal yapıdaki değişmezlik anlayışını – kadercilikle birlikte- sarsılması, belki de yıkmasıdır. Kurallar ve kavramlar yıkılmış, bir dünya değişmiştir. İnsanlar rüyalarında görseler inanmayacakları şeyleri kendi elleriyle gerçekleştirmişler, kısa bir süre de olsa yaşamışlardır. 12 Mart muhtırasıyla birlikte toprak işgali olayları da bıçakla kesilmişçesine sona ermiştir. Asker karşısında geleneksel tedirginliğe dönen köylü, kendi kabuğuna çekilirken tarımsal sermaye sonunda rahat bir nefes alabilmişlerdir.”²⁸

Hikâye yazarlarımızın sayısındaki büyük artış 1960-70 yılları arasında görülür. Bu yıllarda öykü yazarı olarak Leyla Erbil (1931), Sevim Burak (1931-1983), Demir Özlü (1938), Behiç Duygulu (1933-1985), Demirtaş Ceyhun (1934), Erdal Öz (1935), Bilge Karasu (1930-), Adnan Özyalçın (1934), Nevzat Üstün (1924-1979), Dursun Akçam (1930), Orhan Duru (1933), Necati Tosuner'i (1934)

²⁷ İbrahim Kıbrıs, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, Ankara 2004, s. 98.

²⁸ Fethi Naci, *100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1990, s.404-405.

görürüz. Necati Cumalı, Mehmet Seyda, Talip Apaydın, Sevgi Soysal, Ferit Edgü, Yusuf Atılgan, Kerim Korcan, Bekir Yıldız, Selim İleri ise roman ve hikâye yazarıdırılar.²⁹

Roman ve hikâyede artışın yanında yazan sayısında da ciddi artış olur. Yazan sayısındaki artışla birlikte, romanlarda ele alınan konularda çeşitlenme, yazarların toplum sorunlarına eğilişteki artış göze çarpar.

Bir yandan köy ve köylü sorunları sürerken, bir yandan da yazarların sıkıntısını çektikleri 27 Mayıs ve 12 Mart olayları ele alınır. Belgelere dayanarak yazılan tarihsel romanlarla birlikte Almanya'ya göçün değişik bir yanıyla girdiği romanlar görülür. Türkiye'den Almanya'ya getirilen çocukların dil sorunları, anne babalarının iş yaşamlarında karşılaştıkları sorunlar, sıra özlemi, Alman topluluğuna uyum sağlamada çekilen sıkıntılar yazarların üzerinde durdukları konular olur.³⁰

27 Mayıs darbesiyle gündeme gelen ordu konusu, 12 Mart'tan itibaren daha eleştirel bir gözle tartışılmaya başlar.³¹ Bunun yanında kitapların toplatılması, eserlerin sansürlenmesi tepkilere sebep olur:

“1972; Unesco genel kurulunca uluslararası kitap yılı olarak kabul edilmiştir; ne var ki bizim olağanüstü durumumuza, sıkıyönetim yasaklarına, kitap korkusunun yaygınlaştığı ortama rastlar. Kitap yılının sloganı ‘Herkes İçin Kitap’ diye özetlenmişti; bu, demokrasi kuralları içinde ‘Her Kitap’ anlamından başka nasıl yorumlanabilirdi ki?”³²

12 Mart muhtırası ile birlikte edebiyat, cezaevlerinin ağır koşulları, işkenceler ve zorbalıklarla tanışır.

“Roman kişileri genellikle devrimci diye tabir edilen başkaldırmış kişilerdir. Bunlar sayısız kolları olan büyük bir yaratığın karşısında çaresiz durumdadırlar. Genelde roman kahramanları etkinlikleriyle olaylara yön veren, hiç değilse olay örgüsünün gelişiminde kararlarıyla rol oynayan kişilerdir. 12 Mart romanlarında ise

²⁹ Olcay Önertoy, *Çağdaş Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir 1998, s.152.

³⁰ Olcay Önertoy, *a.g.e.*, s.126.

³¹ Ahmet Oktay, “Siyasal Roman Üzerine”, *Hece Dergisi*, Sayı 53/54/55, Yıl 5, Ağustos 2010, s.274.

³² Rauf Mutluay, *50 Yılın Türk Edebiyatı*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1973, s.529.

devrimci genç, başına gelenlere katlanmak zorunda olan bir solcudur. Olaylara yön veren ise karşı güçlerdir. Bu romanlarda acımasız yarattığın kollarından biri devrimcinin evinin kapısından içeri uzanır ve onu yakalar götürür. O andan itibaren devrimci genç edilgen duruma düşer."³³

Bu dönem romanlarında kahramanlar uzun bir süre gözetlendikten sonra evleri basılıp karakola götürülürler. Ardından günlerce süren sorgulama, işkence dönemi kahramanlarda bir ruh çöküntüsü oluşturur. Bütün bu olaylardan sonra dışarı salınırlarsa da bu kez kendilerini toplum tarafından dışlanmış ve yalnızlığa itilmiş şekilde bulurlar.³⁴

"Romanlarının konusunu 12 Mart dönemi uygulamalarından alan romancıların büyük bir bölümü, 68 kuşağı olarak ünlene siyasi gruplar arasında bulunmuş, eylemlere katılmış ya da bu kuşağın düşüncelerine romantik bir yakınlık duymuş kişilerdir. Yaşamlarını öyküledikleri, çoğunlukla, çevreleriyle uyumsuz, yalnızlık çeken, isyankâr, biraz marjinal kişilerdir. Söylemleri yerleşik düzene karşı çıkan, sınıf çatışmasını ön plana çıkaran kutupluluk üzerinedir. Romantik, gerçekçi ya da doğalcı akıma bağlı olsalar da en büyük hedefleri yaşadıkları/tanık oldukları dönemin gerçeklerini yansıtmaktır."³⁵

İşkence sorunu bu dönemin temel ögesi olmakla birlikte bir "içerdekiler/dışardakiler" ayrımı da oluşur. İçerisi cezaevini temsil ederken, dışarısı cezaevi dışıdır. Yazar içeride ise yapıcı bir eleştiri tavrı, dışarıda ise devrimci tutukluları ve devrimleri yüceltme tavrıyla eserini yazar.

Bu dönem yazarları 1950 Kuşağı'nı oluştururlar. Türk hikâyeciliğinde modernist bir dönüşümün zeminini hazırlamışlardır. Doğan Hızlan'ın *Yorgunlar*'ın başında yer alan yazısı bu dönemi özetler niteliktedir:

"Türk edebiyat tarihçileri için, mutlaka, önemle üzerinde durulması gereken bir kuşak 1950 Kuşağı. (...) Biz isyan etmek için isyan etmedik. İlle de bizden öncekileri eleştirmek gerekir diye eleştirmedik. Yararlanabileceğimiz kaynakları

³³ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış III*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s.14.

³⁴ *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2011, s.505.

³⁵ *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, s.503-504.

yapay bir başkaldırma uğruna yok sayma züppeliğine düşmedik. Geleneğin eskiyen yanlarını tıraşlayıp içinden çıkardığımız yeniyi, yeniden yarattık. Yeniliğin de sahte göz kamaştırıcılığına, salt yenidir diye kapılmadık. Yeniliği benimsedikse onu mükemmelleştireceğimize inandığımızdandır. (...) 1950 Kuşağı, sahil ve has edebiyatçılardan oluştu, edebiyat gerçefleri genişti. Yazdıkları da farklıydı, edebiyat anlayışları da. Bildiklerini, yaşadıklarını, okuduklarını, edebiyat kurgusu, gerçekliği içinde eritip yeniden yaratma başarısı gösterdiler. (...) 1950 Kuşağı tavır alan bir kuşaktı. Benmerkezci değildi. 27 Mayıs 1960 Devrimi'nden sonra 1950 Kuşağı'nın bazı adlarının yazdıklarında, siyasetin izdüşümü daha çok hissedilmeye başlandı. Hattâ bazı kuşakdaşlarımız, toplumsal çizgiden toplumcu gerçekçi çizgiye kaydılar. Bir ülkenin edebiyat yaşamında öyle yıllar vardır ki; o dönem yazarlarının hem edebiyat, hem toplumsal, hem siyasal tarih açısından ihmal edilemez tanıklıkları vardır.”³⁶

Melih Cevdet Anday (Gizli Emir, İsa'nın Güncesi), Füruzan (47'liler), Vedat Türkali (Güven I-II), Sevgi Soysal (Şafak), Samim Kocagöz (Tartışma), Mehmet Eroğlu (İssızlığın Ortasında, Geç Kalmış Bir Ölü), Erdal Öz (Odalarda, Yaralısın, Deniz Gezmiş Anlatıyor, Gülünün Solduğu Akşam), Pınar Kür (Yarın Yarın), Ayla Kutlu (Tutsaklar, Ateş Üstünde Yürümek), Adalet Ağaoğlu (Bir Düşün Gecesi, Ruh Üşümesi), Emine İşinsu (Sancı, Cambaz), Tarık Buğra (Gençliğim Eyvah), Sevinç Çokum (Zor), Çetin Altan (Büyük Gözaltı, Bir Avuç Gökyüzü), Süheyla Acar (Yağmurun Yedi Yüzü), Tezer Özlü Kırıl (Çocukluğun Soğuk Geceleri), Erhan Bener (Sisli Yaz), Gürsel Korat (Ay Şarkısı), Timur Ertekin (Şamanın Üç Soygunu), Tahir Abacı (İkinci Adım), Erendiz Atasü (Gençliğin O Yakıcı Mevsimi), Şöhret Baltaş (Koşarken Yavaşlar Gibi) gibi yazarlar 12 Mart muhtırası ve sonrasının uygulamalarını eserlerinde işlerler.³⁷

1970'lerin içeriği yansıtan bu tavrın en tipik örneklerden birini de Erdal Öz *Yaralısın* adlı eseriyle verir. Bu romanda ikinci tekil bir anlatımla 12 Mart döneminde evinden alınarak sorgulamaya götürülen bir gencin karakol ve

³⁶ Doğan Hızlan, “Solistlerden Oluşan Bir Koro: 1950 Kuşağı”, *Yorgunlar*, Can Yayınları, İstanbul 2009, s.9-12.

³⁷ *Çağdaş Türk Romanı*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Yayın No: 2448, Eskişehir 2012, s.97.

cezaevindeki günleri anlatılır.³⁸ Genç, insanlık dışı bir durumda, insanlığını korumaya çalışır.³⁹

Çetin Altan *Bir Avuç Gökyüzü*'nde cezaevinden yeni çıkmış ünlü bir solcunun polisler tarafından gözetlenmesini ve kendisine komplolar kurularak çaresiz duruma düşürülmesini anlatır. Füzûzan'ın *47'liler*'inde evleri basılan Haydar ve Emine gözleri bağlı olarak götürülür ve çeşitli işkencelere maruz kalırlar.⁴⁰

Mehmet Eroğlu *İssızlığın Ortasında* romanı ile bu dönemi anlatır. Eser, çeşitli sorgulamalar ve işkencelerden sonra kendi içinde çatışmalar yaşayan ve sağlıklı bir neticeye ulaşamayan Ayhan'ı anlatır.

Sevgi Soysal'ın *Şafak* adlı eseri de bu dönemi anlatan diğer önemli eserlerdendir. Bir gecekondu mahallesinde, bir evlerine yapılan baskınla başlayan gözaltına alınan bir grup arkadaş, sorgulamalarının ardından sabahın erken saatlerinde serbest bırakılırlar.⁴¹

Adalet Ağaoğlu'nun *Bir Düşün Gecesi* romanı 12 Mart romanları gibi dönemin toplumsal gerçekliğini işleyen ama aynı zamanda yeni anlatı yöntemlerinin arandığı romanlardandır. 1970'li yıllardaki Türk toplumunun genel bir tablosunu sunan o dönemin ilerici ve gerici tiplerini yansıtan, aynı zamandan bireyin iç sarsıntılarını inceleyen bir romandır.⁴²

“Bir Düşün Gecesi, görünürde akşam vakitlerinde başlayan ve gece ortalarına kadar devam eden Bir Düşün Gecesi'ni anlatır. Ayşen'le Tümgeneral Hayrettin Özkan'ın oğlu Ercan'ın evlilikleri etrafında kurgulanan roman, gerçekte devrin sosyal, siyasal ve ekonomik hayatında cereyan eden çeşitli olayları özellikle birey merkezli olarak işler. Anadolu Kulübü'nde gerçekleşen bu düğünde erkek ve kız tarafının aileleri, onların uzak yakın akrabaları, dönemin ordusu ile iş çevresi, devrimcileri ve polisi bulunmaktadır: Damat Ercan'ın babası Hayrettin Özkan ordu

³⁸ İbrahim Kıbrıs, *a.g.e.*, s.98.

³⁹ Mehmet Fetih Yanardağ, *a.g.m.*, s.196.

⁴⁰ Berna Moran, *a.g.e.*, s.15.

⁴¹ Çağdaş Türk Romanı, s. 46-47.

⁴² Berna Moran, *a.g.e.*, s.33-34.

*mensubu bir tümgeneraldir. Gelin Ayşen'in babası İlhan ise, Ölmeye Yatmak romanında önceleri ülkücü, sonraları ülküsünden vazgeçmiş ve ticaret hayatına atılmış olan İlhan Dereli'dir. O, arsa kapatmalarla ihaleler sayesinde zenginleşmiş bir işadamıdır. Bunların yanında düğünde dikkati çekenler arasında devrimci kesimden bir öğretim üyesi, bir sanatçı ve üniversite öğrencileri yer almaktadır. Aile dışında Polis Ahmet ve kapıda bekleyen askerler başka bir kesimin temsilcileridir. İşçi sınıfının temsilciliği, davetlisi olduğu hâlde düğüne gelmeyip sarı kır çiçekleri göndermekle bir anlamda çıkar ilişkilerinin egemen olduğu toplum düzenine tepkisini dile getiren Ali Usta'ya düşer. Bütün bu insanların kişiliklerini belirleyen sosyo-ekonomik şartlar olduğu gibi bunlar yetmişli yıllar Türkiye'sinin tipik kişileridir.*⁴³

12 Mart 1971 askerî müdahalesi sonrasında yazılan 12 Mart romanları, bu dönem Türk siyasî tarihinin kültürel belleğini kaydetmesi yönüyle önemlidir. Sıkıyönetim ile biraz da olsa durulan sokaklar 1974'e gelindiğinde siyasî cinayetler ile tekrar sarsılır, 1976 yılından itibaren ise ülkedeki tansiyon ve siyasî kargaşa tavan yapar ve 12 Eylül 1980'de ülke yine bir darbeye sahne olur.⁴⁴

⁴³ Yüksel Topaloğlu, *Adalet Ağaoğlu'nun Çağdaş Türk Romanındaki Yeri*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Edirne 2005, s.283.

⁴⁴ Ahmet Alver, "12 Eylül 1980 Askeri Darbesi 'Devrimciler' İle 'Yüz: 1981' Romanlarından Hareketle 12 Eylül Döneminde Yaşanan Devlet Güdümlü Baskı ve Şiddet Sorunsalı", *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2012, s.8.

1. BÖLÜM

ERDAL ÖZ'ÜN HAYATI⁴⁵

1.1.Aile Çevresi, Çocukluk ve İlk Gençlik

Erdal Öz, Mehçure (1914-1996) ve Şefik Öz çiftinin Sivas Yıldızeli'ndeki evinde 26 Mart 1935⁴⁶ yılında dünyaya gelir. Baba Şefik Bey, oğlunun İsmet Paşa'nın oğluyla aynı adı taşımasını ister ve adını Erdal koyar.

Erdal Öz Yıldızeli doğumlu olmasına rağmen kimliği üç gün sonra Kırşehir'de çıkartıldığından kimliğinde Kırşehir yazar.

“Yıldızeli'nde doğmuşum, üç gün sonra ailem Kırşehir'e gidip kimlik çıkartmış bana: Kırşehirli olmuşum. Üniversite ilk yılında ilk kez polisin eline düşmüşüm; Sansaryan Hanı, kimliğime el koymuşlar. O sırada Demokrat Parti, Kırşehir'i ilken ilçe yapmış, Nevşehir'i ilçeyken il yapmış; bütün nüfus kayıtları karışmış. Yeni bir kimlik çıkartmışım; o günden beri, kimliğime bakılırsa görülür, ben Yozgat doğumluyum. Peki, ama nereliyim ben? Türkiyeliyim.”⁴⁷

Anne tarafı Trakyalıdır, Balkan Savaşı sırasında işgal edilen Güneydoğu Bulgaristan'daki Kırcaali'den göçüp Kırşehir'e yerleşmişlerdir. Dedesi Osman Nuri, subaydır. Fatma Hanım'la evliliğinden dört çocukları olur: Şükriye, Hamdiye, Nurettin ve Mehçure.

Baba tarafı ise Kırşehir'e Rus harbi sırasında Kafkasya'dan göç etmiştir. Ethem Bey ile Şaziye Hanım'ın Şefik, Zübeyde, Saliha ve Süheyla adında dört çocuğu olur. Türkmen kökenli ailenin fiziksel özellikleri, Şefik Bey'de belirgin

⁴⁵ Erdal Öz'ün hayatına dair etraflıca bilgiyi, Ayşe Sarısayın'ın *Erdal Öz: Unutulmaz Bir Atlı* adlı eserinden öğreniyoruz.

(Ayşe Sarısayın, *Erdal Öz: Unutulmaz Bir Atlı*, Can Yayınları, İstanbul 2009.)

⁴⁶ Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul 2007, s.337.

⁴⁷ Demet Eşkaya, *Dil Dergisi*, Sayı 116, Eylül-Ekim 2002, s. 10.

biçimde ortaya çıkmıştır; çekik gözler, koyuca ten rengi. Erdal Öz de bu özelliklerini babasından almıştır.⁴⁸

Şefik Bey, ceza yargıcısıdır. Şefik ve Mehçure Öz çiftinin hayatı, Şefik Bey'in mesleği gereği bir kentten ötekine atanmalarıyla geçer. Cizre'den sonra Çemişkezek'te yargıçlık yaptığı iki yılın ardından (1932-1934), oğlunun doğacağı Sivas Yıldızeli'ne atanır. Ardından Yozgat gelir (1944-1946), daha sonrasında ise Uzunköprü (1939-1944), Bolu (1944), Muğla (1944-1946), Antalya (1946-1950) ve Tokat (1950-1958). 1958 Temmuz ayında emekli olup Kırşehir'de serbest avukat olarak çalışmaya başlar, aynı yılın sonunda Baro Başkanı seçilir. 1963 yılında son durak olan Bursa'ya yerleşerek 4. Noterliği devralır ve 1976 yılında ölene dek bu işi sürdürür.⁴⁹

Bu hareketli yaşam Erdal Öz'ü de etkileyecektir. Özellikle bu yerleşik olamamanın yazarlığını etkilediğini belirtir:

*“Düşünüyorum da, hiç köklerim olmadığını anlıyorum. Köklerim yok benim. Yerleşik olamamanın sıkıntısını çektiğimi anladım. Çok arkadaşım oldu, ama uzun süreli arkadaşlıklar yaşayamadım.”*⁵⁰

Erdal Öz'ün okul öncesi yılları, Yozgat ve Uzunköprü'de geçer, ancak hem anne, hem de baba tarafından yakın akrabalarının olduğu Kırşehir'le ilişki hiçbir zaman kesilmez, tüm yaz tatillerinde oraya gidilir.⁵¹ Anneannesini ve dedesini burada ziyaret eder. Yazar, bu ziyaretlerinde biriktirdiklerini yıllar sonra “Kara Ev” ve “Dedem Bana Küsmüş” hikâyelerinde anlatacaktır.

Atatürk'ün ölümünün hemen ardından İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı seçilmesiyle birlikte, 1946 yılına dek sürecek ‘Millî Şef’ dönemi başlamıştır. 1939-1945 yılları arasında süren savaşa girilmemesi başarılı da, tüm dünyayı kasıp kavuran ekonomik ve toplumsal sorunlar, tüm şiddetiyle Türkiye'de de etkisini gösterir. 1942 yılı Ocak ayında ülke genelinde “ekmek karnesi” uygulamasına

⁴⁸ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.21.

⁴⁹ Gös. yer.

⁵⁰ Erdal Öz, *Defterimde Kuş Sesleri*, Can Yayınları, İstanbul 2009, s.197.

⁵¹ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.22.

geçildiğinde, Erdal Öz ilkokul öğrencisidir.⁵² 1941 yılında Uzunköprü’de ilkokula başlar.

Üçüncü sınıfa geçtiği yıl, İkinci Dünya Savaşı’nın sonlarına doğru Alman askerlerinin Edirne sınırına kadar gelmeleri üzerine Uzunköprü birkaç gün içinde boşaltılır ve Erdal Öz, annesiyle birlikte güvende olması için Ankara’ya, Nurettin dayısının yanına gönderilir. Babası bir süre daha Uzunköprü’de kalır, ardından Ağır Ceza Mahkemesi üyesi olarak Bolu’ya atanır. Aile, Bolu’da yeniden bir araya gelir:

“Bolu, korkunç bir deprem geçirmişti. Otobüsle kente girişimizi hatırlıyorum. Korkunçtu. Bombalanmış gibiydi koca kent. Filmlerdeki gibi. Büyük yapıların hepsi yerle bir olmuştu. Tek katlı, iki küçük odası olan, daha yapımı tamamlanmamış, dış duvarları daha boyanmamış beton bir ev bulup kiralamıştı babam.”⁵³

Annesiyle babası sık sık tartışır ve kavga ederler. Bu kavgalardan birinde babası Şefik Bey evden ayrılır. Bir daha da Bolu’ya dönmez. Annesi, Erdal’ı alarak tekrar Ankara’ya kardeşi Nurettin Bey’in yanına yerleşir. Erdal Öz, üçüncü sınıfa Ankara’da, Çankaya İlkokulu’nda başlar. Dayısı Nurettin Gürsoy okumayı seven edebiyata meraklı bir adamdır. Erdal Öz’e okumayı sevdiren, kitaplara alıştıran da dayısının aldığı *Çocuk Haftası* adlı dergi ile *İki Çocuğun Devriâlemi* adlı kitap olmuştur.

Anne ve oğlun Ankara’ya gitmesinden sonra Şefik Bey de tayin istemiştir. Muğla’ya atanmasının ardından Erdal Öz ve annesi de Muğla’ya gider. Dördüncü ve beşinci sınıfları burada okur. Okulda yapılan bir resim yarışmasında birinci olur:

“Muğla’daki ilkokulların bütün öğrencileri, resim öğretmenlerinin zorlamasıyla yüzlerce resim yapmışlar, katılmışlar yarışmaya. Bir gün Necmi Öğretmen, sevinçle girmişti sınıfa. Çok heyecanlıydı. Yaptığım resim birincilik

⁵² Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.24.

⁵³ Erdal Öz, *a.g.e.*, s.220.

ödülünü almış. Benden çok, sevgilim sevinmişti bu sonuca. Bir çığlık atmış, sarılıp öpmüştü yanaklarımdan. Çok utanmıştım.”⁵⁴

Bu durum, “Babam Resim Yaptı” ve “Sevişmenin Resmi” adlı hikâyelere de yansır. Erdal Öz’ün resim tutkusu *Kanayan* ve *Defterimde Kuş Sesleri* adlı kitaplarında da görülür. Yaptığı resimleri, kara kalem çalışmalarını bu kitaplarına da alır.

Şefik Bey Muğla’dan sonra Antalya’ya atanır. Erdal Öz, ortaokula Antalya Lisesi’nde başlar. Erdal Öz’ün ortaokul yılları, kesintisiz olarak bu kentte geçer:

“Kışın Antalya’da ne biçim yağmurlar yağardı. Aralıksız yağardı. Günlerce yağardı. İncecik tekerlekli bisikletimle çıkardım yağmurlu sokaklara, biriken suların içine gire çıka durmadan pedal çevirirdim. Ne güzel bir şeydi suyun içinde yaşamak. Ama çocuktum daha, ortaokul birinci sınıf.”⁵⁵

Parlak bir öğrenci değildir, resim, müzik, beden eğitimi dışındaki ders notları beş ya da altı civarındadır. Ancak bazen bütünlemeye kalsa da, ortaokulu sene kaybetmeden bitirir.⁵⁶

1.2. Lise Yılları

Erdal Öz’ün lise yılları Tokat’ta geçer. Antalya’dan Tokat’a göçmüşlerdir. Tokat Gaziosmanpaşa Lisesi’nde edebiyat öğretmeni olan İlhan Başgöz⁵⁷ ile tanışması onun için bir dönüm noktası olmuştur:

“Kimse beni şiir ya da öykü yazmaya yöneltmedi. İyi şairleri, iyi yazarları bana ilk tanıtan, lise edebiyat öğretmenim sevgili İlhan Başgöz oldu. O iyi yazarlardan aldığım tatlarla yazmaya başladım. İlhan Beyin bu açıdan üzerimde

⁵⁴ Erdal Öz, *a.g.e.*, s.228.

⁵⁵ Erdal Öz, *a.g.e.*, s.58.

⁵⁶ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.32.

⁵⁷ 1940 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi’ne girer ve 1944 yılında Pertev Nail Boratav’ın asistanlığı görevine getirilir. 1949’da "Türk Folkloru ve Halk Edebiyatı" dalında doktorasını verir. Fakültenin Folklor kürsüsü kapatılınca, Başgöz, Tokat Lisesi’ne edebiyat öğretmeni olarak atanır.

bıraktığı etki, beni iyi örneklerle yöneltişi yadsınamaz. Ona çok şey borçluyumdur. Nitekim son kitabım Sular Ne Güzelse'nin başındaki 'Bir Kuşu Tanımak' adlı öyküm, biraz da o sevgili öğretmenimle ilgilidir. Sait Faik'i onunla tanıdım. Orhan Kemal'i, Yaşar Kemal'i bana o tanıttı. Orhan Veli'yle, 'Garip' şiiriyle beni ilk buluşturan odur. Tokat Lisesinde okuyordum. Ceyhun Atuf Kansu, Tokat'ın ilçesi Turhal'da çocuk doktoruydu. Talip Apaydın da Turhal'da öğretmendi sanıyorum. Şiirlerimi gidip onlara gösterirdim. Ceyhun Beyin şiirlerini, Ceyhun Beyle birlikte tanımuştım. Talip Apaydın'ın Bozkırda Günter kitabı, düzyazının en güzel örneklerinden biri olmuştu benim için. Sonra İlhan Başgöz, beni yabancı yazarlarla tanıştırdı. O Henry, Jack London, Steinbeck, Hemingway, Caldwell, Saroyan... Amerikan kısa öykücülüğü beni çok etkilemiştir. Ama Amerikan öykücülere kadar özellikle Sait Faik'le, Orhan Kemal beni ilk etkileyen yazarlar oldular.”⁵⁸

Dediği gibi “Bir Kuşu Tanımak”ta Tokat’taki edebiyat hocası İlhan Başgöz’ü anlatmıştır. Hikâyede de anlatıldığı üzere İlhan Başgöz’ün öğretmenlik günleri uzun sürmeyecektir. İki yıl sonra Millî Eğitim Bakanlığı’ndan gelen bir yazıyla işine son verilir.

1.3. Üniversite Yılları

Erdal Öz, üniversite eğitimi için Tokat’tan ayrılırken o sıralar yürürlükte olan bir yasa nedeniyle, meslek seçiminde özgürce karar veremez. Hukuk fakültelerinin bulunduğu İstanbul ve Ankara dışındaki kentlerde çalışan yargıç ve savcı çocuklarının, hukuk eğitimi yapmaları durumunda Adalet Bakanlığı’ndan burs alma hakları vardır. Şefik Bey’in kısıtlı maddi imkânları sebebiyle, Erdal Öz burstan yararlanabilmek için İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne kaydolar (3 Kasım 1953). Oysa istemediği halde hukuk okumasına neden olan bu uygulama, çok kısa bir süre içinde yürürlükten kalkacak, Erdal Öz fakülteye başladıktan bir ay sonra, henüz hiçbir ödeme yapılmadan burs kesilecektir.

⁵⁸ İnan Çetin, “Erdal Öz ile Düünden Bugüne”, *Adam Öykü*, Sayı 13, Kasım-Aralık 1997, s.44.

İstanbul’da bir süre halası Süheyla Dolu ile ağır ceza yargıçısı eniştesi Mesut Dolu’nun Laleli’deki evlerinde kalan Erdal Öz’ün yeni hayatında da ailesi yine yanında olacaktır.⁵⁹

“Sevgili Acı” hikâyesinde de geçen İstanbul Üniversitesi’nin Haliç’e bakan büyük kantini Erdal Öz’ü edebiyat sevdalılarıyla tanıştırma imkânı sağlar. Burada Onat Kutlar, Doğan Hızlan, Adnan Özyalçın, Kemal Özer, Demir Özlü, Hilmi Yavuz, Ülkü Tamer gibi yazar ve şair adayları vardır.

*“İstanbul Üniversitesi’nin büyük kantini, bir basketbol salonu kadar geniş, yüksek tavanlı bir salondur. Kimi ders çalışan, genellikle derslerden kaytarıp keyif yapan öğrencilerle dolu bir salon. (...) Bu masalardan çok şair, çok öykücü çıkmıştır; birkaç da romancı elbette. Ve pek çok profesör, siyaset adamı; bakanlar...”*⁶⁰

1954’te önemli dergilerden biri olan *Seçilmiş Hikâyeler*’de ilk hikâyesi yayınlanır: “Yağmurlu Hikâye”. 1955 yılında ise, Tercüman gazetesinin açtığı yarışmada “Acı-Buruk” hikâyesiyle ikinci olur. 1956’da ise arkadaşlarıyla yerleşik edebiyata karşı çıkma, basmakalıp düzene ve yetersizliğe karşı çıkmaları sonucu bir dergi çıkarmaya karar verir ve ‘a’ Dergisi⁶¹’ni çıkarırlar. İlk sayı 15 Ocak 1956 tarihinde iki sayfalık tek yaprak olarak çıkar. Aralarında basın yasasının gerektirdiği yaşta kimse olmadığından, Hukuk Fakültesi’nden edebiyata yakın bir arkadaşları (Edip Özyörük) “derginin sahibi ve sorumlu müdür”ü olarak gösterilmiştir. Adres olarak ise Hilmi Yavuz’un evi verilir.⁶² Dergide Erdal Öz, Kemal Özer, Adnan Özyalçın, Hilmi Yavuz, Onat Kutlar, Ercüment Uçarı, İlhan Berk, Mustafa Erhün ve Uğur Cankoçak gibi isimler yazar.

⁵⁹ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.48.

⁶⁰ Erdal Öz, *Cam Kırıkları*, Can Yayınları, İstanbul 2008, s.65.

⁶¹ Hilmi Yavuz, ‘a’ Dergisi’nin kurulması hakkında şu bilgileri vermektedir: ‘a’ dergisi’ni yayımlama düşüncesi İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin kantininde, o yıllarda kantindeki büyük yuvarlak masalardan birinde söze dönüştü. Erdal Öz, Onat Kutlar, ben, 1954–55 ders yılında Hukuk Fakültesi’nin birinci sınıfındaydık; Adnan Özyalçın ve Kemal Özer, Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü’nde. Dergiye ilgi duyan edebiyatsever arkadaşlarımızdan büyük bir bölümü de Hukuk Fakültesi’ndeydiler.

(Hilmi Yavuz, *Ceviz Sandığındaki Anılar*, Can Yayınları, İstanbul 2001, s. 29.).

⁶² Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.58.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi yıllarında, hayatında yalnızca *a dergisi* ve edebiyat yoktur kuşkusuz. Bir süredir pusuda bekleyen aşk, tekrar başrole çıkmak için sabırsızlanmaktadır.⁶³ “Sevgili Acı” hikâyesinde anlattığı Türkân, bu aşkın kahramanıdır:

*“Kapıdan çıkışı çok hoştu. Bir resim gibi uzun süre sakladım o görüntüyü kafamda. Şaşkındım. Umutluydum. Heyecanlıydım. İçimde ısınan bir yer vardı. Arkama yaslandım. Havaya üflediğim dumanların içinde onunla birlikteydim artık.”*⁶⁴

Kız isteme hikâyesini ise “Sular Ne Güzelse”de anlatır.

Erdal Öz, Hukuk Fakültesi’ndeki üçüncü yılını doldurmak üzeredir. Aile ortamından uzaklaşmak, Ankara Hukuk Fakültesi’nde daha rahat okuyacağı gibi düşüncelerden dolayı Ankara’ya gitmeyi düşünür ve bunu gerçekleştirir.

1.4. Ankara ve Yazı Hayatı

Ankara’ya geldiğinde bir süre yakın bir aile dostlarının (Nayman Ailesi) evinde kalan Erdal Öz, Oğuz Nayman’ın aracılığıyla Amerikan Haberler Merkezi’nde çalışmaya başlar (Haziran 1957). Ailesinden gelen para yetmemektedir, para yüzünden onlara bağımlı olmaktan rahatsızlık duymaktadır artık. Yaz dönemi sınavlarına da girmeyip iş bulmasıyla birlikte, Nayman ailesinin yanından ayrılır. İlk işi, Gençlik Parkı’nda açılan Ankara Sergisi’ndeki Amerikan Pavyonu’ndadır. Sergiyi beklemek, plak çalmak ve sinema makinesini çalıştırıp film göstermek karşılığında haftada yüz on beş lira alacaktır.

Zaman içinde hayatına yeni insanlar da girer. İlhan Berk, Turgut Uyar, Bilge Karasu, Gülten Akın, Vüsat O. Bener, Özdemir İnce, Özdemir Nutku ile tanışır.

⁶³ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.70.

⁶⁴ Erdal Öz, *Cam Kırıkları*, İstanbul 2008, s.76.

Yazıları *a dergisi*'nde, *Pazar Postası*'nda görünmeye devam ederken, el yazısı "HikâyeDefteri"ni de Varlık Yayınları'nda yayımlanması isteğiyle Yaşar Nabi Nayır'a gönderir. Nayır, '*Hikâyeciliğimizin Bugünkü Durumu*' başlıklı yazısıyla, genç sanatçıları eleştirir. Sosyal gerçeklik adı altında "hikâyede dil dâhil, zaman, mekân, insicam, mantık gibi bütün düzenleyici kuralları hiçe sayan bir başıboşluk" yaratıldığını belirtir. Bu duruma öfkelenen Öz hikâye defterini geri ister. Bir daha Varlık'a tek satır bile yazmayacağını söyleyen Erdal Öz'e, Yaşar Nabi, cevabını dergide yayımlar. Erdal Öz bu kez ilki kadar hırçın olmayan bir mektup daha yazar. Yaşar Nabi, kısa bir süre sonra eğer genç yazar kararından dönerse sonraki iki sayıdan birinde hikâyesini yayımlayacağını söyler. Hikâyesi yayımlanır fakat kitap olarak bastırılmayacağı kesinleşmiştir. Konu, daha sonra *Odalarda* romanının yayımlanma sürecinde tekrar açılacaktır.

Erdal Öz, 1957 yılının sonunda yedek subay olarak askerlik görevine başlar.⁶⁵ Ankara Zırhlı Birlikler Okulu'ndan sonra çekilen kuraya zırhlı piyade olarak Oltu'ya gider. Askerliğini Oltu, Ardahan ve Dumlu arasında gidip gelmelerle bitirecektir. Ardahan'ın kışına ve soğuğuna "Kırmızı Şemsiye" hikâyesinde değinir:

*"Ne soğuklar gördük biz orada. Sen buradakine soğuk mu diyorsun? Soğuğu gelip Ardahan'da görecektin. Sabah kalktığımızda koğuşun camları buz içinde olurdu. Şöyle bir parmak kalınlığında buz. Buzun kalınlığından sabahın olduğunu anlayamazdık namussuzum."*⁶⁶

27 Nisan 1959'da askerliği biter.

1.5. Çalışma Hayatı, İlk Eserler

Askerden döndükten sonra kısa bir süre Kırşehir'de ailesinin yanında geçirdikten sonra Ankara'ya döner. Burada muhalif gazetelerden *Akis*'te düzeltmen olarak işe başlar. Bu arada *a dergisi* Kemal Özer ve Adnan Özyalçiner'in

⁶⁵ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.83.

⁶⁶ Erdal Öz, *Sular Ne Güzelse*, Can Yayınları, İstanbul 2000, s.106.

gayretleriyle ayakta kalmıştır. 1960 yılında birkaç sayının ardından 27 Mayıs 1960 askerî darbesiyle yayın hayatına ara vermek zorunda kalır. Dergi, “a Dergisi Yayınları” olarak kitap da çıkarır. Erdal Öz’ün ilk hikâye kitabı *Yorgunlar*, Varlık Yayınları’ndan geri çevrilince a dergisi yayını olarak çıkar.

Yorgunlar’dan sonra başka bir sevinç de *Odalarda* ile olur. Üstelik bu roman –uzun yazışmalardan sonra- Varlık Yayınları arasından çıkar. Başında Yaşar Nabi’nin sunuş yazısı vardır:

“Okuyunca göreceksiniz: epey şaşırtıcı, alışılmıştan uzaklaşan bir roman. Ama kapalılıkla, anlamsızlıkla ilgisi olmayan bir yeniliği var bu kitabın. İlk dili çok sağlam bir temel üstüne kurulmuş. Sonra iç sorunları açış ve işleyiş tarzı da Dostoyevski’leri, Camus’leri hatırlatan bir klasik analiz yolunda ilerliyor. Yani yadurğanmayan bir yeni. Özenti olmayan bir yeni...”⁶⁷

Bu arada Akis dergisindeki işinden ayrılmış, Türk Dil Kurumu’nda gündelikli olarak çalışmaya başlamıştır (Ekim 1960). 1961 yılı içinde, Türk Dil Kurumu’nda çalışmaya devam ederken *Değişim* dergisini çıkarmaya başlar.⁶⁸ Sevgi Soysal, Edip Cansever, Behçet Necatigil gibi kalemlerin yazısı dergide yayımlanır.

1961 sonbaharında Erdal Öz, sonunda her şeyi göze alıp sınavlara girmediğini ve üniversiteyi bıraktığını ailesine açıklama cesaretinde bulunur. TDK’deki görevinden de uzaklaştırılır. Nedeni ise 4.1.1962 tarihli dilekçedir. Dilekçede, yapmakta olduğu işleri belirterek Yayın Kolu Başkanı’nın artık kendisine iş vermediğini, ayrılması için baskı yaptığını anlatır.⁶⁹ *Değişim* dergisinde yayınlanan bazı yazılara cevap vermesini de ister. Erdal Öz, böyle bir şey yapamayacağını söyler. Bunun üzerine işine son verilir. *Değişim* dergisinden de ayrılır.

Türk Dil Kurumu’ndan ayrıldıktan bir süre sonra, 1962 yazında Ankara radyosuna girer. Önce haberler-yayınlar dairesinde, sonra da Ankara Radyoevi’nde çalışır, Söz ve Temsil yayınları bölümünde raportörlük yapar. Görevi, radyoya

⁶⁷ Erdal Öz, *Odalarda*, Can Yayınları, İstanbul 1999, s.11.

⁶⁸ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.111.

⁶⁹ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.112.

gönderilen tüm temsil metinlerini incelemek, gerekli düzeltmeleri yapmaktır.⁷⁰ Ayrıca Muazzez Menemencioğlu ile birlikte Bizim Sanatçımız adında, sanatçılarla görüşmelerin yayınlandığı, kitap tanıtımlarının yapıldığı radyo programı hazırlar. Programa Yakup Kadri, Falih Rıfki Atay, Refik Halid, Âşık Veysel, A.Muhip Dıranas, Behçet Necatigil gibi dönemin yazar ve şairleri katılır.

1963’de radyodan uzaklaştırılır. Daha sonra Tanıtma Genel Müdürlüğü Film Servisi’nde çalışır. Bu arada babası Bursa 4.Noterliği’nde göreve başlar. Erdal Öz’de işinden istifa edip Bursa’ya geçer. Sekiz ay kaldığı Bursa’dan 1964 yılı sonbaharında Ankara’ya tekrar döner.

1.6. Sergi Kitabevi, Yayıncılık Yılları, Siyasî Yıllar

Ankara’ya döndüğünde bir kitabevi açar: Sergi Kitabevi. Ankara’daki Büyük Sinema’nın giriş katında yirmi beş-otuz metre karelik ufak bir dükkândır. Ama bu küçük yer zamanla öğrencilerin, yazarların ve gazetecilerin uğrak yeri olur.

Gençlerin sol ideolojiyi öğrenmeye çalıştıkları 60’lı yıllarda, Sergi Kitabevi yeni çıkan kitapları rahatlıkla bulabilme ve bir araya getirip özgürce tartışabilme olanağı sunmaktadır onlara. Adı öylesine duyulmuştur ki, İstanbul’dan ya da başka kentlerden gelenler de Sergi’ye uğramadan edemezler.⁷¹ Kitabevinin ambalaj kâğıtları farklıdır. Kâğıt üzerinde sosyalist kuramcılardan, yazarlardan, devrimcilerden alıntı sözler vardır. Ancak bu ambalaj kâğıtları Erdal Öz’e oldukça sıkıntılar yaşatacaktır. Uğur Mumcu kitabında bu olayı esprili biçimde ele alır:

“Klâsik müzik dinleyerek komünizm propagandası yapılır da “ambalaj kâğıdı” ile yapılmaz mı? Yazar Erdal Öz, 12 Mart Balyoz Harekâtında işte bu nedenle tutuklanmıştır. Evet, öyle, inanmazsanız, anlatayım:

Erdal Öz’ün, Ankara’da, şimdiki Büyük Çarşı’nın bulunduğu İş Hanı’nda bir kitabevi vardı: Sergi Kitabevi. Bütün yazarçizerlerin, ilericilerin, gençlerin uğrak

⁷⁰ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.116.

⁷¹ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.127.

yeriydi. Küçücük bir dükkândı Sergi Kitabevi... Erdal Öz, burada hem kitap, hem de plâk satardı. Akşamüstleri, kitabevi, Erdal Öz'ün dostlarıyla dolar, ayaküstü siyasal tartışmalar yapılırdı. Güzel, küçük bir yerdi Sergi Kitabevi. Erdal Öz, kitapları sarmak için ambalaj kâğıdı hazırlamıştı. Ambalaj kâğıdında Marks'dan, Engels'den. Guevara'dan ve Atatürk'ten özdeyişler vardı. Ambalaj kâğıdı özenle hazırlanmıştı. Koskoca Sıkıyönetim buna göz yumar mı hiç yummaz! Sergi Kitabevi, birkaç kez basıldı. Polis her gelişinde 'yasaklanmış sol yayın' toplayarak gitti. Fakat bir türlü suç kanıtı bulunamıyordu. Kuşkular giderilmemişti. Bütün solcular Erdal Öz'ün kitabevine gittiğine göre, bu kitabevi gizli bir hücrenin genel merkezi olmasın? ”⁷²

1970 yılında hakkında soruşturma açılır, sonra suç unsuru bulunmadığı gerekçesiyle takipsizlik verilerek dosya kapanır. 12 Mart Muhtırası ve sıkıyönetim ile dosya tekrar açılır ve sıkıyönetim mahkemesince tutuklanmasına sebep olur. Çeşitli yasaklı kitapları satmak, komünizm propagandası yapmak gibi suçlar nedeniyle birtakım soruşturmalara ve aramalara maruz kalır.

Erdal Öz'ün siyasî alandaki arayışları Türkiye İşçi Partisi'nde son bulur. Partinin Çankaya ilçesinin üyesi olur. 1961 yılında kurulan bu parti, birkaç yıl içinde güçlenerek 1965 seçimlerinde, aralarında Çetin Altan, Mehmet Ali Aybar ve Behice Boran'ın da bulunduğu on beş milletvekilini Meclis'e sokmayı başarır. Erdal Öz, partinin seçim öncesinde kurulan ekiplerinde yer alarak çalışmalara katılır, arkadaşlarıyla birlikte yöredeki köylere gider, köylülerle güncel sorunları tartışır. Bu gezilerden birinde, Sinan Cemgil'le, bir başkasında ise, birkaç yıl sonra Mamak Askerî Cezaevi'nde karşılaşacağı Hüseyin İnan ile birlikte olur. Ancak parti çatısı altındaki birliktelikleri uzun sürmeyecek Çankaya ilçesinde yapılan bir toplantının hemen ardından, partiden atılacaktır.⁷³

12 Mart döneminde uçak kaçırma olayı ile ilgili tekrar tutuklanır, suçsuz olduğu anlaşılınca serbest bırakılır.

Gerek Erdal Öz'ün, gerekse 60'lı yıllar Ankara gençliğinin hayatında önemli bir yeri olan Sergi Kitabevi, 1968 gençlik hareketlerinin coşkusunun ardından

⁷² Uğur Mumcu, *Sakıncalı Piyade*, Tekin Yayinevi, Ankara 1984, s.49.

⁷³ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.129.

12 Mart darbesinin acılarına da tanıklık eder, 8 Ekim 1971 tarihinde Deniz Gezmiş ve arkadaşları, Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından idama mahkûm edildikten sonra, Yargıtay kararının çıkması beklenirken idamlara karşı imzaların toplandığı merkezlerden biri olur. İmza kampanyasında etkin olarak çalışanların tutuklanmasıyla birlikte Sergi Kitabevi de yolun sonuna gelecek; işyerini devretmek zorunda kalan Erdal Öz, bir kez daha yeniden başlayarak yayıncılığı seçerken, onu bu alana bir daha ayrılamayacağı biçimde yaklaştıran Sergi Kitabevi serüvenini, kazandırdığı dostluklar ve yaşattığı acılarla hayatı boyunca hep içinde taşıyacaktır.⁷⁴

1.7. Evlilik

Erdal Öz, Sergi Kitabevi'ni açtığı yıllarda Ankara'da bir başka işyeri, Ülkü Eczanesi de açılmıştır. İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi mezunu Ülkü Işın'ın açtığı bu eczane Erdal Öz'le tanışma yeri olur. Arkadaşının daveti üzerine eczanenin açılışına katılır ve bu rastlantı ikilinin de hayatını birleştirecek kararın başlangıcı olur.

Erdal Öz ve Ülkü Işın 6 Temmuz 1966 tarihinde Ankara'da evlenirler. Nişan ve düğün yapmaya gerek görmemişlerdir. Hattâ Ülkü Hanım nikâhta gelinlik de giymemiştir, ikisi de bu tip şeylerin gereksiz olduğunu düşünürler. Nikâh kıyıldıktan sonra Erdal Öz kitabevine, Ülkü Hanım ise eczanesine dönerek çalışmaya koyulurlar.⁷⁵

Hayat, Öz ailesine gülen yüzünü göstermeyi sürdürürken, onlar için yeni bir sevinç daha hazırlamaktadır. 14 Haziran 1968 tarihinde aralarına bir bebek katılır. Sevincin adı Senem'dir.⁷⁶

Erdal Öz, Sergi Kitabevi'nde işlerini düzene sokmuştur, evlenmiş bir de kızı olmuştur. Artık düzenli bir hayatı vardır. Ancak babası, hâlâ mutlu değildir. Oğlunun okulunu bitirememiş olması onu bir hayli üzer. Bu durum Erdal Öz'ü ani

⁷⁴ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.134.

⁷⁵ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.140.

⁷⁶ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.142.

bir kararla okulun sınavlarına sokmaya kadar iter. Tek dersi “İş Hukuku”nu da vererek 4 Ekim 1969 tarihli diplomasını alır ve babasına götürür. Hiçbir işine yaramayacağını söylediği diplomasını da orada bırakıp geri döner.

1.8. 12 Mart Dönemi, Tutukluluk

1968’den başlayarak tüm dünyaya yayılan gençlik hareketleri, sokak eylemleri ve kargaşa ortamı Türkiye’de 12 Mart Muhtırasını doğurur. Nihat Erim başbakanlığında yeni bir hükümet kurulur. İsrail başkonsolosunun kaçırılmasıyla sıkıyönetim ilân edilir. Çok sayıda aydın, yazar, öğretim görevlisi tutuklanır. Cezaevleri tutuklularla dolup taşar. Çeşitli işkencelere maruz kalırlar. Böyle bir ortamda Erdal Öz de payına düşeni alır.

Sergi Kitabevi’nde kullandığı ambalaj kâğıtlarından dolayı tutuklanarak Mamak Askerî Cezaevi’ne koyulur. Cezaevinde tuttuğu günlükler, aldığı notlar ve yazdığı mektupları dışarı çıkarmayı başarır ve bu notları ilerde *Kanayan, Yaralısın, Gülünün Solduğu Akşam* ve *Defterimde Kuş Sesleri* kitaplarında hikâye, roman ve anı olarak gün ışığına çıkarır:

“Cezaevinden çıktıktan sonra yazdığım ‘Yaralısın’ adlı romanımın gereçlerini bu dönemdeki tutukluğumda edindim. Nuri, romanımın önemli kişilerinden biri oldu.”⁷⁷

Mamak’tan sonra Dışkapı’ya Yıldırım Bölge de denilen Yıldırım Beyazıt Meydanı’nda 1 No’lu Tutuk ve Cezaevi’ne gönderilir, dokuz gün sonra tekrar Mamak’a döner. Burada savunmasını hazırlamaya koyulur. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarıyla bir süre aynı koğuşu paylaşır. Gezmiş, Erdal Öz’ün “Ernesto” hikâyesini okumuş ve beğenmiştir. Ondan kendilerini de yazmasını ister. Ancak Deniz Gezmiş ve arkadaşları başka bir koğuşa alırlar. Öz’ün, babasına “Hiçbir işime yaramayacak.” dediği diploması, burada dediği gibi olmayacak ve Deniz Gezmiş’le görüşebilmesi için hukukçu olmasının avantajını kullanacaktır. Hem savunmalarına

⁷⁷ Erdal Öz, *Defterimde Kuş Sesleri*, s.18-19.

yardımcı olacak hem de yazı makinesini kullanacaktır. Bu bahaneyle görüşme imkânı bulurlar. Onları yazabilmek için gerekli malzemeyi toplamaya koyulur:

“İlk günkü konuşmamızı kaçamak yapmıştık. Ertesi gün, koğuşlarına girmeme izin verilmesi için cezaevi komutanlığına bir dilekçe hazırlayıp verdiler. Şaşılacak şey: Bana izin çıkmıştı.

Gerekçe olarak da, benden aldıkları küçük ‘Hermes Baby’ yazı makinemi klavyesi değişik olduğu için kullanamadıklarını, savunmalarını hazırlamak için önlerinde pek az günleri kaldığını, makineyi ancak benim kullanabileceğimi, üstelik hukukçu olduğumu belirtip savunmalarının hazırlanmasında kendilerine yardımcı olabilmem için koğuşlarına girmeme izin verilmesini istemişler. Komutanlıktan bu izin çıkınca ertesi gün koğuşlarına gizlice girmeme gerek kalmadı. Demir kapı açılıverdi önümde.

Deniz, anlatmak istediklerini kolayca toparlayamıyordu. Anlatacak çok şeyi vardı. Anlatmak istemediği şeyler de çoktu. Duruşmalara zarar verebileceğini düşündüğü konularda açıklama yapmaktan kaçınıyordu. Onları anlatılabilir duruma sokmak için özel bir çaba harcadığı belli oluyordu. Gizli kalması gereken konuları anlatmamasını ben de istemiştim. Onu rahatlatmıştı bu sözlerim. Kimi anlattıklarını da küçük defterime değil, yüreğime ya da belleğime yazıyordum. Ara sıra o da beni uyarıyor, ‘Yazma bu anlatacaklarımı,’ diyordu. Yazmıyordum.”⁷⁸

Günler bu şekilde geçerken 18 Eylül tarihli duruşmada Erdal Öz’ün salıverilme kararı çıkar. Erdal Öz, bu anı aylardır sabırsızlıkla beklemiş olmasına rağmen sevinemez. Deniz Gezmiş’in yaşadıkları üzerine kendisi ile yapacağı konuşma bitmemiştir, hem de onlar idamla yargılanırken serbest kalmak ona çok ağır gelir. Salıverilme emrinin cezaevine ulaşmasının zaman alacağını düşünse de, beklediği gibi olmaz, aynı günün akşamı cezaevinden çıkar.⁷⁹

Erdal Öz’ün dışarıdaki hayatı fazla uzun sürmez. 3 Mayıs günü Ankara-İstanbul seferini yapan THY 111 sefer sayılı Boğaziçi uçağı bir kaçırılma olayına

⁷⁸ Erdal Öz, *Gülünün Solduğu Akşam*, Can Yayınları, İstanbul 2011, s.27-28.

⁷⁹ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.168.

sahne olur. Amacı Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan'ın idamlarının durdurulması olan uçak kaçırma eylemi, hedefine ulaşamaz. 6 Mayıs 1972'de üç genç asılarak idam edilir.

23 Mayıs 1972'de Erdal Öz tutuklanır. Gerekçe ise adı geçen uçağı kaçırmayı plânlayan örgütün üç yöneticisinden biri olmaktır. Beş aylık gözaltıları ve tutukluluklardan sonra yeterli kanıt bulunamadığı gerekçesiyle salıverilir. Tutuksuz yargılanırken, 15 Haziran 1973'de aklanır ve uçak kaçırma davası böylece son bulmuş olur.

Bu gözaltı ve tutukluluk süreci Erdal Öz'ü derinden etkileyecek, ileride eserlerinde de belirgin şekilde kendisini gösterecektir. Hapishanenin, yazardan aldıkları kadar yazarlık serüvenine katkısı da olmuştur:

“Hapishane hayatının, edebiyat için büyük bir okul olduğunu içerideyken anladım. Yazmak için her türlü hazırlığın bulunduğu bir ortamdır hapishaneler.

Öncelikle, zaman durmuştur. Zaman denilen kavramın, elle tutulurcasına donup kaldığını görür, şaşarsınız. O hain zaman, geçmek bilmez, tükenmek bilmez. Oysa dışarıda, günlük hayatımızda zamanı yakalamak olanaksızdır. Elinizi bile dokunduramazsınız, dokunmak için uzanıp erişemezsiniz; bir yel gibi gelir geçer. Hapishanede, bu duran zamanı değerlendirmenin tek yolu, okumaktır, yazmaktır. Yapacak başka bir şeyiniz yoktur.

Dış dünyada göremediğiniz kadar çeşitli insan manzaralarıyla karşılaşsınız. Hiçbirini siz seçmemişsinizdir. İçeride karşılaştığınız bu insanlar, ruhlarının derinliklerine kadar soyunukturlar. Gerçekten bütün iç dünyalarıyla çıplaktırlar. Bütün içeridekiler için söylemiyorum bunu; ama genellikle böyledirler. İnsana biraz olsun sokulmasını biliyorsanız, insan okumaya biraz eğilimliyseniz, insanın en boyutlu, en kötü, en güzel, en aşağılık, en yüce yaratık olduğuna inanıyorsanız, yazacak öyle görüntüler yakalayabilirsiniz ki içeride, o dört duvar arasında.

Kapatılmışsınızdır. Onca insanın, o kalabalığın arasında, insanın biricikliği, yapayalnızlığı öylesine belirgin olarak çıkar ki ortaya. Bu kez insanın o

büyük iç yolculuğu başlar, ister istemez. İç yolculuk, edebiyatın en büyük kaynaklarından biridir.

Bilirsiniz, bizim edebiyatımızın hapisanelerde doğup büyüdüğü söylenir. Doğrudur. Ama hapisaneye düşmüş olmakla övünenlerden değilim. İyi bir yazar olmak için hapisaneye düşmenin bir önkoşulu olduğunu da söylemiyorum. Edebiyatın yazılma ortamı yoktur. Yazacak insan, içeride de, dışarıda da, yaratabiliyorsa yaratır. Ben, yalnızca hapisanelerde geçen günlerimin, yazma konusunda bana bir ivme kazandırdığını söyleyebilirim.”⁸⁰

İçerden çıktığında ise Öz’ü kitabevinin borçları karşılar. Bu durum Sergi Kitabevi’nin devredilmesi ile çözülür.

1.9. Edebiyata Dönüş

Dergilerde öyküleri yayınlanmaya başlayan Erdal Öz, Cem Yayınevinden bu öykülerini bastırarak ikinci hikâye kitabını okurlarıyla buluşturur. *Kanayan* adlı kitap yoğun ilgi görür. Hemen ardından bir de roman gelir: *Yaralısin*. 1975 Orhan Kemal Roman Ödülü’ne lâyık görülen eser, çeşitli dillere çevrilerek ününü yurtdışına da yayar.

Erdal Öz’ün edebiyat yolculuğu doludizgin sürüp giderken 1974 yılının ilk ayları, önemli bir kararın eşiğinde geçer. Cem Yayınevi’nden bir iş önerisi almıştır, ancak bu işi kabul etmek, Ankara’dan ayrılıp İstanbul’a taşınmalarını gerektirmektedir. Kısa sürede eczane devredilir ve 1974 Temmuz ayında Ankara’ya veda edilir.⁸¹

⁸⁰ Feridun Andaç, “İnsan Sıcaklığında Bir Öykücü: Erdal Öz”, *Cumhuriyet Kitap*, Sayı 416, 5 Şubat 1998, s.6.

⁸¹ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.194.

1.10. İstanbul Yılları ve Can Yayınları

Öz ailesi, İstanbul Kuzguncuk'a yerleşirler. Erdal Öz, Cem Yayınevi'nde düzeltmen olarak çalışmaya başlar ve her şey onun için iyi gidiyordur. Eşi Ülkü Hanım ise o kadar şanslı değildir. Eczane açma imkânı bulamaz. Önce Sosyal Sigortalar Kurumu'na ait bir ilâç fabrikasında çalışır. İstanbul'a alışamamıştır ve sıkıntılı günler onu beklemektedir. Elazığ'ın Maden ilçesine atanma kararı çıkınca, kızını bırakamayacağı için, işi bırakmak zorunda kalır.

Erdal Öz ise bir süre sonra Arkadaş Kitaplar adlı çocuk dizisi çıkarma işine soyunur. Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlayarak çocuk edebiyatı alanında yapılan çalışmaları incelemekle işe koyulur. Örnek alınmaya değer hiçbir girişim yoktur, ama bu incelemelerde karşısına çıkan kötü örnekler, ona nelerin yapılmaması gerektiğini dolaylı olarak öğretir. O güne dek yapılanlar, derleme çalışmalarından öteye gidememiştir. Oysa Erdal Öz, bir ülkenin edebiyatından söz edilebilmesi için “yerli edebiyat”ın var olması gerektiğine inanmaktadır. Bu düşünceden hareketle, usta Türk yazarlarının elinden çıkan toplumcu gerçekçi, yerli bir çocuk edebiyatını geliştirmeyi ve yaygınlaştırmayı amaç edinir. Yazarları bu projeye ikna etmek çok kolay olmasa da, Arkadaş Kitaplar'a katılanların sayısı zaman içinde artar.⁸²

1 Kasım 1976 günü Erdal Öz babasını kaybeder. Annesini Bursa'dan alıp yanına getirmek istese de annesi bunu kabul etmez ve 1986'da rahatsızlıklarının artmaya başlamasına kadar Bursa'da kalır.

Erdal Öz aynı yıl *Deniz Gezmiş Anlatıyor* adlı kitabı çıkarır. Kitabında 1971'de tutuklandığı zaman Deniz Gezmiş ile yaptığı konuşmaları ve anıları anlatır. Kısa sürede dördüncü baskıya ulaşan eserin basımını durdurur. Bu kitabı on yıl sonra birtakım eklemeler ve düzeltmelerle *Gülünün Solduğu Akşam* adıyla tekrar yayımlar. Bir söyleşide bu duruma şöyle değinir:

- “*Gülünün Solduğu Akşam'a (1986) gelmek istiyorum. 'Deniz Gezmiş Anlatıyor'a (1976) yazılmasaydı belki bu kitap olmayacaktı... Ama o kitap olmasaydı*

⁸² Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.200.

Gülünün Solduğu Akşam'ın yazınsal değeri de bu denli göz ardı edilmeyecekti, bence. Ne dersiniz?

- Yanılıyorsunuz. 'Deniz Gezmiş Anlatıyor' olmasaydı, 'Gülünün Solduğu Akşam' gene de olacaktı. Asıl bu kitap olacaktı. Belki daha geç çıkacaktı, ama olacaktı. O kitap, yazılı medyanın çevirdiği bir takım dolapların oyuncağı olmamak için acele düzenlenmiş eksik bir çalışmaydı. Nitekim kısa sürede, yine çirkin bir takım sahnelere son vermek, o çirkinlikleri yaşamamak için o kitabın basımını durdurdum. O kitabın basımını durdurmamın nedenlerini, birtakım çevreleri üzmemek için açıklamıyorum, susuyorum. Çirkinlikleri değil, güzellikleri paylaşmalıyız diyorum. Sonra, hem de epey sonra. Gülünün Solduğu Akşam'ı çıkardım. 250 bini buldu satışı. Bir o kadar kişi de arkadaşından, aldı okudu, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarını, '68 Kuşağı'nı bugünkü genç kuşağa tanıtmakta bu kitabımın önemli bir payı olduğunu sanıyorum."⁸³

Aynı yıl *Allı Turnam*'ı yayımlar. Asya-Afrika Yazarlar Birliği'nin davetiyle Sovyetler Birliğine gider. Oradaki izlenimlerini önce Cumhuriyet gazetesinde tefrika ettirir, ardından Cem Yayınları'ndan kitap olarak çıkarır.

Edebiyat sahasındaki bu çalışmaları onu hızla başarı basamaklarını tırmandırırken, özel hayatında aynı durum sergilenemeyecektir. Ufak çaplı tartışmalar ve kavgalar, evliliklerinin yıkılmasına ve ayrılıklarına zemin olur. 1978 yılındaki ayrılık, Erdal Öz'e yeni bir aşkın kapısını açacaktır: Samiye Erer.

Erdal Öz ve Samiye Erer bir akşam yemeğinde tanışırlar ve birbirlerine ilk görüşte âşık olurlar. Erdal ve Ülkü Öz'ün boşanmaları ise ancak iki yıl sonra gerçekleşir. Boşanmalarından 3 ay sonra 8 Mayıs 1980 tarihinde Erdal Öz ve Samiye Erer, Beşiktaş Evlendirme Dairesi'nde evlenirler. Kısa bir süre sonra ise oğulları Can dünyaya gelir.

Arkadaş Kitaplar'da çok iyi giden işler, Erdal Öz'ün yazmaya daha çok zaman ayırmak istemesiyle tersine döner. Yöneticiliği bırakıp ortaklığını sürdürme yönündeki girişimi kabul görmez ve bu olayla gerginleşmeye başlayan ilişkiler, Erdal

⁸³ Feridun Andaç, *a.g.m.*, s.7.

Öz'ün yolsuzlukla suçlanması sonucunda kopma noktasına gelir. Ortaklık anlaşmaları gereği, uyuşmazlığın çözümü için hakem kuruluna gidilir. Duruşmalar sürerken, Erdal Öz yeni bir iş kurmanın yollarını aramaktadır. Bu zor günlerinde Görsel Yayınlar'ın sahibi ve yöneticisi Ragıp Yazır yüzde elli bir hisseyle ortaklık teklif eder. Erdal Öz Can Yayınları'nı kurar.⁸⁴

Ülke tekrardan karışıklık ve kaos ortamındayken asker bir kez daha yönetime el koymuştur. 12 Eylül darbesinin bu buhranlı günlerinde Can Yayınları ilk kitaplarını 1981 yılının Mart ayında çıkarmaya başlar. Erdal Öz, Arkadaş Kitaplar'la başladığı çocuk kitapları dizisine, Can Yayınları'nda da devam edecektir. Otuz kitaplık Kardeş Kitaplar dizisi çıkarır. Bunu gençlik dizisi izler.

Can Yayınları, kurulduğu yıl yetmiş bir kitap yayınlamış, 1981 yılının en çok kitap çıkaran yayınevi olur. 1982 Mayıs ayında bu sayı yüz yirmiye ulaşmıştır. Çağdaş Klasikler, Türk Yazarları gibi diziler birbirini izler. Orhan Veli'nin Bütün Şiirleri (1982), Kemal Tahir'in üç kitaplık Esir Şehir dizisi (Esir Şehrin İnsanları, Esir Şehrin Mahpusu, Yol Ayrımı)(1982), Nezihe Meriç'in öyküleri (Bozbulanık, 1981), Gülten Akın'ın şiirleri(Seyran, 1982), ilk iki yılda yayınlanan kitaplardan bazılarıdır.⁸⁵

Bu arada Erdal Öz'ün üçüncü çocuğu Zeynep dünyaya gelir.

1.11. Aydınlar Dilekçesi Davası

Darbe sonrası yeni bir anayasa hazırlanmış ve seçim yapılmıştır. Ülkenin demokratikleşme sürecinde aydınlar 15 Mayıs 1984 tarihinde Cumhurbaşkanlığı ve TBMM başkanlığına “Türkiye’de demokratik düzene ilişkin gözlem ve istemler” başlıklı dilekçeyi sunarlar. Dilekçede imzası olanlar sorguya çekilip yargılanırlar. Bu isimlerden biri de Erdal Öz'dür.

⁸⁴ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.223.

⁸⁵ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.228.

“Türkiye, henüz atlattığı en ağır bunalımlarından birini yaşamaktadır. Kuşkusuz, bu büyük bunalımdan toplumumuzun bütün kesimleri, katmanları ve görevlileri ortaklaşa sorumludur. Biz Türk aydınları, eksiklerimizin ve sorumluluğumuzun önemini ve önceliğinin bilincindeyiz. Bu bilinç, bize toplumumuzun sağlıklı ve güvenli bir düzene geçişiyle ilgili görüşlerimizi açıklama görev ve hakkını vermektedir.

Varolan düzenlemeler ve 2969 sayılı yasanın suç saymadığı çerçevede içinde görüşlerimizi açıklamayı gerekli görüyoruz. Bizler bu sınırlamaları benimsememekle birlikte, bu çerçevede hareket etme durumundayız.

Bizler toplumumuzun akılcı yöntemler kullanarak aydınlık bir geleceğe ulaşacağına coşkuyla inanıyoruz. Bu inançla ve ortaklaşa sorumluluğumuzu üstlenip, kaynağını Anayasa’da bulan dilekçe hakkımızı kullanarak, kamu ile ilgili gözlem, düşünce ve istemlerimizi devletin en yüksek katlarına saygıyla sunuyoruz.”⁸⁶

şeklinde başlayan dilekçe mahkeme tarafından bildiri olarak kabul edilir ve sanıklar hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis cezası istenir.

Erdal Öz 18 Ekim 1985’te savunmasını yapar. Savunmanın son bölümleri şöyledir:

“Ben bir sanatçıyım, bir yazarım. Terörü savunmak, sanata aykırıdır, sanatın özüne aykırıdır. Sanat, edebiyat, terörün her zaman karşısındadır. Ölümün de karşısındadır. İdamın da karşısındadır. Tıpkı her türlü işkencenin ve baskının karşısında olduğu gibi.

Dilekçe mi, bildiri mi tartışmasına girmeyi artık gereksiz buluyorum. Dava konusu olan dilekçemizin neden bildiri değil de dilekçe olduğunu, burada yargılanan pek çok bilim adamı ve değerli hukuk uzmanları, ders verir gibi, en ince ayrıntısına kadar anlattılar. Bu konu yeterince açıklığa kavuşmuştur.

⁸⁶ *Aydınlar Dilekçesi Davası*, Adam Yayınları, İstanbul 1986, s.27.

Türk toplumu hızla değişmektedir. Bu suskun toplum yeniden konuşmak istemektedir. Asıl bundan sonra bu toplumu susturmaya çalışmak, terörün, anarşinin yeniden hortlamasına neden olabilir.

Dilekçemizde sıralanan dileklerin ne kadar haklı dilekler olduğu şimdi daha iyi anlaşılmaktadır. Dilekçenin gerekli yerlere verildiği ve suç sayıldığı günden bu yana, demokratik özelemleri dile getirmek bir avuç insanın çabası olmaktan çıkmış, yavaş da olsa kitlelerin çabası olmaya başlamıştır. Bir an önce demokrasiye geçilme istekleri, bugün pek çok ağızdan dile getirilmekte, nice önlemler, yasaklamalarla oluşturulan bugünkü parlamento çatısı altında bile bu görüşler açığa vurulmakta, deldirtilmek istenmeyen anayasamız bile açıktan açığa tartışma konusu yapılmaktadır.

Zamanında olumsuz oy verdiğim bu anayasanın bile bana tanımış olduğu dilekçe verme hakkımı kullanarak, bu toplumun nice saygın, değerli kişilerinin hazırlayıp imzaladığı bu dilekçeyi imzalamış olmaktan bugün de gurur duyduğumu bir kez daha belirtmek istiyorum.

Saygılarımla.”⁸⁷

Dava 7 Şubat 1986’da bütün sanıkların aklanmasıyla sona erer.

Can Yayınları, 12 Eylül’ün yayın dünyasına da yansıyan ekonomik sıkıntılarıyla savaşıırken, hem dünya edebiyatından seçkin eserleri yayımlamaya, hem de yeni Türk yazarlarını keşfetmeye devam eder. O yıllarda tüm dünyayı saran Latin Amerika edebiyatının önemli yazarlarını, Türkiye’deki okurlarla Erdal Öz tanıştırır.⁸⁸

Erdal Öz’ün ikinci evliliği de uzun sürmeyecektir. Samiye Öz, eşinin kaçamaklarıyla dolu birkaç olayından sonra kocasına ayrılma teklifi sunar. 2 Ekim 1985 tarihinde sonuçlanan davayla çift ayrılır ve çocukların velayeti annesine verilir. Artık Erdal Öz’ün hafta sonları göreceği üç çocuğu vardır.

Kasım 1986’da *Gülünün Solduğu Akşam*, Can Yayınları’ndan çıkar.

⁸⁷ *Aydınlar Dilekçesi Davası*, s.399.

⁸⁸ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.240.

1.12. Tekrar Yargı Önünde

1987 yılında sağlık sorunları baş gösterecektir. Bağırsak kanseri teşhisi ile ameliyat olur. Bu ameliyatı ve hastalık süreci Samiye Hanım ile tekrar yakınlaşmalarını sağlar. Beraber yaşamaya başlarlar ve 23 Ağustos 1988’de yeniden evlenirler.

Sağlık durumu düzelmeye başlarken, Erdal Öz yeniden işinin başına geçer. Önce, satışların iyi gitmesi üzerine artık kendilerine yetmeyen yayınevi bürosunu daha geniş ve rahat bir yere taşır. Sonra, Temmuz 1987’de *Havada Kar Sesi Var*’ı çıkarır.

Erdal Öz 80’li yılların ikinci yarısında yine yargı önündedir. Ancak bu kez siyasî nedenlerle değil, yayınladığı kitaplar yüzünden: Henry Miller’ın *Oğlak Dönencesi* (1985, çev. Aylin Sağıtör), Ahmet Altan’ın *Sudaki İz* (1985), Pınar Kür’ün *Asılacak Kadın* (1985) ve *Bitmeyen Aşk* romanları...

Kamuoyunda “muzır yasası” olarak bilinen “Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu”na göre yargılanan *Sudaki İz* ve *Oğlak Dönencesi* için imha kararı verilir.⁸⁹ Bu sansür ortamı aydın ve yazarlar tarafından tepki ile karşılanır. Durumu kınayan yazılar kaleme alınır.

Ancak bu karar kitabın yayımını durduramaz. Basit bir çözüm bulunur. Kitaptaki müstehcen bulunan, yani suç unsuru teşkil eden cümleler ve kısımlar siyah bantla örtülür. Kitabın başına mahkeme kararı da eklenerek yayımlanır:

“Ahmet Altan’ın ikinci romanı olan 'Sudaki İz', ilk kez 1985 yılının ortalarında Can Yayınları arasında çıkmıştı. Büyük bir ilgiyle karşılanan roman, yedi ay gibi kısa bir süre içinde üçüncü basımına ulaşmıştı. Bu son basımın üzerinden iki ay geçtikten sonra kitap toplatıldı. Yargılama iki yıl sürdü. Sonunda İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi kitaptaki iki buçuk sayfalık bir bölümü

⁸⁹ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.279.

'müstehecen' bularak, kitabın 'zoralım ve imha'sına karar verdi. Kesinleşmiş mahkeme kararlarını yayımlamak, yasalarımıza göre yeni bir suç oluşturmuyor. Daha sonra, işte bu güvenceyle Sudaki İz'in dördüncü basımının başına, adı geçen mahkeme kararını da ekledik. İki buçuk sayfası yüzünden kitabın bütünüünün sonsuza dek yok sayılmasına gönlümüz razı olmadığından ve özgür bir düşünce ve yaratım ortamının geleceğine de inanarak, 'Sudaki İz'in suçlu sayılan satırlarının üzerini siyah utanç bantlarıyla kapattık, yani suç ögesini ortadan kaldırdık ve kitabın yeni basımlarını böyle hazırladık. Mahkemenin sakıncalı bulunduğu cümleleri içeren kararını da kitabın başına ekledik. Bitkisel hayata sokulmuş bir kitaba, biraz oyuncaklı da olsa, yeniden can vermenin sevinci içindeyiz.'⁹⁰

Benzer bir çözüm *Oğlak Dönencesi* için de bulunur. Otuz dokuz yayınevi bir araya gelerek kitabı yayımlama kararı alır. Kitaptaki suç unsuru görülen cümleler çıkarılır, yerleri boş bırakılır. Kitabın başına da bilirkişi raporu, savcının son iddianamesi ve mahkeme kararının tam metni eklenerek basılır. Çünkü bu metinlerde kesilen cümlelerin tamamı sayfa numaraları dahi belirtilmiş halde vardır. Bu şekilde yayımlanması hadisesi üzerine kitaplar toplatılır. Dava açılır ancak mahkeme kararlarını yayımlamak suç olmadığından dava düşer.

1995 yılında yine yargı önüne çıkacaktır. Konu, “düşünceyi açıklama özgürlüğü ve Türkiye”dir. 4 Ekim 1994 günü yirmi yazar bir araya gelerek İstanbul Gazeteciler Cemiyeti’nde bir basın toplantısı düzenlerler. Amaç, Terörle Mücadele Yasası’nda yapılacak iyileştirmelerin yetersizliğini, ekonomik kalkınmanın olabilmesi için düşünce özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılmasını dile getirmektedir.⁹¹

Buradan hareketle bir kitap çıkarılması kararı alınır. Kitap Can Yayınları’ndan çıkar. Çıktığının ertesi günü Yaşar Kemal’in “Türkiye’nin Üstündeki Kara Gökyüzü ve Zulmün Artsın” yazılarından dolayı Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından toplatılma kararı alınır. Yayıncı olarak Erdal Öz mahkemeye çıkartılır.

⁹⁰ Ahmet Altan, *Sudaki İz*, Can Yayınları, 14. Basım arka kapak, İstanbul 2000.

⁹¹ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, 282.

Yaşar Kemal, 1 yıl 8 ay hapis; Erdal Öz 3 milyon 149 bin lira para cezasına çarptırılır.

1.13. Tekrar Yazarlık

Can Yayınları giderek büyür ve 1993'te Galatasaray Hayriye Caddesi'ndeki binaya taşınır. Yayıncı kimliği, Erdal Öz'ü, o çok istediği eser vermekten, kitap çıkarmaktan alıkoyar. Uzun süren bir durgunluk ve suskunluk döneminden sonra 1960'da çıkardığı *Odalarda*'yı elden geçirerek yeniden basar. İlk kitabındaki anlatım bozukluklarını, dil yanlışlarını düzeltir. Yaptığı en büyük değişiklik “ve” bağlacını eserden çıkarmaktır. Ve'li cümleleri yeniden yazar. Bu durumdan kitabın önsözünde şöyle bahseder:

“Ne kadar ‘ve’ varsa kaldırmaya çalıştım. Ama ‘ve’ kullanılmış bir cümleden ‘ve’yi atıp yerine ‘virgül’ ya da ‘noktalı virgül’ koymakla iş bitmiyordu. Cümleleri yeni baştan düşünüp ‘ve’siz kurmak gerekiyordu. Ben de öyle yaptım. Önceleri akıl almaz güçlüklerle karşılaştım, ama direttim, giderek alıştım, hiç ‘ve’ kullanmadan tamamladım romanı. ‘Ve’yi kaldırmak, çok değişik, çok yeni cümle biçimleri kurmak zorunda bırakmıştı beni. Odalarda’nın bu son biçiminde de bir tek ‘ve’ bulamayacaksınız.”⁹²

Yazmaya tekrardan başlayan Erdal Öz, 1996 yılında annesini kaybetmenin de etkisiyle “Annemdi” adını verdiği dosya üzerinde çalışmaya başlar. Bu dosya 1997'de çıkardığı *Sular Ne Güzelse* kitabının kaynağı olur. *Yorgunlar*, *Kanayan* ve *Havada Kar Sesi Var*'dan sonra *Sular Ne Güzelse*'yi yayımlar. Kitaba adını veren hikâye, yazarın 1960'da çıkardığı *Yorgunlar*'da da yer alır. Yine ufak düzeltmelerle on hikâyelik yeni kitabına alır. Tekrar yazmaya dönmüş olmakla kalmayacak bir de 1998 yılında Sait Faik Hikâye Armağanı'na katılıp Orhan Duru ile birlikte birincilik ödülünü paylaşacaktır.

⁹² Erdal Öz, *Odalarda*, Can Yayınları, İstanbul 1999, s.10-11.

Erdal Öz ödülü paylaşmış olmaktan rahatsız olur. Heyecanını ve sevincini tam yaşayamaz:

“Eksik olmasınlar. Sağ olsunlar. Bu ödül beni pek sevindirmede. Doğrusu bu ödülü bir başkasıyla bölüşmeyi hiç düşünmüyordum. Hiç vermeyebilirlerdi de. Ama sanırım ellerinden gelmedi. Orhan Duru’yla aramızda ödülü ikiye böldüler. Bu da ödülün gerilimini, sevincini büyük ölçüde sildi götürdü. (...)Bu kez bölüştürerek de olsa, verdiler. Böylece iki ödülün sahibi oldum. Biri Orhan Kemal Roman Armağanı idi. Biri de Sait Faik Hikâye Armağanı. Edebiyatımızda en sevdiğim bu iki yazarın adını taşıyan bir özgeçmişim oldu. Yeter bana. (...) Şunu da ekleyeyim. Ödül alınmaz. Verilir. Ben ödülü serseri bir kurşuna benzetirim. Silah patlatılmıştır, kurşun havadadır ve sonuçta birisi vurulur, düşer. Silah atan eli değiştirin (Seçiciler Kurulu), kurşun başka birini vuracaktır. Ve bu yıl beni vurdu. Kurşuna teşekkür ederim.”⁹³

İzleyen yıl, gündeme Can Yayınları tarafından düzenlenen bir ödül gelir: Can Yayınları İlk Roman Ödülü. Seçiciler kurulunda Fethi Naci, Tahsin Yücel, Hilmi Yavuz, Füsün Akatlı ve Erdal Öz’ün yer aldığı ödüle adaylığın ön koşulu, daha önce roman yayınlamamış olmaktır. Cemil Kavukçu ise ön elemeyi yapar. İlk ödülü, gönderilen elli beş dosya arasından “Kara Büyülü Uyku” adlı dosyasıyla Vecdi Çıracıoğlu kazanır ve ödül yönetmeliğinde belirlendiği üzere, roman Can Yayınları’dan yayımlanır. İkinci yıl, ödüle değer eser bulunamadığı için ödül verilmez, ardından da kaldırılır.⁹⁴

Erdal Öz yurtiçi ve yurtdışında çeşitli konferanslar, söyleyişler, imza günlerine katılır. Ekim 1990’da Berlin’de düzenlenen “Türkiye’de basın özgürlüğü” programına, Nisan 1991’de “Edebiyat Kenti İstanbul” sempozyumuna katılırken 1998 Mayıs’ta Almanya’da edebiyat sohbetlerine katılır.

1998 yılının sonunda bir ödül de Can Yayınevi alacaktır. Dünya Kitap tarafından Yılın Yayınevi ödülü verilir.

⁹³ Erdal Öz’le Öykücülüğümüzün Dünü-Bugünü, *Haliç Edebiyat*, Sayı 3, Haziran-Temmuz 1998, s.5.

⁹⁴ Ayşe Sarısayın, *a.g.e.*, s.317.

Erdal Öz'ün son hikâye kitabı *Cam Kırıkları* 2001 yılı sonbaharında gelir. *Sular Ne Güzelse*'de olduğu gibi on hikâyeden oluşur. 2001 yılı Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'ne layık görülür. Ödüle ilişkin görüşünü İhsan Yılmaz'a açıklar:

“Ödüller bir yazar için sevindirici bir şey tabii. Biraz daha ilgi odağı oluyor o kitap. İnsan ödül kazanmak için kitap yazmıyor, o sonradan verilen bir şey. Türkiye'deki ödül çokluğu aslında ürpertiyor insanı. Daha önce 1975'te Yaralisın'a Orhan Kemal Ödülü'nü, 1997'de Sular Ne Güzelse'ye Sait Faik Ödülü'nü verdiler. Bir de hiç beklemiyordum, Sedat Simavi Ödülü'nü verdiler son kitabıma. Sevindim tabii. Ödül, ödül verilenle, gerçekten iyi bir buluşma sağlıyorsa önem kazanıyor. Nobel ödülleri de gördüğümüz gibi öylesine politik ve olmadık insanlara veriliyor ki, yazarı hiç etkilemiyor. Kitap satışını bile etkilemiyor. Bir Marquez aldığı zaman ödülü gerçekten büyük bir yazar olduğu için alıyor ama öyle isimler var ki niçin ödül verildiğini hiç anlayamıyorsunuz. Kitaplarını çevirip yayınlıyoruz Nobel aldı diye, onun kaç gömlek üstünde yazarlarımızın olduğunu görüyoruz.”⁹⁵

2003 yılında *Babam Resim Yaptı* adlı çocuk kitabını çıkarır. Daha önceki hikâye kitaplarından çocuklar için seçtiği “Babam Resim Yaptı”, “Bir Uçurtma Gibi”, “Dedem Bana Küsmüş”, “Masa”, “Babamdı”, “Çocuk”, “Sevişmenin Resmi” ve “Mumçiçekleri” hikâyelerini bu kitabına alır.

Ardından, 1971 ve 1972 yıllarındaki tutukluluk anılarının yer aldığı, *Gülünün Solduğu Akşam*'ın devamı gibi de okuyabilirsiniz” dediği *Defterimde Kuş Sesleri*'ni, *Cam Kırıkları*'ndan iki sene sonra yayımlar. Bu kitap yazarın son eseri olacaktır.

Ufak bir rolle Abdülhamid Düşerken de oynadığı “sansürcü başı” karakteri ise küçük bir oyunculuk deneyimi olur.

⁹⁵ İhsan Yılmaz, “Erdal Öz”, *Hürriyet Gösteri*, Sayı 234, Ocak 2002, s.9.

1.14. Ölümü

Kurduğu Can Yayınları yirmi beşinci yılına merdiven dayarken Erdal Öz yetmişli yaşlara merhaba der. 2006 yılının Şubat ayında, “Ernesto” hikâyesini yazdığı Che Guevera’yı Küba’da mezarında ziyaret edip İstanbul’a döndüğünde kötü bir sürpriz onu beklemektedir. Yaptırdığı sağlık kontrolünde kanser, akciğerinin bir lobunu sarmıştır. Hemen ameliyata sokulur ve kanserli lob alınır. Fakat bir gece başlayan şiddetli öksürük ikinci defa ameliyatla sonuçlanacaktır.

Komada geçen günlerden sonra 6 Mayıs 2006’da kötü haber gelir. Erdal Öz sevenlerinden ayrılmıştır. 9 Mayıs’ta Yeni Melek Gösteri Merkezi’nde anma töreni yapılır. Teşvikiye Camii’nde kılınan öğle namazını müteakip Şile’de Kızılıcaköy Mezarlığı’nda toprağa verilir.

“Erdal Öz, neredeyse tüm Türk edebiyatının katıldığı bir cenaze töreniyle uğurlandı. Yazarlar, yayıncılar, oyuncular, Erdal Öz’ün çalışma arkadaşları ve okurları sabah 11.00’de Yeni Melek Gösteri Merkezi’ni doldurdu. Deniz Kavukçuoğlu’nun sunduğu törende Celal Üster, Pınar Kür, Çetin Tüzüner, Ahmet Altan, Seçkin Selvi, Oya Baydar, Çetin Öner, Erdal Öz’ün oğlu Can Öz, İlyas Salman, Orhan Pamuk, Tahsin Yücel, Yaşar Kemal ve Doğan Hızlan birer konuşma yaptılar.

Ahmet Altan "Hayatımda çok önemli yeri olan biri. İlk kitabımı kimse basmazken, o bastı" derken, Orhan Pamuk Öz’ü kendisini anlayan bir dost olarak gülerek hatırlayacağını söyledi. Yaşar Kemal ise "Neredeyse hep beraberdik. Erdal bir devrimciydi. Kendi içinde çok namuslu, lekesiz bir insandı" dedi.

Erdal Öz için Teşvikiye Camii avlusunda da büyük bir kalabalık toplandı. Türk edebiyatının tamamını temsil eden kalabalıkta Nezihe Meriç de vardı, Ataol Behramoğlu, Selim İleri, Ferit Edgü, Metin Celal, Yekta Kopan ve Şebnem İşigüzel de... Cenazeye Rutkay Aziz, Kadir İnanır, Mehmet Ali Alabora gibi pek çok oyuncu ve Mehmet Güleriyüz, Handan Börüteçene, Bedri Baykam gibi sanatçılar da katıldı.

Cenaze töreninin ardından Erdal Öz, Şile'ye götürülerek Kızılcaaköy'deki aile mezarlığında toprağa verildi.”⁹⁶

1.15. Eserleri

1.15.1. Hikâye Kitapları

Yorgunlar (1960)

Kanayan(1973)

Havada Kar Sesi Var (1987)

Sular Ne Güzelse (1997)

Cam Kırıkları (2001)

1.15.2. Romanları

Odalarda (1960)

Yaralısın (1974)

1.15.3. Anı Kitapları

Gülünün Solduğu Akşam (1986)

Defterimde Kuş Sesleri (2003)

⁹⁶ “Erdal Öz’e Toplu Veda”, *Radikal İnternet Baskısı*,10 Mayıs 2006, (<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=186850>) (Erişim Tarihi: 21.12.2014)

1.15.4. Çocuk Kitapları

Dedem Korkut Öyküleri (1979)

Alçacıktan Kar Yağar (1981)

Babam Resim Yaptı (2002)

1.15.5. Gezi Yazısı

Bir Gün Yine Allı Turnam (1976)

2.BÖLÜM

HİKÂYELERİN İNCELENMESİ

2.1. Hikâyeleri

Erdal Öz'ün 1960, 1973, 1987, 1997 ve 2001 yıllarında yayımladığı beş hikâye kitabı vardır. Bunlar; *Yorgunlar*, *Kanayan*, *Havada Kar Sesi Var*, *Sular Ne Güzelse* ve *Cam Kırıkları*'dır.

2.1.1. Yorgunlar⁹⁷

Yorgunlar, Erdal Öz'ün ilk hikâye kitabıdır. 1954-1958 yılları arasındaki yazmış olduğu hikâyeleri 1960 yılında "a Dergisi Yayınları" tarafından basılmıştır. Yazarın kurucusu olduğu Can Yayınları'ndan Ekim 2009'da tekrar basımı yapılmıştır. "Çocuk", "Babamın Elinde Bıçak", "Kara Ev", "Günaydınlı", "Mumçiçekleri", "Kuklacı", "Sular Ne Güzelse", "Babamdı" hikâyelerinin yer aldığı sekiz hikâyeden oluşur.

2.1.1.1. Çocuk

1954 tarihi taşıyan bu hikâye Erdal Öz'ün ilk kitabının ilk hikâyesidir.

Hikâyede Adnan adlı çocuğun arkadaşının evine gitmesi, orda geçirdiği dakikaları ve bu anların çocuğun bakış açısıyla okura yansıtılması anlatılıyor. Yazar, "sivilceli" dönemdeki bir çocuğun kendinden yaşça büyük genç bir kıza olan sevgisini, abla özlemini hikâye eder. Birinci tekil şahıs anlatıdır.

⁹⁷ Erdal Öz, *Yorgunlar*, 1. Basım, Can Yayınları, İstanbul 2009, 103 s. Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

Adnan, arkadaşı Güngör'ün evine gider. Güngör kapıyı açar ama oldukça isteksizdir. Adnan'ı görünce yüzünde beliren olumsuzluk açıkça fark edilir. Adnan'ın sorularına kısa cevaplar verir. Girişten sonra üst kata çıkarlar. Onları Güngör'ün annesi Esmâ teyze karşılar.

Odada komşularından –Aligillerden- gelen radyo sesi duyulur. Haberler başlayınca kapatılır ve odada sessizlik oluşur. Adnan, gözleriyle Güngör'ün ablası Nurten'i arar. Kapı vurulunca heyecanlanır çünkü beklediği Nurten ablasıdır:

“Onu bekliyordum. Gelen o gibiydi... O'ydu gelen. Soluğum dondu kaldı içimde. Nurten ablaydı.”(s.19)

Selâmlaşırlar. Farkında olmadan ayağa kalktığını Güngör'ün sesiyle anlar ve yerine oturur. Daha sonra üzerini değiştirmek için arka odaya geçen Nurten ablasını düşünür. On sekizinde bir genç kızı bütün çıplaklığıyla düşünür. Bir çocuk gözüyle ama şehvetiyle beraber hayal eder:

“Onu öylece, üstündekileri çıkarırken, üstündekileri çıkardıktan sonra, üstündekileri fırlatıp atarken görmeyi istedim. On sekizinde bir kızın memelerini düşündüm. Boyuna düşünüp durduğum, ama gözümün önüne getirdiğim kabartılardan, kesin olarak, başka türlü olması gerektiğini sezdiğim o garip yuvarlakları belki de görebilirdim baksaydım. Bakamadım.”(s.22)

İçeri gelen Nurten annesinin yanına oturur. “Ne diye benim de ablam değildi” diyerek onun kendisinin de ablası olması isteyecek kadar sever. Güngör ise huzursuz olur ve ıslık çalmaya başlar. Odadakileri rahatsız eden sinirli bir ıslık. Uyarıları dikkate almaz aksine daha da yüksekte üfler ve sonunda dayanamayarak, Adnan'ın geldiği ilk andan beri içini kemiren öfkeyle arkadaşını kovar: “Gitsin artık... Bu sivilceli köpek işte. Gitsin artık, istemiyorum.”(s.23)

İçinde garip duygular oluşan ve gözleri dolmak üzere olan Adnan, evden çıkmak üzere merdivenlerden aşağı koşar. Nurten ablasının arkasından ısrarlarına ve teselli sözlerine sadece “gideceğim” diyerek cevap verebilir. Kelimeler boğazına tıkanmıştır. Kendini sokağa atar.

2.1.1.2. Babamın Elinde Bıçak

Birinci tekil şahıs anlatımıyla, kahraman Çiça'nın ağzından anlatılır.

Babası Çiça'yı kovalar. Çiça babasını, kulakları kocaman, gözleri birbirine çok yakın, ağzı yüzü kıl içinde, büyük çeneli olarak tasvir eder, öyle düşünür. Kendisini arkasından bıçakla kovaladığını düşünür. Bir kovuğun içinde korkulu bir atmosferde babasının “Gel Çiça, neredesin Çiça” seslerini duyar. Rüya mı yoksahayal mi belli değildir. Daha sonra odada, odasında olduğunu anlamaya başlar. Odasındaki saati, masayı ve dolabı fark eder. Pencereden dışarı bakar elektrik tellerini görür:

“Tül örtüyü kaldırıyorum. Dışarıda elektrik direğinden sarkan solgun ışıkların, kesme taşlar döşeli sokağa dökülüştüğünü görüyorum. Yeşil, yarım yamalak, elişinden bir ay, Güngörgilin teneke damlı büyük evlerinin hemen üstünde.”(s.31)

Bahsettiği Güngör bir önceki “çocuk” hikayesindeki arkadaşı Güngör olabilir mi? Metinde ikisini ayıracak keskin özellikler bulunmuyor. Muhtemelen iki kahramanda aynı kişidir.

1956 tarihi taşıyan bu hikâye; karanlık, ölüm, soğuk, diken kavramlarının etrafından bir çocuğun hissettiklerini anlatır. Çocuğun karanlık bilincinden yansımalarıdır. Bıçakla kendisini kovalayan baba figürü ise dikkat çekicidir. Sürekli “Ben iyi bir babayım çiça. İyi bir babayım ben çiça. Neredesin? Ses ver Çiça” dediğini duyar. Bunlar belki de Çiça'nın babasından duymak istedikleridir.

2.1.1.3. Kara Ev

Erdal Öz bu hikâyesinde yaşlı bir kadını anlatır. On iki yaşında otuzluk bir yüzbaşıyla evlenmiş, çocukluğunu yaşayamamış, doğurduğu çocuklarıyla birlikte büyümüş, tam evliliğin tadını almaya başladığı yaşlarda kocasını kaybetmiş yaşlı bir kadındır. Kara duvarlı, çürük bir evde, eski kırık dökük eşyaları; miskin, yalıtık, sürekli doğuran yaşlı kedisiyle beraber yaşar. O haliyle mutludur. Torununun bütün ısrarlarına rağmen o evden çıkmaz.

Hikâye iki bölüm halinde anlatılmaktadır. İlk bölümde torun, anneannesini, onun çocukluğunu yaşayamayışını, erken evlenişini ve ömrünü geçirdiği kara evi anlatır. İçini, anneannesinin bir gün o yıkık dökük, köhne evin altında kalacağı korkusu sarmıştır. Oradan çıkarıp yanına, ailesinin, anne-babasının evine almaya çalışır. Ne var ki yaşlı kadın büyük bir inatla direnerek evini terk etmez. Bu durum kahraman-anlatıcıyı bir yandan üzerken diğer yandan sinirlendirir:

“Bırakın şu olmazı anneanneciğim. Olmazdan başka bir şey bilmiyor musunuz siz. Çıkin artık şu evden ne olur. Haydi benim canım anneanneciğim, bakın yalvarıyorum, haydi, ne olur, kırmayın beni, bırakın şu evi artık, çıkın işte, çıkın. Bir gün yıkılıverecek. Çıkin şu evden.”(s.35)

İkinci bölümde ise kahraman-anlatıcı içinde yaşadığı duyguları okurla paylaşır. Yatağında dönüp dururken, anneannesini düşünmektedir. Odasının penceresi anneannesinin kara duvarlı evine bakar. Evin üstünde kar birikmiştir. Şimdi o soğukta evinin bir köşesinde anneannesini ve onun hayata direnen, kendisiyle mutlu, kanaatkâr ve inatçı hallerini düşünür. Ardından tedirgin bir şekilde, bazı sesler duyarak yatağından kalkar ve evin çatırdayıp yıkıldığını, anneannesinin o karların altında kaldığını bir nevi halüsinasyon şeklinde sayıklar. Yazar bilinç akış tekniğini başarılı bir biçimde kullanır:

“Donuk, ezik, toprağa bulanmış kırık dişleri. Kırılmış çene kemikleri. Kırılmış. Anladım. Allahım. Niye sanki? Niye? Anladım. Şimdi yaşamıyor O. O’ydu. Az öncesine kadar. O’ydu. Anneanneciğim. Ama korkunç. Kurtarmak. Anladım.”(s.40)

1956 tarihli bu öyküde Erdal Öz kendini ve anneannesini anlatmıştır. Hikâye otobiyografik bir işlev görür.

2.1.1.4. Günaydınlı

Öz'ün bu ilk kitabında baskın şekilde hissettiğimiz tekil bakış açılı anlatımı yine bu hikâyede de devam eder. Kahraman anlatıcı ve arkadaşının bir gece boyunca yaşadıkları anlatılır. Hikâyede vaka zamanı ve mekân açıkça belirtilmemiştir. Yaşları da söylenmeyen iki kişinin –ki anlatılan olaydan ergenlik çağında iki genç olduklarını düşünüyoruz- gençlik hisleri ve düşünceleri sergilenir. Gençler “kadınsızlıktan” yakınırlar. Yalnızlık çekerler.

Anlatılan vaka üç ayrı bölüme ayrılabilir.

Kahraman anlatıcı, arkadaşı Akın ile odada “kara adamın” “kara sesini” duymalarıyla hikâye başlıyor. Her gece aynı adamın kötü sesi rahatsızlık verir:

“Yine o kara adam söylüyor. Az ötemizdeki eğlence yerinden, her gece bu saatte o kara, kıllı sesini yoksul odamıza kadar çekinmeden uzatıyor. Kulaklarımı da tıkasam boşuna, içkili, kalın, kara sesiyle kendisini belki de yeryüzünün gelmiş geçmiş en iyi dans şarkıcısı sanıyordur.”(s.43)

O gece dayanamayıp dışarı sesin geldiği yere giderler. Yeşilli bir kadın ile ince bıyıklı adam dans etmektedirler. Bir anda bardak kırılır.Kavga çıktığı anlaşılır ve başkahraman ile arkadaşı tekrar odalarına dönerler.

Eğlence yerinden, kalabalık yerden gelen bu ses başkahraman genci ve Akın'ın yalnızlığını daha da artırır. İkisinde de bir kadın özlemi vardır. Sesini beğenmediği o adamın eski bir tango parçasına geçişi genci bir anda geçmişe götürür. Geriye dönüş tekniği kullanılarak gençdokuz yaşınıhatırlar. Çocukluğunda ağabey diye hitap ettiği genç adam, ablasına bu tangoyu çalarmış:

”Ablam o zamanlar daha ölmemişti. Keman sesini duyar duymaz pencereye koşar, çenesini küçük avuçlarının içine alır, çiçekli tül perdenin ardından, o hiç hoşlanmadığım genç adamın çaldığı parçalara sessizce ağırdı.”(s.45)

Ardından tekrar vaka zamanına dönülür. Akın yatağında yatmaktadır. fakat durmadan söver. Sövmesi onun daimî bir özelliğidir. Adeta her cümlesinden ve her hareketinden sonra söver.

Ertesi akşam içki içmek üzere sözleşirler. Bir yandan da dün gece dışarı çıktıklarında gördükleri yeşilli kadını düşünürler. Heyecanlanırlar ve terlemeye başlarlar. Gençliğin verdiği ateşle yanarlar. Kadınsız olmak yüzünden iç çekerler. Sonra Akın yatağının altından sabun alıp lâvaboya gider. Kahraman anlatıcı da hayal dünyasında seyahate çıkar.

Genç, bulunduğu yerden uzaklaşmak ister. Her şeyi bırakıp uzaklara gitme isteği vardır. Düşüncelerini iç monolog şeklinde dışa vurur:

“Gitsem artık buralardan; bu şehri, bu insanları, bu Akın’ı bırakıp başka uzak yerlere gitsem. Şimdi kalkıp istasyonuna gitsem; bir tren olsa, binsem, beni başka trenlere, başka istasyonlara, başka insanlara götürse, bir küçük kasaba akşamına götürse ya da deniz kıyısı olan bir yere.”(s.52)

Birden büyük bir fırtına kopar. Yağmur yağmaya başlar. Seslenir fakat Akın yakınında değildir. Kapıya çıktığında ise onu sıırıslıklam bir şekilde görür. Kapının eşiğine otururlar ve bu kez o kara adamın susmuş olduğunu anlarlar.

Hikâyede zaman iki gecelik bir süredir. İlk gece dışarı çıkıp yeşilli kadını görmeleri ve tekrar dönmeleri, ikinci gece ise odada kadınsızlığı ve yeşilli kadını düşünerek yalnızlık içinde iç geçirmeleri, hülyalara dalmaları anlatılır. Sağanak yağışın yağması, akabinde soğuktan titremeleri güz veya kış mevsiminde olduklarını düşündürür.

Kahraman anlatıcı ve Akın, iki yataklı bir odada kalıyorlar. Ev veya odanın görünümü ve yapısı anlatılmamıştır.

Hikâyede kahraman anlatıcı iki yerde “Bekir” adlı arkadaşını anar. Dindar olduğu anlaşılın Bekir’in, sürekli kendisine din üzerinden şakalar yapıldığı için kızdığı belirtilir.

2.1.1.5. Mumçiçekleri

Küçük bir çocuğun annesiyle birlikte doğup büyüdüğü yerden göç etmesi anlatılır. Küçük çocuk hikâyeyi nakleden kahraman anlatıcıdır. Annesinin sandalye üzerinde uyuklayışından bir anda geriye döner, o ayrılığa, evlerinden uzaklaştığı günlere gider. Hikâyenin sonunda geri dönüş yapılarak annesini baştaki cümlelerle tekrar anlatır:

“Onu, korkulu bir uykunun ötesinde, yanmayan sobanın alışık olduğumuz umutlu sıcaklığı başında, ak tüle sarılı başı bir koyuluğun önünde, o kamış ayaklı, kadifeleri tarazlanmış sandalyanın üstünde, öylece yakaladım yeniden. Anlığın bütün yorgun ağırları içinde uyumuştun. Öylece.”(s.56)

Yazarın farklı zaman ve olayları özetleyen geçiş cümleleri çok başarılıdır. Annesinin hayalini anlatırken çocukluğundaki göçe iç monolog şeklinde geçiş yapar:

“O insanlar kimdi öyle? Niçin kaçıyorduk? Hep o kasabanın insanları mıydı onlar? Ne kadar da çoktular!... Bütün çocuklarını, anasını, babasını karısını, halısını, kilimini arabasına doldurmuş, başı kasketli adam, o tek, cılız, hastalıklı atını neden o kadar kamçılıyor, neden öyle sövüp duruyordu?”(s.56)

Evini; paçalı, akçıl güvercinlerini arkada bırakmışlardır. Bütün kasaba aynı şekildedir. Sebebi belirtilmeyen bu göç yoksulluğu ve kederi barındırır. Bu gidiş gurbete doğru bir yolculuk, bir kaçış şeklindedir. Çocuğun diliyle masumlüğün bilinmezliğin anlatımı vardır. Küçük çocuk yorucu günün sonunda uyumuştur. Uyandığında tepede ay vardır. Gözleriyle annesini arar, bulduğunda içine huzur dolar, yüreğinin çırpınışları azalır.

Daha sonra ayı takip eder. Rüyasında ay ile konuşur. Ta ki annesi uyandırana kadar:

“Yüzün neden bu kadar lekeli senin?”

Gülmesi duruverdi:

‘Yüzüm mü?’ dedi. ‘Lekeli mi?’

‘Lekeli ya, baksana. Hastalık mı geçirdin sen?’

‘Bilmem,’ dedi. ‘Ben yüzümü hiç görmedim daha.’

(...)

‘Yalnızsın, öyle mi?’

‘Bilmem.’

‘Peki, bir başına canın sıkılmaz mı senin?’

‘Bilmem, hiç düşünmedim.’

‘Korkmaz mısın?’

‘Bilmem.’

‘Peki ne bilirsin sen?’

‘Bir başıma olduğumu bilirim. Bir başıma olunca da bu senin dediklerinin hiçbiri, yalnızlıkların, can sıkıntılarının, korkularının hiçbiri olmaz. Çoklukta olur bunlar, bilmez misin.’(s.61-62)

Ayrıca babasından söz eder. Aya babasının her şeyi bildiğini söyler. Babasının aydan da çok bildiğini tekrar eder. Babasını çok sevdiği ve özlem çektiği açıktır. Babası ona ayı anlatmıştır. Dağlarda kocaman adamların olduğunu, kocaman ellerinin, ayaklarının olduğunu anlatmış.

Annesini uyandırınca tekrar yola koyulurlar. “Dileyelim de dünya olsun” dedikleri yere yürümeye geçerler. Gördükleri yeri anlatır. Kalabalık bir yere varırlar.

Trenlerin, tren istasyonunun olduğu bir yerden geçerler. Ağlayan çocuğuna meme veren kadını görür. Kadın ince ince hıçkırırken bir yandan da boş, sütü olmayan memesiyle çocuğunu beslemeye çalışır. Küçük çocuk annesinin dizine yatar ve uyur. Annesi onu yine uyandırır, bu kez yol bitmiştir. “Dileyelim de dünya olsun” dedikleri yere varırlar. Yaşlı olmayan ama ak saçlı diye belirttiği kadın, annesine içtenlikle sarılır, öper.

Hikâyenin başında, sobanın önünde sandalyede oturan annesini anlatan küçük çocuk tekrar aynı sahneyle, çocukluğundaki o kaçıştan şimdiye döner.

Yazarın hikâyeleri arasından çocuklar için rahat okunup anlaşılabilir olanları topladığı ve 2003 yılında çıkardığı *Babam Resim Yaptı* adlı kitabına bu hikâyeyi almıştır.

2.1.1.6. Kuklacı

Hikâye; “Çocuk”, “Babamın Elinde Bıçak”, “Kara Ev”, “Günaydınlı” hikâyelerinde olduğu gibi kahraman anlatıcı tarafından aksettirilir. Hikâye bir gece vakti, bir trende yolculuk esnasında geçer. Bilinç akımı ve iç diyalog tekniklerinin sıkça kullanıldığı hikâyede başkahraman genç adam, önce gördüğü kişileri tasvir eder. Karşısında “deri ceketli adam” olarak söz ettiği “uykulu, salyalı, deri kokulu, katı yaşamlı” biri vardır. Yolculuk boyunca ara sıra uyanıp toparlanmakla birlikte mütemadiyen uyur.

Daha sonra vagona bir kadınla bir adam girer. Kadını etraflıca tasvir etmesine rağmen adamdan söz etmez. Birden kadınla kendisini büyük bir sinemanın giriş yerinde bulur. Orada kadınla tek kalmış durumdayken, kadın çığlıklarla ağlayarak dışarı fırlar. Etrafa toplanan kalabalığa “Bu adam...” şeklinde imalı bir şeyler söylemek ister. Ancak ne kendisi ne de kadın başka bir lâf edemeden hikâyeye biter.

Hikâyenin kurgusu içinde kahraman anlatıcı, kendisini olayları bilen ve etkileyen tanrısal bir güce ait olarak aksettirir. Hikâyede her şeyi bilendir:

“Bundan sonra olacak bütün davranışları biliyordum. Gizli bir güçle, olacakları düzenleyen ben gibiydim. Yönetici olmak korkutuyordu. Her şey elimde gibiydi.”(s.75)

Ayrıca leitmotiv olarak sıkça *“Bir kadınla bir adamın gireceğini biliyor oldum. Bir kadınla bir adamın gireceğini biliyor gibiydim.”* şeklinde tekrarlanan cümlelerle, trene iki kişinin gireceğini bildiğini söyler.

Trendeki diğer insanlar genç adamın elinde kukla gibidir. Dolayısıyla ne yapacaklarını önceden bilir ve bildiğini söyler:

“Bütün bu insanlar birer kukla gibydiler elimde, iplerini parmaklarımda tutuyordum. İşte şu anda şu durumu ben yaratmıştım. Bu deri ceketli adam, yine salyalar akıtan açık ağzıyla uyuyordu. Böyle olması gerekiyordu. Ödevi buydu onun. (...) Ellerini hep böyle ceplerinde tutacaktı, uyur gibi yapacaktı. Elleri ceplerindeydi işte, uyur gibi yapıyordu işte kadın; istediğim gibi, tam istediğime uygun. Az sonra bu düzeni değiştirecektim. Elimdeydi bu. Korkuluydum. Anlamsız bir yarı Allah gibiydim. Bu yarı-Allahlık beni insan olmaktan alıkoyuyordu.”(s.75)

Kontrolün kendisinde olduğunu, bir nevi kuklabaz hattâ tanrısal bir varlık olduğunu söyleyemeceğini düşünür. Bu, genç adamın yalnızlığın bir tezahürü gibidir. Söylese dahi kendisine inanılmayacağını düşünür. Bunu son bölümde şu şekilde ifade eder:

“Kadının ağlamasından, kekelemesinden, konuşmamasından, benim böyle sağır duvarlar gibi susup kalmamdan, onlar da akla ilk gelen o kolay işi yapmak istediğimi sanacaklardı. Ama hep susacaktım ben. Anlatamazdım ki. “ben bir Allah gibi her şeyi biliyordum” diyemezdim ki. ‘Bütün bu olanlar benim isteğimle oldu.’ diyemezdim ki. ‘Hepiniz de kuklasınız.’ diyemezdim ki. Parmaklarımdaki ipleri gösteremezdim ki onlara. İnanmazlardı ki. ‘Kadın ilk olarak ellerini ceplerinden çıkarmıştı, iki eli de bileğinden kopuktu.’ diyemezdim ki, yapamazdım bunu.”(s.80)

2.1.1.7. Sular Ne Güzelse

Kitabın 1957 tarihli yedinci hikâyesi bu başlıkla başlar. Bu isim ayrıca, yazarın 1997 basımlı dördüncü hikâye kitabının da adıdır. *Yorgunlar*'da bulunan bu hikâyeyi, aynı isimli kitabına da yine alacaktır.

“Sular Ne Güzelse” şiirselliğin ön plânda olduğu bir hikâyedir. Kahraman anlatıcı olan genç adam sen diye hitap ettiği sevdiği kıza, onun mahallesine gelişini adeta mektup yazar gibi anlatır. Yazar, iç diyalog tekniğini başarıyla kullanır. Genç adamın kendisiyle konuşmaları ve iç hesaplaşmasını başarıyla yansıtır. Genç adam, sevdiği, özlem duyduğu “sarı saçlı kız”ın mahallesine gider, sora sora evini bulur. Çocuklar “T.... ablaaa” diye bağırır. Kız balkona çıkar fakat genç adam görünmek istemez, kaçar:

“Peki, burada T... abla diye bir ablayı biliyor musunuz?”

Yeni bir Allah bulmuş gibi sevinçle cıvıladılar. Gözlerinde bir gelincik tarlası büyüdü. Sokak, bir çocuklardanizi gibi şarkılandı. Hep bir ağızdan “T... ablaaa! Diye bağırıştılar. (...) ‘Çocuklar, bakın, durun biraz...’

Aklıma ilk geleni yaptım: kaçtım”(s.85)

Genç adam, kıza, hikâye boyunca sen diye hitap eder ve konuşmaları, karşı karşıyaymışlar gibi devam eder. Genç adam bazen çocukluğundan örneklerle iç yaşantısını ortaya koyar. Aynı zamanda sevdiği kız nazarında hayatı, dünyayı, umudu ve mutluluğu sorgular:

“Gece büyüyordu üstümde. Yine senin yüzündü getirip denizin ortasına koyduğum. Adamın ağıtlarıyla büyütüyordum seni. Seninle yeryüzü, gökyüzü, bin kat yerin altı, bütün o öteki dünyalar bir yeni aydınlığa varıyordu. Yeni bir peygamber mi gerekliydi bize; biz o'yduk, yeni kurallar ya da kuralsızlıklar mı gerekliydi; bizdik o. Savaşlar, kavgalar, kıyımlar, bütün bu bizi bizden eden yasaklar büyük yangınlarda yanıyordu. Yepyeni bir dünya mıydı doğan içimizde? Değildi. (...) uygarlık değildi bizim istediğimiz, sadece insanca yaşamaktı. Bir umuttu bu, bizim için, ama ne güzel bir umuttu.”(s.87-88)

Bütün bu iç çatışmaları ve düşüncelerden sonra hikâyeye birden iki yaşlı kadın sokarak, düşüncelerinde gezdirdiği “sarı saçlı kız”ı isteme yoluna girer. Ancak daha sonra bundan vazgeçecektir. “İki teyzem”, “iki eski bacı” dediği kadına, buluşmak ve kızın evine gitmek için verdiği randevuya gitmez, gitmek istemez. Kızı almak, günahına girmek istemez. Çünkü kız dünyanın en temiz, en güzeldir; kendisi ise yoksuldur, açtır, bu dünyanın adamı değildir. Belki de kocaman bir hiçtir:

“Biliyorum, sen bütün bu şeylerin de en güzel ablasısın. Ama ben? Ben bu dünyanın adamı değilim. Ben, çağımızın öldürdüğü kocaman bir hiçim. Kocaman da değil, belki küçücük bir hiç. O eski bacılar, şimdi sizin sokakların oralarda, sevinçli, şaşkın beni bekliyorlardır korkuyla. Ama ben yokum. Ben çağımızın öldürdüğü küçücük bir hiçim. Küçücük bir hiçim. Küçücük bir hiçim.”(s.95)

Hikâye bu tekrarlarla sona erer. Genç adam kendisini hikâye boyunca hakir ve küçük görmüştür. Erdal Öz’ün bu ilk yazarlık tecrübesinde, eser boyunca bu anlayış hâkimdir. Değersizlik ve yalnızlık ile birlikte sürekli bir kaçış, hikâyenin ve kitabın baskın temlerindedir.

2.1.1.8. Babamdı

Kitabın son hikâyesi olan “Babamdı” 1958 yılında yazılmış olup biyografik karakterli bir metindir. Diğer hikâyelerde olduğu gibi kahraman anlatıcı tarafından aktarılıyor. Yaşını bilmediğimiz ama çocuk yaşta olduğunu anladığımız kahramanın iç diyalogları ile örülü hikâyesinde; çocuğun babasını tasvir edişi ve başına aldığı darbe sonucu kanlar içinde kalmasından ötürü babasından şefkat ve sevgi görme arzusu anlatılır.

Küçük çocuk, arkadaşı Kubi’lerin bahçesinde erik ağacının altında oturur. Arkadaşı kürekle erikleri düşürmeye çalışırken küreğin yüzüne isabet etmesi sonucu sol kaşından yaralanır. Şaşırtıcıdır. Korkmaz ve ağlamaz. Eve gider. Annesinin ve özellikle babasının onu o şekilde görmesini ister. Yüzündeki kanları silmez, aksine

durumunun daha kötü olduğu izlenimi yaratmak ister. Annesi gördüğünde üzülür, gerekli müdahaleyi yapar:

“Kaç kere gitti geldi yanımdan, bilmiyorum; sonunda içerinin ışığını yaktı, elindeki, içinde suda ıslanmış bir dilim peynir olan porselen tabağı getirirken birden gördü beni. Şaşkınlık dolu bir sesle adımla seslendi, ses etmedim. Koştu yanıma, deli gibi oldu. Sevdim onu orada, nasıl sevdim nasıl.”(s.100-101)

Yüzüne kürek düştüğünü söylemez. Kavga ettim der. Heyecanla babasının da kendisini o halde görmesini, onun da annesi gibi davranmasını bekler. Babası hiç gülmeyen, asık yüzlü garip biridir. Her akşam rakı sofrasını kurar. İçkisini ve sigarasını içer. Küçük çocuko saatlerde babasının ayakkabılarını parlatır:

“Her akşam babamın ayakkabılarını ben parlatırdım. Her akşam içerdi o da. Gazete kâğıdına sarılı üç yüz elli gramlık rakı şişesini koltuğunun altına sıkıştırır, gözlerini, çirkin gözlerini, renkli koyu bir gözlüğün ardına saklar, taş gibi sesler çıkaran, güç eskisin diye altı kabaralı, ağır ayakkabılarıyla bahçe kapısında görünürdü. O daha gelmeden annem sofrayı hazırlardı; kıssa turşular çıkarır, yazsa salatalar yapardı.”(s.99)

Bu şekilde tanıttığı babası, yaralandığı o gün büyük kahkahalarla eve gelir. Hiç gülmeyen baba, o gün uzun uzun gülmektedir. Küçük çocuk, babasından beklediği ilgiyi yine göremez. Babası onun odasına dahi gitmez.

Hikâye boyunca uzaktan anlatılan babanın hal ve tavırlarının nedenlerine dair bir ipucu verilmez. Yalnız, bir çocuğun gözünden bir baba tezahürü aksettirilir. İlgiye ve sevgiye muhtaç olan çocuğun, baba figürüne karşı hisleri, derine inmeden gayet sade ama etkili anlatılmıştır.

Erdal Öz, çocuk hikâyelerini topladığı *Babam Resim Yaptı*'ya “Babamdı” hikâyesini de ekleyecektir.

2.1.2. Kanayan⁹⁸

Kanayan Erdal Öz'ün ikinci hikâye kitabıdır. İlk basımı 1973 yılında yapılan kitapta altı hikâye yer alır. Bunlar; “Taş”, “Ernesto”, “Kurt”, “Güvercin”, “Sığırcıklar” ve kitaba da adını veren “Kanayan”dır. Cem Yayınevi’nden ilk yedi basımı yapılan kitap, 1985 yılından sonra Can Yayınları’ndan çıkmaya başlar.⁹⁹

Yorgunlar’dan ayrı çizgide yazılan eserde, 12 Mart sonrası yazılmış olması büyük etkindir. Yazar bu dönemde Mamak Askerî Cezaevi’nde tutuklu kalmıştır. Kitabın arka kapağında da yer alan yazısında bu konuyu şu şekilde belirtir:

“Kanayan’a aldığım öykülerimden bir kaçını, 12 Mart döneminde, tutuklu olarak bulunduğum Mamak Askerî Cezaevi’nde yazmıştım. Bir yolunu bulup cezaevi dışından Yeni Dergi’ye yolattığım üç öykümü, Memet Fuat yayınlamadı. O günlerde yeniden çıkmaya başlayan Yeni A Dergisi’ndeki arkadaşlarım öykülerimi Yeni Dergi’den alıp ardı ardına yayımladılar. Tutukluluk dönemim bitince yazdığım yeni öykülerle birlikte Kanayan’ı oluşturdum. Sanırım Kanayan da, Yaralısın adlı romanım da ‘12 Mart’ın izlerini taşıyan kitaplar arasında ilk yayımlananlardı. Her iki kitabım da çok okundu, çok da eleştiri aldı.

Ne yazık ki, bu kitaplarım için yazılan bütün övgüler de yergiler de yazdıklarımın güncel ve politik oluşları üzerinde yoğunlaştı. Yazdıklarımın bir öyküler toplamı, bir roman oluşu gözlerden uzak tutuldu. Güncellik de politik oluş da önemlidir ama geçicidir. Ben bu kitaplarımda diyelim çevrilip dünyanın bir başka ucunda bile okunsa okuyanın yüreğinde küçük de olsa sanatsal bir sarsıntı yaratmayı amaçlamıştım.”

⁹⁸ Erdal Öz, *Kanayan*, 16. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 2008, 134 s.

Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

⁹⁹ Eser 2001 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü’nü almıştır.

2.1.2.1. Taş

Erdal Öz, kitabın ilk hikâyesinde, dönemin siyasî olaylarından ve gençlik olaylarından hareketle kaleme almıştır. 68 olayları diye bilinen Amerikan 6.filo gemisinin İstanbul'a demirlemesinin ardından Amerikan askerlerine karşı başlatılan protesto ve tepkiler hikâyenin asıl konusunu oluşturur.

Gecenin ilerleyen saatlerinde silâh sesleriyle irkilen genç bir adamın, sokakta bir otomobilin içinde darp edilen genci görmesi, çaresiz evine dönmesine rağmen içinin el vermemesi üzerine dışarı çıkıp eline aldığı taşla Amerikan Sinemasının önündeki Noel ağacının bulunduğu camı kırması anlatılır.

Yazar, daha sonra en iyi örneğini *Yaralı*sın adlı romanıyla vereceği “ikinci tekil şahıs anlatımı”nı ilk olarak bu hikâyesinde kullanmıştır. “Sen/siz anlatım” da denilen bu anlatım tarzı, anlatıcının olayları ve durumları okuyucuya yaptırmasıdır. Okuyucu olay örgüsünün kahramanıdır. Bundan dolayı kahraman hakkında bilgi verilmez, tasvir edilmez.¹⁰⁰

“Üşüdüğünü o zaman anladın. Karanlık yüksek pencereden bir ses, ‘Ne olmuş kardeş?’ Dedi. ‘Şu yakındaki Amerikan Sineması’ nı bekleyen görevliler bizden birine silah attılar,’ demedin.

(...)

Girdin içeriye. Girişte, iki numarada oturan emekli şişman binbaşı, bir lunapark gibi, çizgili pijamasıyla kapısının önündeydi. Bir şey sormasına vakit bırakmadan hızla geçtin önünden, basamakları utanç içinde çıktın. Kapını çarparak kapattın. Yatağına attın kendini.”(s.14)

Hikâyede dönemin sokak hareketleri ve genel havası da verilir. Gençlerden, dövülen çocuklardan ve devlet görevlilerinin tutumundan bahsedilir:

“Gazetelerde, radyolarda büyük konuşumuz Altıncı Filo Komutanı Amerikalı amiralin demeçleri...

¹⁰⁰ Hikâyelerde Bakış Açısı ve Anlatıcı bölümünde ayrıntılı bilgi verilecektir.

Devletin kolluk görevlileri, aldıkları buyruklara uyararak, gözü kapalı, nerede bulurlarsa orada indiriyorlardı copları çocuklara. Sorgucular, karşısına getirilen gencecik yurtseverleri acımasızca suçluyorlar, yakaları simli, kara giyimli yargılayıcılar, bol bol tutuklama kararları veriyorlardı, kararmış eski yapıların yığı dolu salonlarında. Karakollar, gencecik çocuklarla dolup taşıyordu, kızlı erkekli.”(s.15)

Sıcacık yatağında bunları düşünen kahraman, içten içe rahatsız olur. Bir şeyler yapmak ister ancak suçsuz olsa dahi herhangi bir yaftayla yakalanıp sille tokat dövülmüş olarak kuytu bir yere atılacağı aklına gelir.

En azından köşedeki Amerikan sinemasının duvarına, penceresine bir taş fırlatmak ister ve evinden yavaşça çıkıp, türlü denemelerden sonra cama çamurlu bir taş indirir:

“Yapamayacaksın. Yakalarlar seni. Yüreğin yarılacak gibi. Çamurlu taş, bir yürek gibi atıyor avucunda, sıkıyorsun. Görevliye bakıyorsun. Sigarası yok elinde, bitirip atmış olmalı. Geliyor, geliyor, duruyor az ötede, dönüyor, ağır ağır uzaklaşıyor yine. Kanın damarlarını çatlatıp yaracak sanki. Yapamayacaksın.

Birden doğrulup avucunda sıkıdığı taşı, yarı aydınlık Noel ağaçlı camın tam ortasına olanca gücünle fırlatıyorsun. Taşın vurmasını beklemeden fırlıyorsun yerinden.”(s.23)

2.1.2.2. Ernesto

“Ernesto” hikâyesi Orhan Duru’nun aynı adlı hikâyesine karşı yazılmış bir tepki metnidir. Orhan Duru, *Ağır İşçiler* kitabına aldığı hikâyesinde Ernesto Che Guevera’yı “Görünüşte çelimsizdi ama güçlüydü yüreğinde Ernesto, sakalları ve bıyıklarıyla birlikte, sırtında Hergele meydanında satılan ucuz ve eski bir parka,

ayağında Amerikan botu”¹⁰¹ şeklindeki ifadelerle ve bir pavyon kızına müptelâ bir genç olarak tanıtması üzerine Erdal Öz bu hikâyeyi kaleme alır.

Hikâye iki bölümden oluşur. İlk bölümde Ernesto’nun Bolivya ordusu tarafından yakalanışını anlatır. İkinci bölüm ise genç bir yazarın Ernesto’yu karşısına alarak onun bir öyküsünü yazacağını söylediği, hikâyenin üst kurmaca rolünü üstlendiği kısım oluşturur.

“Az gelişmiş çok sömürülmüş bir ülkede” bir yazar, Ernesto’nun öyküsünü yazmak istemektedir. Burada Öz, Orhan Duru’ya ve onun “Ernesto” hikâyesine gönderme yapar:

“Geçti bir gece, çalışma masasının başına, bir öykü yazmaya başladı Ernesto üzerine; o her zamanki tersine işleyen, devrile devrile geliştirdiği özel tümceleriyle. Önce sayfanın üzerine öyküsünün adını yazdı büyük harflerle: ERNESTO. Amerikanca dergiden kestiği fotoğrafını bulup çıkardı çalışma masasının gözündeki kitabın arasından, koydu karşısına.”(s.32)

Erdal Öz’e göre Orhan Duru, Ernesto Che Guevara’yı anlayamamıştır. Onun neden öldürüldüğünden bihaberdir. Bu yüzden ki onu genç kızların hayallerini süsleyen bir meta olarak yazmıştır:

“Biliyor musun, ülkemde nice genç kızın yatağının başucunda senin fotoğraflarından biri asılıdır. Nice genç kadın, senin gibi alabildiğine yakışıklı olamadığı, senin gibi yiğitçe ölemediği için kıızıyordur kocasına gizli gizli.

Üfledi ağzını dolduran dumanı havaya Ernesto. Genç adamın bu sözleriyle ilgilenmedi nedense. Sordu:

‘Beni iyi tanıyor musun genç dostum?’

‘Ben mi? Hıh. Nasıl tanımam seni. Gazeteciyim ben.’(s.34)

¹⁰¹ Semiha Şentürk, “Orhan Duru”, <http://www.milliyet.com.tr/orhan-duru-kitap-1058056/>, (Erişim Tarihi: 21.12.2014)

Dolayısıyla, onu pavyon çalışanı düşük ahlâklı bir kadınla sevgili yapar. Cinsel sorunlarını yazar. Çünkü buradaki yazar özgürdür, bağımsızdır. Erdal Öz, yazarın bu şekilde özel hayata müdahalesini, kişi ve olguları çarpıtmasını bu sözlerle iğneler:

“Sen de bir peygambersin artık Ernesto.”

‘Peygamber falan değilim.’

‘Hem de şehit edilmiş bir peygambersin, bir martirsin. Ben bir yazar olarak senin cinsel sorunlarına eğiliyorum.’

‘Hayır, yapamazsın, izin vermiyorum buna.’

‘Dur bakalım Ernesto. Yavaş ol. Şunu iyi bil ki, sanatçıya karışılmaz. Sanatçı özgürdür, tamam mı? Üstelik her öykünün bir iç mantığı vardır. Bak şimdi öldürteceğim seni öykümde.’

(...)

‘Çok karışyorsun Ernesto. Sanata, sanatçıya saygılı olmayı öğren.’ Güldü. ‘Cemile’yi mi soruyorsun. Cemile benim yarattığım bir pavyon or...usu. ‘Katır Cemile’ diye geçer benim öykülerimde. Göğüsleriyle ünlüdür.”(s.38)

Ernesto ilk bölümde olduğu gibi bu bölümde de öldürülür. İlk bölümde Bolivya askerleri tarafından, ikinci bölümde ise “özel komanda eğitilmiş patronun adamları” tarafından insafsızca kurşunlar yağdırılır.

Yazarın ilk kitabındaki birinci tekil anlatımın baskın unsur olması bu kitapta kırılmış ve ikinci ve üçüncü tekil anlatımlarda yer almaya başlamıştır. “Ernesto” hikâyesi üçüncütekil şahıs ağzından yazılmıştır.

2.1.2.3. Kurt

Yazar, altmış beş gün boyunca içeride işkencelere maruz kalmış bir adamın, bir görüş günü eşi ve babasıyla cam bölmenin ardından görüşmelerini anlatır. “Dünyanın neresinde olduğunu bilmeyen bir adamın, dünyanın en küçük odacıklarının birinde” babası ve eşiyle görüşmesi, çarpıcı işkence tasvirleri, eşini özleyişi ve çok sevdiği Kurtadlı köpeğinin öldüğünü öğrenmesi hikâye edilir.

Üçüncü şahıs anlatıcı kullanılmıştır. Hikâyenin başkahramanı İsa, karanlık taş bir odaya hapsedilmiştir. Önce elektrik akımı, sonra ardı arkası kesilmeyen sorgular, falakalar ve tekrar elektrik akımının bedenine verilmesi süreçlerini yaşamıştır:

“...sonra yine sorgular, yine yere yıkılmalar, yine ellerinin ayaklarının kayışlarla bağlanması, bilmem kaç voltluk elektrik akımının yine en ummadığı, en utandığı yerine bağlanan bir telle bedenine akışı, sancılar, bulantılar, sorgular, bayılma ve bütün bunların sonunda da sürüklenerek götürülüp karanlık, ıslak, pis bir taş odanın orta yerine fırlatılışı...”(s.45)

Görüş kabiniinde sendeleyerek ayağa kalkar. Karısına baktıkça onu düşünür, aklına düğünleri gelir. İsa neden sonra, köpeğini sorar. Adı Kurt’tur. İsa’nın tutuklanıp içeri atılmasından sonra günlerce yolunu gözlemiş, yemeden içmeden kesilmiştir.

“İlk günler zorla da olsa bir şeyler yediriyoruz, ama senden umudunu kesince. Avluda yere uzanıyor, başını ayaklarının üzerine yapıstırıyor, gözlerini kapıya dikip öylece bekliyordu. Hep dönmeni bekledi. Dönersin diye umdu hep. Gece olunca umudunu kesiyor, sabaha kadar vınılayıp duruyordu, çocuk gibi. Görecektin İsa. Böyle hayvan görmedim ben. İnsan gibiydi. Hep seni bekledi, dönersin diye bekledi.”(s.51)

Kurt daha fazla dayanamayıp ölür. Onu çocuğu gibi seven İsa, hıçkırığa hıçkırığa ağlar. Görüş süresi de dolmuştur. İki gardiyan tarafından kollarından

çekilerek içeri götürülürken babası ve eşi hâlâ kirli camın ardında, adeta kurt ulumasına benzeyen hıçkırıklarını ve haykırışlarını dinlerler.

2.1.2.4. Güvercin

Erdal Öz“Güvercin” hikâyesinde, hapishane odasındaki bir adamın yalnızlığını ve onun bu yalnızlığını bir güvercin ile gidermesini anlatır. Tabutluk adlı, bir insanın zor sığabildiği genişlikte ve ancak ayakta durulabilen hücrede günlerce kalır.

Sorgular, tokatlar, yumruklar ve tekmelerden sonra ufak bir odacığa götürülür. Burası yüksek tavanlı ve tavanında demir korkuluklu ufak bir camı olan kirli duvarlı bir odadır:

“Gözlerini açtığında kendini bu cam tavanlı odacığın tahta sekisi üzerinde sızılı şiş tabanlarıyla bulmuştu. Ağzında iki dişi eksikti. Gömleğinde kuru kan lekeleri vardı. Sırtı, sekinin aralıklı kalın tahtalarını tepkiyle karşılamıştı.”(s.61)

Tavanındaki cam,adamın tek umududur. Onu dışarıya bağlar. Daha önce oradan gelen içinde iki satır yazı bulunan kâğıt parçasına tutunur:

“Hamurlaşmış kâğıt,bir bez parçası gibi hışırtısız açılıverdi parmakları arasında. Mavi çizgili bir okul defterinden koparılmıştı; kurşunkalemle, büyük harflerle yazılmış iki satır yazı vardı üzerinde. İçi titreyerek okudu. İnanamadı. Dünyadan, doğadan gelen ilk sestti. Dudaklarına götürdü mavi çizgili kâğıdı, öptü.”(s.57)

Yine o camdan gelen güvercin onun tek hayat kaynağıdır. Umudu olur. Güvercin odada sağa sola çarpar, çırpınarak uygun bir yere konmaya çalışır. Adamın içinde ise her an çekip gidecek korkusu vardır. Güvercinle gelen sevinç, yerini hüzne bırakmaya başlar.

Gardiyanların çıkan sesler üzerine sık sık odaları teftiş etmeleri, mahkûmun güvercinle olan arkadaşlığını ve umutlarını yok eder. Odaya ilk giren güvercin,

gardiyanın ayağına düşer ve can verirken, ikinci defa başka bir güvercin kendini küçük camdan odaya bırakır. Adam onu eline alır ve adeta canına sokacakmış gibi sımsıkı tutar. Daha sonra ise gardiyana yakalatmamak için camdan dışarı fırlatır.

Yazar burada yine bir hapisane hikâyesi kaleme almıştır. Adamın yalnızlığını, dış dünya özlemini üçüncü şahıs anlatımıyla sunar. Hücredeki başkahramanın adı verilmez. İsimsiz bir tutukludur. Ne için hapse atıldığı söylenmez. Mehmet Kaplan'a göre bu soyutlamanın maksadı bir insanı tanıtmak değil bir durumu tasvir etmektir.¹⁰² Günlerce işkenceler görmüştür. Bir kâğıt parçası, bir güvercin onun yaşama umudu olur. Gardiyanlar ise insafsız, kaba ve merhametsiz kişilerdir.

Olay bir hapisane hücresinde birkaç günlük zamanda geçer. Kahramanın oraya ilk getirilişi ve işkence sahneleri geriye dönüş tekniği ile verilir. Dört duvar içindeki insan ve güvercin esaret ve hürriyet fikirlerini temsil eder:

“Yazar bu fikri soyut olarak değil, kapalı, dar mekân içinde insan ve güvercinlerin davranış şekillerini objektif olarak tasvir etmek suretiyle ortaya koyuyor. Güvercin hapisane odasına yolunu şaşırarak giriyor. İnsanlar ise başkaları tarafından, cezalandırılmak için oraya konuluyor.”¹⁰³

2.1.2.5. Sığırcıklar

Hikâye, “BİR” ve “İKİ” başlıklarıyla belirlenmiş iki ayrı bölümden oluşuyor. BİR’de hapisane hücresindeki genç adamın içeride yaşadıkları, diğer hücrelerdekileri merak etmesi ve onların birer birer götürülmeleri anlatılır. İKİ’de ise sığırcıklarla dolu yaşlı çınar ağaçlarını, ağaçların yanından geçen, günlük yaşantılarını devam ettiren memurlar, işçiler ve öğrencilerle bir çaylak kuşunun ağaçlara dalıp çıkarak avlanması anlatılmaktadır.

¹⁰² Mehmet Kaplan, *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011, s.310.

¹⁰³ Gös. yer.

Adamın odası bir ranza ve içeri doğru açılan kapı için bırakılmış iki buçuk adımlık bir genişlikten oluşur. Yatmadığı zamanlarda bu genişlikte “volta atma”ya çalışır. Yürüyemediğinden çoğunlukla dizkapakları sızlar. Bu yüzden kendisine verilen koridoru paspaslama ve odasının karşısındaki -kendisinin de kullandığı- helayı temizleme görevi büyük bir nimettir.

Bu görevini ifa ederken başını kaldırıp etrafa bakması yasaklanmıştır. Sürekli yere bakacaktır. Hücresinde iken ise sürekli yan hücrelerdekiileri düşünür. Oyalanacak tek işi budur:

“Yan yana dizli odacıklarda yürüyeyenlerin derinden gelen ayak sesleri değişik uzaklıklardan değişik anlamlar getiriyordu. Kimi terliğini ya da terlik gibi kullandığı ayakkabısını sürüyerek, yenik düşmüş bir tavırla ya da her şeyi kabullenmiş bir alışkanlık içinde, ağır, küçük, üşengen adımlarla, zamanın yayılmış, kimultusuz uzantısına bezgince ayak uyduruyor, kimi de kapatılmış yabanıl bir hayvan gibi sabırsız, kurtuluş yolu ararcasına, sinirli, delirgin, sert, hırçın, oç alıcı adımlarla zamana karşı koymaya çalışıyordu.”(s.72)

Hücresindeki bu genç adamın bildiği tek şey, duygularına yenilmemesi gerektiğidir. Duygusal olmaması lâzımdır. Duygularının kafasını, gönlünü yormasına, beynini kemirmesine izin vermemelidir. Bunu henüz başaramaz.

“İKİ” başlıklı, sığırcık kuşlarını anlatan bölümde yazar, şehrin ortasında mağazaların önünde duran koca çınar ağaçlarını anlatır. Bu çınar ağaçları önceleri serçelere ev sahipliği yaparken, daha sonra, çoğalan sığırcıkların yuvası olur. Seslerinin bir uğultuya dönmesi ve kaldırımların kuş pislikleriyle dolması oradan geçenleri rahatsız eder. Üstelik evine veya işine gitmek için ağaçların altından geçenlere açık bir tehdit oluşturur:

“Tepeden boyuna inen kuş pisliklerini görünce insanlar hızla geçip uzaklaşıyordu vitrinlerin önünden. Bu yüzden mağazaların kapılarına çığırtnklar konmuştu. Mağaza patronları, bu sahipsiz sığırcık sürülerine Tanrı'nın gönderdiği baş belaları olarak, en büyük düşman gözüyle bakıyorlardı.”(s.76)

Ağaçların altından geçen, ondan sakınmaya çalışan veya ağaçlara yakın yan sokaklarda toplanan, dolaşan ve dağılan insanlar mesleklerine ayrılarak tasvir edilir:

“Dolmuş kuyruğundaki insanların ellerinde küçüklü büyüklü paketler, torbalar vardı. Kâğıtlara sarılı öteberiler, kentin dört bir yanındaki çoğu kirayla oturulan evlere taşınıyordu. Renkli süslü kâğıtlara sarılmış büyük paketlerin sahipleriye ilerideki duraktan taksilere biniyorlardı. Ellerindeki defterleri kitaplarıyla kızılı erkekli öğrenciler, bond tipi yassı kara çantalarıyla yakışıklı olmaya özenen şık giyimli genç müdürler, ellerinde birer küçük kesekâğıdıyla asıl büyük kalabalığı oluşturan küçük memurlar, dolmuş kuyruğuyla birlikte adım adım ilerleyip sıranın kendilerine gelmesini bekliyorlardı.”(s.76-77)

Tekrar BİR’inci bölüme geçilir. Genç adam odacığında beklerken, yan odacıktan dün akşam götürülen sarışın adam geri getirilir. Sürükleyerek içeri sokarlar. Yeri ıslatıp tuz serperler. Gardiyanlar, sarışın adamı yere basması için zorlarlar. Genç adam olanları odacığında, kapının deliğinden vealtından takip eder. Bir şeyden haberi yoktur. Sığırcıklar tarafında ise sessizlik hâkimdir. *“Bıçakla kesilir gibi, bir şey koparılıp alınmıştı, bir şey eksilmişti dünyadan.”(s.82)*

Hücrelerinden sesler duyan genç adam, yeni bir tutuklunun daha geldiğini anlar. Onda kendisini görür. Kendisinin başına gelenler bu yeni tutuklunun da başına gelecektir. Bir yandan olacakları anlatırken, diğer yandan hâlâ dinmeyen duygularını yansıtır:

“Belinin oralara, böbreklerinin üzerine incek tekmeler her eğilip doğruluşunda duyacağı uzun süreli derin sızılının nedeni olacaktı. Bir şeylerin ayaklar altında çiğnenip yok edilmek üzere olduğunu, korkudan çok tiksintiyle, iğrenerek yaşayacaktı günlerce. Bütün o dayaktan sonra, sanki hiçbir şey olmamış gibi, uymak zorunda olduğu kuralları, gündelik, olağan bir sesle anlatan dayakçıları dinleyecek, duyduğu bulantı büyücekti.” (...) Önleneemediği için olsa gerek, yalnızca düşünenebilecek, özleyebilecekti.”(s.84-85)

Hapishanede bunlar olurken, caddede yaşlı çınarların üstünde çaylaklar görünür. Çaylaklardan biri, mağazanın aşırı aydınlatılmış vitrinleri arasında kalan

kızıl bir kuşu izlemeye konulur. Yaşlı çınar ise olanca gürültüleriyle yaşamlarını sürdürmeye devam ediyorlardı.

Genç adam hücresindeyken bir otomobil sesi duyar. Ayağa fırlar. Sıranın kendisine geldiğini düşünerek tedirgin olur. O anda kendisini sessizce bekleyen sığırcıklara benzetir. İnsanlarla dolu cıvıl cıvıl caddelerde, çaylağın saldırmasını bekleyen sığırcıklar gibidir. Genç adam, sığırcıkların çaylakları beklediği gibi tedirgin, endişeli ve sessiz şekilde kendisini götürüp, işkence yapacak olan adamı bekler.

Çaylak bu sıradayaşlı çınar ağaçlarından birine doğru dalışa geçer. Yine büyük bir sessizlik yaşanır. İki kişi daha koridordan geçirilerek götürülür.

Yaşlı çınardan bir sığırcık gider. Arkalarında bıraktığı boşluk ve o esnada caddede insanların tasvirleri verilir:

“Boşluk büyüyordu. Yaşlı çınarlar suskundu. Dallar kıpırtısızdı. Tek kuş sesi yoktu ortalıkta (...) Dolmuş durağındaki yaşlı memur, elindeki kesekâğıdını öbür eline geçirirken, kuyruğun çok yavaş ilerlediğinden yakındı (...) Yaşlı bir büyükhanım, romatizma ağrılarını yanından geçenlere yüksek sesle duyurdu. Köşedeki tütüncüde filtreli sigara bulamayan erkek görünümlü sıska hanım, kızgınlığını gizleyemedi”

Zaman herkes için farklı akmaktadır. Bir tarafta ağır acılar, işkenceler, büyük boşluklar; diğer tarafta günlük yaşayışlar, sıradan dert ve meşguliyetler. Yazar okuyucuya bu portreyi iki ayrı mekândan, biri diğerinin teşbihi olan iki ayrı varlıkla net biçimde aktarır. Behçet Necatigil’in deyişiyle “alıcı kuş çaylağın çınarlara pıtrak gibi tünemiş sığırcıklara saldırması ve küçük, âciz hayvancıkları kapması ile tutukluların durumları ve sessiz bekleyişleri, anlamca birbirini tamamlayan iki ayrı hikâye biçiminde karşılaştırmalı ve paralel verilmektedir.”¹⁰⁴

¹⁰⁴ Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul 1992, s.213.

2.1.2.6. Kanayan

Erdal Öz'ün bu hikâyesi farklı bir kurgu taşır. Oğullarının bir anda evden ayrılmasının ardından anne ve babasının onun hakkında endişeleri ve takip eden olaylardan oluşur. Hikâye, ANA ve BABA olarak iki ayrı başlık altında, anne ve babanın sırayla kendi ağızlarından anlatımlarıyla devam eder.

Ana-baba, bir nisan gecesini evlerinden ayrılan dokuz yaşındaki fakülte öğrencisi çocuklarını anlatırlar. Çocuk, fazla konuşmayan, zamanını kitap okuyarak geçiren, içine kapanık biridir. Özellikle son günlerde fazlasıyla içine kapanmış, yemeden içmeden bile kesilmiştir:

“Yemeden içmeden kesilmişti. Fakülteden döner dönmez odasına kapanıyor, yanımıza pek az çıkıyordu. ‘Neyin var oğlum, hasta mısın, bir derdin mi var senin?’ sorularına kaçamak karşılıklar veriyor, sarılıp öpüyordu yanaklarımdan.”(s.103)

Babasıyla ilişkisi daha sınırlı ve soğukken, annesine daha yakındır. Annesine gizli sırlarını açmaz, ama geceleri okudukları kitaplar hakkında saatlerce konuşurlar. Gideceğini de annesine söyler.

Çok kitap okuyan genç, annesinin tabiriyle kitaplardan çıkmıştır:

“Sanırım en büyük yanılgısı da bu oldu; kendi kanını boşalttı da o kitaplarda dolaşan kanı aldı damarlarına sanki.”(s.107)

Babası oğlundan iki kere ayrıldığını her iki ayrılıkta da ömründen onar sene gittiğini söyler. Biri İstanbul'a parasız yatılı okuluna yatırdığında, diğeri ise şimdi.

Hikâye, anne ve babanın oğluna dair anılarıyla devam eder. Özellikle gencin evden ayrılmadan önceki birkaç günü duygu yoğunluğu ile aktarılır:

“Benden bir bardak çay daha istemişti. Boşalan bardağını aldım, dışarı çıktım, ardımdan mutfağa geldi.

‘Bu gece gidiyorum,’ dedi

Çayı koyamadım. Çaydanlığı elimden aldı, bardağını kendi doldurdu, onun da elleri titriyordu, çayını koyarken gördüm. (...) Çayını aldı, salona döndü. Oracıkta, yanan ocağın başında bir şeyler düğümlendi şurama, tılandım, salona, yanlarına dönemedim.”(s.127)

Daha sonra anne, oğlundan haber alışını anlatır. Oğlu aylarca dağlarda dolaşmış, sonra yakalanmıştır. Aradan iki yıl geçmiştir. On dokuzunda evden ayrılan oğlu şimdi yirmi bir yaşındadır ve idam ile yargılanmaktadır. Nihayetinde cezası bozulur ve hapis cezasına çevrilir:

“Dediği çıktı yavrumun. Allah korudu onu. Karar bozuldu. Kurbanlar kestim. Kurban olduğum Allah onu yeniden bağışladı bize. Ölümlerden döndü çocuğum, hep birlikte ölümlerden döndük. Yıllarca yatacak şimdi. Buna da şükür.”(s.133)

Yazar bu ikinci kitabında hikâyelerini okuyucusuna toplumsal gerçeklik aynasından sunar. İlk kitabındaki yalnızlık, kaçış ve umut burada da etkili olurken, toplum sorunlarıyla ilgili yeni temalar öne çıkar. Hapishane, mahkûmluk, işkence bu temalardandır. Yazar bireyin iç dünyasındaki yalnızlık ile bu temalar okuyucuya birlikte yansıtılır. Kahramanlar dış dünyaya bağlanma isteği duyarlar.

2.1.3. Havada Kar Sesi Var¹⁰⁵

Erdal Öz'ün üçüncü hikâye kitabı olan *Havada Kar Sesi Var* ilk basımını 1987 yılında yapar. Bu kitaba dâhil edilen hikâyelerde, Erdal Öz olay örgüsüne dokunmadan, kelime ve cümle düzeyinde değişiklikler yapmıştır. Bu hikâyeler *Yorgunlar* başlığı altında incelenmiştir

Kitapta yazarın kaleminden bir “Sunuş” yazısı ve sekiz hikâye bulunur. “Havada Kar Sesi Var”, “Vah Yunusum Vah Canım”, “Uçucu Bir Koku Gibi” ve “Masa” yazarın ilk defa kitabına aldığı hikâyeleridir. Diğer dört hikâye ise “Yorgunlar” başlığı altında verilir. Bunlar daha önce *Yorgunlar* adlı kitabına aldığı hikâyelerdir. Birkaç değişiklikte tekrar yayımlar.

Sanatkâr, *Yorgunlar*'ın ilk kitabı olmasından dolayı birtakım olumlu veya olumsuz yönlerini gördüğü kitabında bir düzenlemeye gider. “Sivilceli dönem” olarak bahsettiği yıllardan dört hikâyeyi çıkarır, kalan dördünü bu kitaba ekler. *Yorgunlar*'dan aldığı hikâyeler; “Mumçiçekleri”, “Kuklacı”, “Babamdı” ve “Çocuk”tur.

Sunuş yazısında Öz bunun açıklamasını yapar:

“Havada Kar Sesi Var, ilk kitabım Yorgunlar'dan seçtiğim dört öyküyle sonradan yazdığım başka öykülerden oluşuyor. Baktım da, o öyküleri yazdığım yıllar da göz önünde tutulacak olursa, gerek benim açımdan, gerekse öykülerde beliren tipler açısından, ister istemez, Yorgunlar'dan aldığım öykülerle 'sivilceli dönem' diyebileceğim ergenlik dönemi, öbür öykülerdeyse, 'ilk gençlik dönemi' dile getiriliyor.”(s.12)

¹⁰⁵ Erdal Öz, *Havada Kar Sesi Var*, 7. Basım, Can Yayınları, İstanbul 1999, 134 s. Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

2.1.3.1. Havada Kar Sesi Var

Yazar 12 Mart sonrası ülkenin kaotik yapısını, kutuplaşmaları ve sağ-sol çatışmalarını anlatır. Kitaba da adını veren hikâyede karlı bir kış akşamında kedisiyle evde yalnız başına yaşayan bir kadının oğlunu özleyerek yaşadığı günler anlatılır.

Hikâye yaşlı kadın ve kedi tasviri ile başlar. Kadın sedirde oturur, örgüsünü örür, kedi ise kıvrılarak bir köşeye yumulmuştur. Bir süre sonra kapı çalar. Gelen oğlunun arkadaşıdır. Ondan haber getirir. Çocuk giderken oğlunun kendisinden bir çift yün çorap istediğini söyler ve evden ayrılır.

Ertesi gün radyodan oğlunun öldürüldüğü haberini alır. Günlerce yemez, içmez, uyumaz. Kedi ise çok mutludur. O çok istediği yumakları, örgüleri şimdi odanın her yanına serilmiştir. Dilediğince oynar. Oğlunun istediği gibi uzun konçlu yün çoraplar odada ortalıktadır. Teki olmayan renk renk çoraplar vardır:

“Tepedeki ampul hiç sönmedi, o günden sonra incecik kanadı durdu geceler günler boyunca. Perde hiç örtülmedi. Soba hiç yakılmadı. Kedi çok mutlu şimdi. (...) Kadının elleri öylesine alıştı ki çorap örmeye, günde iki çift çorabı bitiriyor da bana mısın demiyor. Yemiyor, içmiyor, uyumuyor.”(s.27-28)

Oğlunun arkadaşı geldiğinde içinde dolanan kar, artık durmadan yağmaktadır. Kar sesi hikâyede heyecanı ve yalnızlığı temsil eder. Oğlunun selamını aldığı anda kadın havadaki kar sesini içinde hisseder. O ürpertici soğuk iliklerinde dolaşır.

Hikâye üçüncü tekil şahısla anlatılmıştır. Birkaç kış gününde, bir evde geçer. Kadının oğlu sağ-sol çatışmalarına karışmıştır. Oğlunu almaya gelen, annesinin tabiriyle “it sürüleri” kadını sorgular, yere yıkar, tekmelerler. Fakat kadın oğlu hakkında hiçbir şey söylemez, dik durur, eğilmez:

“O gün o ilk gelişlerinde o çöpür yüzlü herif nasıl vurduysa şurama, şu böğrüme, yıkılıverdim döşemenin üstüne. ‘O uğursuz piçini nereye sakladın cadı karı?’ Dedi bana. Piçmiş. Uğursuzmuş. Alnının çatına tükürmek geçti içimden; olmadı, yapamadım. (...) Beni yere yiktiklerinde ellerine ayaklarına sarılacağım,

yakarıp dövüneceğim diye umdular. Ama ne yaptım ben? Yerdeyken bile başımı dik tuttum, eğilmedim.”(s.21-22)

Yazar, böylelikle, bir annenin analık kudretiyle beraber idealist insanların direnme gücünü ifade etmiş olur.

2.1.3.2. Vah Yunusum Vah Canım

Erdal Öz; sahillerin, kumsalların beton yığınlarıyla kaplanmasını, yüksek yapılarla çevrilmesini ve halkın kullanımına kapatılmasını eleştirel bir hikâyeyle gözler önüne serer.

Hikâyede balık tutmaya çıkan bir adamın âni bastıran fırtınadan kurtulmasını anlatır.

Sahil kasabasında yaşayan halk, deste deste paralar karşılığında bağlarını bahçelerini “yabanın adamlarına” satmışlardır. *“Dağ gibi demir çubuklar, keresteler, çimento torbaları yığılmıştı dört bir yana. Allahın o altın kumuna bomboz çimentoyu karıp karıştırıp karmışlar, göz göz oymuşlardı o güzelim kumsalı. Sonra da ayrıkotu biter gibi o beton koca yapılar bitmişti yerden. Boz, çirkin beton yapılar yükseldikçe yükselmişti. Buraların, yerlileri, mor kağıt paralarla değiş tokuş ettikleri bağlarının bahçelerinin tümünden elden çıktığını, denizi göremez olunca, işte ancak o zaman anlamışlardı; anlamışlardı ama iş işten geçmişti artık.”(s.36)*

Hikâyenin kahramanı olan Yunus adlı adam, balık tutmak için sandalıyla denize açılır. Karşıda sahili parselleyen adamlara ait beton yapılar, kapılarında köpekler ve güvenlik görevlileri vardır:

“Çember sakallının kıyıya, büyük elektrik direğine bağladığı o kurt bozması azgın iki it, efendilerine yaranmak için günboyu havlar ulur, kumsala dışardan kimseyi yanaştırmazlardı. ‘Allahın kıyısı kuldan esirgenir mi be!’ Hadi o köpekler köpekliğini yapıyordu, ya o parayla tutulmuş o iki itene demeliydi? İkisi de buraların köylüsüydü; üç beş kuruş uğruna onlar da ekip biçtikleri topraklarından olmuşlardı;

şimdiyse efendilerinin aylıklı itleriydiler. O deysuların kapısında aylıklı iki it! Aç gezip tok sallanan ağzı düdüklü iki puşt!”(s.37)

Bu söylenişleri arasında deniz aniden patlar. Fırtına çıkmıştır. Sahilde oğlu Alişan, gelini, kızı ve karısı vardır. Yunus, ailesinin yardımıyla nihayet azgın denizden kurtulur ve sahile çıkar. Kadınların elbiseleri yağmur sebebiyle ıslanmıştır. Vücutlarına yapışan elbiseleri onlara yarı çıplak bir görünüm verir. Vücut hatları ve göğüsleri belirginleşmiştir. Hikâyenin tamamındaki bu erotik atmosfer masumane ve doğal bir şekilde verilmiştir. Baba oğul sahilde aldıkları şarapla birlikte “herkesin olan sahilde” herkes gibi eğlenirler:

“Ohhh. Ne güzeldi. Kumsal yine eski kumsaldı; sahipsiz, herkesin olan kumsal; kimsenin kimseden esirgemediği kumsal. Başını kaldırıp baktı. Kız da gelin de suların, dalgaların içindeydiler. Herkesin olan denizin içinde herkesler gibi gülüşüp oynuyorlardı. (...) Alişan denizden yana baktı. Daha beş aylık karısı denizden çıkıyor, kaçan bacısına avuç avuç sular atıyordu. Pembe beyaz etiyle çırılçıplak gibiydi. Alişan, göz ucuyla babasına baktı. Elindeki şişeyi bir daha dikti başına, babası gibi. Ardından gelen kocaman bulanık bir dalga karısını yüzükoyun yapıştırıverdi kumlara. Deniz çekilince karısı doğrulup kalktı. Bacaklarına yapışan kumlar, çıplaklığını biraz olsun örter gibiydi. Ama bir memesi açıktaydı.”(s.52-53)

Yazar parayla satılan bostanların bahçelerin yerini alan betonlaşmayı sert biçimde eleştirir. Bu eleştirisini, okuyucuya, yer yer sert ve argo kelimelerle sivileştirmesine rağmen kasaba halkından bir aileyi olabildiğince saflığı ve doğallığıyla sunar.

2.1.3.3. Uçucu Bir Koku Gibi

Bir yasak aşkı anlatan hikâyenin konusunu genç bir adamın kendisinden yaşça büyük bir kadınla olan kaçamakları oluşturur. Kahraman anlatıcı tarafından anlatılır.

Başkahraman olan genç adam ve kaçamak yaptığı sevgilisi aslında başkalarıyla beraberdirler. Kadının kocası, adamın ise Bilge adında bir sevgilisi vardır. Beraberliklerini onlardan gizli sürdürürler:

“Bugün de hiç iyi değildim. Hep seni görmek istedim.”

‘Telefon etseydin.’

‘Etmedim.’

‘Çıkıp gelseydin.’

‘Gelemezdim’

‘Niye gelemezdin?’ Susuyor. ‘Kocan mı geldi yoksa?’

‘Dün akşamüstü geldi. Hiç beklemiyordum.’

Yarım bırakılmış bir yapının önünde duruyoruz. Bir taşın üzerine oturuyor.

‘Seviştin mi dün gece kocanla?’

‘Saçmalama.’

‘Seviştin mi?’

‘Hayır.’ (s.66)

Kadın sürekli kendisini, karşısındaki adamın hayatını mahvetmekten sorumlu tutar. Çoğu zaman pişmanlık içindedir:

“Biliyor musun, seni zorla tutmaya hakkım da yok. Düşündüm de, senin yaşamını da altüst ettim. Ben olmasam Bilge’yle evlenirdin sen. O kız mutlu ederdi seni.” (s.67)

Fakat adamı kaybetmekten de korkar. *“Seni kaybetmek istemiyorum. Sensiz bir tek gün bile dayanılmaz, katlanılmaz geliyor bana. Öylesine girdin ki yaşamıma. Aslında sensizliğe yavaş yavaş alıştırmalıyım kendimi diyorum.” (s.73-74)*

Birbirlerini deli gibi seven iki sevgili,aşkı ve sevişmeyi birbirlerinden öğrenmişlerdir. Hikâye, ayrılma korkusuyla kadının gözlerinden akan iki damla yaş ile sona erer.

Erdal Öz bu hikâyesiyle, ilk kitabı *Yorgunlar*'ı hatırlatır: Bireysellik, kaçış ve cinsellik. Zaten yazılma yılı da *Yorgunlar*'ın yayımlanmasından iki yıl sonrasındır. Henüz 12 Mart Muhtırası gerçekleşmemiştir. Toplumsal malzemedен eser yoktur. Kadın ve aşk, olay örgüsünün temelini oluşturur.

2.1.3.4. Masa

Lokantaların birinde bir adamın, bir sokak çocuğunu masasına alıp onu doyurması işlenir. Çocuk şaşkın biraz da korkulu şekilde adamın masasına oturur. Fakat garson bu durumdan hoşnut değildir. Çocuğu her an azarlayıp dışarı atacak tavidadır. Adam ise kendinden emin biridir, çocuğa da sevgi ve şefkatle davranır.

“Çocuk, açık kalmış ağzıyla, pek bir şey anlamadan bakıyordu garsonun ince bıyıklı ağzından dökülen sonu gelmez yemeklere. Garsonun sözleri bitince çocuk, karşısında oturan adama çevirdi önce, sonra kaçırdı gözlerini, başını öne eğdi.

‘Hangisinden istersin?’

Yutkundu çocuk başını kaldırmadan.

‘Döner yok mu?’ dedi adam.

‘Küçük bey de yiyecek mi?’ dedi garson şaşkınlıkla.

‘Küçük bey de yiyecek,’ dedi adam kesinlikle.

‘Tabii,’ dedi garson, yenildiğini gizleyemedi”(s.79)

Hikâye boyunca garson, çocukla bu şekilde bir mücadeleye girer. Çocuk ise kendisine yemek ısmarlayan bu adamdan korkar gibidir:

“Baklava yok mu?”

‘Kalmadı efendim.’

‘Yi-yi-yi-yemem,’ dediğini duydu çocuğun, kekeleyerek.

‘Bulmuşken ye ulan işte,’ dedi garson.

Adam elini masaya indirdi. Önündeki boş tabak hopladı. ‘Hesabı getir.’

Ödö kopmuştu çocuğun. Garson koşarak uzaklaştı.”(s.85)

2.1.4. Sular Ne Güzelse¹⁰⁶

Erdal Öz'ün dördüncü hikâye kitabı olan *Sular Ne Güzelse*'nin ilk basımı Can Yayınlarından 1997 yılında çıkar.¹⁰⁷

Kitaba adını veren “Sular Ne Güzelse” adlı hikâyesiyle birlikte on hikâyeden oluşur. İlk olarak *Yorgunlar* adlı eserinde yer alan hikâye birtakım düzenlemelerle bu kitabında da yer alır.

Diğer hikâyeler ise “Bir Kuşu Tanımak”, “Bir Uçurtma Gibi”, “Bitirim”, “Kardır Yağan Üstümüze”, “Kediler”, “Unutulmaz Bir Atlı”, “Yaş Günü”, “Kırmızı Şemsiye” ve “Sevişmenin Resmi”dir.

Öz'ün toplumsal çizgisinin dışında yer alan hikâyelerini topladığı kitabıdır. *Kanayan ve Yaralısın* da olduğu gibi 12 Mart'ın izlerini bulmak mümkün olmakla birlikte ana temayı siyasal muhtıra oluşturmaz.

2.1.4.1. Bir Kuşu Tanımak

Hikâyede bir gencin öğretmeniyle kısa bir sohbeti ve anılarının canlandırılması işlenir. Yolda lisedeki edebiyat öğretmenini gören genç, hocam diyerek öğretmenin ardından koşar. Hocası İlhan Bey, tepki vermeden hızlı adımlarla Galata köprüsünden Unkapanı yönüne yönelir. Takip edildiğini, peşinde polislerin olduğunu söylese de genç öğrencisini peşinden döndüremez. Hukuk fakültesinde okuyan öğrencisi ile İlhan Bey'in evine giderler.

Hocanın evi hapisane odasını andırır. Başından da yaralıdır:

“Nasıl beğendin mi evimi?’ Güldüm. O da güldü.

‘Odanızın hapishaneden pek farkı yok hocam,’ dedim.

¹⁰⁶ Erdal Öz, *Sular Ne Güzelse*, 9. Basım, Can Yayınları, İstanbul 2000, 140 s.

Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

¹⁰⁷ Eser, 1998 Sait Faik Hikâye Armağanını alır.

‘Ama burası benim evim,’ dedi. ‘Yine de hapishaneden iyidir. Ev her zaman iyidir.’(s.12-13)

İlhan öğretmenin derse ilk girişini, onunla ilgili izlenimlerini ve tutuklanışını, aralarından ayrılışını anlatır. Siyasal görüşlerinden dolayı tutuklandığını belirttiği hocasının o gidiş anına şöyle değinir:

“Müdür İlhan Bey’in kulağına eğilip bir şeyler söylemiş, İlhan Bey’in yüzü bir anda kül gibi olmuştu. ‘Derse ara veriyoruz çocuklar,’ deyip iki karanlık adamın arasında sınıftan çıkmıştı. Haber teneffüste bomba gibi patlamıştı.”(s.14)

Ardından hocasının verdiği ödevi ve ödevden nasıl sıfır aldığını anlatarak geçmişî yâd ederler. İlhan Bey’in derste öğrencilerden ertesi güne herkesin sevdiği bir şiiri seçip ezberleyerek okumasını ister. Ertesi güne uykusundan feragat edip oldukça iyi hazırlanan kahraman, sıra kendisine geldiğinde şiiri duyarak okur. Ancak öğretmeni beğenmez ve sıfırı basar:

“Sonunda şiir bitti.

‘Bitti mi?’ dedi.

‘Bitti efendim,’ dedim.

‘Niye bu şiiri seçtin? Ne buldun bu şiirde?’ dedi.

‘Efendim bu şiir beni başka bir aleme götürdü,’ dedim. Öfkeyle döndüğünü hatırlıyorum.

‘Yalan atıyorsun!’ dedi öfkeli bir sesle. ‘Bu şiirin seni başka bir aleme götürdüğü falan yok! Bak, olduğun yerdesin; şiiri okumaya başladığın yerdesin! Otur! Sıfır!’(s.19)

Genç, Faruk Nafiz’in “Bir kuş tanıyordum ki baharda” şeklinde başlayan “Gurbet” şiirini okumuştur. Daha sonraları öğretmeni ona Orhan Veli, Sait Faik, Orhan Kemal gibi yazar ve şairleri de okumasını tavsiye eder. Kendisi ayrıca Peyami Safa, Reşat Nuri, Refik Halit, Halide Edib, Steinbeck, Tolstoy, Stendhal gibi yazarları bu listeye ekleyecektir.

Siyasal görüşlerinden dolayı tutuklandığı belirtilen İlhan Bey'in suçunun ne olduğundan bahsedilmemiştir. “Yaşadığı onca çirkinliğin içinden bulup çıkardığı...” cümlesinden işkencelere, dayaklara, kötü muamelelere maruz kaldığı anlaşılır. Bu ifade 12 Mart veya 12 Eylül dönemlerinden birinidüşündürür.

Hikâye bir hukuk öğrencisinin yıllar öncesine ait bir anısından hareketle şekillenir. Edebiyat dersinde Faruk Nafiz'in “Bir kuşu tanıyordum ki baharda/ Salkımlar açan bahçemin üstünde uçar da/ Akşamların ürperdiği bir sesle öterdi.” şeklinde başlayan şiiri metinde birkaç defa geçer. Öğretmenin ise bu şiire neden sıfır verdiği, neden bu kadar öfkelenildiği açıklığa kavuşturulmamıştır.

Hoca ve öğrencisi evden beraber çıkıp parka doğru yürürler. Hocası “içeri”den bahsederken hep güzellikleri anlatır. Öğrencisine, “*Hazır ol, sen de yaşayacaksın bu güzellikleri (...) hiçbirini kaçırma sakın! Öylesine az ki. Onlar olmasa dayanamayız. Bak ben yeniden başlıyorum hayata; sıfırdan başlıyorum. Ve bütün güzelliklere açığım*” der ve hikâye burada biter.

Fatih'te bir kaç saatlik zamanda geçen olay, geri dönüş ve iç diyalog teknikleriyle süslenmiştir. Yazarbu hikâyesinde birinci tekil şahıs anlatımına dönmüştür.

Erdal Öz'ün bu hikâyesinde bahsettiği öğretmen, onun Tokat Gaziosmanpaşa Lisesi'ndeki edebiyat öğretmeni İlhan Başgöz'dür.

2.1.4.2. Bir Uçurtma Gibi

Kahraman anlatıcı tarafından anlatılan bu hikâye, iki ilkokul arkadaşı arasında bir Akdeniz kasabasında geçen olayları konu edinir.

Başkahramanolan çocuk, okulların açıldığı ilk günlerde İrfan adında bir çocukla tanışır. İrfan'ın babası kel, koca göbekli, bodur biridir ve emekli polistir. Annesi ise İrfan bir yaşındayken onu ve ablasını bırakıp gitmiştir:

“Senin ne iyi bir annen var, dedi.

'Annem iyidir,' dedim.

'Biliyor musun, ben annemi hiç tanımadım.' Hiç söz etmemişti annesinden.

(...)

'Annen öldü mü?' dedim.

'Ölüp ölmediğini bilmiyorum. Ben bir yaşındayken babamı bırakıp kaçmış. Yalnızca babamı değil, ablamla beni de.'(s.35)

Berber oyunlar oynarlar. Bunlar, genelde kahramanın bahçesinde oynadıkları ağaca taş saplama, misket gibi oyunlardır. İrfan bu oyunlarda oldukça başarılıdır. Yine bir gün uçurtma yapmaya karar verirler. Büyük heyecanla başlarlar. İrfan uçurtma yapmada da ustadır:

"Ben, ortasından tuttuğum uçurtma iskeletini, odanın çevresinde, uçan bir uçurtma gibi havada dolaştırırken, İrfan, renk renk kaplama kağıtlarını ölçüp biçerek kesiyor, yerde yan yana getirip nişasta bulamacıyla birbirine yapıştırıyordu."(s.26)

Uçurtma bittiğinde sıra uçurmaya gelmiştir. Uçurtma savaşı yapabilmek kendi uçurtmalarını savunabilmek için kuyruğuna jilet bağlarlar. Okul çıkışı büyük yeşillik bir alana giderler. Havada büyük ve kırmızı renkli başka bir uçurtma da vardır. İrfan onun Giritlilere ait olduğunu ve uzak durması gerektiğini söyler. Daha sonra Giritli o üç çocuk yanlarına gelir ve uçurtma savaşı başlar. Giritliler yenilir:

"Uçurtmamızı hızla kırmızı uçurtmaya yaklaştırdı, birden asıldı ipe; bizimkinin kuyruğu Giritlilerin ipine takılmış, bu kez bizim uçurtmamız tepetaklak olmuştu havada. Asıldı ipe İrfan, uçurtmamızın kuyruğu kırmızı uçurtmanın ipi boyunca kaydı, kaydı; işte o sırada birden iplerinin koptuğunu gördüm. İrfan'ın kuyruğa bağladığı jiletlerden biri görevini yapmıştı. Kırmızı uçurtma, dağılmış, döne döne uzaklaşıp gidiyordu havada."(s.32-33)

Ertesi gün İrfan okula gelmez. Okul çıkışında buluşup, kayalıkların bulunduğu uçurum bir alana giderler. İrfan dün gece kötü şeylerin olduğunu söyler.

Hikâye boyunca “kötü şeyler”in ne olduğuna dair bir ipucu verilmez. Kahraman anlatıcı bunu okuyucudan saklar:

“O heriften kim olsa kaçır. Gebertmeliyim onu.”

‘Kimi?’

‘Babamı.’

‘Saçmalama,’ dedim

Çok acı çektiğini görüyordum. Ağlamıyordu, ama gözleri hep ıslanıyordu.”

(...)

‘Bak, sana bir şey anlatacağım,’ dedi. ‘Artık bu işin altından tek başıma kalkamayacağım. Gücüm tükendi. Sana anlatmalıyım. Ama kimseye söylemeyeceğime söz vermelisin.’

Ertesi gün İrfan yine okula gitmez. Akşamüstü kayalıkların dibinde ölüsünü bulurlar. Hikâyenin sonunda başkahraman, İrfan’ın kendisine anlattıklarını kimseye anlatmayacağına söz verdiğini söyler. Bu sebeple neden intihar ettiğini söylemez.

Erdal Öz daha sonra bu hikâyeyi çocuklar için hazırladığı *Babam Resim Yaptı* adlı kitabına da alacaktır.

2.1.4.3. Bitirim

Yazarın çay bahçesine benzeyen bir mekânda birkaç dakikalık bir gözlemine anlattığı hikâyesidir. Büyük bir çınarın gölgesinde otururken yanındaki masaya sırtında semeriyle oldukça iri, genç, sarışın bir hamal oturur. Sığabilmek için birkaç sandalye çeker. *“Yük taşımaktan geldiği belliydi. Sarışın, belli ki Trakya yöresinden gelme, iriyarı, alyanak, güçlü, kuvvetli”* biridir.

Tüm heybetiyle sandalyeye yayılmışken sol tarafından ufak tefek “bitirim” bir adamın ona doğru yürüdüğünü görür. Ağzında sigarasıyla ağır ağır yaklaşmaya

başlar. Sarışın hamal donup kalmıştır. Bitirim yaklaştıkça o toparlanmaya, yavaş yavaş küçülmeye başlar:

“Bizim sarışının bir kolunu iskemlenin üstünden çektiğini gördüm. Bitirim iki adım daha atıp durdu yine. Gözleri sarışının üzerindeydi hala. İriyarı sarışın, öbür kolunu da çekti aldı iskemlenin üzerinden. Şimdi daha derli toplu oturuyordu. Gözlerini yaklaşan bitirimden ayıramıyordu. Az sonra büyük bir çatışmanın çıkmasını bekleyerek merakla izliyordum olanları.”(s.41)

Bitirim, sarışın hamalın yanına geldiğinde hamalın ağzındaki sigarayı alıp kendi sigarasını yakar ve gider. Hamalın biraz önceki heybetinden ve dünyaya gurur dolu bakışlarından eser yoktur. Ufak adamın karşısında küçülebildiği kadar küçülmüş, ufacık olmuştur. Bitirim adam ise omzuna astığı ceketini, ağır yürüyüşü ve tavırla dimdik durup ileriye bakarak arkasında sert bir esinti bırakmıştır. Daha sonra rahatlayan hamal eski görünümüne dönmeye başlar. Yine iskemleye yayılır ve garsondan ince sesiyle bir nargile ister.

Yazar oturduğu çay bahçesinden hamalı gözlemiş ve onun ana göre değişen psikolojisini anlatmıştır.

2.1.4.4. Kardır Yağan Üstümüze

Yazar gözaltına alındığı hücrede ve tutuklu kaldığı koşusunda Ahmet Muhip Dıranas'ın “Kar” şiirini hatırlamakla geçirdiği günlerini anlatır. Kendi hayatından da bir kesit olan otobiyografik bir hikâyedir.

Gözaltında kaldığı hücre,*Kanayan* kitabındaki “Sığırcıklar” hikâyesini hatırlatır. Hücre ve koridor tasviri, gardiyanların tavırları aynıdır:

“Yatağım çok kötü. İçindeki büyük katı topraklar yatağı yatılamaz kılıyor. Nöbetçiyi ayak seslerinden izliyorum; uzaklaşınca uzanıyorum, yaklaşınca kalkıyorum. Toprakların yerlerini değiştirmeye çalıştım ama boşuna. Üst ranzadaki yastık daha iyice; yatak da.”(s.47)

“Sabahtan akşama, uykusuz gecelerimde akşamdan sabaha, onların boğazlarını, burunlarını temizlemelerini, bağırsaklarını boşaltmalarını bütün gürültüleriyle duymak zorunda kalıyorum.”(s.49)

Hücrede bildiği şiirleri mırıldanır. Artık kendine oyalanacak bir oyun bulmuştur. Gardiyandan bir kalem ve kağıt ister. Önce sert, olumsuz bir tepki alsada daha sonra “Çorumlu Çavuş” kendisine istediğini getirir:

“Kalktım. Parmaklıkların arasından yarısı kullanılmış bir kurşunkalemle çizgili bir dosya kağıdını bana uzattı. Çok yavaş sesle kendisine teşekkür ettim. ‘Bir şeye ihtiyacın olursa bir işaret çak bana; ben anlarım, bir fırsatını bulup gelirim yanına, fısıldarsın bana; tamam mı?’(s.51)

Aklına Attila İlhan, Orhan Veli, Behçet Necatigil, Cemal Süreyya ve Cahit Külebi gibi birçok şairden şiirler gelmekle beraber o Dıranas’ın “Kar” şiirini mırıldanır: “Kardır yağın üstümüze gecedende...” Ancak ardını bir türlü getiremez:

“Bu güzelim şiirin bir dizesini, kendimi onca zorlamış, ama bir türlü çıkaramamıştım. Oysa, daha ilk düşünüşümde, ilk okuyuşumda o kayıp dize dilimin ucunda gibiydi. Ve hep dilimin ucunda kaldı ama çıkmadı. Hem de aylarca.”(s.53)

Ta ki tutuksuz yargılanmasına karar verildikten sonra çıkış kapısında beklediği âna kadar... Orada nöbetçi kulübelerinin arasında kendisini alacak bir otobüs beklerken bir anda şiiri hatırlar ve okumaya başlar. Bedeninin özgür kaldığı gün, belleği de özgür kalmıştır:

“O aylardır takıldığım, belleğimin derinliklerinden söküp çıkarmaya çalıştığım o kayıp dize de bir çırpıda dökülürmüşü dudaklarımdan. ‘Kar’ şiiri bütünüyle özgürdü artık o sıcak bozkır akşamüstünde; tutuklu tek dizesi kalmamıştı.”(s.56)

2.1.4.5. Kediler

Yazarın çocukluk anısına dair bir hikâyesidir. Yazar okuldan gelir, bahçede kedileri gözlemlemeye başlar. Sarman, Bekir adını verdiği iki kedi ve diğer birkaç kedinin bahçede halkalar oluşturarak miyavlamalarını, inlemelerini izler.

“Saydım: on dört kedi vardı aşağıda. Kocaman bir halka oluşturmuşlardı. Ortada da beyazla yavruağzı karışımı alacalı bir dişi kedi, olduğu yerde büzüşmüş kalmıştı. (...) Halkayı oluşturan kedilerin arasında kocaman gövdesiyle bizim Sarman da vardı; birden aralarında bizim yanaşma Bekir’i de görmek hoşuma gitmişti. Bekir, bize sonradan yanaşmış bir kediydi. Çirkince bir tekirdi.”(s.58)

Bahçede kediler büyük kargaşa çıkarırlar ve sonunda “yaşlı bitkin bir kedi kalıntısı” dişiyi altına alır. Diğer kediler ise bu çiftleşmeyi şaşkınlıkla izlerler.

2.1.4.6. Unutulmaz Bir Atlı

Yazarın bir çocukluk hayalini askerde gerçekleştirmesini konu alan hikâyesidir. Yazar birinci tekil anlatımla, çocukluğunda mahallesinden geçen atlı bir teğmene hayranlık duyduğunu belirtir. Büyüyünce o da atlı subay olmayı ister.

Doğu’da bir ilçede yedek subay olarak askerlik görevini yaparken bölük komutanı ondan yanına gelmesini ister. Buldukları bölük, tank birliğine dönüştürülecektir. Kendisine de bölükte bulunan atların Güneydoğu’ya sevkinden önce hazırlanılması görevi verilir. Atların hantallığını gidermesi emredilir:

“Ben, yarın atları alıp yürüyüşe çıkaracakmışım.

‘Komutanım, ben hayatımda hiç ata binmedim,’

‘Olabilir,’ dedi.

‘Yarın benim atıma sen bineceksin. Öğrenirsin. Erlerim, çavuşlarım, astsubaylarım, hepsi de bu işin ustasıdır. Kalktı, arkasındaki rafta duran kitapların arasından iki kitap çıkarıp masanın üzerine attı.’(s.65)

Başçavuş Muammer ile birlikte sandalyeye atın eyerini ve üzengisini koyup askerler için hazırlanmış el kitabına çalışırlar. Ertesi gün ilk defa ata bineceği alana gider. Erler onu beklemektedirler. Papatya adında bir at getirilir. Bir iki denemeden sonra binmeyi başarır. O önde, askerler arkada kışladan çıkarlar. Subay evlerinin birinin balkonunda açık pembe giysili bir kız görür. Aklını başından alan bu sarışın, bölük komutanının kızıdır.

Gizlice selâm vererek geçer. Biraz zaman geçtikten sonra dörtlü tecrübesi de yaşar fakat sonu il merkezinin askerî hastanesinde biter:

“Hastaneye bir gün bir demet çiçekle geldi. Üzerinde yine ince askılı, ama bu kez kırmızı bir giysi vardı. Ne güzeldi. Kışlaya dönüşümü de görmüş. Babasından habersiz, bir otobüse atlayıp gelmiş. Ona anlattım, ona her şeyi anlattım.”(s.73)

Yazar hikâyenin başından sonuna kadar, çocukluğunda gördüğü o atlı subay gibi olmaya çalışır. Askerîyede eline geçen fırsatı iyi değerlendirir ve çocukluk hayalini gerçekleştirmeye başlar:

“Birden dizginleri de tutturdular elime, beni atla baş başa bıraktılar. Ödüm kopuyordu. Hep aklıma o unutulmaz yakışıklı teğmen geliyordu. (...) Benim Papatya, müthiş bir çalımla yan yan yürüyor, üstündeki tank bereli yakışıklı komutan, tıpkı çocukluğumdaki o unutulmaz atlı gibi, hem de yan yan yürüyen, alnı akıtmalı, ağzı kartopulu, bilekleri sekili yanık doru atının üzerinde, arkasındaki atlı birliğiyle birlikte, parke taşların üzerinde lak-lak sesler çıkararak, savaştan dönen zafer kazanmış bir komutan gibi ilerliyordu.”(s.68-69)

Aklına sürekli o “unutulmaz atlı” gelir:

“Müthiş yakışıklıydım. Altımda bu yörelerin en güzel atı vardı. İnce askılı pembe giysisiyle arkamda bıraktığım bir sevgiliyi düşünüyordum. Bir de o unutulmaz atlı.”(s.68)

Bir kıyaslamaya dahi gider. Kendisinin daha iyi olduğunu düşündüğü de olur. *“Bir gün, o unutulmaz atlıdan daha iyi at sürdüğümü anlayıp atla çıldırmaya karar verdim.”*(s.74)

Çocukluğundaki o atlıyı son gördüğünde; ayağı üzengiye takılmış, başı taşlara vura vura atın arkasından sürüklenerek kasabanın içinden geçip gitmiştir. Sevgilisinin yanından dönüşü bu şekilde olmuş,son koşusunu bu halde yapmıştır.

Yazar da yıllar sonra o atlıyla bütünleşerek adeta onu yaşatır gibi atına atlar:

“Kafamdan o unutulma atının son at sürüşünü geçiriyordum durmadan. Sevgilisinin evine dörtmal at sürüp giden o unutulmaz atının son koşusunu yaşıyordum. O unutulmaz atıyla bütünleşmiş gibiydim. Atın üzerinde onu koşturuyordum; oyduum artık.”(s.76)

Hikayede sevgili imgesi baskın öge olarak yer alır. Genç kız evinin balkonunda genci izler. Üstünde açık, ince askılı, pembe giysisi vardır. Bu tasvir biraz erotizm hissettirir. *“Açık göğüslerini balkona dayamış”* olarak ona bakar.

“Sular Ne Güzelse”de olduğu gibi sevdiği kız evinin balkonundadır. Öz, ulaşılmazlığı balkonla anlatır. Ulaşılamayan ve kendisinden uzakta ve yüksekte bulunan sevgiliye duyulan derin aşk yazarın sıkça kullandığı temalardan biridir:

“Gözüm üçüncü evin balkonundaydı. Tam önünden geçerken, nal seslerini duymuş olmalı ki, kolsuz mavi giysisiyle balkonda beliriverdi. (...) Bir bir geçiyorduk bütün atları; sonunda en önde koşan Muammer Başçavuşun kır atını da yakaladık. Gerçek bir yarıştı bu. Pembe giysili sevgilimin bu yarışı görmesini isterdim.”(s.68, 70-71)

Ancak o, hikâyenin sonunda “unutulmaz bir atlı” olmayı sevgiliye tercih eder. Çocukluğundaki atlı gibi atın üstüne kapanarak, sevgilisinin önünden geçip yemyeşil ovalara karışır,gözden kaybolur:

“Uzaktan gördüm onu. Fırtına gibi yaklaştım, atı üstüne sürdüm. Olabilse, yapabilirsem, eğilip yanağına bir öpücük kondurur ya da onu belinden yakalayıp atın üstüne çeker, sürer giderdim atımı. Ama o unutulmaz atlıdan kopamıyordum.”(s.76)

2.1.4.7. Yaş Günü

Yazar, bir koğuştta Oktay adlı öğrencinin iki-üç gününü anlatır. Oktay konservatuarda keman öğrencisidir. Okuldayken apar topar tutuklanarak sorguya çekilir. Konuşturmak için işkence yaparlar. Gülten adındaki ablasının yerini sorarlar. Dayaktan sonra koğuştta bırakılır. Koğuştta onu Abdullah adında orta yaşlı biri karşılar:

“Tanımadığı bir kalabalığın içine atılmıştı. Biri yaklaştı yanına. Yabancı olmayan bir yüzdü.

‘Hoş geldin. Tanıdın mı beni? Ben Abdullah.’

Başını salladı çocuk. Abdullah Usta, elinden tutup onu ortadaki uzun yemek masasının başına götürdü.”(s.79)

Kendisine yatak verilir. Üst ranzada Cevahir adında garip biri vardır. Kırk yaşlarındadır. Karşısındakini küçümser gibi dudaklarını ısırarak konuşur. Diğerlerinden farklıdır:

“Oldukça yakışıklı, koyu diri sarı saçları bir yele gibi ensesine kadar inen, çok biçimli dudaklarını hafifçe ısırarak konuşan biriydi. (...) Kırk yaşlarında, uzun boylu biriydi. Sarışınlığı, ince kaşlarını daha da yok gibi gösteriyordu. Biçimli dudaklarını sık sık ısırarak küçümser gibi bakıyordu Oktay’a.”(s.83-84)

Oktay koğuştun en küçüğüdür. Soru sorulmadıkça pek konuşmaz. Çekingen ve ürkek davranır. Abdullah yaşını sorunca, on gün sonra doğum günü olduğunu anlarlar. Günlerden 16 Mart’tır.

“Oktay yaşgünüünü unutmuştu. Birden bir ürperti yaladı içini. On beşini burada tamamlayacağını düşününce korktu. Ablası kaçaktı. Kendisi içeri tıklılmıştı. Haber duyulduysa, arkadaşları, hocaları kim bilir neler düşünmüşlerdi hakkında.”(s.87)

Ara ara Cevahir’le avluya çıkarlar. Cevahir, ablası Gülten’le ilgili sorular sorar. Yerini bilip bilmediğini irdeler. Önceleri kendisini sorgulayanlara bir şey söylememesini tembihlerken, daha sonraları bildiklerini söylemesini, direktmemesini tavsiye eder. Aksi halde yapılan sorgulamalar, onu konuşturmakmeburiyetinde bırakacak, Cevahir’in deyimiyle çözülecektir:

“Gülten ablanı bulamadılar, değil mi?”

‘Bulamadılar herhalde.’

‘İnşallah bulamazlar. Onu ele geçirirlerse hepimizin ağızına sıçılır. Nasıl bari güvenilir bir yerde mi?’

‘Bilmiyorum’

‘Bilme, daha iyi. Yoksa çözerler seni.’

‘Dün sorguya çektiler beni.’

‘O bir şey değil. Asıl sorgu bundan sonra başlayacak. Gülten ablanın yerini iyi ki bilmiyorsun. Yoksa dayanamaz söyledin. Söyletirler. Ne kadar direnirsen diren, söyletirler”(s.88)

Cevahir’in sözleri ve tavırları tuhaftır. Görevlilerin koğuşa gelip iki üç kişiyi alacağını ve sorgudan sonra tekrar getireceğini öğrenir. Gidenlerin geriye tanınmayacak halde döndükleri söylenir. Birkaç dakika sonra, söylendiği gibi üç kişiyi alıp götürürler. Tedirgin ve korkulu bekleyişten sonra akşamüstüne doğru, gidenler geri getirilir ve odaya bırakılır:

“Herkes başlarına üşüşmüştü. Oktay, kalabalığın arasında tanıdı onu. Sabah götürülen o incecik adamdı. Kollarına girip yerden kaldırdılar, sürükleyerek yatağına götürdüler. Belli ki ayaklarını yere basamıyordu. İnce uzun, bıyıklı, gençten biriydi; iki eliyle yüzünü kapatmıştı.”(s.90)

Aradan günler geçer. Bir gün yatağında uzanırken Abdullah Usta kendisini kaldırır. Gardiyanların almaya geldiğini düşünür, ürperir. Doğum günü olduğu

hatırlatılınca rahatlar. Koğuşun ortak hediyesi olarak keman verilir. Birkaç kişinin ortak çabalarıyla yapılmış kaba görünümlü basit bir kemandır:

“Arkadaşlar bu kemani senin için yaptılar. Çok uğraştılar ama sonunda başardılar. Görüyorsun, bir keman bu. Senin kemanın. Bu güç koşullarda daha iyisini yapamazdık. Elimizden ancak bu kadarı geldi. Sana bütün arkadaşlar adına, nice güzel, mutlu yıllar diliyorum sevgili çocuk.”(s.96)

Akşama hazırlıklar yapılacağı belirtilir ve Oktay’ın da kemaniyla mini bir konser vermesi istenir. Akşama bütün hazırlıklar yapılır. Masalardan bir sahne kurulur. Oktay alana gelir, tam kemanını eline aldığı sırada kapılar açılır. Oktay’ı almaya gelmişlerdir. Onun tepkisi ise beklenilenden farklıdır:

“Titredi çocuk. Kemanını kaldırdı, çenesinin altına dayadı, yayını havaya kaldırdı, kapıda duranlara baktı, bir süre yayını öylece tuttu havada, tellerin üzerinden bir kere hafifçe geçirdi, sonra gözlerini Cevahir’in gözlerine dikerek, kesinleşmiş bir kararla, sararmış bir yüzle, beklemediği bir terleme içinde, olanca coşkusuyla çalmaya başladı kemanını.”(s.102)

Cevahir hikâye boyunca çelişkili ve imâlî sözleriyle Oktay’da kuşku uyandırır. Cevahir’in Oktay’a keman hediye edilmesi üzerine sarf ettiği sözler isedikkat çekicidir:

“İşte seni bekleyen son. (...) Sen buna keman mı diyorsun? Keman değil, kemanın karikatürü bu. (...)Bundan sonra senin hayatın bu olacak işte. Sonunda bir gün buralardan çıkarsan, düğünlerde, darbuka eşliğinde göbek havaları çalarsın artık.”(s.98)

“Çok yeteneklisin’ dedi Cevahir. ‘Yani şu tahta parçasından bile bu sesleri çıkarabilen senin gibi birine kimse dokunmamalı. Sana kötü şeyler yapanların elleri kırılсын! Ama o ayılar bir de senin kemancı olduğunu öğrenirlerse, o yayı tutan, o tellerin üzerinde gezinen güzel parmaklarını bile kırabilirler. Sana istediklerini söyletmek için her boku yerler.”(s.99)

Hikâyenin diğer kahramanlarından Abdullah Usta ise idealist ve tutarlı bir tip olarak Cevahir'den ayrılır. Daha dostça ve yardımsever görünür. Koğuşun abisi gibidir. Oktay'ı da koğuşla tanıştıran ve onunla konuşan, yol gösteren o'dur:

“Gel oğlum. Bu havlu senin.”

Yüzünü kurularak arkasından yürüdü. Herkes masaların başındaydı. Abdullah Usta, ‘Arkadaşlar!’ diye seslendi. Uğultu kesildi. ‘Yeni gelen arkadaşımızı dün gece hepinize tanıtamadım. Adı Oktay. Bizim davadan içeri alındı. Gülten kardeşimizin küçüğüdür.’”(s.86)

“Ufaklık. Biz sıradan insanlar değiliz. Onurlu bir kavga veriyoruz. Burada gördüğün bu arkadaşların çoğu namuslu, mert insanlardır. Gülten ablanın yerini biliyorsan bile söylemeyeceksin.”(s.92)

Oktay için yaş gününü de o tertipler:

“Abdullah Usta, koyu giysilerini giyinmiş, boynuna kravatını bile bağlamıştı. Çok şıktı. Kentin belediye başkanı ya da valisiymiş gibi alkışlar arasında kürsüye çıktı. (...) ‘Bugün burada, aramızdaki en küçük arkadaşımızın yaş gününü kutlamak için toplanmış bulunuyoruz.’”(s.100)

Sorguya çekilen Oktay'ın ablasından dolayı tutuklanıp kötü muamelelere maruz kaldığı belirtilse de, hikâyede ablasının ve onu tanıyan koğuştaki diğer tutukluların suçlarının ne olduğu söylenmez. Abdullah'ın Oktay'a dediği “Onurlu bir kavga veriyoruz.” sözü siyasî suçtan dolayı arandıklarını ve tutuklandıklarını gösterir. Yazar *Yaralısin* romanında ve *Kanayan*'daki hikâyelerinde olduğu gibi muhtıra/darbe dönemlerinde cezaevlerindeki tutukluların psikolojisini, yaşayışlarını ve maruz kaldıkları insanlık dışı uygulamaları gözler önüne serer.

“Yaş Günü”nde diğer mahkûmiyethikâyelerinin çoğunda görülen kahraman-anlatıcı yerine üçüncü tekil şahıs anlatıcı tercih edilmiştir.

2.1.4.8. Kırmızı Şemsiye

Yazarın, annesinin kırmızı şemsiyesini bıraktığı tamirciden geri alış macerası anlatılır. Kahraman anlatıcı ağzından hikâye edilir. Tabii olarak, hukuk öğrencisi olan kahraman, yazardan başkası değildir.

Yazarın annesi şemsiye tamircisine kırmızı bir şemsiye bırakmıştır. Oğlunu, onarılan şemsiyeyi geri alması için gönderir. Soğuk bir kış gününün akşamına doğru oğlu, şemsiyeyi almak için dükkâna gider fakat dükkân kapalıdır. Karşıdaki başka bir dükkâna girer ve şemsiyeciyi sorar. Dükkân sahibi orta yaşlı adam şemsiyecinin az sonra geleceğini söyleyerek oturup beklemesini ister. Tuhaf biridir. Şemsiye dükkânına bakan yaşlı adamın ölmesi üzerine, dükkâna yaşlı adamın kızının baktığını söyler. Şemsiyeci kızdan bahsedip, babasının öldürüldüğünden, kendisine tutulan avukatın askerdeki Ekrem Teğmen oluşundan, Ardahan'daki askerlik anılarından söz ederek bir konudan diğerine geçer. Konuşmaya susamış bir hali vardır:

“Bana kartını verdi. İstanbul barosunda da önemli bir görevi varmış. Gidip yazıhanesinde buldum onu. Kırmadı beni. Kıza avukat olarak tuttuk.

‘Hangi kıza’

‘Şemsiyeci kıza. Ekrem Teğmen, hala o kalın siyah sigaralardan içiyor. Subayken de içerdi.’(s.105)

Adamın sorularında sıkılan kahraman, sık sık şemsiye dükkânına bakar. Tuhaf adam dükkânın açılmayacağını bile bile genç adamı dükkânda tutarak adeta içini boşaltmıştır:

“Geç oldu gideyim ben artık.

‘Belki evindedir,’ dedi.

‘Yakında mı evi?’

‘Hemen şuracıkta. İstersen evine git sor.

(...)

'Evinde o şimdi. Akşam beş oldu mu kapatır dükkânını.'

'Beşte kapatır mı? Peki, bunu biliyordun da neden beklettin beni bu saate kadar?'

'Şaka yaptım,' dedi. 'Konuştuk fena mı oldu? Dur, acele etme. Evini göstereyim sana'(s.108)

Sora sora şemsiyeci kızın evini bulur. Bir apartmanın alt katında, bahçeye inen merdivenlerin sonunda olan evi öğrenir. Kapıyı çalar ve durumunu izah eder. İçerideki, durumdan habersizdir:

"Kim o?"

'Açar mısınız?'

'Kimsin sen?'

'Şemsiyeci hanım kızı arıyordum.'

'Kimsin?'

'Efendim bugün dükkânınıza üç kez uğradım. Kapalıydı.'

'Hangi dükkân?'

'Annemin bıraktığı bir şemsiyeyi almaya gelmiştim.'

'Kimi arıyorsun?'(s.114)

Son sorudan sonra hızla oradan uzaklaşır. Annesinin, üç ay önce ölen şemsiyeciye eşinin uzun yıllar önce aldığı şemsiyeyi vermesi onu uyandırmıştır:

"Ah anacığı; rahmetli babamın bir zamanlar İstanbul'dan sana aldığı o kırmızı şemsiyeyi nereden, hangi sandıktan bulup çıkardın? Üç ay önce öldürülüp ölüsü parça parça edilmiş bu şemsiye tamircisini kim söyledi sana?"(s.115)

Orta yaşlı yorgancının askerlik hatırası yazarın “Unutulmaz Bir Atlı” hikâyesini akla getirir. O hikâyedeki kahraman keşif bölüğünde tank çavuşudur. Bölükteki atları hazırlamak için ata binmeyi öğrenir. Buradaki yorgancı da arada sırada süvari bölüğünün atlarına binmiştir:

“Ardahan’da keşif bölümündeydim. Tank çavuşuydum. (...) Bitişikteki süvari bölümünün atlarına binerdik ara sıra. Ama ne attı. Bölüğün en değerli atıymış. Ben ne bileyim. Kaldırıldığı gibi fırlatıp atmıştı beni sırtından. Attan düşmeden önce çekilmiş bir de fotoğrafım vardır benim.”(s.106-107)

Bahsedilen fotoğraf ile “Unutulmaz Bir Atlı”daki fotoğraf hadisesi benzerlik gösterir:

“Muammer Başçavuşun dediklerine uyup birden kendimi çektim atın üstüne, yerleştim eyere. İki üç er zor tutuyorlardı atı. İşte o sırada Muammer Başçavuş, benim o ölümsüz fotoğrafımı çekti. Hala saklarım o fotoğrafı. Sanki yıllarca at binmiş kahraman bir binici vardır o fotoğrafta.”(s.68)

2.1.4.9. Sevişmenin Resmi

Bir yaz günü, Akdeniz ikliminin kuşattığı yerlerden birinde dördüncü sınıf öğrencisinin okulda yaptığı müstehcen resim, hikâyenin konusunu oluşturur.

Hikâye ikinci tekil anlatımıyla anlatılır. Olayın başından geçtiği kahraman, Şerif adlı sınıf başkanının isteği ile ‘sevişmenin resmini’ yapar. Şerif, kasabanın en büyük mağazasının sahibi Rüştü Bey’in oğludur. Varlıklı bir ailedir:

“Pek çok giysisi olmalı ki, sık sık değişik kılıklarla gelirdi sınıfa. Her yıl değişik yeni bir bisikleti olurdu. Onu hiç eski bir bisiklete binerken gören olmamıştı.”(s.130)

Teneffüslerde çevresine topladığı çocuklara kadın erkek ilişkisini, sevişme sahnelerini anlatır. Böyle bir resim yapılmasını da o ister.

Resimde bir kadın ve erkek yüz yüze bakar şekilde karşılıklı ayakta dururlar. Erkeğin önünde bir kaldıraç kadar büyük erkeklik organı, kadının önünde de erkeklik organına benzer uzunlukta, içi boş, soba borusuna benzer bir organ vardır. Birbirine değiyorlarmış gibi dururlar. Üstüne de “Sevişmenin Resmi” yazar:

“İyi resim yapardın. Sarı defterinin ortasından koparıp çıkardığın kâğıda, sınıf başkanının isteğine uyarak, gizlice, bir kadınla bir erkeğin sevişmelerini resimliyordun. Hiç görmediğin, hayalinde soyduğun çıplak kadını, sana anlatılanlarla oluşturup kâğıda geçirmeye çalışıyordun.”(s.129)

Sınıfta dolaşan bu resim, en son Şerif'e gider. O da tuttuğu gibi dersin hocası Necip öğretmene yetiştirir. Öğrenci yaptığı resmin ayıp olduğunu bilmektedir. Merakla öğretmenin göstereceği tepkiyi bekler:

“Kalktın. Korkuyla, başın önünde, kendini güçlülükle sürükleyerek kara tahtanın önüne gittin. Ezilmeyi bekleyen bir böcek gibiydin. Öğretmen şimdi kalkıp seni ayağının altına alabilir, o kocaman gövdesinin ağırlığıyla, hem de herkesin önünde, üstüne basıp şöyle ayağının üstünde dönerek seni çıtır çıtır ezebilirdi.”(132-133)

Korktuğu olmaz. Öğretmen, resmi bir zarf içinde öğrencinin babasına gönderir. Ders bittiğinde kahramanı da evine gönderir. Eve gidiş yolu bitmek bilmez. Evi, annesini ve babasını, nasıl karşılanacağını düşünür:

“İçinde, şurada ev vardı; evin tedirginliği, seni karşılayacak sorguların utancı. Yüzü asık bir baba, üzüleceğini bildiğin, üzülünce de kolaycacık ağlayıveren bir anne. Çocuk göğsün sıkışıyor, tıkanıyordun. (...) Çok tez yargıya veren, bu konuda kim bilir nasıl bir yargıya varmış olan; kızınca alnındaki karışık çizgilerin çoğaldığı babanın yüzü. Anneni düşünmek sıcacık bir kurtuluş oluyordu; her zaman olduğu gibi. Ev korkutuyordu seni.”(s.136,138)

Çocuk, daha önce geçmediği sokaklardan geçer, yeni insanlar çocuklar görür. Karşı tarlada gördüğü eşek üzerinden yaptığı akıl yürütme ise çocuğun düşünce tarzını ve yaptığı işin özünü yansıtır:

“Başıboş kara bir eşek, pembelerin, kırmızuların ortasında, kıpkızıl güneşin altında, bacaklarının arasından sarkıtığı upuzun organıyla bekliyordu. Kocaman organını, konan sinekleri kovmak için, sallayıp karnına vuruyor, yine sarkıtıyordu. O sarkıtığı kocaman şey, bugün sınıfta çizdiğin sevişmenin resmindeki erkeğin organını andırıyordu. Necmi öğretmen bu eşeği de görse kızar mıydı acaba, onu da cezalandırır mıydı?”(s.137)

Eve vardığında babası hiç de beklemediği bir tavır takınır. Gülümseyen yumuşak bir ses tonuyla “Sen mi yaptın bu resmi?” diye sorar. “O resmi yanlış yapmışsın.” diye ekler.

Annesi ise kolundan tutup içeriye götürür. Çocuk, sarılıp kucağına alacağını düşünürken annesi onu yanına oturtur ve ayıplayarak uyarır:

“O pis resmi niye yaptın? Kim öğrettin sana o ayıp şeyleri? Yüzüme bak. Beni duyuyor musun? (...) Çok küçüksün. Kafanı şimdiden öyle ayıp şeylerle doldurma.”(s.140)

Kahraman hikâye biterken, “Yaptığım doğrudu ama o resim yanlıştı.” diyerek babasının haklı olduğunu daha sonra anlayacağını belirtir.

Yazar bu hikâyesinde çocuk aklıyla yaptığı resmi kınayanları, ayıplayanları ve ceza verenleri eleştirmiştir. Sevişmenin ayıp olmadığını vurgular. Çocukların da böyle gerçekçi ve anlayışlı bir yaklaşımla bilgilendirilip eğitilmeleri gerektiğini ihsas eder.

Babam Resim Yaptı adlı çocuk kitabında bu hikâyeye de yer vermiştir.

2.1.5. Cam Kırıkları¹⁰⁸

Erdal Öz'ün beşinci ve son hikâye kitabı *Cam Kırıkları* adını taşıyor. Eylül 2001 basımlı kitapta on hikâye yer alır. Kitaba adını veren “Cam Kırıkları” ile “O Eski Denizde”, “Karanlıkta Sulara Bata Çıka”, “Babam Resim Yaptı”, “Dedem Bana Küsmüş”, “Onca Sevişmeden Sonra”, “Sevgili ‘Acı’”, “Dövmeye Geldiler”, “Tam Denize Atlarken” ve “İki Güzel Kadınla” kitaptaki hikâyelerdir.¹⁰⁹

Eser genel olarak, hikâye içinde hikâyelerin olduğu birkaç vaka zincirinden meydana gelir. Diğer hikâye kitaplarının aksine durum hikâyelerinin baskın olduğu görülür. İç içe geçmiş iki anlatımın varlığına çokça rastlanır.

2.1.5.1. Cam Kırıkları

Kahraman-anlatıcı konumundaki genç bir adam, bar benzeri bir mekânda uzunca bir masa etrafında oturan birkaç kişi ile olan konuşmalarını ve geriye dönüşlerle sevgilisini anlatır.

Genç adam, masada rakısını yudumlarırken masanın diğer ucunda mavi gömleklili bir adam ile yeşil ceketli başka bir adam konuşmaktadır. Neden sonra yeşil ceketli adam, kahramanın yanına gelir. Kendisini “Bir zamanlar savcıydım.” diyerek tanıtır ve bir gün kasabaya gelen tiyatro topluluğu ile ilgili bir şeyler anlatmaya başlar. Tiyatrocuların arasındaki iki kadını çekici bulmadığını, beğenmediğini başka iki kadın istediğini külhanbeyi edalarıyla anlatır. İçkinin de etkisiyle ağzı bozuk şekilde konuşur:

“Hani kızlar ulan?’ demiş, üstüne yürümüş ‘keltoş’ toparlak tiyatrocunun. ‘Bir elim de havada,’ diyor. ‘İndireceğim Osmanlı tokatını herifin suratına; bilmem anlatabildim mi’ (...) ‘Ulan or.... çocuğu!’ dedim yürüdüm üzerine, geri kaçtı,’ diyor.”(s.10)

¹⁰⁸ Erdal Öz, *Cam Kırıkları*, 7. Basım, Can Yayınları, İstanbul 2008, 106 s.

Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

¹⁰⁹ Eser 2001 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü’nü almıştır.

Küfürler ve argo sözler peşpeşe gelir. Yazar durumdan rahatsız olsa da başka boş masa olmadığından olan bitene katlanır. Yeşil ceketli anlattıkça anlatır. Kadınlarla geçirdiği geceleri, erotik sahneleri gururla tasvir eder. Başkahraman ise masadaki küçük radyodan gelen müzikle uzaklara dalar. Gözünde sevgilisiyle olan birlikteliği canlanır:

“Sahne Işıkları’nu gördün mü? diyor. Bu soruyu sorduğuna çok seviniyorum. Öyle tatlı ki sesi. ‘Gördüm,’ diyorum. ‘Nasıldı ama?’ diyor sevgilim. ‘Sen o yürüyemeyen kızdan çok daha güzelsin,’ diyorum. Gülüyor.”

(...)

Eli kadar güzeldir ayakları sevgilimin. Az öpüp okşamadım onları. Ayağından çekip çıkardığı ayakkabısını havada sallayıp içindeki kumları döküyor. Dönüp denize bakıyor. ‘Deniz ne güzel.’ O söyleyince deniz daha da güzel. İçimden geçenleri ona söyleyemiyorum.”(s.12-13)

Diğer mavi gömleklili adam anlatmaya başlar. Bu kez de yazarın hatırına sevgilisiyle Bozdoğan Kemerli’nin altından geçtikleri gün gelir. Sevgilisi yaza onu İzmir’e çağırır. Gidemeyeceğini bilmektedir ama gelemem diyemez. O an içinde cam kırıklarını hisseder. Cam kırıkları, içini dağlar,kıpkırmızı yapar:

“Bir alacakaranlık duvarın üzerindeyiz. Karşıyaka ışıklar içinde. Benim içimdeyse cam kırıkları. İzmir’e gidemeyecek olmanın anlatılmaz sıkıntısı.”(s.14)

Mavi gömleklili adam hâlâ anlatmaktadır. Oturduğu yerden kalkar. “Bu saatte nereye?” sorusuna “Bozdoğan Kemerli’ne gidiyorum.” diye cevap verir. İçerken sevgilisini düşündüğü, onunla beraber olduğu yere, bu defa yalnız gider.

2.1.5.2. O Eski Denizde

Elli yaşlarında Gelibolulu bir adam,kahramana kendi hayatını, Samatyalı Mevrit Ağa'yı ve Osman Ağa'yı anlatır.

Hikâye geriye dönüşlerle, iç diyaloglarla örülüdür:

“Açıktan bir gemi geçmiştir,’ diyor Gelibolulu. Geçen geminin dalgası bu. Gülmemi tutamıyorum; gözümün önünden gitmiyor tepeden tırnağa ıslanmış küçük kara çüklü adam. ‘Geminin dumanı geminin gittiği yöne gitmez.’ Ak yakalar, kırçıl önlükler. Ellerim hep suluboya. Resim dersindeyiz. Deniz resmi yapıyoruz.”(s.18-19)

Kahramanlar olaya, tiyatro sahnesindeymiş gibi, orta perdeden dâhil olurlar:

“Ondan sonra sana her kömür getirişimde ne derdin bana, unuttun mu Mevrit Ağa? – ‘Unutmadım’ dercesine başını geri atıyor Mevrit Ağa-

‘Her kömür getirişimde bana ne derdi bu koca adam, biliyor musun?’”

‘Ne derdi?’ diyorum.

‘Kömürün taşlıysa alırım Gelibolulu,’ derdi. Kahkahayı patlatıyoruz.

‘Senin kömüründen çıkan taşlarla Samatya’nın kaldırımlarını döşeteceğim, derdi rahmetli.’

Dönüp bakıyorum: Mevrit Ağa yok.”(s.20)

Gelibolulu karantina konusunu açar. Oturdıkları yerde bir karantina olduğunu söyler. Yerini unutmuşlar, emin değildir. Garsonu çağırırlar. Garsondan aldıkları cevap ise, hikâyenin akıbetini belli eder:

“Dönüp garsona bakıyorum. Elimle işaret edip çağırıyorum. ‘Buralarda bir karantina olacakmış. Nerede o?’ diyorum. Aptal aptal gülüyor garson. ‘Eskiden,’ diyor Gelibolulu, ‘Bir karantina vardı buralarda. Sarı taş bir bina.’

'Ne demek karantina ağbi?' diyor garson.

'Git bir de patronuna sor bakalım,' diyorum. 'Belki o bilir.'”(s.22)

Patronuna sorduğunda da aynı cevapla karşılaşır. Israrla sorgulamalarına devam eder. Osman Ağa'yı da sorar. Aldığı cevap değişmez. Orada öyle birileri yoktur.

Söz konusu kahramanlar yazarın zihninde kurguladığı hayalî kişilerdir. Hikâyenin sonunda hepsi kaybolur. Başkahraman denize doğru uzanır.

2.1.5.3. Karanlıkta Sulara Bata Çıka

Askerden yeni dönmüş bir gencin bir günübirinci şahıs ağzından hikâye edilir. Elektriklerin kesildiği yağmurlu bir kış akşamında hikayenin merkezindeki gencin, mum almak için bakkala uğramasının ardından sokağa çıkıp dolanması anlatılır. Hikâye geriye dönüş tekniğiyle iki ayrı yerde geçer.

Mum almak için gittiği bakkal dükkânında Sadık amcayla konuşmaları ve bakkaldan çıktıktan sonra yolda rastladığı bir adamla meyhaneye gitmelerivaka zamanını oluşturur. Gencin sevgilisiyle konuşması ve askerdeki bir gününden kesit verilmesi ise geriye dönüşlerle anlatılır.

“Tezgâha tutunuyorum. 'Nereledeydin? Daldın gittin,' diyor Sadık amca.

'Dört mum versene Sadık amca,' diyorum. 'Annem evde mum bekliyor.'
Dört beyaz mumu alıp çıkıyorum yağmura.”(s.29-30)

Sadık amcayla geçen bölümde askerlik konusu, Ardahan, keşif bölüğünde tank subayı vb. konular anlatıcının yazarın ta kendisi olduğunu net biçimde gösterir. Daha önce “Unutulmaz Bir Atlı” ve “Kırmızı Şemsiye”de de aynı durum vardır.

“Nerdeydin sen? Amasya'da mı?”

'Amasya'yı da nereden çıkardın be Sadık amca. Ardahan'daydım. Askerliğimin yarısı Oltu'da, yarısı Ardahan'da geçti.'

'Ne işin vardı oralarda be çocuk?'

'Keşif bölümünde tank subayıydım Sadık amca''(s.26)

Geriye dönüşlerde anlatılan diğer kısımda ise gencin askerdeki bir gününden kısa bir an verilir:

"İğdebeli'ndeyiz. Askeri bir kamyonun direksiyonundayım. Kamyon, benzin bidonlarıyla dolu. Tank benzini götürüyoruz. Kara damlayınca masmavi. Ardımda üç yüklü GMC daha. Bir çeşmenin başında, bir kağının yanında duruyoruz."(s.30)

Geriye dönüşlerle verilen kısımlar, ana metin ile bağlantısı kurulmamıştır. Genç adam, bakkaldayken veya sokakta yürürken bir anda dalar, sevgilisini ve askerlikte bir gününü yaşar.

2.1.5.4. Babam Resim Yaptı

Yazarın babasıyla resim yapmasına dair bir hatırasını anlattığı hikâyledir. Yazar daha sonra çocuklar için hazırladığı kitabına da aynı adı verir.

Ortaokulda dersleri pek parlak olmayan öğrencinin öğretmenlerine karşı tutumu da olumsuzdur. Fizik, Kimya ve Matematik öğretmenlerini sevmez:

"Fizik öğretmenimiz, o geniş kalçalı, iri bacaklarını üst üste getiremeyen, getirmeye çalışıp bacak bacak üstüne atmaya kalkınca da koyu kırmızı külotuna kadar her şeyi görünen Gülşen öğretmen. Evde kalmış olmanın tatsızlığı yüz çizgilerine oturmuş, bezgin yüzlü, sırık bacaklı, tahta göğüslü, ince tel tel gözlüklü kimyacı Sevinç öğretmen. Her an kızacak bir şey bulmaya çalışan, ne yapıp edip bulan, suratsız matematikçi Havuç İbrahim."(s.35)

Resim öğretmeni ise sevdiği öğretmenlerindendir. Resim öğretmeni Behçet hoca hafta sonları dört-beş yetenekli öğrenciyi belirlediği bir yere götürür ve orada çevrenin yağlı boya resmini yaparlar:

“Behçet Bey’in çenesi oldukça öne çıkıktı. Ona güvenilir bir görüntü verirdi bu. Alt dudağı da çenesiyle birlikte önde dururdu. Her zaman bu dudağın üstüne bir sigara yapıştırır, bol bol dumanlar çıkararak, elleri arkasında, aramızda dolaşır, yağlıboya resmin inceliklerini bir bir öğretilirdi bize. Resimle ilgili ne öğrendimse ondan öğrenmişimdir.”(s.36)

Yine bir gün resim yapmak için limana inerler. Etrafı resmederler. Akşamla birlikte resimleri de yarım kalır. Hikâyenin kahramanı resmini evde tamamlayacaktır fakat karne notları düşük olduğundan babası resim yapmayı yasaklar:

“Ders yılının son aylarıydı. İkinci dönem karne notlarım babamı ürkütmüştü. Bu yüzden, ders yılı sonuna kadar resim yapmamı da, ders kitapları dışında kitap okumamı da yasaklamıştı. Hiç yakıştıramamıştım ona.”(s.37)

Fakat evin alt katında küçük bir odada resmi tamamlamaya çalışırken, babası içeri girer:

“Birden kapı açıldı. Babamdı. Islığımu duymuş olmalıydı. Kaçak ressam, yakalanmıştı sonunda. Anneme de bana da kimbilir neler söyleyecekti. Tepeden tırnağa bembeyaz oldum sanıyorum. O anda kendimi bir hırsız gibi hissettim.”(s.38)

Korkudan ne yapacağını bilemediğinden fırçayı tuvale rastgele sürmeye başlar. Ancak babanın bu seferki tavrı onu şaşırtır:

“Ne yapıyorsun!’ dedi babam birden. Konuşmuştu işte. Bir azarlamaydı bu. Dövmezdi, biliyordum; ama azarlaması doğaldı. ‘Boka çevirdin gökyüzünü!’ Bunun bir azar olup olmadığını anlamamıştım. ‘O morun ne işi var orada!’ Dönüp yüzüne baktım. Hiç kızgın değildi babam. Gözlüğünü de takmıştı. Üstüme eğilmiş, tependen resme bakıyordu.”(s.39)

Akabinde baba resmin başına oturur ve baba-oğul resmi beraberce bitirmeye koyulurlar. Bu sonuçla yazar, okuyucuya, ailelerin çocuklarını anlamaları lâzım geldiğini ve onlarla bazı şeyleri paylaşmaları icap ettiğini düşündürür.

2.1.5.5. Dedem Bana Küsmüş

Yazarın, yaz tatilinde Kırşehir’de dedesine ait bir anısını anlattığı hikâyesidir. Kırşehir’deki dedesinin evini anlattıktan sonra anneannesini ve dedesini tanıtmaya başlar:

“Bahçe kapısının tepesine asılı küçük çingirak, kapıdan her çıkkanı, her gireni içeriye haber verirdi. Kapıdan –doğruca- çiçeklerle donatılmış bir taşığa girilirdi. Tepesine sardığı kenarları oyalı tülbentiyle pembe beyaz Fatma ninem, bütün bu çiçeklerin tek yaratıcısıydı. Elinde çapa ya da süzgülü, çiçeklerin arasında dolaşır dururdu. (...) Dedem, ikinci kattaki üç yanı camlı, girişinde kapı yerine tül perde asılı, bahçeye bakan küçük odasından pek çıkmazdı. Evde, boyuna ince sarı çizgileri olan beyaz entarisiyle görürdüm onu” (s.41)

Ardından annesini ile ilgili bilgiler verir:

“Annem de matrak kız. Osman dedem, o zaman daha yüzbaşı. Bir atı var. Bir de atına bakan emir eri: Memo. Kürt. Dünya tatlısı bir adam. Annem, babasından gizli, emir eri Memo’nun yardımıyla at binmeyi öğrenmiş. Ata biner, başında şapkası, çarşının içinden dörtnal geçer, ya Dinekbağı’na ya da Yencemahalle’ye, Hamdiye ablasının oturduğu, Kırşehir’in en güzel konağına doğru sürermiş atını.” (s.43)

Bir gün teyzesinin oğullarıyla dut ağacına kurdukları büyük salıncakta sallanırken dedesi çocuğu çağırır. İstemeye istemeye olsa da gider:

“Yine entarisiyleydi. Dağınık yatağının üzerinde oturuyordu. Kadife terlikleri, çıplak ayaklarından oldukça uzaktaydı. Elinde bir kâğıt vardı. Kâğıtta bir

şeyler yazılıydı. Daha okuma yazma bilmediğimi düşününce, gideceğim yeri birkaç kez anlatmış, oradan verecekleri kitabın adını bana ezberletmeye çalışmıştı.”(s.44)

Çocuk, dedesinin istediği kitabı almaya gider, ancak dükkâna bakan kız, babasının evde olmadığını söyleyerek çocuğu geri gönderir. Dedesinin, istediği kitabı alamadan dönüş yoluna koyulur. Yolda onu kötü bir sürpriz beklemektedir:

“Önümde büyük bir kaz sürüsü vardı. Müthiş büyük kazlardı. Bembeyazdılar. İki yana salına salına yürüyorlardı. (...) Biri dönüp bana tısladı. Korktum. Adımlarımı sıklaştırdımca, tıslaması bana kadar uzandı. Yüzünü bana dönmüş, boynunu uzatmış, sessiz harflerle bana kötü şeyler söylüyordu. Birden koşmaya başladım. Kazların ardımca koştuklarını, bir süre ayaklarını yerden kesip birer birer havalandıklarını görmek ödümü koparttı.”(s.44-45)

Çocuk, nefes nefese eve gelir. Dedesi kitabı sorduğunda çocuk ona öfkeli bir tavırla karşılık verir. Tekrar gitmesini istediğinde ise aklına o kaz sürüsü gelir:

“Bu kez de onun öfkelenişini gördüm. Hemen dönüp gitmemi, o kitabı almadan dönmememi söyledi. Gidemezdim. O kazları geçemezdim. Öldürürlerdi beni.”(s.45)

Dedesinin, öldükten çok sonra günlük tuttuğunu öğrenir. Günlüğüne o günkü olaydan dolayı kırıldığını ve küstüğünü belirten cümleler eklemiştir:

“En küçük torunum bugün beni azarladı. Küstüm ona” şeklinde darıldığını belirtmiştir.

Erdal Öz, *Babam Resim Yaptı* kitabına da alacağı bu hikâyede Kırşehir’de geçirdiği çocukluğuna ait birkaç gününü resmetmiştir.

2.1.5.6. Onca Sevişmeden Sonra

Yazar, sorgu odasına çekilen bir kitabevi çalışanı gencin yaşadığı dayak anını ve reklâm bürosunda çalışan kadınla olan bir günlük ilişkisini anlatır.

Daha önce dört ay içeride yatan kitabevi çalışanı genç adam, gözleri bağlı olarak bir odada sorguya çekilmektedir. Kendisine İstanbul Maltepe Cezaevi'nden firar edenleri¹¹⁰ sorarlar. Hatırlamadığını söyler. İşkenceci başı dediği adam öfkelenir. “Hatırla!” diye ısrar edilince, genç adam “İlhan Hanım söylemişti.” der. Bunları da kendisine onun söylediğini mırıldanır. İşkenceci başı sinirlenir:

“Ansızın suratında patlayan ağır bir tokatla yere yuvarlanıyorsun; kollarına girip kaldırıyorlar, yeniden tabureye oturtuyorlar. Yüzün ateş gibi yanıyor. ‘Gözbağını düzeltin bu itin!’ Bir el, yana kayan siyah gözbağını düzeltiyor. Düşerken bir şeyler görebilirdin, göremedin, gözbağın tam sıyrılmadı yüzünden.”(s.48)

İlhan hanım dediği kadın, genç adamın çalıştığı kitabevinin yanındaki reklâm bürosunda henüz bir haftadır çalışmaktadır. Ani gelişen bir yakınlaşma ile ve baş başa bir öğlen yemeğinden sonra genç adamın arkadaşının evinde sevişirler. Kadın oldukça güzeldir. Bacakları, göğüsleri ayrıntılı ve sık sık tasvir edilir. Erotizm ön plândadır:

“Off’tu, ‘aman tanrım’dı, olamazdı, ama bu O’ydu. Bu kadar güzel olduğunu daha önce fark etmemiştin. Kısacık eteklerinin altında anlatılmaz güzellikteki biçimli bacaklarıyla, el salladığın köşeye hızla geldi. Dizkapaklarının üzerinde başlayan butları tarifsiz bir dirilikteydi.” (...) “Oturdu, eşarbını gevşetti, uzanıp üzerinden seni öpmek istedi. Eğildi, sen de masaya yanaşıp eğildin. Yakasının açıklığından iki diri mermer kabartı gördün. Dudaklarına bir öpücük kondurdu. Çok hoştu.”(s.52-53)

Yemekten sonra arkadaşının evine giderler. Kadın bir yandan soyunup genç adamı tahrik ederken diğer taraftan çekmeceleri, dolapları karıştırmaya başlar:

¹¹⁰ Mahir Çayan, Ulaş Bardakçı, Ziya Yılmaz, Cihan Alptekin ve Ömer Ayna'nın 29 Kasım 1971'de kazdıkları tünelden firar etmeleri olayıdır.

“Fincanını alıp kalktı, kitaplıktaki kitapları gözden geçirmeye başladı. Siyah saydam külotun içinde kıçının güzelliği bütün hoşluğuyla karşıdaydı. İncecik belinin altında genişleyen kalçası, biçimli, dolgun, bacaklarıyla inceleyerek bilekleriyle buluşuyordu. Çıplakken bile ayağına topuklu ayakkabılarını geçirmişti. Bu onu daha da çekici kılıyordu. Bir ara çalışma masasına oturdu. Çekmecelerini karıştırmaya başladı.”(s.60)

Viski hazırlanır, karşılıklı içerler. Sevişmeye başlarlar. Sahneler olanca açıklığıyla tasvir edilir. Kadın bir yandan da sorular sormaya devam eder. Bunlar, “kitabevine kimler geliyor,solcular da var mı, İstanbul’dan kaçanlardan sana gelen var mı?” şeklinde sorulardır.

Kadın, sevişmenin en ateşli yerinde polis olduğunu söyler:

“Her şeyi adıyla söylüyor, en ağza alınmaz sözlerle seni daha da sertleştiriyordu. Ben polisim, biliyor musun?’ dedi. Vurulmuşsa döndün. Hiç beklemiyordun. Bozuntuya vermemeliydin.”(s.63)

O gün sorduğu sorulara istediği cevapları alamamış ama uydurduğu hikâyeylegenç adamı sorgulatan süreci başlatmıştır.

Sorgulama bölümleri Erdal Öz’ün “sen (ikinci tekil şahıs) anlatıcı” ile yazdığı *Yaralısın*’dan bir sahne gibidir. Aynı anlatıcı ile nakledilir. Hikâyede kitabevi sahibi olması, solcu firarilerin saklanmak amacıyla uğramış olabilecekleri şüphesi, anlatıcının yazarın kendisi olduğunu düşündürür.

Kadının nişanlı, genç adamın evli olmasına rağmen baş başa öğle yemeğine çıkmaları, hiçbir çekince ve kaygı duymadan beraber olmaları şaşırtıcı görünmekle birlikte yazarın bu durumu, kendi şartları içinde gelişen bir ilişki olarak aktardığı anlaşılır. Kadının nihaî maksadıgenç adamın ağızından bir şeyler koparabilmektir.

2.1.5.7. Sevgili “Acı”

Hikâye, üniversite öğrencisi bir gencin İstanbul Üniversitesi kantininde, çok etkilendiği Anton Çehov’un “Acı” adlı hikâyesini kız arkadaşlarına okuma çabasını konu alır.

Birinci tekil şahıs anlatımla hikâye edilir. Yazar okuyucuya kendi öğrencilik hayatından bir kesit sunar. Olay İstanbul Üniversitesi’nin büyük kantininde geçer. Kantin, Haliç ve Boğaz manzaralarına sahiptir. Haliç’in tertemiz olduğu zamanlardır. Orada balık tuttuklarından bahseder.

Genç, ders bitimlerinde arkadaşlarıyla ve yeni tanıştığı kızlarla üniversite kantinine geçer. Orada manzaraya karşı kitaplardan, edebiyattan bahseder. Konuyu şiire, hikâyeye getirir. O günlerde de Çehov okumaktadır. Çehov’daki yalınlık, duruluk, anlatım gücü genci etkilemiştir.

Dış hekimliği fakültesinde okuyan Necmiye ile tanıştığında onu kantine davet eder. Hikâyede dikkat çekici bir durum vardır. “Onca Sevişmeden Sonra”adlı hikâyede görülen erotizm temelli tasvirler bu hikâyede de belirgindir. Özellikle bacak-ayak tasvirleri ön plândadır:

“Yüreğimdeki kadının dizkapakları sivricedir. Dizkapağı kemiği biraz belli olmalı, etin içinde kaybolmamalı. Özellikle bacak bacak üstüne atmış bir kadının sıyrılmış dizkapaklarındaki o ılımlı sivrilik çok güzeldir; bacak o sivrilikle başlayıp butlara doğru düzgünce kendi özel dolgunluğu içinde genişleyerek gidip eteğin koyuluklarında –çok şeyler umdurarak- kendini yok etmelidir.”(s.67)

Daha sonra tanıştığı Tıp Fakültesi öğrencisi Muâlla’da da ilk incelediği yerler ayakları olur:

“Masaya gelirken ayaklarını biraz büyükçe bulmuştum. Hep küçük, düzgün ayakları sevmişimdir.”(s.71)

Ayaklarının güzel olması önemlidir. Daha da önemlisi küçük olmalıdır:

“O günden sonra bir daha da karşılaşmadım onunla. İyi de oldu; ayakları düşündüğümünden büyüktü çünkü.”(s.73)

Daha sonra o küçük ayakları Türkân’da bulacaktır.

“Baktım: ayakları küçücüktü. O çok beğendiğim, müthiş dişi bulduğum, önlerinin açık yerlerinden ikişer güzel parmağının açık pembe cilalı uçlarını gösteren, arkaları açık, modaya uygun mantar dolgu topuklu ayakkabıları, dizkapaklarında biten koyu bej etekliğiyle aynı renkteydi. Çok biçimliydi bacakları. Üstünde kısa kollu bayrak kırmızısı bir hırka vardı. Saçlarını iki yanında iki örgü yapmış, önüne sarkıtmıştı.”(s.74)

Ancak ne dış görünüşü ne bacaklarının ve ayaklarının güzelliği gencin vazgeçilmezidir. Gencin aradığı başka bir şeydir. O, “acı”yı paylaşmak ister. Okuduğu hikâyeden kendisi gibi etkilenecek kızlar ister.

Necmiye’ye Çehov’un “Acı”sından satırlar okumayı teklif eder. “Aa çok sevirim” cevabından sonra sesini yalınlaştırarak okumaya başlar:

“Ben okurken o, Haliç’teki kıpırtılarla ilgileniyordu. Sonra elleriyle oynadığını, uzun tırnaklarının uçlarıyla tırnak etlerini ittiğini gördüm. Ara sıra da salondaki masalarda dolaştırıyordu bakışlarını.”(s.68)

Sıkıldığını anlayınca okumayı bırakır, hesabı ödeyip oradan ayrılır. Yine bir gün Muâlla adında bir arkadaşıyla kantinde oturur, sohbet ederler. Genç, sözü dönüp dolaştırıp Çehov’un hikâyesine getirir. Muâlla bu hikâyeden hoşlanmaz, genç yine masadan kalkar. Neden böyle davrandığını ise şöyle belirtir:

“Adımlarımı açıp çıktım kantinden. Dışarıda güneşin öfkesi geçmişti. Kantin binasının yanından dönüp uzanan Haliç’e baktım. Tanrım, kızlar ne kadar aptaldılar, Haliç ne kadar güzeldi. Haliç gerçekten çok güzeldi, ama kızlar neden bu kadar duyarsızdılar?”(s.73)

Sınıfın en güzel kızı olan Türkân hafif kızıla çalan saçları ile fakültenin ilgi odağıdır. Genç, bir Çerkez kızı olan Türkân’la kantinde buluşur ve edebiyattan

konuşurlar. Genç, edebiyatla ilgilenen, üstelik şiir yazaran birini bulmuştur. Attila İlhan'dan, Kafka'dan uzun uzun konuşurlar. Adeta kıza vurulmuştur:

“İlgiyle dinliyordu. Öykünün ortalarına doğru eğildi, masaya dirseklerini dayayıp o güzel yüzünü avuçlarının içine aldı. Uzansam öpebilirdim onu.”(s.77)

Genç adam, hikâyeyi okur, kız da onu pür dikkat dinler.

Acı'da Iona adında at arabacısının hikâyesi anlatılır. Evlâdı yeni ölmüştür. Arabasına binenlere çocuğun ölümünden duyduğu acıyı anlatmalıdır. Çektiği acıyı paylaşmak ister. Ama müşterileri onu umursamaz, hattâ aşağılarlar. Kimse arabacıyı dinlemek istemez. Sonunda acısını bir beygirle paylaşır. Dalarak her şeyi atına anlatır.

Hikâye bittiğinde kızın gözleri yaşla dolar. Genç üniversitelinin sevgisi katlanarak artmıştır. *“Onu o anda da, daha sonra da çok sevdim.”(s.80)*

Yazar burada ve benzeri hikâyelerinde, asıl olarak, tahayyülündeki sevgiliyi anlatır. Kızları tasvir ederken dış görünüşlerinden, vücutlarından, özellikle bacaklarından bahseder. Elbette bu unsurlar gencietkiler. Ancak yine de tek başına yeterli değildir. Gencin istediği başkalarından farklı yani şahsiyetli bir kızdır:

“Çaylarımızı içerken, sorularıyla onu istediğim alanlara çekiyor, onu tanımaya çalışıyordum. Seveceğim kız elbette güzel olmalıydı. En azından ben onu güzel bulmalıydım. Ama güzelliğin ötesinde başka bir şeyler de bulmalıydım. Şaşırtmalıydı beni, tanıdığım güzel kızlardan çok başka bir şeyler, çok güzel bir şeyler bulmalıydım.”(s.67)

Üniversiteli genç, “çok güzel şeyler”i Türkân'da bulacaktır. Duyarlı, duygulu insan olmak. Hikâyeyi okuduğu Necmiye ve Mualla'dan umduğu karşılıkları alamaz. Türkân'ı bu kadar fazla sevmesi ise “Acı”yı paylaşmalarından başka bir şey değildir.

“Onca Sevişmeden Sonra”da reklâm bürosundaki kadının ve buradaki Türkân'ın Çerkez olması, yazarın Çerkezlere olan ilgisini ve onların güzelliğini ayrıca belirtir.

2.1.5.8. Dövmeye Geldiler

Başkahraman evinde karısının hasta halasına bakmaktadır. Bu sırada cezaevinde kaldığı günlerde öldürülen devrimci ile konuşmalarını derleyip kitap olarak yayınlamak üzeredir.

Başkahraman genç adamın, eşi Ülkü Hanım, en son on yaşında gördüğü halasını Beşiktaş'ta bir evde bulur. Durumu ciddidir. Halayı kendi evlerine alıp bakmak ister. Alt kattaki doktor ve yakınlardaki eczaneden bir hemşirenin yardımıyla tedavisini evde başlatırlar. Ancak halası bitkin ve yorgun olup oldukça zayıflamıştır. Kendinde verilen yemeği yemek için dudaklarını aralayacak gücü bile bulamaz. Yaşamakve ölmek arası bir yeredir. Ölüme direnir ama hayata tutunamayacak kadar güçsüzdür:

“Ölmekte olanın ölüme kafa tutmasının tam da sırasıydı. Görüyordum, anlıyordu: Ölme kararından vazgeçmişti hala. Sanırım nicedir özlediği ilgiyi ilk kez görüyor, göremese bile yanı başında hissediyor, ama yirmi günün kararlı, öldürücü, kurutucu deneyimi, bu kurtuluş isteğini düpedüz önlüyordu. Halanın bu ölüm uykusundan uyanması gerekiyordu. Ama gücü yetmiyor gibiydi. Belli ki yardım istiyordu.”(s.87)

Genç adam, eşinin yokluğunda halasına kaşıkla bir şeyler yedirmeye çalışırken kapı çalar. Gelenler onun yayınlatacağı kitabı engellemeye çalışanlardır:

“Sakin görünmeye çalışıyordum ama gergindim. Konuşacaktık. Belli ki anlaşamayacaktık. İstediklerini kabul etmeyecektim. Kararlıydılar. Döveceklerdi. Biliyordum. Dövmeye gelmişlerdi.

O öldürülen devrimciyle cezaevinde yaptığım dağınık konuşmaları derleyip toparlamış, kitap olarak yayınlamak üzereydim. Yazdıklarımı ele geçirmek, bazı bölümleri çıkarmak istiyorlardı. Biliyordum, dosyayı almaya çalışacaklardı elimden. Bunu bildiğim için dosyayı eve getirmemiştim.”(s.82)

Gelenler içeriye girerler.Genç adam, kendini toparlar ve içeride hasta olduğunu söyleyip sessiz olmalarını ister. Mustafa adında biri ve “sarışın bir çıyan

suratlı” ile tanımadığı iki kişi daha salondaki masanın etrafına dizilirler. İstedikleri, cezaevinde öldürülen devrimcinin askerlerle ilgili konuşmalarının dosyasından çıkarılmasıdır. Aksi halde zor kullanarak yaptıracaklardır. Genç adam, isteklerine içinden hak verir ancak dosyayı başkalarının kontrolünden geçirmek istemez. İstediklerini yerine getiremeyeceğini söyler:

“Oysa askerlerle ilgili sözleri basılacak metinden çıkaracaktım. Haklıydılar. Öyle görünmek istemiyorlardı. Anlıyordum. Bunu Mustafa’ya da söylemiştim. Ama bunu ben yapacaktım. Kitap olarak hazırladığım dosyayı onların denetiminden geçirtmek istemiyordum. Oysa Mustafa dosyanın bütününe istiyordu benden.”(s.83)

Arada halasına hazırladığı et suyunu içirmeye çalışır. Eşi Ülkü muhallebi yapmıştır. Halası başını iki yana salları gibi yaparak istemediğini söylemeye çalışır. Mustafa kadının hastalığını sorar. Bir ara kalkıp nabzını ölçer:

“Yaşat bu kadını,’ diyor Mustafa. Dönüp gözlerinin içine bakıyorum. Elini tutuyorum. Bütün bu zorba görünüşünün altında sanki sıcacık bir insan dolaşıyor.”(s.89)

Ardından yine ısrarla konuşmaların olduğu dosyayı ister. Hiç vazgeçmeyecek gibidir. Genç adamın sözleriyle ikna olmaz. Fakat içeride hasta bir kadının olması gelenleri de etkilemiş içlerindeki sertliği yumuşatmıştır. En azından, dövmeye geldilerse bunu yapmayacaklardır:

“Dosyayı göster bize,’ diyor. ‘Zorbalığı bırakın,’ diyorum.

‘Hadi be!’ deyip elini savuruyor, kalkıyor. ‘Ne zorbalığı.’

‘Niye geldiniz sanki?’

‘Şu hala olmasaydı görürdün,’ diyor. Bir şey demiyorum. Masanın başındakileri başıyla çağırıyor. Gürültü çıkarmamaya çalışarak şaşkınlıkla hastaya yakından bakıp geçiyorlar.”(s.89)

Sorgulayıcılar evden çıkarlar. Aşağıdan “Yarın görüşürüz!” sözü duyulur. Adam kapıyı kapatıp derin bir soluk alır.

Hikâyede bahsedilen eser, *Gülünün Solduğu Akşam* adlı kitabı hatırlatır. Yazar bu kitabı yayınladığı zaman hayli eleştiri almıştır. Dikkatleri bir anda üzerine çeken yazar, kitapta bahsettiği devrimciler ile ilgili çok sayıda bilinmeyi de açığa çıkarmıştır. Eser basılmadan önce aldığı tehditleri bu hikâyesiyle kitaplaştırdığı anlaşılmaktadır. Keza hikâyedeki kahramanın eşi ile Erdal Öz’ün ilk eşinin adının “Ülkü” olması, hikâyenin otobiyografik mahiyette olduğunu gösterir.

2.1.5.9. Tam Denize Atlarken

Yazarın çok tercih ettiği ikinci tekil anlatıcı bu hikâyede de kullanılır. Genç bir adamın, Ege’de bir motelin iskelesinde denize atlamaya hazırlanırken, askerlik anıları canlanır.

Adam, uzun süre denize girmemiştir. Denize atlayıp atlamamakta tereddüdü vardır. Vücuduna konan sinekleri kovar. Birden, gece nöbetini bırakıp koğuşuna döndüğü askeriyedeki bir gününe geçiş yapar. Ranzasına geçerken telsizden Emine kod adlı bir teröristin sesleri gelir:

“Keyifle Emine’nin konuşmalarını dinliyorsun. Konuşan kız, dinlediğini biliyor, ara sıra sizlerle dalga bile geçmeye çalışıyor. Türkçesi kırık dökük. Kürt Türkçesi.” (s.93)

Tekrar iskele anı ve askerî hastanedeki izlenimleri hatırına gelir. Ardından, eşeğe taktığı heybede sütlü mısır satan bir çocuk...Oradan nöbetteyken gecenin karanlığında karşıdan gelen kıpırtılara, canlı seslerine ateş edişi:

“Vurulmaktan çekinerek ateş ediyorsun. Az sonra yerini değiştiriyor, yine ateşliyorsun silahını. Kimleri vuruyorsun? Vuruyor musun? Öldürüyor musun? Ne kötü! O da seni öldürecek mi? Ölen sen mi olacaksın? Ya can alacaksın ya canından olacaksın.” (s.94)

Gün ağardığında çevreyi dolaşırken gece duyduğu kıpırtıların üç-dört eşek olduğunu görür.

İskeleye elinde yeni yaktığı sigarasıyla siyah mayolu bir kadın gelir. Sigara dumanı yazarı kendine getirir. Gülümseyerek geçen kadın, yazarın hem sigara hem kadın özlemini uyandırır. Birden vadiler aşarak on-beş yirmi evlik bir mezrayı kuşatırlar. Evleri boşaltıp arama yaparlar:

“İçeride kimler varsa kapısının önüne çıkıp duvar önlerinde sıralanıyor. Kadınlar, çocuklar, yaşlı erkekler. Aralarında hiç genç yok. Yattığınız yerden doğrulup namluları köylülerin üzerine tutarak yaklaşıyorsunuz. Kiminiz damlara çıkıyor, kiminiz ikişer kişi evlere dalıyorsunuz.”(s.95)

Döndüklerinde donmuş bir erle karşılaşırlar. Askerlerin, erin donan vücudunu karla ovduklarını görür. Soğuğu soğukla açmaya çalışırlar.

İskelenin ucuna başka bir kadın gelir, basamaklardan inerek kendini suya bırakır. Yazar atlamaya hazır gibidir. Ancak yine vazgeçer:

“Bu arada deniz çok aşağılara çekilmiş gibi. Atlasan bile, bütün gövdenle suya gürlütle çarpacaksın, hem canın yanacak, hem de çok su sıçratacaksın. Vazgeçip geri çekiliyorsun. Suyu atlamak, çok yüksekten bir karanlığa atlamak gibi geliyor. Çok yüksekten, bilinmez bir karanlığa...”(s.97)

Geriye dönüşler; ağaçlıklı tepelere bırakılışları, pusuya düşürülüşleri, sesin, ateşin geldiği yere doğru kurşunları boşaltmalarıyla devam eder. Yeni doğan günle karşılaştıkları manzara dehşet vericidir: Parçalanmış, tanınmaz yüzler... Çatışmada sağ kurtulanlar arkadaşları tanınmasın diye yapmışlardır:

“Üzülüyorsun. Daha doğru dürüst sevişmeden, okuyamadan, düşünmeden, yaşayamadan ölüp, güzel yüzünün –hem de arkadaşlarınca- taşlarla vurula vurula parçalanması; bunu düşünmek bile içinde bir yerleri çürütüyor.”(s.98)

İskeleye yanaşan şişirme botun sıçrattığı sular, en yakın arkadaşının mayına çarparak havaya uçması, motelin çevresindeki ağustos böceklerinin cızırtıları, tekrar

çatışmanın ortasında kalmaları birer resim gibi tasvir edilir. İskelenin ucunda, akşam olmak üzeredir. “Ne kötü. Yine akşam olacak. Akşam, çok uzakta değil. Akşamlar korkutuyor seni. Geceleri yaşamak bile istemiyorsun.”(s.101)

Genç adam karakoldadır. Akşamüstü karşı tepelerden makineli atışı başlar. Kendini bir anda önündeki karanlık boşluğa atar. Bir suyun içindedir. İskeleden atlamıştır. Dipten kurtulup yüzeye çıkmak ister. Adam yalnızlığını bir kere daha anlar. Ayrıca çekingenliğinin yersiz olduğunu görür. Ne vücudunun beyazlığı, ne kendince garip gördüğü tavırlarıyla ilgilenen vardır:

“Öksürüyorsun, yuttuğun, genzini yakan tuzlu deniz suyunu tükürüp çıkarmaya çalışıyorsun. Bakınıyorsun çevrene. Herkes kendi denizinde, kendi güneşinde. Suya nasıl atladığını hatırlamıyorsun.”(s.102)

Adam, iskeledeki birkaç dakikasını geriye dönüşlerle hikâye etmiştir. “Şimdi sen, hastane çıkışı, hem de haki renkli mayonla, Ege'nin en güzel koylarından birinde...”(s.96) cümlesinden adamın askeriyede bir rahatsızlığından dolayı hastaneye sevk edilmiş olabileceğini düşündürür. İskeledeki her belirti onu askerlik günlerine götürür. Özellikle kendini bir anda karanlık boşluğa atması, onun askerlikte yaşadıklarından ağır surette etkilendiğini, olayların kahramanın ruhunun derinliklerine işlediğini gösterir. Yalnız, insanların ölümü değil, hayvanların ölümü de ona azap verir:

“Eşek iki yanından sarkan kabarık heybesiyle bekliyor. Kırçıl, genç bir eşek. Damağında iyi haşlanmış, iyi tuzlanmış, sütlü bir mısır tadyıla elinde olmadan yaklaşıyorsun. Eşek, gözlerini yummuş, bekliyor. (...) İlk kez beyaz eşek görüyorsun. Vurulup ölenler insan değil, ölenlerin hepsi eşek. Hem seviniyor hem üzüliyorsun. Bu eşeklerden birini ya da ikisini sen vurmuş olabilir misin? Beyaz eşeği de. Hiç istemedi...”(s.94)

Yazarın askerlik dönemine dair anıları, “Unutulmaz Bir Atlı”, “Kırmızı Şemsiye”, “Karanlıkta Sulara Bata Çıka” hikâyelerinden farklıdır. Söz konusuhikâyelerinde tank çavuşu iken, burada tank çavuşu olduğuna dair bir ifade

yoktur. Dağlarda, ovalarda çatışmaya girer. Makinalı tüfek sesleri, ateş, kurşun ışıkları arasındadır.

“Tam Denize Atlarken”, yaşadığı olayların etkisinden kurtulamamış bir adamın hikâyesidir.

2.1.5.10. İki Güzel Kadınla

Genç bir adamın, bir kulüpte iki güzel kadın ve onların arkadaşı avukat bir adamla geçirdiği birkaç saatin anlatıldığı kısa bir hikâyedir.

Adamın sık sık gittiği mekânda gördüğü o güzel hanım yine oradadır. Farklı bir çekiciliği vardır:

“Bu kadında beni allak bullak eden bir gizli hoşluk vardı; müthiş çekiyordu beni. Ne zaman karşılaştım böyle bir tuhaf oluyordum. Gözleri bilemediğim yabanıl bir hayvanın büyüleyici, kocaman gözleriydi. Ne güzel bakıyordu. Bakışında istekli, belki biraz alaycı, ama sevişmeye hazır müthiş bir şeyler vardı. Sıradan görünüşünün ötesinde alabildiğine kadınca bir güzellik buluyordum onda; çözümleyemediğim beklenmedik bir albeni. Ve her o zamanki üstü örtülü, çağrılı, ince gülümseme.”(s.103)

Kadının karşısında ise sevmediği ‘dazlak’ avukat oturur. Sürekli kendini öven, kazandığı davaları kahramanlık hikâyesine çeviren, kendini beğenmiş biridir. Neden sonra masaya genç adam davet edilir. Güzel kadının yanına oturur. Dazlak avukat, fakülte günlerinden, hukuktan bahseder. Adam da aynı üniversitede aynı bölümü okumuştur. Ancak diplomayı babasına verip edebiyata yönelmiştir. Avukat bu durumualaylakarşılayıp adamı küçük düşürmeye çalışır:

“Hiç sevmemiştim hukuku. Bu ülkede hukukun yürümediğini, yaşadığım sıkıntılı dönemlerde, hukukun üstünlüğünün değil, hukukun nasıl alçakça kullanıldığının yakın tanığı olmuştum. Salak avukat, fakültede bile bizlerin hukuk

yerine edebiyatı seçişimizle alay ediyor, o güzel kadının önünde beni küçük düşürmeye çalışıyordu.”(s.105)

Kadınlar ise bakışlarıyla adamın tarafını tutup gözleriyle desteklerler. Adamın yanında oturan güzel kadın, bir yandan da ayakkabılarını çıkarıp, adamı ayağıyla tahrik eder. Başparmağını yazarın paçasından içeri sokup oyun oynar. Sonunda avukat kalkınca kadınlar da istemeyerek kalkıp giderler. Hesap ise adama kalır.

Bahsedilen kadın; “Cam Kırıkları”nda, “Onca Sevişmeden Sonra”da olduğu gibi bu hikâyede de erotik bir sembol olarak yer alır. Özellikle bacakları ve dizkapakları yine önemli bir cinsel öğedir:

“Güzel kadının oldukça açık dizkapakları uzaktan da çok çekiciydi. Bacaklarının açılmış derinliğinde insanı deli eden bir şeyler vardı.” (s.104)

Adamın hukuk fakültesi okumuş olması, babasının hatırı için fakülteyi bitirmesi ve sevdiği başka bir işi yapması hikâyenin otobiyografik karakterli olduğunu düşündürmektedir.

2.2. Hikâyelere Tematik Bakış

Tem, izlek, öz gibi karşılıklar da bulan tema, hikâye ve roman gibi anlatı türlerinde, eserin derin yapısını oluşturur. Nesnel bir konunun farklı yazarlara göre öznel bir biçimde yorumlanmasıdır.¹¹¹

Erdal Öz'ün hikâyelerini bireysel temalı ve toplumsal temalı hikâyeler olarak ikiye ayırabiliriz.

2.2.1. Bireysel Temalar

Yazarın hikâyelerinde işlediği bireysel temaları; “Çocukluk, Aile ve Geçmiş Özlemi”; “Aşk, Kadın ve Cinsellik”; “Yalnızlık ve Kaçış” oluşturur.

2.2.1.1. Çocukluk, Aile ve Geçmiş Özlemi

Erdal Öz'ün hikâyelerinde çocukluğa özlem baskın temalardan biridir. Yazar, hikâyelerinde çocukluk anılarına sıkça yer verir.

Yazarın ilk hikâye kitabı *Yorgunlar* çocuk anılarının baskın olduğu, çocukluk ve geçmiş özlemi içeren bir kitaptır. Kitaptaki sekiz hikâyeden beşi bir çocuğun ağzından anlatılır. Hikâyeler, bir tespite varmaz, olan durumu hikâye eder.

Havada Kar Sesi Var kitabında; *Yorgunlar*'dan aldığı “Mumçiçekleri”, “Babamdı” ve “Çocuk” hikâyelerinden başka “Masa” adlı hikâyesi çocuk temalı bir hikâyedir. *Sular Ne Güzelse*'de “Bir Uçurtma Gibi”, “Unutulmaz Bir Atlı”, “Sevişmenin Resmi” adlı hikâyeler ile *Cam Kırıkları*'nda “Babam Resim Yaptı” ve “Dedem Bana Küsmüş” hikâyeleri çocukluk ve geçmiş özlemini anlatan hikâyelerdir.

¹¹¹ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, Ankara 2012, s.121.

“Çocuk” adlı hikâyesinde Adnan isimli çocuğun bir kış akşamı arkadaşının evine gitmesi ve arkadaşının ablasına olan sevgisi anlatılır. Nurten isimli kadına, abla derken, gizliden gizliye hayranlık duymaktadır. Bu hayranlığı yer yer cinsellik dolu tasvirlerle kadar varır.

“Babamın Elinde Bıçak”,Çiça adlı küçük bir çocuğun hikâyesidir. Çiça hayalinde veya rüyasında babasının elinde bıçakla kendisini kovaladığını görerek kaçmaya başlar. Babasını adeta bir canavara benzetir. Saklandığı kovuktan babasının korkmamasını, kaçmamasını söylemesine rağmen çıkmaz. Hikâye, babasından korkan bir çocuğun düşlerini yansıtır.

“Kara Ev”hikâyesi bir çocuğun anneannesini anlattığı bir hikâyedir. Evinin karşısındaki ufak yıkık dökük bir evde oturan anneannesine acıyan çocuk, anneannesini kendi evlerine almayı teklif etse de anneanesi kabul etmez. O küçük yuvasında anlarıyla birlikte yaşamayı ister. Yazar kendi anneannesini anlatmıştır:

“Elleri, ayakları, vaktinden önce yaşlı ve ıslaktır. Çoraplarını çıkarmamıştır katılı ayaklarından. Yemenisini iyice sarmıştır başına. Yemenisinin altında seyrek saçları akımsı ve ıslaktır.”(Yorgunlar, s.37)

“Mumçiçekleri”nde ufak bir çocuğun annesiyle birlikte doğup büyüdüğü yerden göç etmesi anlatılır. Yolculuk sırasında uyuya kalır. Uyandığında tepesindeki ay ile konuşur. Babasının her şeyi bildiğini anlatır. Çocuğun belleğinde kalan bir anının hikâyesidir:

“Babam anlatmıştı: Dağlarda kocaman adamlar olurmuş, elleri, ayakları kocaman olurmuş, dağlarda ateşler yakarlarmış hep, çocukları, kadınları çuvallara koyar, kaçırıp kaçırıp yerlermiş.”(Yorgunlar, s.60)

“Babamdı” hikâyesi de yine küçük bir çocuğun ağzından bir günlük anısını anlatır. Evinin bahçesinde oynarken düşüp yaralanan çocuk, babasının kendisiyle ilgilenmesini ister. Babasından ilgi ve şefkat bekler, ancak, babası hiç oralı olmaz.

“Yarın ayakkabılarını parlatmamak için yataktan inadına geç kalkacaktım. O gece babam odama gelmedi, beni görmedi.”(Yorgunlar, s.103)

“Masa”da bir adamın bir sokak çocuğunu lokantada masasına alıp onu doyurması anlatılır. Çocuk şaşkın tavırlarla adamın karşısında otururken, lokantanın garsonu bu ufak çocuğa hizmet etmekten gocunur, fırsatını buldukça azarlar. Çocuk yarı korkak yarı çekingen şekilde kendisine sunulan ziyafetin tadını çıkarmaya çalışır. Hikâye diğer çocuk temalı hikâyelerin aksine üçüncü tekil anlatıcı tarafından nakledilir:

“İki parmağı arasında bıçağın ağzını sildi, sonra ceketinin yenine sürüp iyice parlattı; yüzüne yaklaştırıp baktı, bıçağın pırıltılı aynasında güneşli bir çocuk gözü kocaman baktı ona.”(Havada Kar Sesi Var, s.80)

“Bir Uçurtma Gibi” adlı hikâyesinde bir çocuğun ağzından çocukluk günlerine ait bir anısı anlatılır. Arkadaşı İrfan ile oyunlar oynar, uçurtma yapar yarıştırlar. İrfan babasını sevmez, onu öldüreceğini söyler. Birkaç gün sonra ise İrfan’ın kayalıklarda cesedini bulurlar. Yazarın çocukluk hikâyelerindeki kötü baba karakteri burada İrfan’ın babasıyla özdeşleştirmiştir.

“Unutulmaz Bir Atlı” çocukluğundaki atlı bir teğmene olan hayranlığını ve onun gibi olma isteğini, askerde gerçekleştirilmesini anlatır. Çocukken mahallesinden geçen atlı teğmene gıpta ile bakar. İleride onun gibi bir asker olmak ister:

“Onu ilk kez bir akşamüstü bizim sokaktan geçerken görmüştüm. Taş döşeli sokakta dört beş çocuk, çaputtan bir topun peşinde koşarken, o, koyu kızıl kırsrağın üzerinde lak-lak-lak önümüzden geçmişti.”(Sular Ne Güzelse, s.63)

“Sevişmenin Resmi” diğer çocukluk anıları ve aile temalı hikâyelerinde ikinci tekil şahıs anlatıcı ile yazılan tek hikâyedir. Diğer hikâyelerinde birinci tekil şahıs anlatıcı, “Masa” hikâyesinde ise üçüncü şahıs anlatıcı kullanmayı tercih ederken burada değişiklik yapmıştır. Dördüncü sınıf öğrencisi çocuk, yaptığı müstehcen resimden dolayı öğretmeni tarafından azarlanır. Babasından da azar işiteceğini düşünür. Fakat eve gittiğinde babası beklemediği bir tavır takınır. Resmi yanlış yaptığını anlatır. Çocuk ise resimde yaptığı yanlışları ilerleyen yaşlarında anlar.

Burada belirtilen baba karakteri diğer hikâyelerden farklılık gösterir. Diğerlerinde kötü, ilgisiz, sert baba figürü varken; burada iyi, nahif, şefkatli ve hoşgörülü bir baba karşımıza çıkar.

“Babam Resim Yaptı”, “Sevişmenin Resmi” hikâyesi ile benzerlik gösterir. Çocuğun ağzından anlatılan hikâyede, öğretmeniyle birlikte resim yaparken, resmini tamamlayamayan çocuğa babasının yardım etmesi anlatılır. İyi baba figürü burada da ortaktır:

“Annem gidip bir iskemle getirdi dışarıdan. Babam gelen iskemleyi yanıma çekip oturdu. ‘Gel şu gökyüzünü bitirelim önce,’ dedi. O gece resmi babamla birlikte tamamladık.”(Cam Kırıkları, s.40)

“Dedem Bana Küsmüş” adlı hikâyeye yaz tatilinde dedesinin yanına köye giden çocuğun anısını anlatır. Dedesinin istediği kitabı alması için bir dükkâna gider. Dükkân sahibinin orada olmaması üzerine geri gelir. Dedesi tekrar göndermek isterse de çocuk gitmek istemez, bağırp çağırır. Yıllar sonra dedesinin günlüğünü karıştırırken, o gün torununa çok kırıldığını not ettiğini görür. Yazar kendi çocukluğunu anlatmıştır. Dedesinin evindeyken anneannesini ve annesinden de ayrıca bahsetmiştir.

“Kediler” hikâyesinde de yazar, evinin bahçesindeki kedilerle ilgili tanık olduğu ufak bir anısını paylaşır. Okuldan gelen çocuk evinin bahçesinde kedilerin toplandığını görür. Kediler bahçenin ortasında daire oluştururlar. Biraz sonra büyük bir kargaşa çıkar, kediler birbirine girer. Ortalık durulduğunda ise çocuk, bu durumun kedilerin çiftleşmek için birbirlerine meydan okumaları olduğunu anlar. Yaşlı bir kedi savaşı kazanır ve dişiyi elde eder.

Yazar bir çocuğun gözünden aktardığı hikâyelerinde okuyucuya kendi hayatından kesitler sunar.

2.2.1.2. Aşk, Kadın ve Cinsellik

Yazar hikâyelerinde sevgili figürünü aşk ve cinsellik bağlamında ele alır. Kiminde sevgilisi kiminde gördüğü bir kadını bu yönlerden irdeler.

“Çocuk” hikâyesinde, ufak bir çocuğun, arkadaşının ablasına olan sevgisi, onu müstehcen şekilde düşünmesiyle ilerler:

“Çıplak bacaklarının biçimi şaşırttı beni. On sekizinde bir kızın memeleri gibi ayaklarının da böylesine güzel olabileceğini ilk o zaman düşündüm.” (Yorgunlar, s.22)

“Sular Ne Güzelse” hikâyesinde sevdiği kıza yaklaşamayan bir genç anlatılır. Gencin ağzından anlatılan hikâyede, sevdiği kıızı yücelten genç, ona ulaşamaz. İki yaşlı kadını kıızı istemeye gönderir fakat kendisi sonradan vazgeçerek onlarla beraber gitmez. Kız dünyanın en iyi, en temiz kızıdır. Kendisi ise değersizdir. Kendini hakir görür. Parası olmayan fakir biridir. Ona göre mutluluk ve aşk onun ve onun gibilerin hakkı değildir:

“İçimde hep bir ağrıyla seni düşünüp ağtlanıyorum boyuna. ‘Neyle? Hangi parayla? Ne zaman?’ Olmayacak bir iş bu. Ben işsiz güçsüz bir adamım. ‘Neyle? Ne zaman?’ Ama niye? ‘Ben seni mutlu yapamam kızım. Ne anamdan kalan var, ne babamdan.’ Bizler böyle gelmişiz, böyle gideceğiz. Bizler, toplumun ortalaması, şerefli, zavallı burjuvalarız. (...) Aslında aşk bizim hakkımız da değildir. Mutluluğu bekleriz hep, bir olmayacak mutluluğu.” (Yorgunlar, s.92)

“Uçucu Bir Koku Gibi” adlı hikâye genç bir adam ile ondan yaşça büyük bir kadının kaçamaklarını anlatır. İki sevgili, aşkı ve sevişmeyi birbirlerinden öğrenmişlerdir. Yazar burada bir yasak aşkı anlatır. İki sevgili aslında başka birileriyle beraberdirler. Durumdan ikisinin de haberi vardır. Ancak birbirlerine büyük bir aşk beslerler:

“Sevgilim niye konuşmuyorsun? Yanındayım bak. Bu benim.’ Sarılıyor boynuma. Sonra birden geri çekiyor kendini, kollarımdan sıkı sıkı tutup gözlerimin içine bakıyor.” (Havada Kar Sesi Var, s.73)

“Cam Kırıkları” hikâyesinde barda otururken sevgilisini düşünen bir adam anlatılır. Sevgilisiyle yıllar önce geçirdikleri birkaç gün, adamın hatırına gelir:

“İki koyu kahverengi gözün bebeğinde görüntümü görmek sevindiriyor beni. Geceyi onunla geçirecek olmanın gerilimi içinde uzanıp öpmek istiyorum dudaklarını, geri atıyor kendini. Küçük ellerini avuçlarımın içine alıp sıkıyorum. Yumuşak, kaygan, kemiksiz gibiler.” (Cam Kırıkları, s.12)

O güzel günleri özler. İçi, onunla tekrar beraber olma isteğiyle dolup taşar.

“Onca Sevişmeden Sonra” kadın figürünün cinsellikle beraber verildiği hikâyelerdendir. Hikâyenin kahramanı genç adam bir kitabevinde çalışır. Kitabevinin yan tarafındaki reklam bürosunda çalışan kadınla bir öğle yemeğine çıkar. Yemekten sonra erotizm dolu bir sevişmeye geçilir:

“Yırtıcı tırnaklarıyla dolaşıyor, yol yol çiziyordu sırtını. Bir ara yataktan aşağı yuvarlandınız. Sen alta düşmüştün. Üzerinde çırpınıp duruyordu. Ağzını kapatamıyordun artık.” (Cam Kırıkları, s.63)

“Sevgili Acı” yazarın üniversite dönemine ait bir hikâyesidir. Otobiyografik karakterlidir. Üniversitenin kantininde tanıştığı kızlarla edebiyat sohbetleri yapan genç, hoşlandığı kızlara Anton Çehov’un “Acı” adlı hikâyesinden belli bölümler okur. Kızları dış görünüşlerine göre özellikle ayaklarının ve bacaklarının biçimli olmasına göre değerlendirir:

“Otururken, yandan bakınca gördüm: dizkapakları çok yuvarlaktı. Yüreğimdeki kadının dizkapakları sivricidir. Dizkapağı kemiği biraz belli olmalı, etin içinde kaybolmamalı.” (Cam Kırıkları, s.67)

Ancak ayakları ve bacakları düzgün kızlar da olsa, eğer edebiyata ilgileri yoksa onlarla zaman geçiremez. Özellikle Çehov’un Acı hikâyesini tanıştığı kızlara okur ve kızların da kendisi kadar etkilenmelerini ister. Nitekim Türkân isimli kız hikâyenin sonunda gözyaşlarına hâkim olamaz. İşte Türkân’ı da bundan dolayı sever:

“Sesim belli belirsiz titremiştii. Başımı kaldırdığımda o güzel gözleri yaş içindeydi. Onu o anda da, daha sonra da çok sevdim.” (Cam Kırıkları, s.80)

“Onca Sevişmeden Sonra” hikâyesinde reklâm bürosunda çalışan kız ile “Sevgili Acı” hikâyesindeki kızın Çerkez olması ayrıca dikkate değer bir ayrıntıdır. Erdal Öz, iki hikâyedeki kızları güzellik bakımından kusursuz bulur. Bu da yazarın sevgili temasındaki hikâyelerinde ilgi duyduğu kadınların özellikleri hakkındaki bilgi vermektedir.

“İki Güzel Kadınla” hikâyesinde de kadın erotik bir sembol olarak görülür. Birinci tekil şahıs anlatıcı ile aktarılan hikâyede kulüp benzeri bir mekâna giren adam, gördüğü iki kadının yanına oturur. Masada bir de dazlak başka bir erkek vardır. Adam gördüğü kadınlardan etkilenir. Özellikle yanındaki güzel kadını çekici bulur. Önceki hikâyelerde olduğu gibi bacakları ve dizkapakları ilk göze çarpan yerlerdir:

“Güzel kadının oldukça açık dizkapakları uzaktan da çok çekiciydi. Bacaklarının açılmış derinliğinde insanı deli eden bir şeyler vardı.”(Cam Kırıkları, s.104)

Yazarın eserlerinde kahramanlar, sevgililerini ve onlarla geçirdikleri günleri özlemle anarlar. Sevgililerinin güzel olmalarının yanında hisli olmalarını da ister. Beraber oldukları kadınlar da oldukça çekici ve güzeldirler. Bu kadınlarla kaçamak ilişkiler ve yasak aşklar yaşarlar. Ayrıca, bunlarla cinsel münasebetleri de olur ve erotizm her zaman ön plândadır. Ayaklar ve dizkapakları ise fetişizm¹¹² içermektedir. Kahramanların buralara aşırı düşkünlükleri vardır.

2.2.1.3. Yalnızlık ve Kaçış

Erdal Öz’ün hikâyelerinde kahramanlar anlık yalnızlıklar içinde kalırlar. Bu yalnızlıkları kendi isteklerinin ürünüdür ve çoğu zaman bir kaçışın sonucu olarak ortaya çıkarlar.

¹¹² Fetişizm: Karşı cinsin giysi vb. şeyleriyle cinsel coşku ve doyunluk sağlama. (Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara 2011, s.865.)

“Günaydın” hikâyesinde iki gencin yalnızlıklarını konu edilir. İki yataklı odada kalan iki gencin odada geçirdiği birkaç saatin anlatıldığı hikâye, gençlik heyecanın baskın olduğu yıllardaki gençlerin, kız arkadaşlarının olmamalarını dert etmeleri anlatılır:

“Masanın üstündeki sigara paketine uzandım. Ayışığı, dağınık yatağında kadınsızdı. Birden, kapı açıldığından bu yana kara adamın odaya doluverdiğini bildim.”(Yorgunlar, s.47)

“Kuklacı” da yalnız bir adamın hikâyesidir. Herkesi kontrol edebildiğini düşünür. İnsanların ipleri bu adamın elindedir. Çevresindeki insanları adeta bir kukla gibi hareket ettirir ve onların ne düşündüklerini bilir. Onlara can veren kendisinin olduğunu düşünür. Herkese can verdiğini düşünmesine rağmen kimse ile bir yakınlığı arkadaşlığı yoktur.

“Karanlıkta Sulara Bata Çıka”da askerden yeni gelen bir genç anlatılır. Bir kış akşamında elektrikler kesilir, mum almak için dışarı çıkar. Yollarda dolanır. Askerlik anıları aklına gelir. Dalıp gider:

“İğdebeli’deyiz. Askeri bir kamyonun direksiyonundayım. Kamyon, benzin bidonlarıyla dolu.”(Cam Kırıkları, s.30)

Yağmurun altında dolaşır. Sokaklarda çamurlara bata çıka yürür:

“Sular belli ki kabarıktı, hırçındı. Kale dibindeki yeni yapılan tek katlı dükkânların içinden sular akıyordu sokağa. Karanlık ürperticiydi. Issızlık güvensizdi.”(Cam Kırıkları, s.31)

“Tam Denize Atlarken” hikâyesi “Karanlıkta Sulara Bata Çıka” ile benzerlik gösterir. Genç adam bir motelin iskelesinde tek başınadır ve denize bakıp, atlayıp atlamamak arasında gidip gelirken, aklına gelen askerlik anılarını düşünür. Operasyon ve çatışma anları hatırına gelir:

“Teğmenin komutuyla geri geri yürüyerek uzaklaşıyorsunuz. Umulmadık yerde yarı beline kadar kar dolu bir çukura daldığın oluyor.”(Cam Kırıkları, s.96)

İskelenin ucundayken etrafına bakınır. Çekingen biridir. Derisinin beyazlığından utanır ve elleriyle vücudunu gizlemeye çalışır. Bir an önce denize girip açılmak ister: “*Basamaklardan inip önündeki suya kendini bırakırsen, sonra da kulaçlarla açılıp gitsen ötelere.*” (Cam Kırıkları, s.96) Bir türlü buna cesaret edemez. Ancak saatler geçtikçe daha da tedirginleşir. Akşam olmaktadır. Daha sonra ise gece olacaktır. Geceler ise genç adamı korkutur. Geceleri yaşamak istemez.

2.2.1.4. Diğer Temalar

“Bitirim” hikâyesinde yazar, bir çay bahçesinde iri bir genç hamalın, kısa boylu ufak tefek bir adam karşısında nasıl eğildiğini anlatır.

“Kırmızı Şemsiye”de annesinin tamir ettirmek için şemsiyeciyeye verdiği kırmızı şemsiyeyi almak için giden bir genci anlatır. Genç şemsiyeci dükkânını arar. Kapalı olduğunu görünce karşısındaki başka bir dükkândan şemsiyecinin ev adresini alır. Gittiğinde ise şemsiye dükkânının aylar önce kapandığını öğrenir. Annesinin yıllar önce aldığı şemsiyesini, aylar önce kapanan bir şemsiye dükkânına bırakması genci şüphelendirir. Ancak hikâye burada biter. Böyle bir olayın annenin tahayyülünde mi olduğu açıklanmaz.

“O Eski Denizde” hikâyesi farklı bir kurgu taşır. Yaşlı bir adamın kahvenin önünde arkadaşlarıyla sohbeti konu edilir. Denize nazır oturdukları yerde, eskiyi yad ederler.

2.2.2. Toplumsal Temalar

Erdal Öz, 12 Mart 1971 sonrası hikâyelerinde bireysel konuların yanında toplumsal sorunlara da yer veren hikâyeler kaleme almıştır. 12 Mart sonrası gerçekleşen tutuklamalarda Erdal Öz’de gözaltına alınıp tutuklanır. Hakkında birçok dava açılır. Mamak Askerî Cezaevi’nde geçirdiği tutukluluk döneminde dönemin gençlik hareketlerinin liderlerinden Deniz Gezmiş ve arkadaşlarıyla tanışır. Onların

anlattıklarından etkilenir. *Kanayan* adlı kitabı bu etkinin izlerini taşır. Sözelimi kitapla aynı adı taşıyan “Kanayan” hikâyesi yazarın Mamak Cezaevi’nde tanıştığı Mehmet Asal’ın anlattıkları üzerine, yazarın Mehmet Asal’ın anne babasıyla yaptığı konuşmadan sonra oluşmuştur.¹¹³

Selim İleri de Erdal Öz’ün *Kanayan* kitabıyla topluma yöneldiğini şu şekilde ifade eder:

“Erdal Öz’ün aralıklı, duraksamalı süren öykücülüğü kişisel bakıştan kaynaklanmış, Kanayan adlı yapıtıyla topluma bakmaya yönelmiştir. Sorunları kavrayışında titizlikle hareket ettiğine inanıyorum. Ürünlerinde bir anlayış başkalaşmasını izlemekle birlikte, söyleyişinin başkalaşıma uğramadığını görüyoruz.”¹¹⁴

2.2.2.1. Siyasî, Toplumsal Baskıya Direnme ve İşkence

Erdal Öz’ün toplumsal temalı hikâyelerinde en önemli yeri, yapılan zulümlere karşı gösterilen direnci konu edinen hikâyeler oluşturur. Tutukluluk ve işkence karşısında yaşama sevinci ve özgürlük kahramanların belirgin özelliğidir. Yazarın ikinci hikâye kitabı *Kanayan* bu temalı hikâyelerden oluşur.

“Taş” hikâyesi Amerikan 6.filosunun ülkeye gelmesinin ardından çıkan protestoları konu edinir. Ülkenin pek çok yerinde gösteri ve eylemler olur. Bu gösterilere karşı ise devlet görevlileri sert müdahalelerde bulunur:

“Olaylara konu olan kentin genel yöneticisi de konuşuyor, demeçler veriyor, ‘bu direnen gençliği Türk gençliğinden saymadığını’ belirtiyordu basına, radyoya. Devletin kolluk görevlileri, aldıkları buyruklara uyararak, gözünü kapalı, nerede bulurlarsa orada indiriyorlardı copları çocuklara.”(Kanayan, s.15)

¹¹³ Erdal Öz, *Gülünün Solduğu Akşam*, Can Yayınları, İstanbul 2011, s.137.

¹¹⁴ Selim İleri, “Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri”, *Türk Dili-Dil ve Edebiyat Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, Cilt XXXII, Sayı 286, 1975, s.25.

Kapısının önünde bir genci sille tokat dövdüklerini ve araca bindirip götüreceklerini gören eserin kahramanı bu duruma sessiz kalmak zorundadır. Aksi halde kendisi de o gençle birlikte götürülür. Bu durumu içine sindiremeyen kahraman, tepki olarak köşedeki Amerikan sinemasının camını kırar.

“Ernesto” Orhan Duru’nun aynı adlı hikâyesine tepki olarak yazılmıştır. İki bölümden oluşan hikâyenin birinci bölümünde Ernesto’nun Bolivya askerlerince yakalanışı ve öldürülüşü anlatılırken, ikinci bölümde Orhan Duru’nun Ernesto’yu genç kızların sevgilisi ve bir pavyon kızına müptelâ bir genç olarak tanıtmasını eleştirir.

“Güvercin” hikâyesi hapisane hücrelerinde tutuklu bulunan bir adamın özgürlük özlemini anlatır. Adam, hücresinin küçük camından içeri giren güvercinle mutlu olur. Onunla yaşama sevincini kazanır. “Kurt” hikâyesinde olduğu gibi burada da işkenceler gördükten sonra bu hücreye tıkılmıştır:

“Asık yüzlü birtakım adamlar sorular sormuşlar, bu sorulardan pek bir şey anlamadığı için olacak, tokatlar, yumruklar atmışlardı ağzına, gözüne; tekmeler inmişti bacak aralarına, karnına, dizlerine.”(Kanayan, s.61)

“Sığırcıklar”da birbirine benzetilen iki ayrı olay anlatılır. Hücre gibi küçük bir odada kalan adam çeşitli işkenceler gördükten sonra odasında, başkalarının işkenceye getirilip götürülmelerini izler:

“Dün sabah götürmüşler, dün akşamüstü geç vakit getirmişlerdi bitişik odadaki sarışın adamı. Görevlilerin yardımıyla, sürüklenerek sokulmuştu hücrelerine. Kapısını uzun süre açık tutmuşlar, ona yardım etmek zorunda kalmışlardı.”(Kanayan, s.78)

Bu arada eş zamanlı olarak, işlek bir caddedeki çınar ağaçlarında barınan sığırcıklar anlatılır. Sığırcıkların gürültülerinden ve dışkılarında oradan geçenler rahatsız olur. Bir süre sonra çınarın üstünde çaylak kuşları belirir ve ağaca çeşitli hamleler yaparak sığırcıkları ürkütürler. Genç insanların birer birer işkence için götürülmeleri, tutuldukları yerde büyük bir sessizlik oluştururken aynı sessizlik çınar

ağacının etrafından da oluşur. İki durumda da eziyet edilen, zorbalığa maruz kalan varlıklar korkutulup sindirilmeye çalışılır:

“Garip bir boşluk, büyük bir iç çekiş vardı koğuşta. Tek kıpırtı, tek ayak sesi, tek öksürük yoktu.”(Kanayan, s.93)

“Çınarlar beklenmedik bir hızla susuvermişti. Sığırcıklarla yüklü dallarda yoğun bir sessizlik vardı. Elektrik telleri kıpırtısız donup kalmıştı.”(Kanayan, s.94)

“Yaş Günü” hikâyesinde de tutuklanıp içeri alınan ve dayak ve işkenceden sonra koğuşa gönderilen Oktay adındaki öğrenci anlatılır. Ablası Gülten aranan biridir. Ona ulaşmak için Oktay’ı sorgularlar:

“Bir eliyle çocuğun saçını geriye itip kaşıyla gözünün arasına parmağıyla dokundu hafifçe. Çocuk irkilerek başını geriye attı.

‘Çocuklar, temiz bir bezle bir kap su getirin! Çabuk olun! Başka bir yerinde bir şey var mı?’

‘Sırtımda,’ dedi çocuk. Arkasına geçti. Gömleğini çekip yavaşça yukarı sıyırdı. Yol yol kalın kırmızılarla doluydu çocuğun sırtı.’(Sular Ne Güzelse, s.79)

Oktay ablasının yerini bilmediği için, görevliler istedikleri cevabı alamazlar. Koğuşta Cevahir adlı mahkûm ise Oktay’a ablasının yerini biliyorsa söylemesini, aksi halde zorla söyleteceklerini anlatır. Sorgulamalar ve işkenceler, tutukluların koğuşa gönderilmelerinden sonra bitmez. Koğuşa gönderilen tutuklular birer ikişer alınıp, tanınmaz halde geri koğuşa bırakılırlar:

“Götürülen üçüncü kişinin yüzünü göremedi. Yatağına arkadaşlarının yardımıyla çıkabilmiş. Bedenine dokundurtmuyormuş. Kaburgalarında kırıklar varmış”(Sular Ne Güzelse, s.90)

Koğuşta geçirdiği iki-üç günün sonunda, doğum gününün olduğu gün, sıra Oktay’a gelir ve gardiyanlar içeriye Oktay’ın adını okurlar. Doğum günü için koğuştakiler konservatuar öğrencisi olan Oktay’a keman hediye ederler. Oktay, ismi

okunduktan sonra, kendisine bildiği ne varsa söylemesini tembihleyen Cevahir'in gözlerine dik dik bakar, kararlı ve sert bir duruşla kemanını çalar.

“Dövmeye Geldiler” hikâyesinde hapishanede geçirdiği günlerde içerideki siyasî tutuklularla görüşmeler yapmış ve bunları kitap haline getirmek isteyen bir adamın, kitabın basımını engellemeye çalışanlara karşı direnmesi anlatılır. Hikâyenin kahramanı, evinde karısının hasta halası ile ilgilenir. O sırada kapı çalar ve içeriye beş kişi girer. Adamdan “öldürülen devrimci” ile ilgili yazdığı notları isterler:

“İki gün önce çalıştığım yere gelip elimdeki dosyayı görmek isteyen, göstermek istemediğimi söyleyince öfkeden deliye dönen, öldürülen devrimcinin cezaevinde bana anlattıklarının içinden askerlerle ilgili sözlerini kesinlikle çıkarmam gerektiğini, bunu yapmak zorunda olduğumu, yapmazsam bunu zor kullanarak yaptıracaklarını” (Cam Kırıkları, s.83) söylerler.

Ancak adam kararından vazgeçmeyeceğini, o dosyada en ufak değişiklik yapmayacağını belirtir. Dosyada başkasının isteği üzerine düzenleme yapmayı kendine yediremez. Tehditlere aldırılmaz. O sırada bir yandan da halasıyla ilgilenmektedir. İçeridekiler, hasta kadının durumundan da etkilenirler ve daha sonra görüşmek üzere evden ayrılırlar.

2.2.2.2. Edebiyat ve Tutukluluk

“Bir Kuşu Tanımak”ta bir üniversite öğrencisinin yıllar sonra karşılaştığı lise edebiyat öğretmeniyle arasında geçen sohbet anlatılır. Edebiyat öğretmeni İlhan Bey ile genç, İlhan Bey’in lisede öğretmenlik yaparken siyasî görüşlerinden dolayı tutuklanıp dayak ve işkence gibi kötü muamelelere maruz kalması hakkında konuşurlar. Genç, İlhan Bey ile arasında geçen bir olayı anlatarak, hatıralarını canlandırır. İlhan Bey öğrencilerinden yarına kendilerinin seçeceği bir şiir ezberlemelerini ve sınıfta okumalarını ister. *“Sanırım sınıfta buna en çok sevinen ben olmuştum. Çünkü karnemde ilk dönem edebiyat notum 2’ydi.” (Sular Ne Güzelse, s.17)*

Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Gurbet" şiirini ezberlemeye koyulur:

"Olayı babama anlattım. Oturup kitabı birlikte karıştırmaya başladık. Çok bilinen bir şiir olmamasını istiyordum. Babam 'Han Duvarları'nda ısrar ediyordu. Sonunda aradığım şiiri buldum. Babam da beğenmişti şiiri. 'Bir kuş tanıyordum ki baharda...' Odama çekildim."(Sular Ne Güzelse, s.18)

Büyük heyecan ve istekle ezberlediği şiiri sınıfta okuduğunda ise öğrencinin beklemediği bir tepkiyle karşılaşır: Öğretmeni İlhan Bey kendisine sıfır verir.

Bunun dışında hikâyede önemli yazar ve şairlerin isimleri geçer. İlhan öğretmeni sayesinde edebiyata ilgi duymaya başlar. Orhan Veli, Sait Faik, Orhan Kemal, Peyami Safa, Halide Edib gibi Türk edebiyatından; Steinbeck, Hemingway, Dostoyevski, Çehov gibi dünya edebiyatından ünlü isimlerle İlhan Bey sayesinde tanışır.

"Kardır Yağan Üstümüze" hikâyesinde de başka bir şair Ahmet Muhip Dıranas'ın "Kar" şiirinden bahsedilir. Tutuklu kaldığı hücrelerinde, zaman geçirmek için bildiği şiirleri kâğıda yazmaya başlar. Ancak Dıranas'ın "Kar" şiirine gelince takılır:

"Kardır yağın üstümüze gecedin." Böyle başlıyordu 'Kar' şiiri. Bu güzelim şiirin bir dizesini, kendimi onca zorlamış, ama bir türlü çıkaramamıştım. Oysa, daha ilk düşüncümde, ilk okuyuşumda o kayıp dize dilimin ucunda gibiydi. Ve hep dilimin ucunda kaldı ama çıkmadı."(Sular Ne Güzelse, s.53)

Şiirin devamını hatırlayamaz. Ta ki, tutukluğunun sona erdiği güne kadar. Cezaevinden çıktığında, bedeninin özgür olduğu sırada, zihni de özgür kalır ve "Kar" şiiri de tutuklu kaldığı yerden çıkar.

2.2.2.3. Hayvan ve Tabiat Sevgisi

Erdal Öz, toplumsal duyarlılıkla yazdığı hikâyelerinde hayvan ve tabiat sevgisine de yer vermiştir.

“Vah Yunusum Vah Canım” hikâyesi sahilleri işgal eden beton yapıların ve bu beton yapılarda oturan zengin insanların eleştirisini yapar. Köylüler, para karşılığında sahillerini, kumsallarını satar. Alanlar, buralara yüksek binalar yaparak halkın girmesini ve kullanmasını engellerler.

Balık tutmak için denize açılan Yunus, ani bir fırtınanın bastırması sonucu kıyıya, “boz, çirkin” bir duvar gibi görünen yüksek yapılı binaların olduğu sahile çıkmak zorunda kalır. Beton binalarda yaşayan adamlar ise evlerine çekilmiştir:

“Kıyıda o boz beton yapılarda yaşayan birkaç dışarıklı adam, gecenin kirlisini, pisliklerini üstlerinden atmak için belki şu anda denizin serin koygun mavilerine atmışlardı bile kendilerini; kuruyan, yanan gövdelerinin alkol yüklü ateşini söndürmeye çalışıyor olabilirlerdi.” (Havada Kar Sesi Var, s.35)

“Gürül gürül işleyen, toprağı yarıp altüst eden kocaman tekerlekli garip araçlar” ağaçların kökleriyle beraber sökmüş, yerine çirkin beton yığınlarını dizmiştir. Binlerce yıllık denizle köylüler arasında Çin Seddi gibi bir duvar örmüştür. Hikâyenin kahramanı bu duruma çok içlenir. Arsalarını sahillerini satan köylüye, aracılık edenlere ve bu arsaları, toprakları para karşılığı alan zengin işadamlarına küfürler savurur. Ona göre deniz ve sahil kimsenin şahsî malı olamaz. Herkesin kullanımına açık olmalıdır:

“Bütün bu kıyılar var ya bütün bu kıyılar, göz alabildiğine bizimdi be, bizimdi zamanında; nah şu kara bulutun ardına gizlenen koca güneş gibi bizimdi, hepimizindi! Ne yani, şimdi ben bu ihtiyar sandalımı o kıyıya yanaştıramayacağım ha?” (Havada Kar Sesi Var, s.38)

Hikâyenin sonunda ise, çıkan fırtınada Yunus sandalını binaların önündeki sahile çıkarır. Fırtınayı görüp gelen ailesiyle birlikte yağmurun altında sahilin, denizin tadını çıkarırlar.

“Kurt” hikâyesi yazarın *Yaralısın* romanıyla benzerlik gösterir. Gözaltına alınan adamın ruh hali ve kaldığı taş odacık iki eserde de ortaktır. Erdal Öz, işkence gören bir adamı anlatır:

“Önce elektrik akımının en beklemediği yerinden bedenine akışı, kıvranışı, utanışı, bağırması, bileklerine bağlı kurumuş kayışların, acıdan, ürpertiden kıvrandıkça, derisini geçip etine oturduğu, bayılışı; kendine gelince yeniden başlayan sonu gelmez sorgular, falakaya yatırılışı ...” (Kanayan, s.45)

Türlü sorgulamalardan ve işkencelerden geçirilen İsa adındaki tutuklu, görüş günü karısı ve babasıyla görüşür. Ayakta zor durmasına rağmen yere yıkılmamak için direnir. Güçlü görünmeye çalışır. Karısı ve babası evde yaşanan yoksulluğu ve dertleri anlatır. Kurt adındaki köpeğinin öldüğünü de söylerler. Köpeğinin öldüğünü öğrendiğinde dünyası kararır. Kendini daha fazla tutamaz ve hıçkırıklara boğulur. Onca sıkıntının içinde köpeğinin ölümüne en fazla üzülür. Çok sevdiği çocuğu ölmüştür:

“Kurt, ’ diyebildi.

Fıskırdı gözleri. Var gücüyle ısırıldı dudaklarını. Dişleri oturdu çatlamış kuru dudaklarına. Tutamıyordu, gizleyemiyordu yüzünü artık. Hıçkırdı. Avuçlarıyla kaçırmaya çalıştı yüzünü ötekilerden. Kat kat açıyordu içi.” (Kanayan, s.52)

2.2.2.4. Evden Giden Devrimci Oğul ve Oğul Hasreti

“Kanayan” bir gece evden ayrılan bir gencin anne ve babasının, gence ait özlemlerini ve anılarını anlattığı hikâyedir. Anne ve baba sırayla konuşup oğullarını anlatırlar.

Oğullarının son zamanlarda fazlaca dertli ve içine kapanık olduğunu sezdiklerini, birkaç kez kendisiyle konuşmayı denediklerini ancak başaramadıklarını anlatırlar. Yer yer özeleştiri de yaparlar. Oğullarını çok sevdiklerini belirtirler. Oğullarının yakalanıp tutuklanmasının ardından idam cezasına çarptırılır, ancak cezası hapis cezasına çevrilir:

“Kirlî, bulanık camın ötesinde, birden yine o vardı, oğlum vardı, canım yavrum. Sanki sokak kapımızdan evimize girer gibi girmişti oraya. Ağlıyordum. (...)

Dediği çıktı yavrumun. Allah korudu onu. Karar bozuldu. Kurbanlar kestim. Kurban olduğum Allah onu yeniden bağışladı bize.”(Kanayan, s.133)

“Havada Kar Sesi Var”, “Kanayan” adlı hikâye ile benzerlik gösterir. Yine evden kaçıp giden bir gencin ardından annesinin özlemle oğlunu beklemesi anlatılır. Evde tek başınadır. Soğuk bir kış akşamında oğlunun arkadaşı, oğlundan haber getirir. Yaşlı anne oğlunu görmüş kadar mutlu olur. Sevinçten ne yapacağını bilemez:

“Kadın, ellerinin ayaklarının boşanıverdiğini bilemedi bile. İçinde bir kar sesi dolandı. Titredi. Sallandı. Ayak bileklerine, parmak uçlarına kadar kamaştı kemcikleri.”(Havada Kar Sesi Var, s.20)

Eve gelen genç ile oğluna haber yollar. Kendisine iyi bakmasını, başını belaya sokmamasını ister:

“Söyle kara gözlüme, dikkatli olsun, dikkat etsin kendine. Hepiniz dikkatli olun kurban olduklarım. (...) Birinize bir şey olsun istemem. Analar yavrusuz kalmamalı. Yoksa sizlere bir şey olursa, ona, kara gözlüme bir şey olursa yıkılır bu Allah'ın yapısı, yıkılır.”(Havada Kar Sesi Var, s.22-23)

Genç evden çıktıktan sonra, oğluna bir çift yün çorap örmeye koyulur. Ancak radyodan oğlunun öldürüldüğünü haberini alınca dünyası başına yıkılır. O günden sonra yaşamaz olur. Günlerce yemek yemez, uyumaz. Elinde örgüsüyle hep bir geç kalmışlık içinde ölen oğluna çift çift çoraplar örür.

Erdal Öz'ün hikâyelerinde oğullar, inandıkları dava sebebiyle evden kaçarlar. Bir mücadeleye girişmek için anne ve babalarını bırakırlar. Aileleri ise bir gün dönecekleri umuduyla çocuklarını beklerler. Büyük hasret çekerler. Ancak oğullarının sonu diledikleri gibi olmaz. Oğulları ya yakalanıp hapisaneye konulur ya da ölü olarak ele geçerler. Yani oğullarına kavuşamazlar.

2.3. Hikâyelerde Yapı

2.3.1. Hikâyelerde Şahıs Kadrosu

Vakanın gerçekleşmesi için gerekli olan insan ve insan özelliği verilmiş varlıklar şahıs kadrosunu oluşturur. “Çünkü vakaya iştirak eden insan dışındaki varlık ve kavramlar, metinde, yüklendikleri fonksiyon bakımından, şahıs karakteriyle karşımıza çıkarlar.”¹¹⁵

Bir vakanın ortaya çıkması için şahıs kadrosu içinde yer alan en az iki unsurun birbiriyle münasebetlerinin olması şarttır. Vaka bu iki şahsın münasebetlerinden kaynaklanır.¹¹⁶

Başkahramanlar ise, okuyucunun, en fazla ilgi duyduğu, sevinç ve kederlerini paylaştığı, imrendiği, tutumlarını benimsediği veya reddettiği, kendisini yerine koyduğu kişidir.¹¹⁷

Erdal Öz’ün hikâyeleri modern dönemi yansıtır. Kişiler eserin başında bütün özellikleriyle verilip kim oldukları anlatılmaz. Onlar eser okundukça tanınacak kişilerdir. Ancak çoğu zaman hikâyelerdeki kişiler,metin okundukça dahi tanınmaz.Kişilikleri nerden gelip nereye gittikleri, hangi sosyal tabakaya ait oldukları vs. bilgiler metinden çıkarılamaz. Kahramanlar baskın tipler değildirler.

Erdal Öz’ün hikâyelerinde şahıs kadrosugeniş olmamakla birlikte şahıslar kişilikleriyle ön plânaçıkmazlar. Birinci tekil anlatımın olduğu hikâyelerde, Erdal Öz, çoğunlukla yazar anlatıcı durumundadır. Hikâyelerin başkahramanı küçük bir çocuk veya genç bir adamdır. Başkahramanın çocuk olduğu hikâyelerde, kahraman hakkında detaylı bilgi verilmez. Durumlar veya olayların kendisinde uyandırdığı hisler anlatılır. *Yorgunlar* kitabında beş hikâyede kahraman-anlatıcı konumundaki başkahraman bir çocuktur. “Babamın Elinde Bıçak”ta küçük çocuk Çiça, babasını anlatır. “Kara Ev”de anneannesini, “Mumçiçekleri”nde annesini, “Babamdı”da yine

¹¹⁵ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 1991, s.148.

¹¹⁶ Şerif Aktaş, *a.g.e.*, s.150.

¹¹⁷ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı 1*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2008, s.84.

babasını anlatır. “Çocuk”adlı hikâyede ise Adnan isimli çocuk “Nurten Abla” dediği komşularının genç kızına olan sevgisini anlatır.

“Masa” hikâyesinde de yazar anlatıcı, bir adam ile bir çocuğu anlatır. Çocuk hakkında bilgi verilmez, ancak, anlatımdan sokak çocuğu olduğu düşünülür. “Bir Uçurtma Gibi”de çocuk kahraman, arkadaşı İrfan’la olan oyunlarından bahseder. “Kediler”de bahçedeki kedileri anlatan çocuk, “Sevişmenin Resmi”nde yaptığı resimden dolayı içine girdiği ruhî durumunu göz önüne serer. “Babam Resim Yaptı”da babasıyla olan yakınlaşmasını, “Dedem Bana Küsmüş”te dedesiyle olan bir anısını paylaşır.

Çocuk ağzından babanın anlatıldığı hikâyelerde, baba hem olumsuz despot ve sert, çocuğuyla konuşmayan biri olarak hem de şefkatli, anlayışlı biri olarak iki cephesiyle anlatılır. Anne ise “Sevişmenin Resmi” hikâyesi dışında duygusal, şefkatli, iyi kalplidir. “Sevişmenin Resmi”hikâyesinde sert ve azarlayıcı bir tavır gösterir.Çocuk anneanneye karşı hep bir acıma duygusu içindedir. Kendisi ise bütün çocuklar gibi saf ve temizdir. Oyun oynamayı sever. Babasının kendisine ilgi göstermesini, kendisiyle zaman geçirmesini ister.

Hikâyelerde “Çocuk” kahramandan sonra “Genç” kahramanlar sıklıkla kullanılır. Genellikle sevgilileriyle veya sevgililerini düşünerek ya da hapisane vb. yerlerde tutuklu kalmış, işkence görüyor olarak hikâyelerde yer alırlar.

“Sular Ne Güzelse”de “ulaşılamaz” sevgiliye içini döken genç kahraman “Uçucu Bir Koku Gibi”de bir ilişkisi olmasına rağmen başka bir kızla gizli bir beraberlik yaşar. Beraber olduğu kadın kendisinden yaşça büyüktür. Aynı durum “Onca Sevişmeden Sonra”da da vardır. Fakat buradaki beraberlik birkaç saatlik cinsel bir beraberliktir. Evli bir kadın, genç adamı konuşturmak, ağzından lâf almak amacıyla onunla beraber olur. “Cam Kırıkları”nda ise adam barda otururken sevgilisiyle yıllar önce yaşadıkları güzel günler hatırına gelir. O günleri yine yaşama özlemiyle bardan ayrılır. “İki Güzel Kadınla”hikâyesinde de genç bir adam kulüpte gördüğü iki güzel kadının yanına gider. Sohbetten sonra kadınlar masadan ayrılırlar.

“Kurt” hikâyesinde İsa, içeride çeşitli işkenceler görür. Görüş günü karısı ve babasıyla görüşürken çok sevdiği köpeğinin öldüğü haberi üzerine yıkılır. “Güvercin” hikâyesinde genç tutuklunun, hücresinden giren güvercine olan sevgisi ve onu sahiplenışı anlatılır. “Sığırcıklar”da ise hücresinde yaşadıkları, eş zamanlı olarak, ağaçların içinde mahsur kalan sığırcıklar ile benzetilerek anlatılan genç bir tutuklu tasvir edilir. “Kardır Yağan Üstümüze”de tutuklu bir adamın çok iyi bildiği bir şiiri hatırlayamaması anlatılır. “Yaş Günü”nde ablasının yerini söylemesi için sorgulanan ve içeri alınan Oktay adlı konservatuar öğrencisi hikâyenin başkahramanıdır.

“Dövmeye Geldiler” hikâyesinde genç bir adam, tutuklu olarak içerideyken konuştuğu devrimcilerle ilgili notlarını kitap olarak yayımlatmak ister. Bunu öğrenen başka devrimci gençler, notların bazı yerlerini çıkarmak için genç adama baskı yaparlar.

“Taş” hikâyesinde bir gencin, öfkesini vitrin camını kırarak gidermesi anlatılır. “Ernesto”da Ernesto Che Guevara’nın yakalanışı ve bir yazar tarafından Ernesto’nun yanlış anlatıldığı üzerinde durulur.

“Bir Kuşu Tanımak”ta üniversite öğrencisi bir genç ile lisedeki edebiyat öğretmeni İlhan Bey hikâyenin kahramanlarıdır. “Sevgili Acı” hikâyesinde de yine bir üniversite öğrencisi anlatılır. Üniversitenin kantininde tanıştığı kızlara Acı hikâyesini okuyan gencin, hikâyedeki acıyı paylaşan Türkân adlı kıza âşık olması anlatılır.

“Kuklacı”, “Karanlıkta Sulara Bata Çıka” ve “Tam Denize Atlarken” hikâyelerinin başkahramanı ise yalnız genç adamlardır. Dış dünyaya dair tasvirleri anlatılır.

“Vah Yunusum Vah Canım” hikâyesinde ise Yunus adında yaşlı bir adam kıyıların betonlaşmasına tepki gösterir. Eşi, oğlu Alişan, gelini ve kızı hikâyedeki diğer kahramanlardır. Fakat üzerlerinde durulmaz.

“Havada Kar Sesi Var” hikâyesinde ise kahraman bir annedir. Oğlunun evden ayrılmasından sonra bir kış günü evde yaşadıkları anlatılır. Direnen, cesur ve cefakâr bir annedir. Oğul hasretiyle yanar. “Kanayan”da bir anne ve baba sırayla

oğullarını anlatırlar. Anne “Havada Kar Sesi Var” hikâyesindeki anneye benzemektedir. Baba ise oğluna daha mesafeli olmasına rağmen, oğullarının evden ayrılmasının ardından onu özlediklerini anlatırlar.

2.3.2. Hikâyelerde Zaman

İster söz ister yazıyla sunulsun, belli bir amaç doğrultusunda inşa edilmiş her anlatı zamana bağlı olarak değerini bulur ve zaman içinde idrak edilir.¹¹⁸ Roman da yazar da bir zamana bağlıdır.

Erdal Öz Türk edebiyatında 1960'tan başlayarak yaklaşık olarak her on senede bir hikâye kitabı çıkarmıştır. Kitapları çıkarılan döneme göre konu bakımından farklılık gösterir. 1960-1970 yılları arasında yazdığı hikâyelerinde başta çocukluk anıları olmak üzere bireysel konuları işlerken, 1970-1980 yılları arasında yazdığı hikâyelerde toplumsal ağırlıklı konulara yönelmiştir. Son dönem hikâyelerinde bireysel temalar ağırlığı oluştururken, toplumsal temalı hikâyeler de yazmıştır.

2.3.2.1. Vaka Zamanı

Eserde, nesnel zamanı kapsamayan sadece olayların cereyan ettiği zaman dilimidir.¹¹⁹ Başka bir deyişle, roman, tiyatro ve hikâyede, olayların başlama noktası ile bitiş noktası arasında geçen zamana vaka zamanı denir.¹²⁰

Yazar, hikâyelerinde vaka zamanını kısa tutar. Hikâyeler çoğunlukla bir günü aşmaz. Birkaç dakikalık, birkaç saatlik ve birkaç günlük hikâyeler yazmıştır. Zaman dilimleri ise açıkça belirtilmez. Vaka zamanını vakanın anlatımından çıkarırız. Bu kadar kısa vaka zamanlı hikâyeler geriye dönüşlerle, iç monologlarla ve özetleme teknikleriyle doludur. Yazarın bir “an”ı anlattığı eserlerinde bu yöntemlere sıkça başvurulur. Memduh Şevket Esendal hikâyelerinde görülen bu durum, Öz'ün hikâyelerinde de baskın şekilde yer alır:

“Vaka, çoğunlukla hayatın herhangi bir anından alınmış küçük bir kesit'ten ibarettir. Onun için kısa bir vaka zamanı dilimi içine sığar. Metinlerde

¹¹⁸ Mehmet Tekin, *a.g.e.*, s.110.

¹¹⁹ Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s.129.

¹²⁰ İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2*, Akçağ Yayınları, Ankara 2009, s.74.

bilinen giriş ve sonuç bölümlerinin olmayışını bu noktada aramak gerekir. Çünkü hayat sürekli bir akıştır. Her vakanın bir öncesi olduğu gibi, devamı da olacaktır. Bu sebeple metnin bitmesine rağmen anlatılan hayatın bitmediği, kahramanların da yaşamaya devam ettiklerini hissederiz. Yazar, günlük hayat içindeki herhangi kısa bir anı, bu an içindeki olayları, kişilerin hayatını dikkatlere sunmakla yetinir.”¹²¹

Yazarın ilk hikâye kitabı *Yorgunlar*'da vaka zamanı birkaç saati geçmez. “Çocuk” hikâyesinde Adnan, arkadaşının evine yağmurlu bir kış akşamı gider. Oturup, Nurten'i izler. Daha sonra merdivenlerden koşarak çıkar. “Babamın Elinde Bıçak”, “Kara Ev”, “Günaydınlı”, “Kuklacı” ve “Babamdı”da yine birkaç saatlik bir anın anlatıldığı hikâyelerdir. “Mumçiçekleri”nde ise hikâyenin kahramanı ufak bir çocuğun, annesini sandalyede uyurken görüp yıllar önce evlerinden ayrılıp göç ettikleri o günü hatırlar. Geriye dönüş tekniğiyle, yapılan göçten bir günlük bir zaman dilimi anlatılır:

“Onu, korkulu bir uykunun ötesinde, yanmayan sobanın alışık olduğumuz umutlu sıcaklığı başında, ak tüle sarılı başı bir koyuluğun önünde, o kamış ayaklı, kadifeleri tarazlanmış sandalyanın üstünde, öylece yakaladım yeniden. Analığın bütün yorgun ağrıları içinde uyumuştun. Öylece.

O insanlar kimdi öyle? Niçin kaçıyorduk? Hep o kasabanın insanları mıydı onlar? Ne kadar da çoktular”(*Yorgunlar*, s.56)

“Kanayan” adlı hikâye kitabında vaka zamanında bir artış görülmektedir. Birkaç saatlik hattâ birkaç dakikalık vakalar, burada birkaç güne çıkmaktadır. “Taş” hikâyesinde bir gecelik bir vaka anlatılırken, “Ernesto” hikâyesi iki farklı yerde iki günlük bir zamanda gerçekleşir. Birinci bölümde Ernesto'nun patates tarlalarında silâhlı bir çatışmaya girmesi ve Bolivya askerlerince vurulmasından bahsedilir. Vurulan Ernesto, askerler tarafından bir odaya getirilir. Orada fotoğrafları çekilir. Olaylar arasında zaman zarfları kullanılmamıştır. Bir günlük bir sürede geçtiğini anladığımız hikâyenin ikinci bölümünde, bir yazarın Ernesto'yu istediği gibi yazma süreci anlatılır.

¹²¹İsmail Çetışli, *Edebiyatımızın Zirvesindekiler Memduh Şevket Esendal*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s. 105.

“Kurt” hikâyesinde İsa adlı tutuklunun babası ve karısıyla olan birkaç saatlik görüşmesi anlatılırken, İsa’nın içeride geçirdiği altmış günü özetleme tekniği ile verilir:

“...daracık taş bir koridorda bir aşağı bir yukarı yürütmeleri, yerlerde soğuk taşlarda bıraktığı kırmızı ayak izleri... Sonra yine sorgular, yine yere yıkılmalar, yine ellerinin ayaklarının kayışlarla bağlanması, bilmem kaç voltluk elektrik akımının yine en ummadığı, en utandığı yerine bağlanan bir telle bedenine akışı, sancılar, bulantılar, sorgular, bayılma ve bütün bunların sonunda da sürüklenerek götürülüp karanlık, ıslak, pis bir taş odanın orta yerine fırlatılışı... Kapkara altmış beş gün, açlık pislik, acı...” (Kanayan, s.45)

“Güvercin” ve “Sığırcıklar” hikâyelerinde de birkaç günlük bir zaman dilimi anlatılırken, “Kanayan” hikâyesinde farklı bir teknik kullanılır. Evden kaçıp silâhlı eylemlere karışan bir gencin anne ve babası sırayla oğullarına dair bildiklerini ve anılarını anlatırlar. Karşılarında bir gazeteci varmış gibi oğullarına olan özlemlerini dile getirirler. Vaka zamanı birkaç saati oluştururken, geriye dönüşlerle uzun bir zaman dilimi anlatılır:

“ANA

İlk bir nisan gecesinde gitti.

Yukarı çıktığımda, bıraktığı yanar sigarası, küllüğünün kıyısında upuzun tütüyordu. Çayı bardağında yarım kalmıştı.” (Kanayan, s.101)

“BABA

O nisan akşamı geç vakit evde çıkarken, neden bilmem, içimden geldi, sarılıp öpmek istedim onu, kucaklamak istedim.” (Kanayan, s.109)

Oğullarına olan özlemleri onları geçmişe götürür. Beraber yaşadıkları anılar canlanır:

“Bir gün, nereden esmiş aklına bilmem, benden habersiz yatılı sınavlarına girmiş, İstanbul’da Şehzadebaşı’nda bir okulu kazanmış. Öğrendiğim zaman deliye

dönmüştüm... Gitmek için çok direnmişti. Baktım olacak gibi değil, bir gün tuttuk İstanbul'un yolunu. Okuluna bıraktım, döndüm.”(Kanayan, s.112)

Erdal Öz, *Havada Kar Sesi Var* adlı kitabına *Yorgunlar*'dan aldığı dört hikâyeye ek olarak dört yeni hikâyeye ekler. Eklenen hikâyeler zaman tertibi bakımından *Yorgunlar*'daki hikâyelerle benzerlik gösterir. Yine birkaç günlük vakalardan oluşur.

Kitabın ilk hikâyesi “Havada Kar Sesi Var” oğlu evden kaçan bir annenin, evinde oturup örgü ördüğü ve oğlunun arkadaşıyla tanıştığı soğuk bir kış akşamında geçer. Vaka zamanı birkaç saati geçmez.

“Vah Yunusum Vah Canım”da fırtınalı bir akşamüstünde, “Masa”hikâyesinde günün birkaç saatinde vakalar cereyan eder. “Uçucu Bir Koku Gibi”hikâyesinde vakalar bir günden fazla sürede gerçekleşir. Vaka zamanı açıkça belirtilmemesine rağmen, iki sevgilinin caddelerde yürüdükleri ve beraber geçirdikleri bir günün ardından sonra yapılan konuşmalarda “*Korktum dün gece, biliyor musun, uyuyamadım.*”(*Havada Kar Sesi Var, s.65*) cümlesinden konuşmanın ertesi gün geçtiğini anlıyoruz. Yine, oturdukları kafede sohbet ettikten sonra, izleyen paragrafta gencin, sevgilisini evinin önünde beklediği başka zamana atlanır. Buradan da vakanın en az üç günlük bir süreyi kapsadığı çıkarılır.

Sular Ne Güzelse kitabında da yine kısa zamanlı hikâyelere rastlanır. “Bir Kuşu Tanımak”, “Kırmızı Şemsiye” ve “Sevişmenin Resmi”hikâyelerinde vaka bir güne sığdırılır. Ancak “Bir Kuşu Tanımak”ta öğrenci genç, öğretmeni İlhan Bey’le olan bir lise anısını anlatırken geriye dönüş tekniğinden faydalanır:

“Yılın ortasında bir gün sınıfa upuzun bir öğretmen girmişti. Upuzun bir soru işareti gibiydi. ‘Ben yeni edebiyat öğretmeninizim,’ demişti.”(Sular Ne Güzelse, s.16)

“Bitirim” ve “Kediler”ise vaka günün öğle vaktinde bir saati bulmayan kısa sürede gerçekleşen hikâyelerdendir. “Bir Uçurtma Gibi”, “Yaş Günü”hikâyeleri iki-üç gün zarfında meydana gelirken “Kardır Yağan Üstümüze”de özetleme tekniğiyle birkaç aylık süre anlatılır. Hikâyenin kahramanı adam, bir ay hücrede gözaltında

kaldıktan sonra, mahkeme tarafından tutuklanarak cezaevine gönderilir. Orada birkaç ay kalıp daha sonra serbest bırakılır:

“Aylar sonra bir gün, hiç beklemediğim bir anda, Sıkıyönetim Mahkemesi, nasıl olduysa, duruşmalarımın tutuksuz olarak sürmesine karar verdi.”(Sular Ne Güzelse, s.55)

“Unutulmaz Bir Atlı”da diğer hikâyelerde rastlayamadığımız zaman geçişlerini belirten ifadeler kullanılmıştır. “Ertesi gün”, “O akşam”, “Ertesi sabah”, “Bir gün”, “O günden sonra” ifadeleri vakanın bir aya yakın sürede geçtiğini belirtir. Ayrıca kahraman geriye dönüşlerle çocukluğuna gider:

“O unutulmaz atlı, koyu kızıl kırsrağıyla her sabah aynı saatte sokağımızdan geçer, beş on dakika sonra geri dönerdi. Geçerken göremediysen, dönüşünü beklerdik. Her akşam, yine belli bir saatte onu beklerdik.”(Sular Ne Güzelse, s.72)

Cam Kırıkları’nda da kısa zamanlı vaka tertibi devam eder. Eserle aynı adlı hikâyede, “O Eski Denizde”, “Dövmeye Geldiler”, “Tam Denize Atlarken”, “İki Güzel Kadınla” hikâyelerinde ve “Babam Resim Yaptı”adlı çocukluk anılarını anlattığı hikâyede vaka bir günlük süreyi kapsar. “Dedem Bana Küsmüş” hikâyesi yaz mevsiminde bir günde geçer.

“Karanlıkta Sulara Bata Çıka” adlı hikâyede yine bir günlük zaman diliminde anlatılır ve kahramanın askerlik anıları ile geriye dönüşler gerçekleşir.

“Onca Sevişmeden Sonra” hikâyesinde iki ayrı vaka iki ayrı zamanda anlatılır. Birincisi hikâyenin kahramanı genç adamın sorgulandığı andır. Diğeri ise yan dükkânda çalışan kadın ile olan münasebetleridir. Bu münasebetler ilk gün tanışma ve telefonla yemek randevusu ayarlama, ertesi gün öğle yemeğine çıkma ve yemekten sonra eve gitme olarak iki günü kapsar.

“Sevgili Acı” hikâyesinde de vaka zamanı belirtilmez. Kahramanın üç ayrı kızla tanıştığı ve konuştuğu göz önüne alınırsa vaka süresi en az üç gündür.

2.3.2.2. Nesnel Zaman

Kozmik zaman, takvime bağılı olan, somut, gerçek zaman da denilen nesnel zaman romanda, romanın dışında da var olan herkesin paylaştığı ortak zamana denir.¹²²

Hikâyelerde nesnel zaman çoğunlukla belirsizdir.

Erdal Öz'ün ilk hikâye tecrübesi *Yorgunlar*'da nesnel zaman hakkında hiçbir ipucu yoktur. Birinci tekil şahıs anlatıcı ile çocukluk anılarını anlatan hikâyelerinin çoğunlukta olduğu kitapta, nesnel zaman hakkında ancak tahmin yürütebiliriz. Yazar 1935 doğumlu olduğuna göre, hikâyeler 1930'ların sonu ile 1940'larda geçmiştir.

Kanayan kitabında ise nesnel zamanı belirlemede daha şanslı olduğumuzu görürüz. “Taş” hikâyesinde kahraman Amerikan 6.Filosunun ülkeye gelmesi sonrası yapılan eylemler sonucunda gözaltına alınan bir adamı görür. Haksız bir durum olarak gördüğü bu olaya karşı Amerikan sinemasının camına taş atar.

Amerikan Altıncı Filosunun İzmir önlerine gelmesi ve protestoların yapılması 19 Aralık 1969 yılına denk düşer.¹²³ Hikâye de o günleri anlatır:

“Amerikan Altıncı Filosu, beş savaş gemisiyle İzmir sularındaydı yine. Umulmadık, beklenmedik bir yağmur İzmir’i sellere boğuyordu. Yurdun dört bir yanından kopup gelmiş gençler, Amerikalı askerleri karaya, yurt topraklarına çıkarmamak için,yağmura, sele, soğuğa aldırmadan yiğitçe direniyordu, kızlı erkekli.”(Kanayan, s.14)

“Ernesto” hikâyesi ise Ernesto Che Guevara'nın yakalanmasını konu edinir. Ernesto'nun yakalandığı 8 Ekim 1967 tarihi bize nesnel zamanı gösterir.

Kitaptaki “Kurt”, “Güvercin” ve “Sığırcıklar” hikâyelerinde kahramanlar hücre benzeri odacıklarda çeşitli işkencelere maruz kalırlar. Hikâyelerin yazılma

¹²² Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s.127.

¹²³ http://www.yuruyus.com/www/turkish/news.php?h_newsid=5673 (18.12.2014)

zamanlarının 12 Mart Muhtırasından sonraya ait olmasından, hikâyelerin nesnel zamanının bu döneme tekabül edeceğini düşünüyoruz. Hikâyelerdeki kötü muamelelerin bu dönemden sonra yapılan tutuklamalar ve işkenceleri çağrıştırdığı görülmektedir.

“Kanayan” hikâyesinde de nesnel zaman belirsizdir. Ancak hikâyenin, yazarın 1971 yılında cezaevinde tanıştığı Mehmet Asal’ın hayat hikâyesinden sonra, Asal’ın anne ve babasıyla yaptığı görüşmenin ardından yazdığını belirtmiştik. Bu durumda hikâyede anlatılanlar Mehmet Asal’ın tutuklanmadan önce yani 1971’den önceki dönemleri kapsadığını söyleyebiliriz.

Havada Kar Sesi Var adlı hikâye kitabına yazar, *Yorgunlar*’dan dört hikâyeyi de ekler. Diğer dört hikâye ise yenidir. Bu dört hikâyenin de ne zaman geçtiği, nesnel zamanı belirtilmez. Yalnız, kitapla aynı adı taşıyan hikâye anlatma tarihinin 1974 olması ve “*Körpeçik dalların kesilip kırıldığı, gencecik canların vurulup asıldığı bu kargaşada demek yaşıyordu oğlu.*” (*Havada Kar Sesi Var*, s.20-21) cümlesi akla Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idam olayını getirir. Buradan hareketle hikâye 6 Mayıs 1972 ile 1974 yılları arasında bir zamanda geçer.

Kanayan’da nesnel zamanı çıkarabilmemize karşı, *Sular Ne Güzelse* ve *Cam Kırıkları* kitaplarında nesnel zaman yine belirsizdir. Yazar zamanı bildirmez.

“Kediler”, “Babam Resim Yaptı” ve “Dedem Bana Küsmüş” hikâyeleri yazarın çocukluk anılarından hareketle kaleme aldığı otobiyografik karakterli hikâyelerdir. Bunagöre, hikâyelerin 1930’ların sonu ile 1940 yıllarını kapsamış olduğu muhtemeldir.

“Sevgili Acı” adlı hikâye ise genç bir üniversite öğrencisini konu alır. İstanbul Üniversitesi’nde geçen hikâyede yazar kendini anlatmıştır. Yazarın 3 Kasım 1953’te üniversiteye kayıt olduğu ve üç yılını burada geçirdiği düşünülürse, hikâyenin 1953-1956 yıllarında geçtiği anlaşılır.

2.3.3. Hikâyelerde Mekân

Mekân, vaka zincirinde ifade edilen olayların sahnesidir ve eserdeki kahramanların bazı özelliklerini sunmaya yardımcı olur.¹²⁴Eserin ayağının yere basmasını sağlar.¹²⁵

Erdal Öz'ün hikâyelerinde mekânlar çeşitlilik göstermez. Yazar, babasının memuriyeti sebebiyle Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulunduğundan hikâyelerinde farklı mekânlar kullanmış olabilir fakat eserlerinde, dış mekân isimleri birkaç hikâye dışında zikredilmez. İç mekânları ise daha çok evler ve cezaevi hücreleri oluşturur. Başka iç mekânlara da rastlanır. Öz'ün hikâyelerinde mekânlar bir dekor unsuru olmaktan ziyade kahramanların iç dünyasını yansıtan, hikâyenin bünyesinde onu tamamlayan bir unsur olarak karşımıza çıkar.

Mekân unsurunu incelerken hikâyelerde ortak kullanılan mekânların azlığı ve yer isimlerinin kaydedilmemesi sebebiyle mekânları açık-dış-geniş mekânlar ve kapalı-iç-dar mekânlar gibi sınıflandırmaya tabi tutamıyoruz.

Yazarın ilk kitabı *Yorgunlar*'da dış mekân isimleri geçmez. İç mekânlar ise çoğunlukla kahramanın evidir. “Çocuk” hikâyesinde kahraman çocuk, arkadaşının evine gider. Evin merdivenli ve oturdukları odanın kapısının kara tokmaklı olması dışında evin tasviri yapılmaz.

“Babamın Elinde Bıçak”ve “Günaydınlı” hikâyeleri başkahramanın evinde geçer. “Babamdı” hikâyesi başkahramanın evinde ve arkadaşının bahçesinde geçen olayları anlatır.

“Kara Ev” hikâyesinde çocuk babaannesini anlatır. Küçük bir kasabada yaşarlar. Karşılarındaki eski, köhne evde oturur. Babaanne, yaşlıların çok sayıda hatıralarının bulunduğu mekânlara bağlılıkları sebebiyle, her an yıkılacak bu evden çıkmak istemez:

¹²⁴ Şerif Aktaş, *a.g.e.*, s.142,145.

¹²⁵ Mehmet Tekin, *a.g.e.*, s.129.

“Sonra annemgil doğudan yine bu küçük kasabaya gelmişler. Babam avukatlığa başlamış. Onun kara duvarlı, çürük evinin karşısındaki bu evi tutmuşlar. Ama bir türlü o iki üç ağacın üstünde güç duran, her an yıkılması beklenen kara evinden çıkaramamışlar onu. Evinin onarılmasını da istemiyormuş. O ev, o hiç değişmeyen eski eşyaları, eski kırık döküklüğüyle tek avuntusu, tek mutluluk kaynağıymış.”(Yorgunlar, s.34)

“Mumççekleri”nde evlerinden, kasabalarından göç eden insanlar bir çocuğun gözünden anlatılır. Nereye göç edildiği, neden göç edildiği söylenmez. Sadece çocuğun “bir dünya” aramasından bahsedilir. Kaçtıkları, yerde bıraktıkları “dünyayı” başka bir yerde aramaya koyulurlar. Arkalarında kalan bu “dünya”, huzur ve mutluluğun olduğu, bahçede çocukların oynadığı, masalarda güzel yemeklerin yendiği bir yerdir. Göçten sonra vardıkları yer ise oraya benzemez:

“Belki de başka yerlerdedir o dünya, bilmiyorum. Ama o gün, o kapıların içi, o loş odalar, serin odalar, gürültüsüz odalar, o masa başı, o günlerdir bir iki dilim kuru ekmekle içimizde büyüttüğümüz büyük açlığı boğmaya, öldürmeye çalışarak, doyasıya yediğimiz yemekler, sadece o zaman için de olsa, orayı dilediğimiz, aradığımız dünya gibi göstermişti gözüme.”(Yorgunlar, s.68)

“Kuklacı”hikâyesinde vaka bir tren vagonunda geçer. “Sular Ne Güzelse”hikâyesi ise küçük bir mahallenin sokaklarında gezen genç bir adamın ağzından anlatılır. Burası bir deniz kasabasıdır. Adam bir kayanın ucuna oturup denizi izlemeye başlar:

“Fenerden gözlerime kadar gelen denizli ışık yolunda, denizi elle tutacakmış gibi oluyordum. Denizi bir orada, en çok da orada görebiliyordum. Getirip geceye süslediğim, getirip denizle gecenin ortasına koyduğum yüzüne, ışıklar vururp vurup gidiyordu.”(Yorgunlar, s.82)

Denizde gördüğü yüz, sevdiği kızın yüzüdür. Sevgilisinin mahallesine uğrar. Sıcak, küçük bir yerdir:

“Sokağınızı bulduğumda daha güneş batmamıştı. Tahtaları kararmış, demir parmaklıklı pencerelerinde saksularla sardunyalar, karanfiller, kuşkonmazlar,

ortancalar, türlüünden küçültülmüş Afrikalı çiçekler sıralı, ikişer, üçer katlı evlerin, eskimiş, boyaları sökülmüş kapılarında kırk sekiz numarayı arıyordum.”(Yorgunlar, s.83)

Sevdiği kızın evi ise büyük bir evdir. Önünden tren geçer. Evin balkonunda sevdiği kızı görür ve oradan uzaklaşır. Genç adam, kendini kıza ve yaşanılan bu güzel yere lâyük görmez:

“Ama ne diye koşuyorum? Sizin o sokak, o ev, o perdeli pencereler neden böyle uzaklaşıyor benden? Bu ışıklı, kalabalık caddelerde işim ne? Biliyorum, sen bütün bu şeylerin de en güzel ablasısın. Ama ben? Ben bu dünyanın adamı değilim.”(Yorgunlar, s.94-95)

“Havada Kar Sesi Var”, “Dövmeye Geldiler” hikâyesinde de vaka sadece bir evde geçer. “Kediler” hikâyesi de yine evin bahçesindeki kedileri anlatır.

Kanayan kitabıyla birlikte mekân unsuru evden daracık hücrelere kaymaya başlar. Gözaltına alınmalar, tutuklamalar, sorgulamalar ve işkenceler bu hücrelerde vuku bulur:

“Kurt” hikâyesinde *“dünyanın neresinde olduğunu bilmeyen bir adam, dünyanın en küçük odacıklarından birinde, tozlu, kirli bir cam bölmenin önünde”*(*Kanayan, s.43*) karısı ve babasıyla görüşmek için bekler.

“Ernesto” hikâyesinde de Ernesto’nun Yuro ırmağı kıyısında yakalanışını anlattıktan sonra ikinci bölümde başka bir yazarın Ernesto ile konuşması verilir. Konuşmanın yapıldığı yer “az gelişmiş, çok sömürülmüş bir uzak ülke”dir.

“Güvercin”ve “Sığırcıklar” hikâyeleri ile hapisane bir mekân unsuru olarak yazarın hikâyelerine girer ve hikâyelerde vaka demir parmaklıklı dar bir hücrede geçer. “Güvercin” hikâyesinde kahramanın mekânla olan mücadelesi önemlidir. Kahramanın kaldığı hapisanenin dışarıdaki dünyadan uzaklığı bir başka sorundur ve

bu sorun kahramanın yalnızlığını bir kat daha arttırmaktadır. Tutsak olan birey dış dünyanın özlemiyle yaşamaktadır.¹²⁶

“İnsanlar yine bıraktığı gibi olmalıydılar. İnsanlar gerçekten bıraktığı gibi miydiler? Güneşin, akşamüstlerin, sokakların, denizin tadını çıkarıyorlar mıydı? Oysa bu daracık, yüksek tavanlı, tavanı iyi ki cam olan odacıkta akşamüstler yüklü bir hüznle geliyordu, geliyor ve yapayalnız koyuyordu insanı.”(Kanayan, s.60)

Tutuklular, ufak odacıklarda işkence yapıp sonra bu hücrelere alınırlar:

“Bir insanın güçlkle sığabildiği, adının ‘tabutluk’ olduğunu çok sonraları öğrendiği, ama bir tabut kadar bile içine rahatça uzanılmayan, daracık dört duvar arasında günlerce kalmıştı. Ancak ayakta durulabilen, bir insan gövdesi genişliğinde, tepede belki beş yüz mumluk bir ampulün gece gündüz aralıksız yandığı, gözleri yakan, beyni buruşturan amansız bir aydınlıkta, insanın boyuna çömelmek, ayaklarını şöyle birazcık olsun uzatabilmek için geberircesine özlem duyduğu küçücük bir işkence odasında günlerce kalmıştı.”(Kanayan, s.61)

“Genç adam, yüzünü karartan on günlük sakalıyla tek kişilik hücrelerinde uzanmış yatıyordu.”(Kanayan, s.69)

“Kardır Yağan Üstümüze”iki katlı demir ranzalı bir hücrede geçer. Hücrede bir de tuvalet vardır. Harap haldedir:

“Hücremin dibinde kapısı çıkarılıp atılmış bir hela aralığı var. Duvarın ortasında bir musluk. Altındaki lavabo sökülmiş. Lavabonun altından çıkan kurşun boru, duvara giriş yerinden acemice, hoyratça koparılmış, ezilmiş.”(Sular Ne Güzelse, s.46)

Tutuklunun yatağı topaklaşmış ve serttir. Üzerinde yatılması zordur. “Yaş Günü” hikâyesinde ise koğuş anlatılır. Orada da kahramana verilen yatak kaskatıdır.

¹²⁶ Gaye Belkız Yeter, “Erdal Öz’ün ‘Güvercin’ Adlı Öyküsünde Labirent Bir Mekân Olarak Hapishane”, *Hece Öykü*, S. 51, Haziran 2012, s.102.

“Vah Yunusum Vah Canım” hikâyesi bir deniz kasabasının kıyısında geçer. Kıyılar beton yapılarla kaplanmış, orada yaşayanların değil, zenginlerin kullanımına ayrılmıştır. Teknesiyle denize açılan adam, uzaktan kıyıyı betonlaşmış olarak görür:

“Uzaklardaki kıyı, dört beş katlı yüksek yapılarıyla upuzun bir duvar gibi seçiliyordu artık; betondan bir duvar: boz, çirkin” (Havada Kar Sesi Var, s.34)

Eskiden bu kıyıların, altın tozu dökülmüş gibi sapsarı uzandığını, tertemiz, pırıl pırıl deniz kabuklarıyla dolu olduğunu anlatır.

“Uçucu Bir Koku Gibi” hikâyesi kahramanın evinde, yollarda ve pastanelerde geçer. Ancak buralara ait bir tasvir yoktur. Vakanın nerede geçtiği belirsizdir.

“Masa” hikâyesi bir lokantada geçer. Ancak lokantanın resmi çizilmez.

“Bir Kuşu Tanımak”ta açık mekân belirtilmiştir. Hikâyenin başkahramanı genç öğrenci, öğretmenini Galata’da görür ve Eminönü’ne doğru yürürler. Daha sonra Fatih’te bir eve girerler.

“Galata köprüsünün parmaklıkları, balık tutmaya çalışan dışarıklı insanlarla doluydu.” (Sular Ne Güzelse, s.7)

“Fatih’in ara sokaklarından birinde kötü yapılmış üç katlı beton bir evin kapısında durduk.” (Sular Ne Güzelse, s.12)

Kapalı mekân ise öğretmenin evidir. Ev, hapisane odasını andırır.

“İçerisi karanlıktı. Düğmeyi bulup ışığı açtı. Küçük bir odaydı. Penceresi yoktu. Duvar dibinde bir basık karyola vardı. Dağınık incecik bir yatak.” (Sular Ne Güzelse, s.12)

“Bir Uçurtma Gibi” ve “Sevişmenin Resmi” hikâyeleri bir Akdeniz kasabasında geçer. Ev, okulun sınıfı ve sokaklar mekân olarak kullanılır. Akdeniz ikliminin sıcaklığı anlatılır:

“Oralarda bahar tez geçer. Bir uzun yazdır hep. Kavurucu güneş, baharla birlikte çıkar tepeye, bütün yaz boyunca, sanki oraya çakılıp kalmış kocaman sarı bir güldür.”(Sular Ne Güzelse, s.129)

Oralarda demesi yazarın yazdığı yerden, İstanbul’dan baktığını gösterir. Kasabanın sokaklarını anlatır:

“İki yanında tek katlı dükkânların sıralandığı anayoldan doğruca yürümüş gitmiştin. (...) Dükkânlardan sonra evler de bitmiş, bahçeler, bağlar başlamıştı.”(Sular Ne Güzelse, s.137)

“Sevgili Acı”İstanbul Üniversitesi’nin büyük kantininde geçer. Yazarın, mekânın açıkça verildiği nadir hikâyelerindendir. Haliç manzaralı, öğrencilerin toplanıp sohbet ettikleri geniş bir salondur:

“Bir basketbol salonu kadar geniş, yüksek tavanlı bir salondur. Kimi ders çalışan, genellikle derslerden kaytarıp keyif yapan öğrencilerle dolu bir salon. Ortada dört büyük yuvarlak masa. Haliç’e ve bir yandan Boğaz’a bakan camların önünde birörnek, dörder kişilik dikdörtgen küçük masalar.”(Cam Kırıkları, s.65)

Yazar bu mekânı özlemle anar. Burada hoş sohbetleri, güzel anıları olur. Sevdiği kızlarla burada buluşur, onlarla burada edebiyat sohbetleri yapar:

“Kantinin Haliç’e bakan, en güzel görünümü olan birkaç masasından birini önceden ayarlar, kitaplarımı, defterlerimi, masanın üstüne dağıtır, sözleştiğimiz saate beş on dakika kala gider masama yerleşir, belki de sevgilim olacak kızı –gözüm kapıda- beklerdim. (...) hemen söze başlar, onun ilgi alanını öğrenmeye çalışırdım. Ben sözü döndürür dolaştırır, kitaplara getirirdim. Edebiyattan, özellikle de şiirden tat almasını çok isterdim.”(Cam Kırıkları, s.66)

“Tam Denize Atlarken”hikâyesi Ege’de bir motelin iskelesinde geçer. İskelenin ucunda denize atlamak için cesaretini toplamaya çalışan bir adamı anlatır:

“Ege’nin en güzel koylarından birinde, durgun, saydam, açık mavi bir denizin önünde, tahta iskelenin ucunda, kızgın bir güneşin altında, denize girmek üzeresin.”(Cam Kırıkları, s.96)

Bu mekânların dışında bar, kulüp, çay bahçesi ve bir yorgancı dükkânı birer hikâyenin mekânı olarak kullanılmıştır.

2.3.4. Hikâyelerde Bakış Açısı ve Anlatıcı

Erdal Öz'ün hikâyelerine baktığımız zaman beş hikâye kitabında yer alan toplam otuz yedi hikâyesinde “ben anlatıcı”, “o anlatıcı” ve “sen anlatıcı” denilen üç anlatıcıyı da kullanmıştır. Bunlardan çoğunlukta olanı birinci tekil şahıs (ben) anlatıcı ve tekil bakış açısidir. Yazar, otuz yedi hikâyenin yirmi beşinde bu anlatıcıyı tercih etmiştir. Sekiz hikâyesinde üçüncü tekil şahıs (o) anlatıcıyı tercih ederken, geri kalan dört hikâyesinin anlatıcısı ikinci tekil şahıs (sen) anlatıcı olmuştur.

“Çocuk”, “Babamın Elinde Bıçak”, “Kara Ev”, “Günaydınlı”, “Mumçiçekleri”, “Kuklacı”, “Sular Ne Güzelse”, “Babamdı”, “Kanayan”, “Uçucu Bir Koku Gibi”, “Bir Kuşu Tanımak”, “Bir Uçurtma Gibi”, “Bitirim”, “Kardır Yağan Üstümüze”, “Kediler”, “Unutulmaz Bir Atlı”, “Kırmızı Şemsiye”, “Cam Kırıkları”, “O Eski Denizde”, “Karanlıkta Sulara Bata Çıka”, “Babam Resim Yaptı”, “Dedem Bana Küsmüş”, “Sevgili Acı”, “Dövmeye Geldiler” ve “İki Güzel Kadınla” “ben anlatıcı” tarafından nakledilir. “Kanayan” hikâyesinde çoğul bakış açısı kullanılırken, “Bitirim” hikâyesinde ben anlatıcı gözlemci (müşahit) bakış açısını kullanır. Diğerleri ise tekil bakış açısı ile okuyucuya aktarılır.

“Ernesto”, “Kurt”, “Güvercin”, “Sığırcıklar”, “Havada Kar Sesi Var”, “Vah Yunusum Vah Canım”, “Masa” ve “Yaş Günü” hikâyeleri üçüncü tekil şahıs anlatıcı ile anlatılır.

“Taş”, “Sevişmenin Resmi”, “Onca Sevişmeden Sonra” ve “Tam Denize Atlarken” hikâyeleri ise ikinci tekil şahıs anlatıcı ile nakledilir.

“Ben anlatıcı” başkahramanın ağzından sunulduğunda yazara bazı olanaklar sağlar:

“Tıpkı tanık-anlatıcı gibi başkişi-anlatıcı da olayları hem özetleyebildiği, hem de doğrudan doğruya sunabildiği için okurla hikâye arasındaki mesafe, yakın, uzak ya da hem yakın hem uzak olabilir. Bunun yanı sıra bu yöntemin sınırlayıcı bir etkisi de vardır. Örneğin başkişi-anlatıcı hemen bütünüyle kendi düşünceleri, duyguları, algularıyla sınırlı durumdadır.”¹²⁷

Yazarın birinci tekil şahıs anlatıcılığı tercih etmesinin sebebi hikâyelerin otobiyografik karakter taşımasıdır. Yazarın ilk kitabı *Yorgunlar*'da kullanılan anlatıcı tipi ben anlatıcı olmuştur. Kitaptaki sekiz hikâyede de anlatıcı değişmez. Bir çocuğun gözünden anlatılan hikâyelerde daha çok tercih edilen ben anlatıcı, yazarın çocukluk anılarını anlatmasını kolaylaştırmıştır:

“Babamın öksürüğüydü. Boğulacak gibi oldum. Soluk bile almadım. Annemin ona bir şeyler anlattığını duydum sadece. Beni anlatıyor olmalıydı.”(*Yorgunlar*, s.102)

Kanayan'da ise ben anlatıcı, kitabın aynı adlı son hikâyesinin dışında kullanılmaz. Son hikâyede ise çoğul anlatıcı kullanılır. Ben anlatıcı ve o anlatıcının ikisinin birden kullanıldığı çoğul anlatıcı, bu hikâyede de olduğu gibi kişilerin kendi kendilerini ifade etmeleri olarak da tanımlanabilir.¹²⁸“*Kanayan*”hikâyesinde anne ve baba oğullarını ayrı ayrı anlatırlar:

“ANA

Benden bir bardak çay daha istemişti. Boşalan bardağını aldım, dışarı çıktım, ardımdan mutfığa geldi.

‘Bu gece gidiyorum,’ dedi.

Çayı koyamadım. Çaydanlığı elimden aldı, bardağını kendi doldurdu, onun da elleri titriyordu, çayını koyarken gördüm.” (*Kanayan*, s.127)

¹²⁷ Sıddıka Dilek Yalçın, *Haldun Taner'in Hikâyeleri ve Hikâyeciliği*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1995, s.239.

¹²⁸ Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s.113.

“BABA

Ablasıyla, eniştesiyle birlikte kalktı, deri ceketini sırtına geçirdi.

‘Eniştemleri geçireyim,’ dedi.

Önden indi.

Artık dönmeyeceğini o zaman söyledi hanım, o gittikten sonra. Ama dışarıda bir ayak sesi duyduk, merdiveni çıkıyordu. Bakıştık hanımla.”(Kanayan, s.128)

“Yazar anlatıcı”, “o anlatıcı” da denilen, olaylara müdahil olmayan, dışarıdan bakan anlatıcı olan üçüncü tekil anlatıcı, yazara büyük kolaylık sağlar. Hâkim bakış açısını da kullanan “o anlatıcı”, karakterlerin iç dünyalarına, zihinlere girerek onlar hakkında geniş bilgiler verebilir veya gözlemci bakış açısını kullanmayı tercih edip olaylar ve karakterleri gördüğü kadarıyla objektif şekilde sunabilir. Böylesine imkânlar sunan üçüncü tekil anlatıcı, Erdal Öz tarafından sadece sekiz hikâyede kullanılmıştır.

Erdal Öz, üçüncü tekil şahıs anlatıcıyı kullandığı hikâyelerinde hâkim (ilahi, tanrısal) bakış açısından faydalanmıştır:

“Tepesinden ensesine doğru kaydırdı elinde titreyen Amerikan yapısı makinelinin soğuk mavi namlusunu, parmağıyla dokunuverdi tetiğe; kurşunlar hızla akıverdi Ernesto'nun ılık, soğumaya hazır, yaralı etine. Odaya girenlerden ikincisinin omuzlarında sarı yaldızlı süsler vardı.O da yaklaştı Ernesto'ya korkmadan, dokuz milimetrelik Amerikan yapısı tabancasını doğrulttu Ernesto'nun göğsüne, ateşledi; tabancadan çıkan kurşun Ernesto'nun yüreğini delip geçti, sıkıştı kaldı bir yerlerinde.”(Kanayan, s.30)

“Sesinin yüksekliğinden kendi de ürktü İsa. Yere yıkılıp ayak parmaklarından biriyle cinsel organına bağladıkları çıplak bakır tellerden etine saplanan elektrik akımı beynine çarptığı zaman da böyle yüksek sesle bağırdığı geldi aklına, kasıkları uyuştu.”(Kanayan, s.48)

Görüldüğü üzere, anlatıcı, kahramanın duygularını, düşüncelerini de okuyabilen üstün bir güç konumundadır.

“Sen anlatıcı”yı ise sadece dört hikâyesinde kullanan yazar, Türk Edebiyatında bunun en iyi örneklerinden birini *Yaralısin* romanıyla vermiştir.

2.3.5. Hikâyelerde Dil ve Üslûp

Bir anlatım ve iletişim aracı olan dil, anlatıları oluşturan yapıları (olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekân...) işlevsel kılar ve bu yapıların sahilliğini dili kullanarak gerçekleştirir.

Üslûp ise anlatımın kazandığı biçim ve sanatçının eserlerindeki kendine özgü, kendisini temsil eden imzasıdır.¹²⁹

Erdal Öz, hikâyelerinde sahilliği sağlamak amacıyla dili oldukça yalın biçimde kullanmıştır. *Yorgunlar* kitabında bu yalınlığı sergilemiştir. Feridun Andaç’ın da değindiği gibi bireyin yalnızlığını ve açmazlığını mekân duygusuyla birlikte dil oyunlarına girmeden verir:

“Öykülerindeki açıklık, neyi/niçin anlatmak istediğinin duyarlıklı bakış açısı sizi içine çekiyordu. Öz, burada, dil oyunlarına girişmeden dış dünyanın seyrinin bireyin dünyasındaki etkilerinin araştırmaya yönelir adeta.

Öz, dönem edebiyatının çıkış noktası olan bireyin dünyasına bakışta varoluşun anlamını sorgulamayı önceler. Ama kapanan bir dünyanın gerçekliğinden arayışın getirdiği, yaşanan atmosferin belirlediği bir duyguluğu yansıtır. Mekân duygusundan kopmaz. Sıkışık kalmış bireyin açmazlarından söz ederken de o atmosferi dile getirir.”¹³⁰

¹²⁹ Mehmet Tekin, *a.g.e.*, s.155-156, 166.

¹³⁰ Feridun Andaç, *Romanda ve Öyküde Gerçeklik Arayışları Edebiyatımızın Yol Haritası*, Varlık Yayınları, İstanbul 2011, s.263.

“Mumçiçekleri” hikâyesinde mekânla birlikte çizilen atmosfer görülmektedir:

“Başı yine ak bir tüle sarılıydı; bir koyuluğun içindeydi. Başının gerisindeki o koyuluğun içinde; yaldızlı bir ayna çerçevesinin oymalı kıyısını, aynanın üstünde dayalı durduğu eskimiş, boyaları dökülmüş camlı dolabın köşesini, duvarda asılı, üzerlikten yapılmış duvar süsünü, yeşil kumaştan dikilmiş kuran kılıfını, onun kırmızı süslerini, belli belirsiz bir resmi görebiliyordum oturduğum yerden.”(Yorgunlar, s.56)

Erdal Öz’ün hikâyelerinde değişmeyen tek unsur dil ve anlatımdır. Dilindeki yalınlık, kurgusundaki ustalık ve devinimle yaratılan görsel zenginlik hikâyelerinin temelini oluşturur.¹³¹Okuyucuya, sözü fazla uzatmadan aktarır. Kısa cümleleri çokça kullanır:

“O gece babam çok geç geldi. Kafası iyiydi. Şehir Kulübünde yine poker oynamış. Şansı iyi gitmiş. Pek keyifliydi. Hemen kitabı sordum.Hatırlamaya çalıştı.”(Sular Ne Güzelse, s.18)

Erdal Öz’ün dili ve üslûbu hakkında Feridun Andaç şu değerlendirmeleri yapar:

“Dolaylı anlatımı, dolambaçlı tümceleri, gereksiz uzatmaları, tanımları, bilgiçlikleri, yol/yön göstermeleri sevmez. Akan bir suyun yalınlığı, duruluğu yansır onun öykülerine.

*İlk söz, bir şeyin başlangıcıdır. Bunu ustalıkla imler. Bir merak uyanır içinizde. O sözün ardından gidersiniz. Ulaşılacak bir yer vardır. Sezdirir size anlatıcı. Adım adım, yudum yudum yakınlaştırır sizi oraya. Sonrası ise, kat kat açılır önünüzde: bir öykü nasıl kurulur, bu da başka bir boyut izleyerek gelişir. (...) Erdal Öz, öykülerinde, ‘durum’ ve ‘olay’lardan yola çıkarken veya oraya varırken; iyi bir atmosfer öykücüsü olduğunu da kanıtlar.”*¹³²

¹³¹ Feridun Andaç, a.g.e., s.266.

¹³² Feridun Andaç, a.g.e., s.267.

“Bir Uçurtma Gibi” hikâyesinin girişi bu açıklamayı örneklendirir:

“Bu güzel Akdeniz kasabasına yeni gelmiştik. Tanıdığım kimse yoktu. Her caddenin, her sokağın, her evin, herkesin yabancıydım; denizin bile.”(Sular Ne Güzelse, s.23)

Toplumsal içerikli yazdığı hikâyelerinde de aynı yalınlık ve içtenlik görülür. Özellikle *Kanayan* kitabında kahramanın hapis tecrübelerini bu doğrultuda yazdığı görülmektedir:

“Soluk soluğaydı. Kulağını demir kapıya yanaştırdı, dinledi. Hiçbir kıpırtı yoktu dışarıda. Ter içinde kalmıştı. Nicedir avuçlarında sıkığı yuvarlanmış kağıt parçacığının terden ıslanıp yumuşadığını bildi. Yavaşça doğrulup demir kapının ortasındaki dört köşe deliğe uzandı, baktı. Kimseler yoktu dışarıda.”(Kanayan, s.57)

Yazar,hikâyelerinde yabancı kelimeler kullanmamasına rağmen, argo ve küfür kelimelere rastlarız. Söz gelimi, “Vah Yunusum Vah Canım” hikâyesinde Yunus adlı yaşlı adam kıyıların betonlaşmasına sert tepkiler verir:

“Hele o çember sakallı, hacı bozuntusuna çok içerliyordu adam. ‘Yöneticiymiş! Sıçmışım onun yöneticiliğine!’ (...) ‘O deyyusların kapısında aylıklı iki it! Aç gezip tok sallanan ağzı düdüklü iki puşt! Vermişler ikisinin de ağzına birer fırfırlı düdük, cart curt öttürürler günboyu. Kim için? Kime karşı? A eşşkoğlueşşekler, babanız da mı fırfırlı düdük öttürdü a pezevenkler!”(Sular Ne Güzelse, s.37)

3. BÖLÜM

ROMANLARIN İNCELENMESİ

3.1. Odalarda¹³³

Erdal Öz'ün ilk romanı *Odalarda*, ilk olarak 1960 yılında Varlık Yayınları tarafından basılır. Daha sonra, 1995 yılında Can Yayınları tarafından çıkartılır. Yazar, kitabını Varlık Yayınları'ndan çıkarmak için büyük çaba verir. Yayınevinin sahibi Yaşar Nabi ile mektuplaşır. Öz, kitabı Varlık Yayınları'ndan çıkarmak için Yaşar Nabi'yle olan mektuplaşmalarından 1995 basımlı kitabın başına yazdığı önsözde bahseder. Cevap mektuplarını paylaşarak kitabın çıkış öyküsüne değinir.

Önsözden ve yazarın en başa aldığı Behçet Necatigil'in "Dönme Dolap" şiirinin ardından roman başlar.

Dönme Dolap

"Benim tek düşüncem büzüldüğüm köşede

Nasıl çekip gideceğim kalk git dediklerinde

Çünkü çıkmak sıkışık sıralardan mesele

Kalkacaklar yol vermeye bakacaklar ardımdan

Az mı söylendilerdi şuracığa ilişirken

Zaten ben geldiğimde."

¹³³ Erdal Öz, *Odalarda*, 4. Basım, Can Yayınları, İstanbul 1999, 160 s. Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

3.1.1. Konu

Yazar, yalnız bir adamın kadınsızlığını ve içindeki buhranı anlatır. Kahraman, evlendiği kadına olan sevgisini ve çarpık ilişkisini yerine göre erotizm dolu gözlemlerini büyük bir açık sözlülükle dile getirir. İyi bir insan olmasının cefasını çeker. *Odalarda*, evlendirilip, başkasından olan bir çocuğun babası olmaya itilmiş bir adamın romanıdır.

3.1.2. Olay Örgüsü

Roman gibi anlatma temelli eserlerde, eser kurgulanmış bir olaya/vakaya dayanır. Vaka ise olup geçen şey demektir. Roman her biri bir vaka etrafında meydana gelen metin halkalarından meydana gelir.¹³⁴ Şahıs kadrosu, zaman, mekân gibi unsurlar metin halkalarını oluştururken, olay örgüsü bu metin halkalarının bütünlüğüdür.

*“Vak’a, nabız atışlarıysa, ‘olay örgüsü’ bir romanın sesidir: Hem de anlamlı renkler taşıyan, romancı tarafından bile/isteye kurgulanmış sesidir.”*¹³⁵

Roman tek bir olay örgüsünden ibarettir. Düz bir zemin üzerinde ilerler.

Romanın başkahramanı devlet dairesinde çalışan bir memurdur. Annesi yeni ölmüştür. Annesinin gömülme işlemlerini müdüründen aldığı borç parayla halleder. Annesini gömdükten sonra eve gelir. Odasının kapısını açınca suratına büyük bir yalnızlık çarpar. Annesini sevmeyen adam ona ait ne varsa satılığa çıkarır. “Onsuz olmasını dilediği odayı onsuz bulur.” Odasını boşaltır. Kasabaya iner, bir kahveye girer. Camın önündeki masalardan birine oturur. Camın yapısı bozuk olduğundan, kahvenin önünden geçenleri bir kısa ve şişman, bir uzun ve zayıf gösterir. Cama bakarak saatlerce oturur. Acıktığını hissedince köfteciye gider. Ardından çamurlu, su

¹³⁴ Şerif Aktaş, *a.g.e.*, s.49.

¹³⁵ Mehmet Tekin, *a.g.e.*, s.66.

birikintili yolda paltosunun yakasını kaldırarak evine doğru yol alır. Evi temizler, düzenler. Annesini hatırlatan eşyalardan kurtulmaya koyulur.

“Paltomun yanında annemin kırçıl hırkası asılıydı. Yatağıma oturup ıslak çoraplarımı çıkarırken odayı yeni baştan, kendime göre, -ama hemen- bir düzene sokmam gereğini anladım.”(s.19)

Annesinin yokluğu genç adamın içinde bir boşluk oluşturur. Varlığına dayanamazken, şimdi de yokluğuna alışamaz. Oda lâmbasını açık bırakır. Geceleri karanlıkta uyuyamaz.

Kahveye uğramalarını sıklaştırır. Pencereden, kasaba halkının akşamüstleri evlerine çekilmelerini izler. Kahvede olduğu günlerin birinde yan masalarda oturan çökük yüzlü bir adam dikkatini çeker. Yanındaki adamların sorularına kısa, alaycı cevaplar veren biridir. “Sizi bir yerlerden tanıyorum,” diyerek genç adamın yanına gelir. Kendisini çok iyi tanıdığını söyler.

“Bakışlarındaki eziklikten, oturuşunuzdaki ürkeklikten, çekingenlikten, yüzünüzdeki -ne bileyim- bu sığınma özleminden, -kızmayın ama- ensenizin biraz uzunca oluşunun size verdiği rahatsızlıktan, sürekli yüzünüzle oynayışınızdan, daha bir sürü özelliğinizden sizi içimde bir yerlerde saklamış gibiyim.”(s.32)

Bu tuhaf adam, genç memur hakkında doğru tespitlerde bulunur. Genç memur duruma şaşırıp, çekinceli yaklaşırsa da ertesi gün yine kahvede buluşma isteği onu heyecanlandırır. Bir yandan da neden böyle bir adamın gelip kendisini bulduğunu düşünür. “Acaba gizli polis midir?” diye kuşkuya kapılır. Ancak yine de içini ferah tutmaya çalışır.

Evine döner. Odası yine bomboştur ve genç adam bu boşluğun içinde yapayalnızdır. Eskimiş, sıkıntılı bir boşluk yüzüne çarpar. Bu sırada evin kapısı çalar. Gelen ev sahibidir. Yaşlı kadın, evinde bekâr adam istemediğini söyleyerek, yarın evi boşaltmasını ister. Boşaltmadığı takdirde gerekeni yapacağını söyler.

Baharın gelmesi yakındır. Adam güneşli bir güne uyanır ve içini yaşama sevinci alır. İşyerine, dairedeki odasına geçer. Bitişik masada çalışan mesai

arkadaşına ev hadisesini açar. Varsa evinin bir odasını kiralayabilecek birini bulmasını ister. Akşama doğru yine kahveye uğrar. Geçen gün tanıştığı ve arkadaş olduğu tuhaf adama rastlar. Onu gördüğüne sevinmiştir. Evden kovulduğunu, başını sokacak bir oda aradığını söyler. Arkadaşı kendi oturduğu evin sahibiyle konuşup ona bir oda temin edebileceğini belirtir. Ev sahibinin çok iyi bir kadın olduğunu anlatır:

“Çok iyi bir kadındır. Genç yaşta dul kalmış. Çoluğu çocuğu yok. Evlendiğinin yedinci ayında kocasını kuduz bir köpek ısırması. Adamcağız bağıra çağıra ölmüş gitmiş. (...) Bir daha da evlenmemiş. Hiçbir şey oyalamıyor kadıncağızı. Göreceksiniz, aşağı kattaki odasını kesinlikle verecektir size.”(s.56-57)

Dediği gibi olur ve arkadaşıyla beraber eski evinden eşyalarını toplayıp yeni evine taşırlar. Yeni evinin küçük bir avlusu vardır. İki katlı bu evin iki penceresi avluya bakar. Evden girince sağda kalan oda ev sahibinin, soldaki oda da yeni kiracı olan genç adamındır. Üst katta ise arkadaşı kalmaktadır. Odasını düzenler, kitaplarını rafa dizer. Odada ufak da bir değişiklik yapar. Yatağını camın önüne alır.

Ev sahibi çok güzel bir kadındır. Birkaç defa avluda rast geldiği bu sarışın kadını çekici bulur. Birkaç defa konuşmaya çalışsa da kadın kendi halinde, içine kapanık biridir. Pek konuşmaz. Arkadaşına danışır. O, ev sahibini iyi tanımaktadır. Ona göreyse kadın “suskun bir kelebektir, konuşur ama ses çıkarmadan, gürültüsüzce.”

Genç memur, işten döndüğü bir gün odasındaki yatağın yerinin değiştiğini görür. Ev sahibi kadına değiştirmemesini söyler. Cevap alamaz ama konuştuğu konuşur. Kendisini anlatır. Kadınlardan, yalnızlığından, dairedeki müdüründen ve daha başka birçok şeyden bahseder. Kadın ise sükûnetini sürdürür, ardından kalkıp odasına girer. Birkaç saat sonra üst kattaki arkadaşının, ev sahibinin odasına girdiğini duyar.

Ertesi gün yine yatağının yerinin değiştiğini görünce öfkeyle ev sahibinin kapısını çalar. Bir yandan da heyecanlanmıştır. Kapı açıldığında ev sahibi geceliğiyle karşısındadır. İçeri davet eder. Genç adam ise özür dilemek için geldiğini söyler.

Yine kendisinden, hiç kadın arkadaşının olmayışından, yalnızlığından söz açar. Ve birden “Karım olur musunuz?” diyerek evlenme teklif eder.

Vaka zincirinin bundan sonraki halkası evliliğin onuncu gününden başlar:

“Bayırdan aşağı boşanmış şenlik arabaları gibi uçup giden dokuz günün bitiminde –onuncu günün sabahı, yeni bir haftanın da başlangıcıydı- çalısan her insan gibi evimden çıktım.”(s.88)

Kaldığı yer artık odası değil evidir ve şimdikiracı değil ev sahibidir. Üst kattaki arkadaşı da kiracısıdır. Hayatına giren bu kadın düşüncelerini de değiştirmiştir. Kadınlar hakkındaki kanaatleri değişmiştir. Artık bir aile reisi, kiracısı olan bir ev sahibi, her şeyden önemlisi güzel bir kadının kocasıdır.

Evlendiğini iş arkadaşlarından, müdüründen saklar. Sadece yanındaki masada oturan memura söyler. İş çıkışları koşar adımlarla evine gider. Taşlıkta yıkanan karısını görür ve ilk defa orada karnının büyük olduğu gözüne çarpar. Umursamaz. Karısı gelir ve yatağın küçük olduğunu söyleyerek artık kendi odasında kalması gerektiğini söyler. Genç adam şaşırır da karısına hak verir:

“Önce pek bir şey anlamadım ama sonra ona hak verdim. Sedirin üzerinde o daracık yatakta gerçekten iki kişi zor yatar. İkimiz de çok yorulmuştuk. O daracık yerde günlerce alt alta, üst üste, kemiklerim boşalmıştı. Yine et ete, koyun koyuna yatacak olursak dayanamayacaktık; haklıydı; biz dayansak bile etimiz, kemiğimiz dayanamayacaktı.”(s.94)

Günler böyle akıp geçer. Neredeyse bir aya yaklaşan evliliğinde, kiraladığı odasında yine tek başına yaşamaya başlar. Bir ara eşine çıkışacak gibi olduysa da sert bir tepkiyle karşılaşır, kapı yüzüne kapatılır. Karısının gizli bir derdi olduğunu düşünür. Onu daha fazla üzmemek istemez.

Öte yandan evlendikleri ilk birkaç hafta pek görünmeyen üst kattaki kiracının hareketleri, genç adamı fazlasıyla rahatsız etmeye başlar. Kiracı arkadaşı da sabah ve akşam yemeklerini onlarla beraber yer. Aileden biri gibi evde pijamalarıyla dolaşır, yataklarına teklifsizce uzanır. Daha da ileri giderek atlet fanilasıyla

dolaşmaya başlar. Genç adam duruma içten içe öfkelenir fakat tepkide bulunamaz. Çünkü kiracı her defasında sözleriyle adamı yumuşatır. Yine böyle günlerden birinde kiracıyı karısının yatağının üzerinde her zamanki atlet fanilasası dahi olmadan üstü çıplak şekilde görür. Kiracı hafifçe toparlanmaya çalışsa da rahat tavırlarından vazgeçmez. Yemeğin kokusundan, patateslerden, köftelerden bahseder. Tutup dışarı atmak ister ama yine yapamaz. Ertesi gün karısının odasına girer. Karısı yatmaktadır. Dikkatle baktığında yastığının öbür yarısında çukurluk görür. Kiracı adam karısının yanında yatmıştır.

Ertesi sabah yine aynı hadise gerçekleşmiştir. Bu kez kiracıya kapıda rastlar. Odasını karasineklerin bastığını, karısının nezaketen onu içeri aldığını ve yere yatak atıp geceyi orda geçirmesini sağladığını anlatır:

“Sevgili karınız bana yine her zamanki yakınlığını gösterdi; odasında kalmama izin verdi. Yere bir şeyler serdi. Oracığa kıvrılır kıvrılmaz uyuyuvermişim. O bakımdan çok rahatımdır, alıştığım yatağımı hiç aramam, hangi yatak olursa olsun hiç yadırgamadan yatar uyurum.”(s.111)

İşin içinden ustaca sıyrılmayı yine başarmıştır. Genç adam ise her gece merdivenlerdeki ayak seslerini, karısının kapısının açıldığını duyar. Artık bilmekte fakat ses çıkarmamaktadır. Evlilik öncesi yalnızlığını özlemiştir artık. Yaşadıklarına pişmandır:

“Ah, düşünmeden atılan ilk adımlar. O yanlış adımları geri almak için insanoğlu nelerini vermezdi ki. Bunun farkına vardığımız anda çoktan bir uzak adanın dönülmez kıyılarına çıkmışızdır bile.”(s.112)

Gecenin karanlığında kendini sokağa atar. Çarşıdaki kalabalığı izler. Ertesi gün çarşı pazarıdır. Onun hazırlığı yapılır. Bir sonraki gün iş çıkışı yine aynı yere gelir. Yaşlı adamları, otobüsleri izleyerek dolaşır. Eve geç gider, gider gitmez de odasında uyuya kalır. Karısı kendisini yemek için uyandırır. Yemeği ilk onun tabağına koyar, salata almasını ister. Karısının bu ilgisi onu şaşırtır ve umutlandırır. Sinemaya gitmeyi teklifeder. Neden böyle garip olduğunu sorar. Yine kendi kendine konuşmaktadır. Karısından cevap gelmez. Bir ara durup, evvelki gece intihar etmeyi

düşündüğünü söyler. Bunu tepki vermesi için söylemiştir. Karısı yatakta doğrulur. Anlattıkça anlatır. Sonunda başını karısının boynuna dayar ve o karısı esnada gebe olduğunu söyler.

Genç adam kendini sokaklara atar. Mırıldanarak şarkılar söyler. İlk defa bu kadar mutludur. Kiracı arkadaşı kendisini yolda görür. Ona da karısının gebe olduğunu söyler.

“Dönüp sarıldı bana. Yanaklarımdan öptü. Kutladı beni. ‘Hayırlı olsun,’ dedi. ‘Analı babalı büyüsün.’ Sonra kendisini geri çekip ekledi: ‘Güzel günleri çok olsun.’

Aslında ne hoş bir insandı. Ne güzel sözler bulup söylüyordu. Biraz şımarmıştım.”(s.129)

Bir kızının olmasını ister. Mutluluktan havalara uçmaktadır. Arkadaşının “kızımız” diye düzeltmesi onu şaşırtmaz. Birbirlerine sarılırlar. O gece sokakta, bir bekçi ile karşılaşırlar. Bekçiden de izin alarak gecenin bir vakti, -aynı zamanda bekçinin oğlunun sahibi olduğu- bir bakkal dükkânında bunu kutlarlar. Genç adam doğacak kızına diyerek ilk rakısını içer.

Sabah uyandığında ise karısı hastadır. Ateşler içindedir. Ne yapacağını bilemez. Üst kattan kiracı arkadaşını çağırır. Arkadaşı, karısının odasına girer. Kiracı adam, doktorlar getirtir, ilaçlar alır, kadınla ilgilenir. Genç memurun yapamadığını o yapar. Uzun, ateşli bir hastalık sürecinden sonra karısı iyileşip ayağa kalkar. Doğuma ne kadar kaldığını sorduğunda ise aldığı cevap onu şaşırtır. Henüz evliliklerinin üzerinden altı ay bile geçmemiş olmasına rağmen eşi “Çok yakın, yakında doğacak” der. Karısının göz kapakları titremektedir. Genç adam onu üzmemek için konuyu daha fazla irdelemez. Kapıyı yavaşça kapatıp odasına çekilir.

Gece yarısı kiracı arkadaşı gelir. Biraz içmiş, yarı sarhoştur. Adamın odasına girer. Genç adam yatağında uzanmış, Gogol’un *Palto* adlı hikâyesini okumaktadır. Bir süre kitaplardan, yazarlardan bahsederler. Kiracının ağzından, “Sevgili güzel karımız” lafı çıkar. Daha önce de “kızımız” demişti. Bu sahiplenme genç adamı şaşırtır. Ancak itiraf çok da gecikmeyecektir:

“Bak, yakında baba olacaksın. Olacaksın ama çocuk senden değil.”

Dizkapaklarım karıncalandı.

‘O doğacak çocuk benim çocuğum. Kadın da benim kadını. Hem de kaç yıllık kadını. Ama çocuğun babası sen olacaksın. Sen, baba olacaksın dostum.’(s.153)

Kiracı kapıyı çekip gider, sonrakarısının kapısı açılıp kapanır. Genç adam da sessizce odasının kapısını çeker. Avluya çıkar ve kendini sokağa atarak dışarıdaki kocaman dünyaya bırakır.

3.1.3. Şahıs Kadrosu

Roman bir vaka anlattığına göre, bu vakayı gerçekleştiren, onu eylemleriyle şekillendiren bir eyleyeni (faili) olmalıdır. İnsan olmak zorunda olmayan bu varlığın, vakanın ortaya çıkmasında rol oynaması yeterlidir. İnsan kimliği kazandırılmış her şey ve –canlı cansız- her varlık, kişi olarak kabul edilir, edilmelidir.¹³⁶ Bu kişiler, şahıslar, kişiler kadrosu, şahıs kadrosu gibi isimlendirmelerle tasnif edilir. Biz şahıs kadrosu şeklinde kullanacağız. Çünkü vakaya iştirak eden insan dışındaki varlık ve kavramlar, metinde, yüklendikleri fonksiyon bakımından, şahıs karakteriyle karşımıza çıkarlar.¹³⁷

Romanın şahıs kadrosu çok geniş değildir. Genç bir memurun ağzından anlatılan eserde, başkahramanı genç memur dışında, kiracı arkadaşı, ev sahibi -sonradan karısı olan- sarışın kadın, çalıştığı dairedeki müdürü ve memur arkadaşı diğer kişilerdir.

Roman, genç memurun üzerine kurgulanmıştır. Vaka örgüsü bu toy adamın yalnızlığı, kişilik ve karakterini esas alarak ilerler. Necatigil, bir anlamda ruh bunalımı yaşayan genç adamı ve eserin diğer kahramanlarını şöyle tasvir eder:

¹³⁶ Mehmet Tekin, *a.g.e.*, s.71.

¹³⁷ Şerif Aktaş, *a.g.e.*, s.148.

“Olayları aşk ortağı üç kişi arasında gelişen romanda bu kişiler; Dostoyevski’nin kahramanlarını, ya da Duhamel’in Salavin’ini akla getiren, karanlık şaşırtıcı çizgileriyle ayrı ayrı birer tip olarak dikkati çekiyor.”¹³⁸

Genç Memur

Şahısların isimlerine yer verilmeyen eserde kahraman-anlatıcı rolündeki genç adam, devlet dairesinde çalışır. Dar gelirli, küçük bir memurdur. Annesini yakında kaybetmiştir. Sağlığında bıktığı annesinin ölümüne hiç üzülmemiş, tek damla gözyaşı dökmemiştir. Defnettikten sonra ona ait eşyaları satılığa çıkarmıştır:

“Duvarda asılı duran sarı çerçeveli resmini yakmıştım. Tahta sandıkta eski bir şeker kutusunun içinde sakladığı bütün fotoğraflarını yırtıp atmıştım. Odanın, mutfağın, helanın, taş aralığın onsuz kalan boşluğunda onu bana söyleyen bütün döküntü öteberiyi yok etmiştim. Anısı bile kalmasın istemişim. Boşalan odayı bir güzel süpürüp bol suyla yıkayıp silmiş, yatağımı ondan boşalan köşeye çekmiştim. Yine de tüketemiyordum onu, yok edemiyordum.”(s.15-16)

Bakışlarında bir eziklik, ürkeklik vardır. Çekingen biridir. İş çıkışları gittiği kahvede tanıştığı garip halli yüzü çökük adam ile dairede bitişik masasında beraber çalıştıkları gözlüklü, yedi çocuk babası, orta yaşlı adamdan başka konuştuğu kimsesi yoktur. Ev sahibi kendisini kovduğunda, yeni bir oda aradığını ve evlendiğini ilk söylediği kişi, dairedeki bu orta yaşlı adamdır. Kendisine evlilik hediyesi de alan sessiz, iyi yürekli birisidir.

Kahvede tanıştığı adamı ise ilk bakışta çekilmez bulur ve bakışlarından rahatsız olur. Ancak kendisi hakkında doğru tespitleri de yine o yapar. Onu kırk yıllık arkadaşı kadar iyi tanır.

*“Çok içine kapanık birisiniz,’ dedi. ‘Dostunuz da yok sizin.’
Bir şey söyleyemiyordum.*

¹³⁸ Behçet Necatigil, *a.g.e.*, s.285.

'Çocukluğunuz çok mu baskı altında geçti?'

Toparladım kendimi. Bu adama teslim olmamalıydım.

'Öyle sanıyorum ki, birtakım yersiz duygular, birtakım yerli yersiz kuşkular sizi insanlardan uzaklaştırıyor. Hep bir savunma halindesiniz.' (...) Tikleriniz de var sizin. Bilmem farkında mısınız bunun? Omuzlarınızı sık sık yukarı atıyorsunuz. Bakın bakın yine yaptınız.'

Kızarmaya başladığımı biliyorum.

'Bu, yakanızı yukarıda tutmak istemenizden geliyor. Sanıyorum, ensenizin uzunluğunu gizlemek için yapıyorsunuz bunu. Küçükken ensenizi uzun bulan birileri mi oldu? (...)Sonra sık sık elinizi yüzünüze götürüyorsunuz. Bu da öyle sanıyorum ki ergenlik döneminizde yüzünüzün sivilcelerle kaplı oluşundan geliyor. Yüzünüzdeki küçük çukurlardan da ergenlik döneminizin çok sivilceli geçtiği anlaşılıyor. Sivilcelerinizi sıkıp sıkıp patlattırdınız, değil mi?'

Doğru söylüyordu. Elimi yüzümden çekip,

'Hayır,' dedim. Güldü.

(...)

Kadınlar hakkında da pek bilginiz olmadığını söylemeliyim. Tanımıyorsunuz onları. O biçimli elleriniz bir kadının yumuşaklığına çok yabancı kalmış, belli. Yok dostum, gizlemeyin ellerinizi.'

Boğulacak gibiydim.

'Siz yalan da atamazsınız,' dedi.

Titrememi gizleyemiyordum."(s.36-37)

Dedikleri doğrudur. Genç adam evlendiği kadına da aynı şeyleri, Yalnızlığını, tecrübesizliğini, kadınsızlığını kendi ağzından anlatacaktır:

"Çok yalnızım, biliyor musunuz,' dedim. 'Küçük yaşta alıştım bu yalnızlığa. Kişi bir kere yalnızlığın tadına varınca bir daha yakasını kurtaramıyor ondan. Ama yalnızlık da insanlar arasındayken güzel. Oysa benim kimsem yok."

"Odamda kendimle konuşurum sık sık. Dolapla, masayla, su şişesiyle konuştuğum olur. Çok yalnızım."

“Bildiğim tek kadın annemdi,’ dedim. ‘Onu da-onu da pek bildiğimi-, söyleyemem, zavallı kadın-, öldü, şimdi o da yok, yani hiç-, hiç kadın arkadaşım-, hiç-, hiç olmadı.”(s.86)

Herhangi bir dünya görüşü yoktur. Arkadaşının “Solcu musun?” sorusunu duyunca korkar. Ne demek olduğunu da pek bilmez. Tek düşüncesi yalnızlığını gidermek ve kadınlarla arkadaş olmaktır.

Kahvede tanıştığı adamın bulduğu odaya taşınır. O da aynı evin üst katında kalmaktadır. Evin sahibi sarışın, güzel dul bir kadındır. İlk defa tanıştığı ve konuştuğu bu kadın, genç adamı oldukça etkiler. Kadını çok çekici bulur. Kadınsızlığı, onu kadınlara zaafli duruma getirmiştir. Kadının topukları, omuzları, bacakları genç adamı cezbeder:

“Terliklerinin içindeki yün çoraplı küçük topuklarını gördüm. Küçüktüler. Derli toplu bir bedeni vardı.”(s.61)

“Kısacık bir gecelik vardı üzerinde. Küçük çıplak ayaklarından başlayan biçimli bacakları, diz kapaklarının üzerine doğru çıldırtıcı bir yuvarlıkla ince geceliğinin eteklerinde –yazık ki- bitiyordu.”(s.83)

İlk defa bir kadın, hayatının bir parçasında yer alacaktır. Bu yaşına kadar kadınlarla yakın olamayan bu adamın bu şekilde duygulanması ve heyecanlanması yadırganamaz. Onu gizlice izler. Onun hayaliyle uykulara dalar. Onu düşler. Bir gün, sessiz sakin, bu kadına evlenme teklif eder ve apar topar evlenirler. İçindeki dürtüyü, isteği artık karısıyla tatmin eder.

Ancak romanın başından beri devam eden toyluğunu üzerinden atamaz. Karısı hastalandığında kocalık vazifesini yerine getiremez. Daha da mühimi arkadaşının karısına olan yakınlığına ve hattâ beraber yatmalarına dahi tepki veremez,acz içinde kalır:

“Yataktaydı. Uyuyordu. Göğüsleri açıktaydı. Bir bacağı yorganın dışındaydı. İki yerinde morluklar vardı. Olağanüstü bir görüntüydü. Yine de bu çıplak dolgun bacağı çok güzel buldum orada. Koltukaltlarına burnumu dokundurup

kokusunu içime çekmek isteğiyle sokuldum yanına. Tam eğilecekken karımın, yatağının kenarında yattığını, yatağın öbür yarısında ortası çukur ikinci bir yastık olduğunu gördüm. Titredim. Eğilip baktım: iki kısa kara saç yapışmıştı yastığın çukurluğuna. Demek o'ydu. Geceyi burada, karımın koynunda geçirmişti. Kapıyı hızla çarpıp kendimi odama güç attım. Yatağa yığılıverdim. Yastığı kucaklayıp ağlamaya başladım.”(s.109)

Evliliklerinin üzerinden altı ay geçmesine rağmen karısının yakında doğuracağını öğrenmesi ve hattâ doğacak çocuğun arkadaşından olduğunu - arkadaşı itiraf etse dahi- genç adamdaki pasifliği ve tepkisizliği gidermez. Ne olgun bir adam ne evli bir yetişkin ne de bir koca olabilmıştır. İyi bir adamdır fakat korkaktır. Kim nereye çekerse oraya giden, kendi kararlarını kendi alamayan emir kuludur. Kimliksiz ve kişiliksizdir. Arkadaşı da bunları kendisine açık bir şekilde fakat acımasızca söyler:

“Sen bir hamursun dostum. Hem de tam kıvamında bir hamur. Testi çamuru gibi. Görüyorsun, sana yavaş yavaş bir biçim vermeye çalışıyorum. İnsanın bir biçimi olmalı, bir kimliği olmalı. Kimi insan kendi biçimini, kendi kimliğini kendi oluşturur; kimi insan da işte böyle, başkalarının yardımıyla biçimlenir. Bitkiler de böyledir, hayvanlar da. Evcilleşmiş bitkiler, evcilleşmiş hayvanlar, insan eliyle biçimlenip kimlik kazanırlar. Doğanın içinde yetişenlerse özgürdür; onlar kişiliktir, kimliklerini kendileri getirirler. Ne yazık ki sen onlar gibi değilsin. Seni evcilleştireceğim dostum.”(s.154-155)

Kendisi de durumun farkına varmıştır. Acizliğini kabullenir:

“Her şeyi değiştirmek, her şeyin üzerine bir çizgi çekip yeni bir atılımla, yepyeni bir hayata başlamak da geçmiyor değil içimden. Ama nasıl? Ben mi, şu sünepe ben mi yapacağım bunu? Bunu düşünmek bile ürpertiyor, yoruyor beni. Öyle bir güç hiç olmadı ki bende.

Tanrım, ben niye bu kadar korkağım? Beni niye bu kadar korkak yarattın? Oysa dokularımda, mayamda iyi bir şeyler yapabilecek –seyrek de olsa- hücrelerim vardı sanırım.”(s.158)

Karısı ve arkadaşı “iyisin” diye överler. Ancak genç adam kendisinin ne olduğunu nasıl biri olduğunu tam olarak bilmemektedir:

“Peki, ama niye ‘Ne iyisin’? Niye ‘İyi bir adamsın sen’? Niye, niye bunlar? Bu yapay övgüler niye? Ben iyi miyim? Peki, ama iyi olmanın ölçüsü ne? Ya da niye kötü değilim? Onlar iyi mi? Ben miyim kötü olan? Bu soruların yanıtlarını verecek gücüm yok. Yanıtsız sorular bunlar. Peki, ama ben neyim?”(s.159)

Kıracı Arkadaşı

Eserinbaşkahramanı genç memura yeni bir oda bulan; onu, kendisinden olmayan bir çocuğa baba yapan biridir.

Çökük yüzlü,etlice dudaklı, uzun boylu ve yakışıklı bir adamdır. Karısını kaybettiğini söyler. Kendine güveni tam, karşısındakini etkileme gücüne sahip biridir. Tırnaklarını yeme tiki vardır.

Genç memura sürekli hayat dersi verir. Her konuda söyleyeceği lâfi vardır:

“İnsanın bir sıkıntısı olmalı dostum. Sıkıntısız insanları sevmem ben. Sıkıntı, tedirginlik, insanı sürüden ayırıyor. Rahat, düşünmeden, dört ayağını gerip oturan insanlar, sıkıntısız insanlar pek çok çevremizde. Otsu yaratıklardır onlar. İnsan olarak yaratılmışsın bir kere, yeniden bir ot olmaya özenmenin ne anlamı var. Doğarlar, aynı noktada boy atarlar büyürler, yine aynı noktada kıvrılıp ölürler.”(s.38)

“İnsanın korkusu olmalı beyefendi,’ dedi. ‘Korkmalı insan, ama korkusunun üstesinden gelmeyi de bilmeli. Korkusu olmak, korkak olmak değildir. Bakın şu kahvede oturan bu insanların hemen hepsi korkaktır. Bir korkaklar sürüsünün içinde yaşıyoruz. Bu insanların elinden bugünkü işlerini alın, hepsi de bir anda paniğe kapılırlar, dünyaları söner. Sanki onlara uygun tek bir iş vardır dünyada, onlar da onu nasıl olduysa bulmuşlardır. Aslında o edindikleri işlerini de doğru dürüst

yapamazlar ya, neyse, oları işlerinden koparın, ölürler, inanın ölürler, korkudan ölürler, açlıktan ölürler ya da sürünürler.”(s.39)

Başkahramanın arkadaşı, adeta, karşısındakini ezmek için yaratılmış güçlü biridir. Gözlemleri iyidir. Genç adamı da çevredekilerini de ayrıntılı incelemiştir. Yazar, fikirlerini okuyucuya bu karakterin gözlemleri üzerinden verir:

“Avukat o. Sekiz yıl önce geldi buraya. Savcı olarak atanmıştı. Çok gençti. Dünyayı değiştireceğine inanyordu. Geceleri –ne zaman evinin önünden geçsem-penceresi hep aydınlık olurdu. Masasında ya bir şeyler okur ya da bir şeyler yazardı. Her yerde, herkesle açık açık tartışır, sözünü esirgemezdi. Görevli olarak gittiği köylüklerde çevresine bir yığın köylüyü toplar, onlara ürünlerinin nasıl ucuza kapatıldığını, emeklerinin nasıl sömürüldüğünü anlatırdı. Bize böyle aydınlar gerek. masa başı aydınlarından çok çekti bu ülke. Halkın arasına girilmedikçe kimse değiştiremez bu insanları.”(s.40)

“Şu çay ocağının yanında oturan ince bıyıklı, kara ceketli, gazete okuyan adam da yeni atanmış bir memur olmalı. Büyük kentten gelmiştir buraya. İstanbul gazetelerinin buraya bir gün geç geldiğini öğrenince ağlayacak gibi olmuştur: ‘Bu kasabada yaşayamam ben,’ diye sızlanmıştır. Oysa gazeteyi de sırf alışkanlıktan, biraz da gösteriş için alır, yalnızca spor sayfasına bakar. Böyledir.”(s.41)

Genç memura kadınlar hakkında da bilgi verir, onu şekillendirir. Genç adamın karısına söyledikleri bu adamdan etkilendiğinin açık ispatıdır:

“Kim bilir ne güzel yemekler yapıyorsunuzdur. Bu kadar güzel bir kadının yaptığı yemekler de kim bilir ne güzeldir. Zaten kadınlar, duygulu, içli, alıngan, pırıl pırıl yaratıklardır.’ Neler saçmalıyordum yine. Başlamıştım işte”(s.76)

Birkaç gün önce bu sözleri genç adama kiracı arkadaşı söylemiştir.

Genç adamı kendi çocuğuna baba yapmak ister. Bunu açıkça da söyler. Hiçbir şeyden çekinmez, cüretkârdır. Genç memur bu adama çoğu defa öfkelenmesine rağmen tepki gösteremez. Çünkü, tavır ve davranışlarında, yapay da olsa, bir nezaket ve saygı hali de vardır:

“Ama artık yemeklerde de başbaşa kalmaz olmuştuk. Kiracımız olacak sırtık gibi herif de sabah kahvaltılarıyla akşam yemeklerini bizimle yiyordu. Onu bu evden kovmam gerektiğini anladığımda iş işten geçmişti.

Arsız adam, her görüşünde beni saygıyla selamlamaktan, her sözünü ‘beyefendi’lerle ‘dostum’larla süslemekten vazgeçmiyordu. Bu davranışları beni ister istemez yumuşatıyor, söylemeye hazırlandığım kaba sözler bir türlü ağızdan çıkmıyordu.”(s.100)

Kadın

Genç memurun karısı sarışın, güzel ve çekici birisidir. Ruhun ise kendi halinde, içine kapanık, sessiz bir kadındır. Ancak sessizliği daha çok kocasınadır. Üst kattaki kiracısıyla daha samimidir. Roman boyunca sadece on dokuz cümle kurmuştur.

Kocasını evlendiklerinin yedinci ayında kuduz bir köpek tarafından ısırılmış, adam acı çekerek ölmüştür. Kadın, genç yaşında dul kalmış, bir daha da evlenmemiştir.

Genç memur ileride evleneceği bu kadını genellikle erotik biçimde tarif eder:

“Küçük çıplak, ayaklarından başlayan biçimli bacakları, diz kapaklarının üzerine doğru çıldırtıcı bir yuvarlıkla ince geceliğinin eteklerinde –yazık ki- bitiyordu. Donup kalmıştım. İçeriden vuran ışık, butlarının ipek sarısı incecik tüylerini ısıtıyordu. Soluk bile almıyordum. Geceliğin altında beliren toparlacık karnının biraz daha üstüne çıkarken açık kalan yakanın ortasında uçları görünmeyen göğüslerinin yuvarlak diriliği تنها bir boyunla sürüp gidiyordu.”(s.83)

“Gözlerimi araladığımda karımı uykuya benzer o erimenin içinde bulursam, yatakta yavaşça doğrulur, onun ıslak koltukaltlarını, yastığa yayılmış dağınık düz saçlarını, küçük burnunu, etli dudaklarını, gülkurusu yuvarlakların ortasındaki dik

meme uçlarını, dolgun kalçaları, yuvarlak butlarını, bacak aralarını, yer yer kırmızılıkların noktaladığı tombul bacaklarını yakından dikkatle gözler, böyle bir kadına 'karım' diyebilmenin erişilmez, gizli gururunu duyardım içimde.”(s.105)

Kadın bir derdi var gibi hep hüzünlü ve suskundur. Genç adam onun psikolojisini anlamakta zorlanır:

“Bu kadını hiç üzmemem gerektiğini orada bir kere daha anladım. Bir gizli derdi vardı bu kadının. Ama neydi bu gizli dert? Söylenmezdi ki. Hep içine kapanık, uzak, gizlileri olan bir kadındı. İçini kemiren o gizli derdi çözemiyordum. Sürekli bir yarım baş ağrısı çekiyor gibiydi. Yüzünde hep bu vardı. Güldüğünü hemen hemen hiç görmemiştim. O güzel kadın benim için hep karanlık, görünmez dipsiz bir kuyu olarak kaldı.”(s.100)

Fakat ahlâk bakımından düşük bir kadındır. Üst kattaki kiracısını her gece odasına alır. Genç adamla evlendiklerinin onuncu gününden sonra kocasını odasına gönderir. Yatak küçüktür, ikisi birliktesiğmamaktadırlar. Fakat üst kattaki kiracıyla beraber olmaya devam eder. Her geçen gün karnı şişer. Hastalandığında da kendisine kocası yerine üst kattaki kiracısı bakar. Nikâh genç memurla olmasına rağmen kocası üst kattaki kiracı gibidir.

Müdür

Romana iki yerde dâhil olur. Genç memur borç alırken ve borcunu öderken onun odasına çıkar. Annesinin defin işlemlerini yapmak için kendisinden bir miktar borç para ister.

Müdür Bey diye hitap edilen adamın halinde ve sesinde kadınsılık vardır. Zarif, biçimli ve güzel diye tanıtılır. Konuşması da kibardır:

“Çıkıp giden hademenin arkasından seslendi, duyuramadı. ‘Ay, bu adam da hiç beklemez. Kuzum söyleyiverin şuna, çayıma şeker atmasınlar. Hep hatırlatmak

gerekiyor. Unutur budala'. (...) 'Teşekkür ederim. Ayakta kalmayın, oturun şekerim.'

"Müdür Bey, zarif davranışlarla paketinden çektiği sigarayı kıvrık dudaklarının arasına sıkıştırdı, yaktı. Bu adamın dumanı üfleyişinde bile bir incelik vardı. Sigarayı incitmekten korkar gibi çekiyordu dumanı içine."(s.26)

Genç adam müdürüne evlendiğini söylememiştir. Borcunu ödemeye gittiğinde, onun garip tavırları dikkat çeker. Genç memuru çok beğendiğini söyler. Her çalışan böyle olsa ülkenin gül gibi olacağını, işlerin tıkr tıkr yürüyeceğinin belirtir. Memuruna övgüler dizerdaha da ileri gidip bir gün birlikte olma teklifinde bulunur.

Dairedeki Arkadaşı

Bitişik masada oturan orta yaşlı memur eserde yine sadece iki yerde geçer. Gözlüklü, elma yanaklı, yedi çocuk babası bir adamdır. Genç memura boş bir oda arayacağını söylemesi ve ona evlilik hediyesi alması dışında eserde başka yerde görülmez.

3.1.4. Zaman

Her edebi metin belli veya belirsiz bir zamanda ve sürede meydana gelen vakaları anlatır. Metinde fiiller ile ifade edilen zamanın arkasında, vaka zincirinin oluşturduğu bir zaman dilimi veya an mevcuttur.¹³⁹ Forster'ın deyişiyile, bir romanda her zaman bir saat vardır.¹⁴⁰ Olayın cereyan ettiği zaman, vaka zamanı olarak geçer. Vakanın yazar tarafından öğrenilip bunu yazması ise anlatma zamanıdır.

Vak'a zamanı yaklaşık yedi-sekiz aylık bir süreyi kapsar. Roman "Soğuk bir gündü." cümlesiyle başlar. Kış mevsiminden sonra bahar gelir ve ardından yaz mevsimi başlar.

Dokuz-on günlük beraberlikleri, yazarın işe gitmesi ve öğle vaktinde gelmesi, akşamları ise odasına çekilip uyuması romanda bahsedilen günlük olaylardır.

Eser soğuk bir kış günü tasviriyle başlar. Soğuktan korunmak için sık sık kahveye uğrar. Sıcak bir çayla içini, arkasında uzakta yanan sobayla da bedenini ısıtmaya çalışır. Dışarıda ayaz ve fırtına vardır. Yerler buz tutmuştur. Annesini gömdüğü gün de yağmurludur.

Roman başkahramanının annesinin ölümü ve evden kovulması kış aylarını kapsarken; havaların ısınması, baharın kendini göstermesiyle hayatı değişmeye başlar. Kahvede tanıştığı adamın ona yeni bir oda bulması, ev sahibi olan güzel sarışın kadının hayatına girmesi akabinde evliliği bahar ve yaz aylarına tekabül eder.

Mevsimler arası geçişler ve olayların yaşandığı zaman dilimleri net olarak verilmemiştir:

"Birkaç gün yataktan çıkamadığım olmuştu, ama sobasız bir evde yine de hastalanmadan koca bir kış geçirmiştım. Bahara az kalmıştı."(s.29)

¹³⁹ Şerif Aktaş, *a.g.e.*, s.119.

¹⁴⁰ Edward Morgan Forster, *Roman Sanatı*, Adam Yayınları, İstanbul 1982, s.43.

Romanın nesnel zamanı da belirsizdir. Kitabın basım tarihinin 1960 olduğu göz önüne alınırsa 1950-1960 arası yılları kapsadığı düşünülebilir.

Karısına “Daha evleneli altı ay dahi olmadı” demesi olay zamanı hakkında bilgi vermektedir. Annesinin vefatı, kahvede geçirdiği zamanlar, yeni bir odaya taşınmasından evliliğe kadar olan sürenin de birkaç ayı geçmeyeceği düşünülürse, olay zamanının yedi sekiz aylık bir sürede cereyan ettiği söylenebilir.

“Ertesi gün öğle tatilinde”, “O soğuk günün buz tutmuş akşamüstünde”, “Ertesi gün daireden çıkar çıkmaz”, “Uyandığımda”, “Ertesi gün sözleştiğimiz gibi”, “Ertesi gün öğleyin eve geldiğimde”, “Akşamüstü eve döndüğümde” vb. sıralı zaman geçişleri olduğu gibi; “Kahvede geçen bu oyunlu günlerimin birinde”, “Uçup giden dokuz günün bitiminde”, “Günler böyle akıp geçer”, “Dul bir kadına koca olalı bir aya yaklaşan adam” şeklinde zaman atlamaları da görülmektedir.

Geriye dönüş tekniği ile çocukluğuna ve evliliğinin ilk günlerine de döner. O günlerini özlemle hatırlar:

“Bütün evlilik işlemlerini o yürütmüştü; kendi işiymiş gibi koşturup durmuştu. İkinci evlenme tanışını da o bulup getirmişti. Müdür beyden izin almıştım. Ama evleneceğimi söylememiştim. Kimseye söylememiştim; dairede bile, kimseye. Orta boylu, ne olduğundan haberli, kızıla çalan yağlı saçlarıyla renkli cüppesinin içinde dimdik oturan evlenme memurunun sorusuna neden güldüğümü bilmiyorum. İyi ki gülmüştüm, yoksa ölsem ‘evet’ diyemezdim. Defteri imzalarken yüreğim sanki kalemi tutan elimde atıyordu.”(s.96-97)

“Yüzüm hızla büyüyordu. O kadar ki, ellerimin büyümesi, yüzümün yanarak büyüyen hızına yetişemiyor gibime geldi. Yetmiyordu ellerim. Yüzümü örtemiyordum, gizleyemiyordum. Karım aynanın karşısında saçlarını düzeltiyordu. Yüzümü ondan gizlemeye çalışırken, neden bilmem, birden çocukluğumun bir akşamüstünü yaşadım yeniden. Çok uzaklarda kalan çocukluğumun o acılı günüyle o andaki durumum arasında bir bağ kuruluvermişti kendiliğinden. Büyüyen yüzüm müydü çocukluğumu getiren ya da beni o acılı akşamüstüne götüren, bilmiyorum. Sonra da sanki zamanın hiç geçmemiş olabileceğini düşünmeye çalışmış olabilirim.”(s.97-98)

3.1.5. Mekân

Romanda olayın geçtiği yer, kişilerin yaşadıkları ortam olarak değerlendirilen mekân romanda önemli bir unsurdur. Eserin ayağının yere basmasını sağlar.¹⁴¹ Ancak son zamanlarda mekân, sadece olayın geçtiği yer olarak kalmaz. Kahramanların, kişilerin ruh hallerini vermede yardımcı olan, iç dünyalarını, düşünce yapılarını yansıtan bir özelliğiyle karşımıza çıkar.

“Mekân unsuru, bir ‘tanıtım’ veya ‘takdim’ sorununun ötesinde işlevsel bir özellik taşır. Romancı, mekân unsurunu:

- a) *Olayların cereyan ettiği çevreyi tanıtmak*
- b) *Roman kahramanlarını çizmek,*
- c) *Toplumunu yansıtmak,*
- d) *Atmosfer yaratmak*

cihetinde kullanılabilir ve o, olayları şekillendirirken bunlardan birini devreye soktuğu gibi, birkaçını da dikkate alabilir.”¹⁴²

Eserin sonunda “Kırşehir, 1959” ibaresi vardır. Bu, anlatma mekânını gösterdiği gibi vakanın meydana geldiği mekân da olabilir.

Roman küçük bir kasabada geçer. Mehmet Baştürk’ün “Gogol’un Paltosundan Çıkan Bir Roman: Odalarda” adlı makalesinde bu kasabanın bugünkü ilçeye denk düştüğünü belirtir:

“Palto’da olaylar Petersburg’da geçerken Odalarda ise ismi verilmeyen bir kasabada geçer. Fakat buradaki kasabanın bugünkü yerleşim birimlerinden ilçeye

¹⁴¹ Mehmet Tekin, *a.g.e.*, s.129.

¹⁴² Gös. yer.

denk geldiğini söyleyebiliriz. Zira bu kasabada Hükümet Konağı, evlendirme dairesi, memurların çalıştığı bir kurum gibi ancak ilçede bulunabilecek yerler mevcuttur.”¹⁴³

Erdal Öz, romanında mekân unsurunu geniş tutmamıştır. Roman esas olarak iki mekânda geçer. Bunlar iç mekândır. Biri annesinin ölümünden sonra bir müddet kaldığı odası, diğeri bu evden kovulduktan sonra, kahvede tanıştığı arkadaşının bulunduğu kiralık odasıdır. Diğer mekânlar ise daha çok can sıkıntısından ve soğuktan korunmak, biraz da olsa ısınmak için uğradığı kahve ile çalıştığı dairedir.

Annesinin ölümünde sonra önüne ilk çıkan kahveye gider. Sokağa bakan büyük camın önündeki masalardan birine oturur. Kahvenin camı dışarıdaki cisimleri genişleyip inceleyen yapıda bozuk bir halde gösteriyordu. Camda bir tuhafılık vardır. Kahvenin arka taraflarına doğru bir soba vardır:

“Kasabanın en geniş, en ünlü kahvesiydi burası. Uzunca bir derinliği vardı. Gelenler daha çok sobanın yakınlarında, gerilerde otururdu. Kimi tavla, kimi kâğıt oynar, durmadan çay içerlerdi. Yüksek tavan, gürültüleri emiyordu. Cam önünde pek oturan olmuyordu.”(s.29)

Roman, başkahraman genç adamın odalarda geçen hayatını konu edinir. Dolayısıyla yaşadığı yer ile psikolojisi, ruh çözümlemeleri paralellik gösterir. Annesinin vefatından sonra odasında annesini hatırlatan bütün eşyaları satılığa çıkarır. Annesiz olmasını istediği odasını yeniden düzenler:

“Gömüldüğünün üçüncü günüydü. Gece, bir türlü ısınamadığım yorganımın altında büzülüp uyumaya çalışırken, birden, öldüğünü, toprağın derinlerine gömüldüğünü, artık bir daha dönmek üzere gittiğini, öyleyse bu evde ona ait ne varsa bir bir ayırıp atmayı, satmayı, yok etmeyi düşündüm. Mutfak rafında duran kırmızıbiber kavanozuna varana kadar her şeyi. Artık anısı bile kalmamalıydı bu evde. Bunu düşünmemle birlikte fırladım kalktım yataktan. Dolabı açtım, içinde ne varsa yığdım odanın ortasına; sandığı devirdim, döktüm içindekileri. Duvardaki Saatli Maarif Takvimini, küçük duvar saatini, camlı çerçeveli dua yazısını, ortadan

¹⁴³ Mehmet Baştürk, “Gogol’ün Palto’sundan Çıkan Bir Eser: Odalarda”, *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/4, Fall, 2012, s.1026.

yapıştırılmış kırık çini tabağı, işlemeli perdeyi, her şeyi yığdım ortaya. Elektrikler kesilmeden de attım kendimi yatağa, çektim yorganı başıma kadar.”(s.21-22)

Ev sahibinin bekâr bir genci evinde istememesi üzerine kiralık oda aramaya koyulur. Sadece bir oda. Gücü ancak bir odaya yetebilen dar gelirli bir memurdur. Zaten yalnızdır. İçindeki boşluk da bir oda için fazladır:

“Üzgünüm,’ dedi. ‘Bildiğim bir yer yok. Ev olsa belki olur, ama oda bulmak güç.’

‘Ev tamam. Ama koca evde tek başıma ne yaparım ben.’

‘Haklısınız,’ dedi. ‘Evdekilere de sorayım. Pazartesi günü size haber getiririm.’(s.51)

“Oturup ona her şeyi anlattım. Sormasa da anlatacaktım. ‘İşte böyle,’ dedim. ‘Şimdi ne yapıp edip hemen o evden çıkmak zorundayım. Ev tutamam. Tek başıma ne yapayım koca evde. Başımı sokacak bir oda olsa yeter bana.’(s.56)

Yeni bir oda yalnızlığından kurtulmanın, içindeki boşluğu silip atmasının da başlangıcı olabilirdi. Yeni bir oda yeni umutlar demekti:

“Evet, bu evden kurtulmalıyım artık. Başka çarem yoktu. Üstelik yeni bir ev, annemsiz yeni bir hayatın da başlangıcı olabilirdi. Ama bu kışta kıyamette ucuz bir oda bulmak kolay olmasa gerekti.”(s.47)

Sevdiği, ileride evleneceği kadının yeni evi, genç memura yaşama sevinci de getirir. Yeni evi ve odası etraflıca tasvir edilir:

“Küçük bir avluya girdik. İki katlı küçük evin avluya bakan iki penceresi vardı. Üst kat geride kaldığı için görülüyordu. Üç kerpiç duvarla çevrili küçük bir toprak avluydu işte. Bir tek ağaç bile yoktu. Bir erik ağacı, bir dut ya da kayısı ağacı avluyu şenlendirirdi diye düşündüm.

Evin avluya açılan kapısını itip daracık bir taşlığa girdik. İki yanında –bir zamanlar yağlı boyayla boyandığı anlaşılan- karşılıklı iki kapı vardı.”(s.60)

“Birden sevdim bu evi. İçimde –genç güzel bir kadının eli değdikçe güzelleşen- küçük bir evin düzenli, içinde kadın da olan, taze havası uyandı birden. Hiç olmazsa sabahları odamdan çıkıp işime giderken ya da akşamüstleri işimden döndüğümde hoş bir hanımefendiye saygıyla, sevgiyle selam vermenin erişilmez, özlediğim tadını duyacaktım.”(s.61)

“Yeni evimize geldiğimizde odamı boşaltılmış, temizlenmiş görmek, alışık olmadığım bir sevinçle mutlu etti beni. Yerler ıslaktı daha. Pencere camları silinmişti. Düz perdenin yerine küçük mavi kareli yeni bir perde asılmıştı. Yere, ortaya kasaba dokuması bir yaygı serilmişti. Duvara yanaştırılmış iki çekmeceli küçük bir masanın önüne bir de sandalye konulmuştu. Eşyayı odama taşıyıp yavaş yavaş yerleştirdim. Tahta bavulumu hiç açmadım. Ben bu işlerle uğraşırken arkadaşım, yatağımın üstüne oturmuş, kitaplarımı karıştırıyordu.”(s.63)

“Ne iyiydi, artık elektriği korkusuzca kapatıp yorganı başıma kadar çekmeden yatabileceğim yeni bir odam vardı.”(s.65)

Yatağını camın önüne alır. Bunu pencereden vuran ışıktan rahatça kitap okumak için yapar. Ancak ev sahibi sarışın kadın sürekli yatağı eski yerine çeker. Bu durum genç memuru öfkelenendirir. Bir gün yine yatağını aldığı yerde bulamayınca, ev sahibinin kapısını çalar. İçeri davet edildiğinde kadın eli değen odayı beyazlar içinde görür:

“Odada egemen olan beyazlıktı. Beyaz badanalı duvarlar, beyz patiska perdeler, beyaz yatak örtüsü. Çocukluğumda böyle güzel, temiz odaları görmüş olmalıydım. (...) Duvarda, küçük bir aynanın altında asılı duran üzerklikten yapılma duvar süsüne takıldı kaldı gözlerim. (...) Köşede küçük, üçgen bir raf vardı. Üstündeki –sanırım çoğu boş olan- kolonya şişelerini de hiç yadırgamadım. Şişelerin ardına üç tavus tüyü sokulmuştu. Beyaz duvarın önünde koyu yeşilli koyu mavili üç tavus tüyü. Avluya bakan beyaz patiska perdeyle örtülü tek pencerenin biraz üstünde eski yazı bir dua. Sedirin az ötesinde yine beyaz bir örtüyle örtülü ceviz sandık. İçinde bir ‘yalnız’ kadının kimbilir ne güzel işlenmiş yastık yüzleri, incecik dantelaları, belki düğününden kalma gelin telleri, bir iki porselen tabak vardır diye düşündüm. Sandığın üzerine düzenli olarak sıralanmış işlemeli sedir yastıklarından,

üstünde oturduğum yatağın gündüzleri sedir olarak kullanıldığını anladım. İki uzun ot yastık da yerde, iğreti, duvara dayalı olarak dikine duruyordu. Odanın bütün eşyası da buydu hemen hemen.”(s.84)

Genç memur, canı sıkın olduğu zamanlarda çoğunlukla kahveye uğrar. Evlenmeden önce ısınmak için de gitmiştir. Kahvede camın önündeki masalardan birine oturur. Uzaktan sobanın sıcaklığı gelirken, bozuk camdan da yoldan geçenlerin komik görüntülerini izler:

“Sık sık kahveye uğrar olmuştum. Ötesinden geçen insanları bir başka gezegenin garip yaratıklarıymış gibi değişik biçimlere sokan o bozuk camın önündeki masalardan birine oturup çaylar içiyordum. Bu oyun giderek ilgimi daha da çeker olmuştum. Yaklaşan bir insanın gireceği biçimi önceden kesimlemeye çalışıyordum. Kahvenin ortasında gürültüyle yanan büyük sac sobanın bana kadar sokulan uzak sıcaklığında gevşeyip kendimi oturduğum sandalyenin katılığına daha da bırakarak, garip biçimlere giren insanların önünden geçmelerini bekliyordum. Göbekli bir polisin tam önünden geçerken –birden tam ortasında kopacakmış gibi- incelip uzamasını, küçük bir öğrenci kızın sarı saçlarıyla süslü o güzel yüzünün yukarıya çekilip bedeninin yassılaştırmasını, çöp gibi bir köylü kadının daha da incelip dikey bir çizgiye dönüşmesini keyifle izliyordum.”

“Ayak parmaklarım, ıslak ayakkabılarımın içinde kopup dökülecekmiş gibi sızlıyordu. Kendimi kahveye güç atmıştım. Evime bu saatlerde gitmek istemiyordum. Kahvede hiç olmazsa harıl harıl yanan bir soba vardı. Birkaç gün yataktan çıkamadığım olmuştum, ama sobasız bir evde yine de hastalanmadan koca bir kış geçirmiştım. (...) Bu kahveyi iyi ki bulmuştum. Günün belli bir zamanını hiç olmazsa ısınarak geçiriyordum. İnsan iyi şeylere ne tez alışıyor.

(...)

Kasabanın en geniş, en ünlü kahvesiydi burası. Uzunca bir derinliği vardı. Gelenler daha çok sobanın yakınlarında, gerilerde otururdu. Kimi tavla, kimi kâğıt oynar, durmadan çay içerlerdi. Yüksek tavan, gürültüleri emiyordu. Cam önünde pek oturan olmuyordu.”(s.28-29)

Acıktığını fark edince kendisini Hükümet konağının karşısındaki köfteciye atar. *“Birden iki gündür bir şey yemediğimi düşününce acıkıverdim. Ayaklarım beni Hükümet Konağının karşısındaki köfteciye götürdü. Öğle tatillerinde evime giderken önünden geçtiğim, içerideki üç küçük masada genellikle bıyıklı adamların büyücek lokmaları ağızlarına güçlkle tıktığı, camın hemen ötesindeki göbekli kel adamın kirli önlüğüne ellerini sile sile önündeki ocakta cızırdayıp duran, görünce acıktıran, dumanlı küçük küçük köfteleri elindeki maşayla sık sık çevirdiği ufacık bir yerdi burası.”*(s.18)

Dar gelirlilerin yaşadığı mahallenin sokakları da girintili çıkıntılı ve çamurludur. Eserdeki tek dışmekân ara sıra gittiği parktır:

“Parka gidip boş havuzun önündeki tahta sıralardan birine oturdum. Kimseler yoktu. Yakasını kaldırdığım paltoma gömülüp bir süre yakınımdaki çıplak ağaçları, önümdeki boş havuzun dibinde birikmiş soğuk çamurları, çürümüş yaprakları, yerlerdeki dağınık çakılları gözledim. Gökyüzünden top top gri bulutlar geçiyordu.”(s.15)

Gecelerini odalarda geçirmediği vakitlerde park, yalnızlığını paylaştığı yerdir. Zaman olur karısının kiracı arkadaşıyla beraber olmasının derdi ile parka gider:

“Ertesi gün eve geç döndüm. Gece uykumu alamayışım serseme çevirmişti beni. Gün boyunca başımı koyacak bir yer arayıp durmuştum. Buna bir de Pazar kalabalığının o bitmek bilmeyen uğultusu eklenmişti. Dairenden çıkınca parka gittim. Pazar kalabalığı dağılmış, hayvan pislikleriyle, Pazar artıklarıyla dolu sokaklarda, gecikmiş bir iki eşekli köylüden başka, bırakılmış anasız birkaç sıpadan başka kimse kalmamıştı.”(s.116)

Zaman olur karısının gebe olduğunu öğrendiğinde mutlulukla kendini sokaklara atar:

“Sokaklarda buldum kendimi. İlik bir geceydi. Nerelerdeydim, bilmiyorum, ama geçtiğim sokaklarda kimseler yoktu. Mutluluk buydu işte. Bir ara seksek oynar gibi tek ayaküstünde atlaya atlaya yürüdüm.”(s.123)

Genç memur çocuğun kendisinden olmadığını öğrenince yine kendini dışarıya sokaklarda bulur. Sokaklar; mutluluktan, dertten, her türlü duygusunu boşalttığı bir kaçış yeridir:

“Kapıyı yavaşça çektim. Kapı mandalının –içeriden- yuvasına ‘tık’ diye oturuşunu duydum.”(s.160)

3.1.6. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Romanı okuyucuya aktaracak bir anlatıcıya ihtiyaç vardır. Bize olayı nakleden bu anlatıcı, Şerif Aktaş’a göre, metin halkalarının teşekkülü ve tanziminde, onların bir sistem halinde eser denilen bütünü meydana getirmesinde önemli bir rol oynar.¹⁴⁴ Bakış açısı ise anlatma esasına bağlı edebî metinlerde vak’a zincirlerinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından nasıl nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir.¹⁴⁵

“(Ben) anlatıcı, anlatı dünyasında 1. tekil kişi olarak yer alır. (O) anlatıcıya kıyasla daha az denenen (Ben) anlatıcı, yapısından kaynaklanan bazı eksikliklerine rağmen, roman sanatı için bir imkân kapısı olmuştur. Roman türü için gerekli olan lirik sıcaklığı sağlamak konusunda, (Ben) anlatıcı, anlatı dünyasının içindedir ve bu durum, onun için adeta bir kaderdir. (Ben) anlatıcı, (O) anlatıcı gibi anlatı dünyasının içinde, üstünde ve hatta dışında bulunma gibi bir lükse, bir güce sahip değildir. Onun dünyası, anlatı çerçevesinde kurgulanan dünyadır ve bu dünyada o, hem “anlatan”, hem de “anlatılan” figür konumundadır.”¹⁴⁶

“Genel olarak ‘özyaşam türü anlatım’ diye tanımlayabileceğimiz bu yöntemin temel özelliği, romanın konusunun da anlatıcısının da aynı kişi olmasıdır. Öyküde hep onun kişiliği ön plandadır ve çoğu kez bu kişiliğin olayların akışı içinde değişerek gelişmesi söz konusudur. En sık görülen uygulama, ele alınan kişinin

¹⁴⁴ Şerif Aktaş, *a.g.e.*, s.81.

¹⁴⁵ Şerif Aktaş, *a.g.e.*, s.84.

¹⁴⁶ Mehmet Tekin, *a.g.e.*, s.41.

çocukluk ve gençlik yıllarını geride bıraktıktan sonra, hatırlama yoluyla eski günlere dönerek, olup bitenleri erişmiş bulunduğu deneyimli konumdan anlatmasıdır."¹⁴⁷

Erdal Öz, *Odalarda* adlı romanında kahraman anlatıcı (ben anlatıcı) ile tekil bakış açısından yararlanmıştır. Anlatıcı romandaki genç memurdur. Roman bu kahramanın ağzından sunulmaktadır. Hem anlatıcı hem anlatılandır. Bu yönüyle otobiyografik karakter taşır:

"Bir ara gözkapaklarım ağırlığıyla baş edemez oldum. Esnemekten gözlerim akıyor, çene kemiklerim çatırdıyordu. Yazı makinesinde hiç anlamadan temize çektiğim yazıları, inen gözkapaklarımın altından güçlükle görebiliyordum. Birkaç kere gidip yüzümü yıkadım, olmadı. Aklım hep evde, karımdaydı. Yemeğe çıkarken, oda arkadaşım çekinerek sordu:

'Hasta mıydınız?'

'Yo, hayır, iyiyim,' dedim.

'Kaç gündür yoktunuz da,' dedi.

'İzinliydim,' dedim.'"(s.90)

Bazı yerlerde çocukluk yıllarına dönüş yaparak geriye dönüş tekniğinden faydalanır. Küçükken çingene çocuklarından dayak yemesini anlatır:

"Elimde tuttuğum çaput topa, önümde biraz havalandırıp sanki bir daha yere düşmeyeceğini bilerek, müthiş bir tekme yapıştırdım. Onlar havada yükselen topa şaşkınlıkla bakarlarken fırlayıp koşmaya başladım. Yetiştiler. Birbiri ardına başıma inen yumruklardan kendimi korumaya çalışıyordum. Ellerimin küçüklüğü yüzümü korumaya yetmiyordu."(s.98)

Romanda her şey anlatıcı konumundaki genç memurun ağzından anlatılır. Okuyucu kahramanın bildiği, gördüğü, sezdiği kadarıyla yetinir. Olaylara, kahramanın anlattığı kadar olaylara vakıf olur.

¹⁴⁷ Ünal Aytür, *Henry James ve Roman Sanatı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009, s.31.

3.1.7. Dil ve Üslûp

Bir dil sanatı olan roman, çevresi, insanları, kurumları, toplumsal donanımıyla yabancı olduğu bir dünya sunar bize ve bu dünyanın gerçekliğini, faydalandığı en önemli araçlardan biri olan dil sağlar.¹⁴⁸

Erdal Öz bize bu dünyayı sunarken; sıradan insanların anlayabileceği, zorlama tasvirlerin yapılmadığı günlük konuşma dilini kullanmıştır. Dili gayet sade ve akıcıdır. Yabancı kelimelere rastlanmaz. Argo ve küfürle kelimeler ise çekinilmeden kullanılmıştır:

“Bir keresinde çıkışacak olmuştum da, beni titreten, soluğumu kesen şu sözleri acı acı yüzüme haykırmıştı. ‘Ben senin kölen miyim ulan! Kendini bu kadar bağlama bana.’”(s.95)

“Bu kışta kıyamette-,’ diyecek oldum. Kocakarı üzerime yürür gibi yapınca, nasıl oldu bilmiyorum, kapıyı yüzüne kapatıverdim. İyi yapmışım.

‘Ulan ördek boynu gibi uzun boynunu yakaladığım gibi kıvrır koparırm, anladın mı, eşşoğlueşşek.’”(s.47)

Üslûp ise yazarın kullandığı kelime ve cümle yapısını da ihtiva eden kendine has dil kullanımudur. Yazarın özgünlüğünü yansıtır.

Ve bağlacını hiç kullanmaz yazar bu romanda. Ataç’ın etkisinde kaldığını önsözde itiraf eder.

Yazar, eserdeki kahramanları kendi kişiliklerine göre konuşturmada başarılıdır. Farklı cinsel eğilimi olan bireyler romanda kendi konuşma tarzlarıyla yer alır. Kadınsı tavırlarıyla dikkat çeken daire müdürü bu özelliğiyle konuşturulmuştur:

“Ay, bu adam da hiç beklemez. Kuzum söyleyiver şuna, çayına şeker atmasınlar. Hep hatırlatmak gerek. Unutur budala.

(...)

¹⁴⁸ Mehmet Tekin, a.g.e., s.156.

Ellerim titreyerek uzattığı paraları aldım.

'Aybaşında aylığımı alır almaz-, 'dedim.

'Ara sıra uğrayın bana, olmaz mı?'

Gülümsemeye çalıştım. Birkaç kere teşekkür ettim.

'Rica ederim şekerim, güle güle, ' dedi.(s.25-26)

Yazarın olay yerine kişiler üzerinde yoğunlaşmayı denediği romanda iç diyalogların fazlalığı dikkat çeker.

"Hem de bir köpek gibi kovulmuştum. Aşağılanmışım. Tanrım, o cadaloz mahalle karısı ne çirkin şeyler söylemişti bana. Hem de yüzüme karşı. Boynumun uzunluğunu bile başıma kakmıştı. 'Ördek boynu gibi o uzun boynunu koparırım,' demişti. Böyle bir kusuru bir suç gibi hayatım boyunca taşımaktan kurtulamayacak mıydım?"

Hayır, bu çirkin düşünceleri silmeliydim kafamdan."(s.48)

"Yaz ortasında bastırarak dayanılmaz sıcakları düşündükçe kafam iyice bozuluyordu. O dayanılmaz sıcaklarda bu adam bunu da yapabiliirdi. Ah hayır, bu kadarını heralde yapamazdı artık. Onu hemen o anda kovardım bu evden. Öldürürdüm onu. Hayır bunu düşünmek bile iğrençti."(s.102)

"Hiç şarkı söylememişimdir ben. Hiç şarkı söylemeyen insan olur mu? Olur, niye olmasın. Kendi başına şarkı mırıldanmayan insan var mıdır bu dünyada? Vardır. Ben o 'yum işte."(s.123)

Odalarda tezli bir roman değildir. Belli bir ders vermek için yazılmamıştır. Sonu belli bir olayla bitmez. Mutlu sonu yoktur. Kahramanlar hakkında detaylı bilgiler verilmez. Romanda önemli husus, tecrübesizliği, yanlış kararlar almasına sebep olan genç memurun hayat karşısındaki yenilgisidir.

3.2. Yaralısın¹⁴⁹

Erdal Öz'ün ikinci romanı olan 1974 yılında Cem Yayınevi tarafından basılır. 1983'te ise basımı Can Yayınları tarafından yapılır.¹⁵⁰

Eser Yaşar Kemal'in önsöz mahiyetindeki yazısıyla başlar. Yaşar Kemal, roman ile uygarlık arasında bağlantı kurarak başladığı yazısında *Yaralısın* romanının tanıtımını yapar:

“Bu romanda işkence yapan kişiler var. Erdal Öz bu işkence yapanları, gerçekten daha gerçek belki de, duyuruyor, anlatıyor bize. Erdal Öz'ün işkencecileri, bir makinenin dişlileri gibi hep birbirine benziyor. Birisi sarışın, birisi esmer, birisi dazlak ama hepsi bir makinenin dişlileri gibi birbirinin aynı. Merhametlisi, merhametsizi yok, onlar aletler... Bazı bazı birisinin azıcık insanlığı tutacak oluyor ama ne kadar, ne kadar cık insanlığı.”(s.10)

3.2.1. Konu

Romanın konusunu 12 Mart döneminde evi basılarak tutuklanan bir gencin cezaevinde sorgulamalara ve işkencelere maruz kalışı oluşturur. Eserin başkahramanı genç, türlü işkenceler gördükten sonra konulduğu koğuştada suçlulara benzeyip onlar gibi sıradanlaşır. Roman, gencin işkencelere direnmesine rağmen, herkes gibi olmaya karşı koyamamasını gözler önüne serer.

Fethi Naci, *Yaralısın*'ın bir 12 Mart romanı olmadığını, anlatılanların soyut bir işkence olayı olduğunu ifade eder:

“Yaralısın bir yabancı dile çevrilse, önsözsüz yayımlansa, okuyanların romanın faşist bir cunta döneminde mi, yoksa başka baskı rejiminde mi geçtiğini ayırt edebilecekleri kuşkulu bence. Roman kahramanının kitaplarını yakması,

¹⁴⁹ Erdal Öz, *Yaralısın*, 25. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 2011, 245 s.

Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

¹⁵⁰ 1975 yılında Orhan Kemal Roman Armağanı'na lâyık görülür.

sorgulama biçimi, işkenceler Yaralısın'ı bir 12 Mart romanı, 'faşizm mikrobuna karşı' bir roman yapmaya yetmiyor. Hani gazeteler, tanımadığımız, uzak, küçük bir ülkede bütün dünyayı ilgilendiren önemli bir olay olunca o ülkenin haritasını basarlar, sonra da o ülkenin yeryüzünün neresinde olduğunu anlayabilmemiz için o ülkeyi bulunduğu kıta içindeki yeriyle gösteren küçük bir haritayı basarlar ya, Erdal Öz'de yalnız o küçük ülkenin haritası var, o ülkeyi bütünü içindeki yeriyle göstermiyor; yani Yaralısın'ı 12 Mart bağlamı içinde vermiyor, nerdeyse soyut bir işkence olayı gibi veriyor."¹⁵¹

Naci'ye göre, kendisine sorulan sorulara karşı gencin içinden "Ad vermeyeceksin. Yoksa kimsenin yüzüne bakamazsın." diye geçirmesi onun bir geçmişinin ve yaşadıklarının olmasını gerektirir. Geçmişle bir bağlantı yapılmamasının, romanı soyut bir işkence romanı haline getirdiğini belirtir.¹⁵² Ancak romanda sadece siyasî suçlular ve onlara yapılan işkence değil, adi suçlular da anlatılmıştır.

Behçet Necatigil ise şu değerlendirme de bulunur:

"Bir gece beş görevli tarafından evi aranan, çuvallara tıka basa rasgele doldurulmuş kitaplarıyla birlikte götürülen bir gencin tutukluluk günleri [anlatılır]. Bir fakülte bitirmiş genç suçsuzdur, kitapları arasında yasak yayınlar da yoktur. Fakat götürülür, dövülür, aşağılanır, işkence görür, insanlık onurundan olur. İki aydır tutukludur, henüz annesini babasını bile görememiştir."¹⁵³

3.2.2. Olay Örgüsü

*Yaralısın'*daki olay örgüsü kronolojik değildir. Geriye dönüşler ve farklı vaka zincirlerine atlamalar görülür. Eser genel olarak, gencin hapisanedeki yaşantısını ve işkence sürecini aynı anda verir. Genç tutuklunun koğuşa girmesiyle başlayan eser; evinin aranması, tekrar koğuşa dönerek koğuştakilerle tanışması, evi

¹⁵¹ Fethi Naci, *Yüzyılım 100 Türk Romanı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s.508.

¹⁵² Fethi Naci, *a.g.e.*, s.509.

¹⁵³ Behçet Necatigil, *a.g.e.*, s.396.

aranıp tutuklandıktan sonra araca bindirilip sorgulamaya götürülmesi, ardından tekrar hapisane sahnesine geçilmesi şeklinde vakalar arasında atlamalarla ilerler.

Roman, başlıklandırılmamış otuz kısa bölümden oluşur. Her bölümden sonra farklı bir vakaya geçilir.

Eser, “Nurilerle doluydu koğuş.” cümlesiyle başlar. Genç tutuklu koğuşa getirilir. Gardiyan, “Kıdemli” denilen koğuş ağası rolündeki tıknaz, katı görünüşlü adama yeni tutukluyu gösterir. Kulağına bir şeyler fısıldadıktan sonra Kıdemli, gencin yanına gider ve hoş geldin diyerek tanışır. Genç, yeni geldiği bu mekânı garipser, hemen uyum sağlayamaz. Heladan gelen ağır kokular genci rahatsız eder. Koğuşta rahat görünmeye çalışır. Yediği üç parça tuzlu peynir onu susatır. Ancak suyun herkes tarafından kullanılan bir maşrapayla içildiğini görünce içmekten vazgeçer.

Adının Nuri olduğunu öğrendiği koğuş kıdemlisinin koğuştakilere nasıl davrandığını görür. Nuri, çevresine sert ve amansız görünmeye çalışan, herkesi aşağılayan bir tavırla konuşan biridir. Koğuş nöbetçisi olduğunu anladığı biri ortadaki masaları birleştirip, sıraları masaların üzerine ters şekilde koyar. Yataklara geçme zamanı gelir. Kıdemli, genç tutukluya bir yatak temin edeceğini söyler. Bu arada, suçunun ne olduğunu sorar ve cevabını da yine kendisi vererek, genci “Bilmiyorum” demekten kurtarır:

“Eşyan yok mu?”

‘Yok.’

‘Suçun ne?’

Neydi suçun? Ne diyeceksin şimdi? ‘Bilmiyorum’ mu diyeceksin.

‘Siyasiymişsin’

‘Öyle’

Nuri, içine düştüğün ikircikten kurtarıyor seni.”(s.19)

Yatağının gelmesini beklerken içinden, artık kendisine insan gibi davranılmasını istediğini geçirir:

“Nuri, pek bir şey anlayamadan uzaklaşıyor. Siyasi bir suçlu gibi duvara dayanmayı deniyorsun; ama hemen vazgeçip çekiyorsun kendini duvardan. Kimseden bir söz gelmemeli. Günlerce, haftalarca süren aşağılanmalar bitsin artık, yeter. Dayanacak gücün kalmadı.”(s.19)

Koğuşa getirilmeden önce işkenceler görmüştür, ayakta durmakta zorlanır, tabanları yaralıdır.

Daha sonra evinin aranması ve tutuklanması anlatılır. Beş kişi evine gelir ve odalara dağılarak aramaya başlarlar. Genç, yasaklı veya şüphe uyandıracak yayınları evi basılmadan önce helâda yakmıştır:

“Odadaki ince bıyıklı, saçları kıvırcık, kara kuru sıksa adam, masanın, iskemlenin altlarına eğilip bakıyor, duvarları yumruklayıp yokluyor, kilimi dürüp kaldırıyor, radyonun tozdan pamuklaşmış içini gözden geçiriyordu. Hep bir şeyler bulacakmış gibi merakla, güvenle işe giriyor, umduğunu bulamayınca hınçla çevresine göz gezdiriyor, kendine yeni bir av aranıyordu.”(s.21)

Dergilerden şüphelenilir. Genç, yasaklı olmadığını anlatır fakat çuvallara doldurulan kitap ve dergilerle birlikte götürülmekten kurtulamaz.

Koğuştaki kendisine verilen yastığı düzeltmeye çalışır. O arada kavga çıkar. Dövüşenlerden biri, Kıdemli Nuri'dir. Kavga edenler ayrılır. Sarışın biri Kıdemli'nin koluna girip onu helâyaya götürür. Az sonra Kıdemli'yi helâyaya götüren sarışın, gencin yanına gelir, tanışır. Adının Nuri olduğunu söyler. Kıdemli'nin yardımcısıdır. Asıl işi kamyon şoförlüğü iken sonradan terziliğe başlamıştır.

Ardından az önce Kıdemli Nuri ile kavgaya girişen adamla tanışır. Adam Yozgatlıdır. Yıllarca Kayseri Şekerspor Kulübü'nde güreştiğini söyler. Yozgatlının adı da Nuri'dir. Kıdemli Nuri'nin ve onun yardımcısı Sarışın Nuri'nin ne kadar alçak insanlar olduğundan bahseder:

“Bunlar var ya, ikisi de idarenin adamıdır. Gelirler, yüzüne gülerler, ağzından söz alır götürürler; hem de bire bin katarak. Hani sizleri ihbar eden o “sayın muhbir vatandaşlar” var ya, işte bunlar da aynı bokun soyu. O koğuş kıdemlisi olacak Nuri, aklınca buranın ağası; ağalık taslar herkese ama beceremez, eline yüzüne bulaştırır. Öbür terzi bozuntusu sarışın çıyan da adamıdır onun, köpeğidir, onun kuyruğunun altından hiç çıkmaz, bacaklarına sürünür durur. Yüreksizin tekidir.”(s.32)

Yozgatlı Nuri, tutuklanma hikâyesini anlatmaya başlar. Askerliğinin on birinci ayında izne gider. Yolda başına bir iş gelir diye izni bitmeden bir gün önce yola çıkar. Erken geldiğinden otelde yatak tutar ve sonra dışarı çıkar. Bir lokantada karnını doyurup bir de rakı sofrası donatır. İyice sarhoş olduktan sonra gece geç vakit otele, odasına döner. Odada Marmarisli biri ile hemşerisi bir adam daha vardır. Marmarisli, Nuri'nin hemşerisini soyup sabah olmadan yüz bin lira ile kaçır, suç ise Nuri'nin üzerine kalır. Polis Nuri'yi odadan apar topar alıp dört gün boyunca sorgular. Nuri, sorgudan sonra, Marmarisli ile hesaplaşmak için onun peşine düşer. Ancak Marmarisliyi bulamadan yakalanıp cezasını çeker. Askerliğini tamamlamak yerine intikam için tekrar yollara düşer. Yine yakalanır. Buradan çıkar çıkmaz tekrar o Marmarisliyi bulacağını ve bulduğu yerde öldüreceğini söyler.

Genç tutuklu ise koğuştaki ilk gecesinde uyuyamaz. Yozgatlı Nuri'nin verdiği sigarayı yakar. Yatağın sertliği sırtında ağrılar yapar:

“Beline batan bir çıkıntıdan kurtulmak için yatağın içinde aşağıya yukarıya, sağa sola kayıp yeni yerler arıyorsun, yuvalanmaya çalışıyorsun ama boşuna; bu dağların, tepelerin, büyüklü küçüklü çukurların engebelediği bu ovasız, düzlüksüz yerde sabahı edeceksin. Sabahleyin belki biraz daha düzeltilebilir bu yatak, diye düşünüyorsun. Sabah o kadar uzak ki.”(s.48-49)

Genç tutuklu, Yozgatlı Nuri'yi düşünür. Onun Marmarisliyi bulunca ne yapacağını tahmin etmeye çalışır. Bir idam sahnesi gözünde canlanır. Yatakta dönüp durur. Ardından kalkıp helâya gider. Kapıları yavaşça açıp yavaşça kapatır. İhtiyacını giderdikten sonra yerde duran mavi su bidonundan elini yüzünü yıkar. Su sıçramasın diye biraz geri çekilir. Boynunu, kollarını ve ayaklarını da yıkar. Helâdan

çıkınca koğuş nöbetçisi kibar bir hareketle havlu uzatır ve sigara ikram eder. Tanışrlar. Adı Nuri'dir. Yatağına geçtikten sonra kolunda, pazusunun üstünde mavi bir gül, altında da büyük harflerle "gülüm" yazan dövme yeni biri, genç tutuklunun acıktığını düşünerek domates ve sivri biber uzatır. Memleketinin İstanbul, adının Gılay Nuri olduğunu söyler. Göğsünde, sol memesinin üzerindeki denizaltı dövmesini Sinop'taki cezaevinde yaptırdığını, buraya bu dövme ilk kendisinin getirdiğini, İstanbul Beşiktaş'ta bir kahvesinin olduğunu, en iyi esrarı kendisinin bulundurduğunu, adının ünlü boksör Muhammed Ali Clay'den geldiğini uzun uzun anlatır. Genç tutuklu anlatılanları pür dikkat dinler. Sabaha doğru da yatağına geçip uyumaya çalışır.

Genç tutuklu, evden alındıktan sonraki beş gününü, nerede olduğunu bilmediği küçük, dar bir odacıkta geçirir. Altıncı günün sabahı buradan çıkarılıp, araçla başka bir odaya götürülür. Yanlarda başka odacıkların da olduğunu anlar. Sürekli yeni birilerini getirip, daha önce getirilenleri sorgulamaya götürdüklerini görür. Otuz mayıs sabahı yani getirildiğinin sekizinci günü sıra genç tutukluya gelir ve gözleri bağlanarak odadan çıkarılır. Yüksek bir araca bindirilir ve sorgulamanın yapılacağı yere götürülür:

"İşte sekizinci günün sabahında alınıp getirildin buralara. Bekliyorsun. Az sonra bülbül gibi konuşturacaklar seni. Altın kafese kapatılmış, ötmesini beceremeyen bir bülbül müsün sen? Nasıl ötüleceğini mi öğretecekler? Adamların işleri bu. Bu işin ustası olmuşlar, bilimini yapmışlar, uzman kişiler. Gerçekten başaracaklar mı?"

Bekliyordun, günlerdir bu günü bekliyordun. Bırakılma umudun kalmamıştı. Neler sorulacağını, neler yapılacağını bilemeden bir sonraki günün sabahını beklemek korkunçtu."(s.72)

Araçta sıranın kendisine gelmesini bekler ancak sorguya çekilmesi ertesi güne kalır. Küf kokulu, basık bir yere götürülür. Kendini "bilmiyorum" demeye şartlandırır. "Anlat bakayım." Denildikçe "Neyi?" diye cevap verir. Ardından yüzüne inen şamar ve yumrukların etkisiyle yüzü, yanar ve şişer. Korkudan altına

kaçırır. Böğürüne, bacaklarına tekmeler inmeye başlar. Ancak ağzından tek kelime çıkmaz. Konuşturmak için tehdit etmeye başlarlar:

“Burada öyle yasalar falan işlemez. Ne anayasa, ne babayasa yok burada, tamam mı? Her türlü yasanın, her türlü denetimin dışında bir yerdesin şu anda. Allah düşürmesin bir kere; ama düşürdü mü, Allah da karışmaz; biz karışırsın. Anlıyor musun ne demek istediğimi? (...) Yani anlayacağın, kafamızı bozarsan, yapmayacağımız şey yoktur sana. İstesek tozunu bile yok ederiz. Hem de bu odada, burada, şimdi. Kimsenin ruhu bile duymaz. Çıkarırız en üst kata, açarız camı, bırakırız, hoop güm! Gidersin. Yedinci kattan aşağı uçmak ha, ne dersin? Aklından çıkarma bunu.”(s.91-92)

Denilenleri düşünmesi, konuşmaya hazırlanması için sorgulamaya on dakika ara verilir. On dakikalık aradan sonra genç tutuklu soyulup çırlıçıplak hale getirilir. Yerde haça benzer tahtadan yapılma bir aletin üzerine uzandırılır. Ellerinden ve ayaklarından kayışlarla bu tahtaya bağlarlar. Konuşmasını istedikçe yine “Neyi?” sorusuyla karşılaşılır. Odanın köşesindeki kara lâstik coplar, sopalar ve zincirlerin yanındaki kara bir kutuyu getirirler. Elektrik olduğunu anlar. Kutudan çıkan kablolardan birini sağ ayağının küçük parmağına, diğerini eline, serçe parmağına bağlarlar ve elektriği verirler. Bedeni yay gibi gerilir, soluğu göğsüne sıkışır. Akım kesilince olduğu yere yayılır. Odadaki diğer iki görevli gencin ayaklarını uzunca bir sopya bağlayıp havaya kaldırır ve elinde sopya ile diğer bir görevli gencin tabanlarına sopyayı indirmeyi başlar:

“Tabanlarının ortasına inen kalın sopyanın vuruşu beynini sallıyor. Adam olanca hızıyla sopyayı kaldırıp kaldırıp indiriyor tabanlarına. Topuklarında çalışıyor. Dişlerin kenetlenmiş birbirine. Ölecek gibisin. Sopyanın havaya kalkıp inişlerini görüyorsun. Vurulan yer ayakların mı yalnızca, ayırt etmek güç. Vuruşlar bütün bedeninde patlıyor.”(s.104)

Bu sırada biri serçe parmağındaki teli çözer ve gencin cinsel organına sarar. Gencin “Ne konuşma mı istiyorsunuz? Sorun, bir şeyler sorun, bildiğim bir şeyse... Neyi anlatayım?” şeklindeki soruları ve haykırıları arasında elektriği verirler. Genç beklemediği bir acıyla kıvrılır:

“Ölecek misin? Soluk soluğasın. Çıplaklığından artık utanmıyorsun bile. Bekliyorsun. Gözlerini açıp başını kaldırıyor, bakıyorsun. Gözlüklünün alttan görünen küçük yüzünde keyifli bir gülümseme. Seni öyle kıvrandır görmekten cinsel bir tat alıyor gibi. Sapık bir yüz.”(s.105)

Yerdeyken tekmelemeler başlar. Bir yandan da elektrik verilir. Elini ayağını tahtaya bağlayan kayışlar kopacak gibi olur. Çırpınışlar, acılar ve şok içinde kasılmaya başlar. *“Öldürün, yeter artık, öldürün beni, öldürün!”* bağırışları odayı doldurur. Kuru kuru öğürür ancak kusamaz. Bir ara ışıkları söndürüp çıkarlar. Döndüklerinde tellerin vücuduna bağlı yerlerine su döküp tekrar akım verirler. Bir kabloyu meme uçlarında, kulaklarında, ağızlarında gezdirirler ve genç tutuklu sonunda bayılır.

İki görevlinin kolları arasında sürüklenerek, arada yumruklar inerek kaldığı odacığa doğru götürülür. İçlerinde başka tutukluların da olduğu demir parmaklıklılı odacıkların önünden geçerek elini yüzünü yıkaması için lâvabonun olduğu bir yerde bırakırlar:

“Tabanlarına binen ağırlığının sızılı şaşkınlığıyla kalıveriyorsun boşlukta. Yeni yürümeye başlamış bebeler gibisin, korku içindesin. Yıkılıvereceksin. (...) Kalınlaşmış bileklerini, güçsüz parmaklarınla yıkamayı deniyorsun. Derisiz kalan yerler acıyla geri itiyor parmaklarını. Bileklerini suyun altına uzatmanla kaçırman bir oluyor. Suyun basıncı, etinin acılarını depreştiriyor. Lavabonun kirli deliğine yanlardan yürüyen suyun, bileklerinin kanıyla boyandığını görüyorsun.”(s.118-119)

Genç, lâvabonun önünden alınıp, bir odacığın önüne getirilir. Kapısı açılıp bir tekmeyle içeri atılır. Görevliler gülerek uzaklaşırlar.

Koğuştaki ilk sabahında genç tutuklu, ranzada alt yatakta yatan Ufaklık Nuri ile tanışır. İstanbul’da yaşayan zengin bir züppedir. Şimdi evinde olsa geç saatte kalkıp annesinin hazırladığı cambonlu yumurtasını yiyeceğini, sonra kırmızı Pleymut marka arabasına atlayıp Melâhat’ın yanına gideceğini anlatır. Ayaküstü Ufaklık Nuri’nin hikâyesini dinler.

Masalar gürültüyle ortalara çekilir. Kahvaltı hazırlarlar ve oturup kahvaltı yaparlar. Genç, çorbaya benzer sıcak tuzlu sarı suyaekmek doğrayıp yer. Kahvaltıdan sonra dört yanından yüksek duvarlarla çevrilmiş küçük beton bir avluya çıkarlar. Gılay Nuri hapishane raconundan bahseder. Volta atmaya öğretir. Avluda oldukça düzgün volta atan Efendi Nuri'yi gösterir. Elli yaşındadır ama dipdiridir. Sekiz yıldır içeridedir ve sekiz yıl boyunca aksatmadan voltasını atar. Gılay Nuri, onu böyle dinç ve diri tutanın volta atmak olduğunu söyler. Genç, tabanlarındaki acı sebebiyle volta atmakta, adımlarını Gılay'a uydurmakta zorlanır:

“Rahvan yürüyeceksin. Eşkine kalkacak hal mi bıraktılar sende. Yere basarken bile sakınarak basıyorsun. Nuri bilmiyor. Bilse konuşmaz böyle. Bilmesin.”(s.112)

Gılay Nuri ertesi günkü duruşması için çay ocağının yanındaki terzi odasında lacivert takımlarını ütöletirir. Kıdemli Nuri'nin yardımcısı Sarışın Nuri'ni terzilik yapar. Mahkeme salonundaki yazıcı kadın ilk duruşmasında Gılay Nuri'yi etkilemiştir. O sebeple tekrar görebileceğini ümit ederek lâcivert takımının ütülenmesini ister.

Genç tutuklu ilk mahkemesinde kendisine atfedilen suçlara karşı çıkmasına, itiraz etmesine rağmen tutuklanır. Mahkemeye, savcının imzalattığı kâğıdı okumadığını, sorularına bu cevapları vermediğini söyler:

“Hayır, doğru değil. Tanımıyorum öyle birini. Hayır, onu da tanıımıyorum. Evet, tanırım onu. Arkadaşımdır. Yedi yıldır. Sık sık buluşuruz. Evet ara sıra geceleri de giderim. Hayır, öyle bir konuşma geçmedi aramızda. Hayır, bana öyle bir şeyden söz etmedi. Onun öyle bir şey yapacağını sanmam. İyi tanırım. Yapamaz.(...) Hayır, savcının bana aşağıda imzalattığı kâğıdı okumadım.”(s.130-131)

Konuşması sık sık kesilir. Bir ara “ışkence” kelimesini kullanır ama cümlesi bitmeden sözünü yine keserler:

“Evet, hastanedeyken. Bir buçuk ay kadar. Orada da zorladılar. İmzalamadım. Savcı da geldi birkaç kere. Öbürleri de. Boyuna geldiler. Zorladılar. Yeniden işkenceye götüreceklerini...”(s.133)

Aslında işkenceden bahsetmeyi kendisi de istemez. Yapılanların insanlık dışı olduğunu, kendisinin nasıl hayvanlaştırıldığını, aşağılandığını anlatmayı istemez. Yapılan işkenceleri düşündükçe tabanları sızlar. Mahkeme sonuçlanır ve tutuklanması kararı verilir.

Genç tutuklu, koğuşun avlusunda oturur. Zeytin çekirdeklerinden tespih yapan Nurilerden birini izler. Yanına Mavzer Nuri denilen biri gelir. Tanışır, suçlarını söylerler. Yakılan sigaralarla birlikte Mavzer Nuri hikâyesini anlatmaya başlar. Karısına sulanan köy ağasını nasıl çırılçıplak soyup köy meydanında gezdirdiğini, ağanın alınına dayadığı mavzeri ile kafasını patlatacağını düşündüğünü ama yapamadığını anlatır. Ertesi gün, köy ağası jandarmaları alıp düzmece bir gasp suçundan Mavzer Nuri'yi tutuklatır. Nuri'nin karısını alıp evine kuma olarak götürür. Mavzer Nuri, genç tutukludan bir makineli tüfek ister. Gencin siyasî tutuklu olduğunu öğrendiğinden kendisine tüfeği rahat bulabileceğini düşünür. Hapisten çıktığında o makineli tüfekle ağayı köyün ortasında tarayacağını söyler.

Kıdemli Nuri ile kavga eden Yozgatlı Nuri başka bir koğuşa alınır. Ondan boşalan yere başka biri gelir. Kırşehir Çiçekdağlı'dır. Kıdemli, her yeni gelene üstünlüğünü göstermek için gözdağı verir, azarlar. Sorusuna cevap vermeyen Çiçekdağlı'ya tokat atar. Koğuştan ses çıkmaz. Genç tutuklu, Gılay Nuri'ye bu hareketin dün neden kendisine yapılmadığını sorar. Bunların, siyasî suçlulara işlemediğini, siyasîlerde birlik ve beraberlik olduğunu, birine yapılan yanlısın hepsine yapılmış saydıklarını, daha önce bu tarz bir hareketten dolayı siyasî tutukluların hapisaneyi alt üst ettiğinden, ortalığı yıktıklarından bahseder:

“Öyle demesiyle birlikte, görecektin, o gün yıkıldı be burası; vallahi yıkıldı sandım. Dört bir yandan sardılar burasını. Silahların dumanı masmavi şu avluya indi, gözlerimle gördüm. Çocuklar hep bir ağızdan marşlar söylüyorlardı. Sizin dayanışmanız başka oluyor. Bakma sen Kıdemli'ye, öyle herkese davrandığı gibi davranamaz sana. Enayi mi o, herkesin içinde, ortada fol yok yumurta yokken çağırarak seni karşısına da, kaldırıp bir tane yapıştıracak sana. Sıkı mı? Petkosu sıkır biraz. Yıkılır be burası namussuzum. Vallahi bir kere daha yıkılır.”(s.163-164)

Gılay Nuri bu konuşmalardan sonra sevdiği kızdaki bahseder. Daha sonra,uğruna hapis yattığı Gül'ü anlatır.

Genç, bir süre Gılay'ı dinledikten sonra kalkar, avluya çıkarken Sarışın Nuri'yi görür. Terzi odasına buyur edince kıramaz, girer. Sarışın Nuri, dikiş makinesinin altından cilt kapakları kabarık, ortasından kilitlenebilen kahverengi bir defter çıkarır. Sevdiği arkadaşlarından kendisi için bir şeyler yazmasını istediğini söyler. Defterin içinde kendi şiirleri de vardır. Genç, kıramaz Sarışın'ı ve defteri alıp akşama bir şeyler karalayacağını söyler. Defterde diğerlerinin yazdıklarına da göz gezdirir:

“Boyacı Nuri, fotoğrafın altına şunları yazmış bizim Nuri için:

Susuz çeşmeden su dolmaz

Musluğu altın olsa bile

Düşenin dostu olmaz

Kendisi arslan olsa bile.

Hemen altında da bozuk bir cümle: ‘Bunu yazan şanlı hükümdar mahkûm arkadaşına bir hatıra.’ En altta da kocaman yazılarla bir adres.”(s.197)

Bu sırada Kıdemli Nuri herkesi susturup idarenin emriyle saçların kesileceği haberini verir. Genç tutuklu aldırış etmeden Sarışın Nuri'nin verdiği deftere aklına gelen bir türküyü yazar. İlk dördlüğü şöyledir:

“Mahsus Mahal derler kaldım zındanda

Kalırım kalırım dostlar yandadır

İk'elleri kızıl kandadır kanda

Ölürüm ölürüm aklım sendedir”(s.200)

Gılay saçlarını kestirmiş olarak gencin yanına gelir. Lacivert takımlarıyla özenli bir biçimde oturur. Kapıdan Kıral Nuri adında birini görür. Konuşurlar.

Sarışın Nuri, dışarıdan, içeridekilerin yakınlarından gelen mektupları dağıtmak üzere avluya açılan demir kapının ağzında belirir. Gılay Nuri de Gül'ünden mektup beklemektedir:

“Nuri’ye bakıyorsun. ‘Gelmezse ölüyorum,’ diyen, deliler gibi Gül’ünden mektup bekleyen Nuri, oturduğu yerde toparlanmış. Ortadaki mektup kargaşasına bakmıyor, aldırıyor sözde. Eline bir çöp almış, bacaklarının arasında, yerde bir lekeyle oynuyor. Yanakları gergin, yüzü kireç gibi, şakakları nabız gibi atıyor. Yüzünden bir korkunun, bıçak baskısı gibi geçtiğini görüyorsun.”(s.208)

Adı okunduğunda Gılay Nuri mektubu almaya gider. Genç tutuklu elini cebine attığında iki sinema bileti çıkarır. Önceki gün geldiğinde görevlilerin el koymadıkları, sakınca görmedikleri kullanılmış iki sinema bileti genci onu aylar öncesine sevgilisiyle beraber oldukları güne götürür:

“İçeride film daha başlamamış. Reklamlar gösteriliyor. Çekilmez. Daha birer sigara tütürecek vaktiniz var. Sigarayı tutan elinin üzerinde yağmurun ıslakları. Kapattığı şemsiyesinden süzülen sular ayaklarınızın yanında gölleniyor. Sinema boş gibi. Ortalarda bir yerlerde oturuyorsunuz. İçerisi serin. Film renkli. Sıkıcı.”(s.210)

Genç tutuklu işkenceden sonra atıldığı odacıkta ayakta durur. Oturması yasaktır. Birkaç görevli yemek dağıtır. Parmaklığın arasından önce bir çeyrek kuru ekmek, kaşık ve bir tabak yemek verilir. Görevlilerle göz göze gelmemeye çalışır. Nöbetçilerin sesleri kesilir. Adeta hayatın durduğu bu anlarda yeni başlayan günün nasıl acılar getireceğini düşünür. Onca acı içinde dahikendine, tek bir kelime söylemeyeceğini, hiçbir şey anlatmayacağını, direneceğini telkin eder:

“Bir gün öncenin korkunç deneylerinden sonra edindiğin güven duygusu, ağaran günle birlikte inceliyor, azalıyor. Dayanabilmeyi, direnebilmeyi, gerekirse ölebilmeyi göze alabilecek misin? Dayanamaz da konuşmak zorunda kalırsan, mantıklı şeyler söylemeyi istiyorsun yine de, ‘Kimseyi tanımıyorum, hiçbirini bilmiyorum,’ diyeceksin. Ad vermeyeceksin. Yoksa kimsenin yüzüne bakamazsın. Hep bu istekle içinden konuşuyorsun.”(s.156)

Birden üç kişi gelir. Genci tuttıkları gibi tekme ve tokatlarla başka bir odaya götürürler. Odadaki “sarışın gök gözlü” görevli, genç tutukludan kâğıda bildiklerini yazmasını için yirmi dakika verir. Genç ise kâğıda onların istediklerini yazmaz:

“Kesin, açık, hep de ‘evet’li karşılıklar istedikleri belli. Hazırladıkları oyunda sana hep ‘evet’ demek düşünüyor. Beyaz bir deney faresi gibisin ellerinde, dilediklerince kullanacaklar. Oysa sen ne yapıyorsun? Kocaman ‘hayır’ yerine geçecek kocaman bir ‘BİLMİYORUM’ yazıyorsun kâğıdın ortasına. Az sonra gelince okuyacak. Okuyunca da çıldırarak. Çıldırısın. Çünkü oyunu sürdüreceklerini anlıyorsun.”(s.177)

Tahminleri gerçekleşir. Karnına ve ensesine inen yumruklarla yere kapaklanır. Ellerine kelepçe takarlar, ayaklarını da sopaya bağlayıp ardı sıra kalın bir sopayla tabanlarına vururlar. Konuşuncaya kadar vurulması emri verilir. Gencin tabanlarında acı, yerini bir karıncalanmaya bırakır. Nokta nokta yanmalar hisseder. Bağdırmamak için kendini tutar. Dişlerini sıkmaktan dişetleri kanar.

Duvar dibinde başörtülü bir yaşlı kadın yerdeki kanları sildikten sonra, yere tuzlu su dökülür ve genciorada yürütürler. Tuzlu su ayaklarındaki keçeleşmeyi, uyuşukluğu azaltır. Sopalar yine inmeye başlar. Tabanlarına inen sopalar değişik sesler çıkarmaya başladığını fark eder. Bu arada da kendini konuşmamaya şartlandırır. İçinden bir yerlerden dayanmasını öğütleyen fısıltılar gelir:

“Sopaların tekdüze sesleri tamtam sesleri gibi büyüyor kafanda. Sanki kutsal bir av töreni. Gürbüz alevlerin içine atılmışsın, alevler dört bir yanından kuşatmış. Çevrende ilkel bir inanç buharlaşması içinde hoplayıp zıplayarak eriyip yok olmaya çalışan bu ilkel insanların arasında kısık bir ses, bir düşün içinden de olsa, boyuna konuşuyor yüreğinin içinde, fısıltıyla, babaca: ‘Hadi benim çocuğum, hadi benim çocuğum. Konuşayım deme. Bir kere konuşmaya başladın mı...’”(s.184)

Tabanlarından fişkırarak kan etrafa sıçramaya başlar. Vücuduna dört bir yandan tekmeler iner. Konuşacak olsa dahi ağzı açılmayacak kadar kenetlenmiş ve kasılmıştır. Tabanlarından yırtılan derilerini, şiş içindeki ayaklarından sarkan

parçaları görür. Ayaklarına inen sopaların dışında biri elindeki bir sopayı gencin arkasına, kaba etine doğru bastırır. Pantolonu üzerinde iken makatına yaptığı basınç dışkısını çıkarmasına sebep olur:

“Ayakların yine tuzlu suyla dolu kovada. Başını bile tutamıyorsun. Öldüremediler. Yaşıyorsun. Öyle bir yerdesin ki şimdi, istediklerini kabul bile etsen, değişecek bir şey kalmadı. Bittin. Haşat ettiler. Bu ayaklar taşır mı seni, taşıyabilir mi artık?”(s.190)

İşkenceden sonra tekrar demir bölmeli odacığa götürürler. Ertesi gün de aynı şeylerin yapılıp yapılmayacağını, yapılırsa konuşmamayı, dimdik olmayı, ayakta kalmayı düşünür. Görevli bir adam, elinde, doktordan aldığı bir hap getirip verir. Yardımcı olmaya çalışır bir hali vardır. Neresinin ağrıdığını söylemesini, ona göre doktordan bir şeyler yazdırabileceğini söyler. Cop sokup sokmadıklarını öğrenmek ister. Genç “hayır” anlamında başını yukarı aşağı sallamasına rağmen adam inanmaz. Yapmamış olmalarına ihtimal vermez. Bu düşünce, genç tutukluyu derinden yaralar. İnsanlığından iğrendirir ve onca dayağa, elektriğe, tekmelere karşı tek gözyaşı dökmeyen genci hıçkırıklara boğar. İlk kez ağlar.

Birkaç gün sonra atıldığı odacıktan alınıp hastaneye yatırılır. Sık sık sorgulamalar yapılır. Günler geçtikçe iyileşir ve sağlığına kavuşmaya başlar. Her gün biraz daha iyileşerek ve her şeye yeniden başlayacaklarını düşünerek bekler.

İkinci günün akşamına doğru avludakiler içeri sokulup, avluya açılan kapı kapatılır. Genç ise koğuştaki akşam yemeği hazırlıkları sürerken, Gılay Nuri’yi mektubunu aldıktan sonra görmediğini fark eder. Yemekten sonra yatağında olduğunu gördüğü Gılay’ın yanına gider. Ona gelen mektubun Gül’den değil annesinden olduğunu, Gül’ün kendisinden boşanmak istediğini yazdığını anlatır. Anasına hak verir. Boşanacaktır ama on ay sonra çıktığında Almanya’ya yanına gideceğini ve onu bıçaklayacağını söyler.

Koğuştaki ikinci gecesinde yatağından koğuştaki Nurilere bakar. Koğuş nöbetçisini izler. Tıraş edilen saçlarının biçimsizliğini görür. Bu şekilde insanları çirkinleştirmenin bir anlamının olduğunu düşünür. Helâya giderken ranzalara bakar.

Herkesin kafasında aynı, çirkin makine izleri ve kesilmemiş saç tutamlarını vardır. Helâda aynaya baktığında kendi saçının da öyle olduğunu görür. Ensesindeki saçlar iyi alınmamıştır. Yüzü yağlı, gözleri şiştir. Görüntüsünü iğrenç bulur. Tuvaleti de diğerleri gibi kullanır. Ayakkabılarının topuğunu ezer. Islak ellerini pantolonuna silerek, kapıyı da sertçe kapatarak helâdan çıkar. İlk gün herkesin aynı su küpünü kullandığını gördüğünde su içmekten vazgeçmesine rağmen, şimdi su kabını daldırıp, suya bakmadan, kabı başına dikip suyunu içer. Herkes gibi davranmaya başlamış, o da Nurileşmiştir:

“Nurilerden biri ilk kez adını soruyor sana. Sesini kısıyorsun, fısıldar gibi, ‘Nuri, diyorsun yavaşça. Nuri.’”(s.245)

3.2.3. Şahıs Kadrosu

Romanın şahıs kadrosu, yazarın önceki romanında da olduğu gibi geniş değildir. Romanın asıl kahramanı, olayların başından geçtiği genç bir tutukludur.

Başkahraman dışındaki herkesin ismi Nuri'dir. Yazara göre, genç tutuklu; egemen güçlere başkaldıran, onları eleştiren, karşı çıkan siyasî suçlu bir roman kişisi olarak karşımıza çıkarken; Nuri'ler, egemen güçlerin toplumdan soyutladıkları, kendi düzenlerinin devamı için medeniyetten yoksun bıraktıkları adi suçluları temsil eder. Görevli ve işkenceciler ise egemen güçleri temsil eder.

Kişiler sahip oldukları özellikler ve görünüşlere göre lâkaplarla çağrılırlar. Gılay Nuri, Kıdemli Nuri, Sarışın (terzi) Nuri, Yozgatlı Nuri, Ufaklık Nuri, Mavzer Nuri eserdeki şahıslardır. Ayrıca isimleri bilinmeyen görevliler ve işkenceciler diğer şahıslardandırlar. Eserde, şahısların fiziki özellikleri uzun uzadıya anlatılmaz. Genelde hayat hikâyeleriyle ön plândadır.

Genç Tutuklu

Genç tutuklu, eserin başkahramanı olupanlatıcının “sen” diye hitap ettiği kişidir. Hakkında fazla bilgi yoktur. Yaşı belirtilmemekle birlikte üniversite tahsili olan genç biridir. Şehir insanıdır ve bekârdır:

“Hem sen yıllardır kentlerin, taş döşeli, asfalt serili yollarının iki yanında belirivermiş orta karar yapılarında daha çok odalar odalar içinde yaşamaya alışmış biri değil misin?”(s.100)

İnsanları seven, onlara yaklaşmak, yakınlık kurmak isteyen biridir:

“İçin dostlukla, kardeşlikle kabarıverdi. Hazırsındır insanları sevmeye. Hep birilerine güvenmek, birilerine yakınlaşmak, bir şeyler vermek isteğiyle dolusundur. Güzel bir görüntüyü, güzel bir ezgiyi, güzel bir şiiri, bütün güzellikleri bölüşecek, paylaşacak birileri olsun istemişsindir. Senin yanında vardır bu sevecenlik. Yakınlaşmaların çoğu yıkımlarla bitmiş olsa da böylesindir.”(s.59)

Siyasî bir tutukludur. Evinde yapılan aramalarda yasaklı kitap bulandırmaktan dolayı mahkemeye çıkar. Mahkemede kendisine birtakım kişiler hakkında sorular sorulur. Tanımadığını, bilmediğini söyler. Ancak, savcının verdiği kâğıdı imzalar ve mahkemeden tutuklanma kararı çıkması üzerine hapishaneye gönderilir.

Mahkemeye çıkarılmadan önce sorgulanmak üzere evden alınıp bilmediği bir yere götürülür. Orada türlü işkencelerden geçirilir. Tokatlar, tekmeler, elektrik vermeler ve falakalar genci konuşurmak amacınahizmet eder:

“Yerde, belinin ortasına gömülen bir tekmeyle kaskatı kesiliyorsun. Böğürüne, kışına, bacaklarına tekmeler aralıksız iniyor. Kötü dövüyorlar. Dövecekler. İnliyorsun, ama bağırdığını anlıyorsun. Dayanacak gibisin.”(s.89)

“Birden bedenine saplanan ateş gibi bir dalgayla odanın ötesinden, masanın oralardan gelen ‘tırıt’ sesini duyuyorsun etinde. Bedenin yay gibi geriliyor, acıya yakın bir sarsılmayla tıkanıp kalıyorsun. Soluğun göğsünde sıkışmış kalmış. Yüreğinin yerinde korkunç hızla dönen dişli bir çark var. Gürültüsünü, kuruyan, büzülen beyninde duyuyorsun. Akımı kesiyorlar.”(s.103-104)

“Tabanlarındaki kalın derilerin, sopalar indikçe sanki inceliyor çekildiğini, ayrıldığını, kabardığını biliyorsun artık. Ayrılan etle derinin arasına incecik kan doluyor gibi. Gittikçe uyuşuyorsun. Çorapların olmasa tepedeki ayaklarını görebileceksin. Sopalar belli aralıklarla durmadan iniyor. Saymayı deniyorsun. Yirmi iki, yirmi üç, yirmi dört...”(s.181)

Gördüğü işkencelerden tabanları parçalanır, ayakta durmakta zorlanır. Atıldığı demir parmaklı bölmede sürekli altına kaçar. Saatlerce yerden kalkamaz, kanlar ve kusuklar içinde yerde uzanır.

Roman boyunca sağlam biçimde yere basamaz. Tabanları yara içindedir. Kitaba da adını veren gencin bu durumu birkaç yerde geçmektedir:

“Ayakta beklemek yoruyor. Onca işkenceden sonra ayağa kalkalı ne oldu ki şunun şurasında. Bu kadar uzun süre ayakta durmaya alışamadın daha. Tabanların yaralı sayılır. Yaralısın.”(s.19)

“Yat sen, yat. Bana bakma. Yorgunsun. Yaralısın da.”

Göz göze geliyorsunuz. Bakışlarında bilen biri var.”(s.84)

İşkencelere karşı kendini hazırlar. Kendisine neler yapılacağını bilmemesine rağmen dik durmayı, dayanmayı ister:

“Çok kötü şeyler mi yapılacak sana burada? Aşağılanacak mısın? Yenilmek istemiyorsun. Ezilmek istemiyorsun. Hiçbir kötülük yapılmamalı sana. Bunu çok istiyorsun. Gece, bütün gece çürpüyorsun durdun yatağında. Hep buna hazırlamaya çalıştın kendini. Yenilmemelisin. Ayaklar altında sürünen, yaltaklanan, yalvaran, köpekleşen biri olmamalısın.”(s.88)

Konuşmayacağını ve direneceğini söyler. “Hayır” ve “Bilmiyorum” en sık kullanacağı kelimelerden olur:

“Oturtular bir iskemleye, dönüp dolaşıyorlar odada. Yine de su gibisin. İçinden boyuna geçiriyorsun: ‘Bilmiyorum bilmiyorum bilmiyorum bilmiyorum bilmiyorum bilmiyorum...’ Bütün gece buna hazırladın kendini. Bilmiyorsun. Senin üzerinde işleyip senden bir suçlu yaratacaklar? İşleri bu mu? Bildiğin ne varsa silmeye çalışıyorsun kafandan. Siliyorsun. Bomboş kafan.”(s.88)

Kendini öyle sıkı şartlar ki, hastanede, sıradan sorulara bile “hayır” der:

“Yine başlayacaklar. Sordukları her şeye olumsuz karşılık vermek. Bu senin tepki biçimin olmuş. Senin kesitinde kocaman bir ‘hayır’ yattıyor artık. Odaya bir hemşire giriyor. Sarışın. Güler yüzlü.

Soruyor:

‘Kolonya ister misiniz?’

‘Hayır.’

Bu bir tutku sende, bir huy olmuş.

(...)

‘İsteddiğiniz bir şey var mı?’

‘Hayır.’(s.226)

Zorbalıklar, işkenceler karşısında yılmamayı, direnmeyi ister. Konuşmayı, bütün bildiklerini anlatmayı onursuz bir davranış olarak görür. Bunu yaparsa utancından kimsenin yüzüne bakamayacağını düşünür:

“Kendi kendinle yüz yüze gelebilmelisin, bakabilmelisin kendi yüzüne. Başkalarının yüzüne de. Ama kendi yüzüne bakamayan biri, ne yüzle çıkar

başkalarının karşısına? En korkuncu bu işte; kendi yüzüne bile bakamaz olmak.”(s.88)

Gördüğü işkenceleri kimseye anlatmaz. İki aylık tecrit ve işkenceden sonra tutuklanmasına karar verilip koyulduğu koğuştta bunu saklamaya çalışır. Bileklerinde, işkence esnasında takılan kelepçelerin izi vardır. Gizlemeye çalışır. Tabanlarının da yaralı olduğunu belli etmeden yürümeye özen gösterir:

“Bileklerine ne oldu senin?”

Bileklerini çekiveriyorsun masadan. Kızardığını biliyorsun. Kelepçenin açtığı yaralar; kapanalı ne oldu ki şunun şurasında. Yeni gelen deriler pembecik, incecik.

‘Yaralar var bileklerinde?’

Utaniyorsun. ‘Dayak attılar bana Nuri’, ‘işkence ettiler bana Nuri’. Bunları mı diyeceksin Nuri’ye. Diyemezsin, anlatamazsın.

‘Bir şey mi yaptılar sana arkadaşım?’

‘Yok, bir şey yapmadılar. Yara vardı da!’

‘Göster bakayım.’

‘Bırak Nuri, başka şey konuşalım.’

Susuyorsunuz.”(s.83-84)

“Yere basarken bile sakınarak basıyorsun. Nuri bilmiyor. Bilse konuşmaz böyle. Bilmesin.”(s.112)

Koğuştta Nurilerle dolu farklı bir dünya görür. Buradaki Nuri figürü, koğuştta atılmış ve bir arada yaşamak zorunda bırakılmış insanları temsil eder. İnsanca yaşama imkânı ellerinden alınmıştır. Dolayısıyla, genç tutukluya, bu insanların her şeyi farklı gelir. Yürüyüşleri, yemek yiyişleri hatta yatak düzeltmeleri kısaca yaşam tarzları değişiktir.Fakat genç tutuklu onlara hak verir:

“Eliyle de yiyebilir Nuriler. Çünkü uygarlığın getirdiği her şey, özgür insanların hakkı olsa gerek. Bu adamları, egemenler, toplum adına suçlu saymışlar ayırmışlar onları, toplum dışı bir yerlere tıkmışlar. Ellerinden de uygarlık buluntusu ne varsa almışlar, asıl böylece cezalandırmışlar onları; insan olmaktan çıkarmışlar. Artık toplumdan da, insanlıktan da soyutlanmış böyle bir yaratığa ‘insan’ demek için kendini zorlamanın ne anlamı var. Buradaki bütün bu ‘ilk insan’lara, güneşsizlere, değişik, yeni bir ad takmak, belki de ‘Nuriler’ demek daha doğru olmaz mı?”(s.216-217)

İlk gün soyunup yatağına geçmekte çekinir. Soyunurken kimsenin bakmaması utancını giderir.

Genç tutuklu eserin sonunda koğuştaki Nurilere benzeyerek onlar gibi olur. Nurileşir:

“Güneş bile yok sayılır burada; ne doğan, ne batan güneş. Çevrende güneşi alınmış bir sürü Nuri. Bozkır mı? Bozkır bütün Nurilerin içinde. Yoksa, yoksa sen de mi Nurileşiyorsun?”(s.212)

“Sen de onun gibi, kapının ta ağzından, helanın taşlarına çarptıra çarptıra, şarıltyyla, coşkuyla işiyorsun; ayakkabılarına sıçraması ayrıca hoşuna gidiyor.Dönüp ayakkabılarının topuklarını eziyorsun, herkes gibi. Direniyor ama eziliyorlar. Nurileşmeye başlamak sana yeni bir tat veriyor”(s.244)

Fethi Naci ise genç tutuklunun bu dönüşümünü kahramana yapılan bir ihanet olarak görür:

“Oysa delikanlı, insanlık dışı davranışlara, korkunç işkencelere yiğitçe dayanmış, çözülmemiş biri; fakülte bitirmiş bir aydın. Böyle birini, onurlu bir dava adamını, hırsızlıktan, katillikten, ırza geçmekten, vb. hapse girmiş Nuriler’le bir tutmak, onca işkence sınavına akıl almaz bir direnmeyle dayanan birini Nurileştirmek, delikanlının temsil ettiği kişiyi de, Nuriler’i de anlamamak olmuyor mu?”¹⁵⁴

¹⁵⁴ Fethi Naci, a.g.e., s.510.

Gılay Nuri

Genç tutuklunun en çok konuştuğu kişidir. Orta boylu, ince yapılıdır. Yuvarlak, açık bir alını vardır. Saçları kısa ve kırışmıştır. Yakışıklıdır. Kolunda, sevgilisinin adı ve gül resmi ile göğsünde, sol memesinin üstünde ise denizaltıya benzediğini söylediği dövmeleleri vardır.

Konuşmasına kabadayı üslûbu hâkimdir. Argo konuşur. Ortaokulu ikinci sınıftayken bırakmıştır. İstanbulludur. Beşiktaş'ta bir kahvesi vardır. *“Duvarlarını gül resimleriyle donatmış. İki tahta masanın, sekiz-on boyalı iskemlenin süslediği, deniz kokan bir kahvecik. İçeri girenin dumanaltı olduğu.” (s.81)* bir kahvedir. Keyfine oldukça düşkündür. Esrarın en iyisini bulduğunu söyler, kahvesi bu yüzden sık sık basılır ama yakalanmaz.

Altı yaşında futbola başladığını, Beşiktaş genç takımında iki yıl top koşturduğunu, sonra boksla ilgilendiğini anlatır. Gılay ismi de Muhammed Ali Clay'den gelir. Anlattıklarının çoğunun uydurma olduğu sezilmesine rağmen kendini dinlettiren bir üslûba sahiptir:

“Nurilerin en iyisi bu yine. Hiç olmazsa alt hesabı yok. Palavrası bol belki, ama bu onda huy olmuş. Üstelik palavra bile olsa, Nuri anlatınca tatlı anlatıyor. Nuri sevmesini biliyor, acı çekmesini biliyor. Özlemlerini anlatırken bile acılarıyla, hüznlerle karıştırmasını biliyor. Nuri'de sevinçler bile su yüzüne çıkarken hüznleşiyor.”(s.202)

İçeriye birkaç kez girip çıkmış toplam altı yıl yatmıştır. Bu girişi ise ilerde evlenip karısı olan sevgilisi Gül yüzünden olmuştur. Tanıştıklarında Gül evlidir. Kızın ailesi defalarca Gılay Nuri'yi korkutmayı deneyip adam salmışlarsa da Gılay bunlara pabuç bırakmamıştır. Gül'ü çok sever. Gizli gizli on yıl beraber olurlar:

“Ne güzel sevmeleri vardı Gül'ümün. Başımı dizlerine koyardım. Çocuğunu okşar gibi sever okşardı, saatlerce. Bir çocuk gibi şımarırdım. Gözleri alır götürürdü

beni. Hani beyaz badanalı daracık sokaklar vardır, dalar gidersin güzelliğine, yürürsün yürürsün de, hiç ummadığın anda birden kocaman engin bir deniz çıkar karşına. Öyle bir şey işte. Gül'ün gözleri, ne zaman baksam, beklenmedik denizler gibi şaşırtırdı beni”(s.171)

Bir gün kocasıGül'ü alır, Almanya'ya gider. Gılay Nuri deliye döner ama arkasından gidemez. Başka bir kızla ilgilenmeye başlar. Kızla birlikte olup bu durum da anlaşılınca, ailesinin baskısıyla evlenmek zorunda kalır. Bir de kızı olur, adını Gül koyar. Fakat eşine bir türlü ısınamaz.

Bir ara Gül'ün Almanya'da kocasından ayrıldığını duyar. Ama Almanya'dan dönmez. Karadenizli zengin biriyle ilişki yaşamaya başladığını öğrenir. Bir bahar günü, kahvesinin önünde otururken Gül ansızın karşısında beliriverir. Şaşkınlıktan dili tutulur. Gül'üne kavuşur. Bir hafta evine uğramaz. Karısının engel olması ve boşanmamak için direnmesi üzerine karısını bıçaklar. İçeri girip cezasını çektikten sonra karısından ayrılır ve Gül ile evlenir. Ancak evlendiklerinin haftasında Karadenizli zengin adam, adamlarıyla Nuri'nin kahvesini basar:

“Beşi de hayvan gibi. Sustalıtı sokup sokup çıkarıyorum. Hiç boşa gitmiyor. Kime giriyor, kimden çıkıyor, belli değil. Nasıl da karanlık bir gece.”(s.174)

Kavgada adamları bıçaklar ve tekrar içeri girer. Bu son hapisliği bu yüzden olur.

Karısı Gül'ün yine Almanya'ya gittiğini öğrenir. Ondan beklediği mektup, anasından gelir. Gül'ün boşanmak istediğini aktarır. Gılay Nuri durumu soğukkanlılıkla karşılar, ancak çıkar çıkmaz Gül'ü bulacağını ve onu öldüreceğini söyler:

“Arka cebinden aleti çıkarır gibi yapıyor. Yine dişleriyle dili arasında bir ses çıkarıyor, ‘şık’ diye açıyor sustalısını, boşlukta bir yerlere sokup çıkarıyor. Hem de öyle kabalara falan değil. Yok öyle hikaye. Bu alet bilir hangi iskeleye yanaşacağını.”(s.229)

Genç tutukluya nasihatler verir, onun farklı olduğunu, bir siyasî suçluyla adı suçlunun farkını anlatır:

“Bakma, bizler biraz eziğizdir size karşı. Bu yüzden de pek suyumuz ısınmaz size. Siz de öylesinizdir ya. Burnunuzdan kıl aldırılmazsınız. Çalınızdan yanınıza yaklaşılmaz. Ondan sonra da kalkar bizim adımıza bizzat kavgalara girersiniz. Olmaz öyle şey. Bir kere buna hem hakkınız yok, hem de bizzat yenik düşersiniz. Asıl güç bizde. (...) Bak bu koğuşta altmış sekiz kişiyiz. Seni çıkarırsak altmış yedi. Yani altmış yedi Nuri, bir de sen. Sen siyasisin. Ayrısın. Bana öyle geliyor ki, pek öyle kötü şeyler yapmışa da benzemiyorsun. Bu işlerin kovboyculuk oynamakla becerilmeyeceğini anlayacak adamsın sen. Kafan suçlu senin, kafan. Kafanı beğenmemişler anlaşılın, kafanı suçlu bulmuşlar. İşlerine gelmemişsin onların, kapmışlar, tıkmışlar seni içeri, tamam mı?”(s.164-165)

Bu sözler, Fethi Naci’ye göre bir adı suçlunun ağzında yapay kalmaktadır.¹⁵⁵

Sarışın Nuri

Yaşı otuzun üzerinde sarışın biridir. Kemikli uzun, pütür pütür kabarcıklı bir yüzü vardır. Elleri büyüktür. *“Sağ elinin başparmağında, düşen bir tırnağın yerine gelmiş, kısacık, enli, kalın, balmumu görünüşünde kemikleşmiş garip bir”* tırnağa sahiptir. Ağır ağır konuşur. ‘R’leri yuvarlayarak, yutarak söyler.

Koğuş kıdemlisinin yardımcısıdır. Asıl işi kamyon şoförlüğüdür. Beraber çalıştıkları kardeşi, bir gün kamyonla kaza yapınca parasız kalırlar. Sarışın Nuri o günden sonra terzilik yapar. Koğuşta da çay ocağının yanındaki terzi odasında koğuşun ütüsünü ve terziliğini yapar:

“Sarışın Nuri, yanıklarla kararmış ütü bezinin üstünden ağır ütüü kaldırıncaya sıkışık bir buhar bulutu tavana yükseliyor. (...) Ütüü, tellerden uydurulup

¹⁵⁵ Fethi Naci, a.g.e., s.510.

yapılmış altlığa bırakıyor. Kalınca bir kumaştan artma mor bir parçayı yanındaki su kabına batırıp ütü bezinin üzerinde gezdiriyor.”(s.123-124)

Yozgatlı Nuri; Sarışın Nuri'nin Kıdemli Nuri'nin adamı olduğunu, korkak ve yüreksiz olduğunu söyler. İkisinin de idarenin adamları olduklarını anlatır:

“Terzi bozuntusu sarı çıyan da adamıdır onun, köpeğidir, onun kuyruğunun altından hiç çıkmaz, bacaklarını sürünür durur. Yüreksizin tekidir. Asıl yüreksiz takımından korkacaksın. Bak, akşamki kavgada, ağası olacak kıdemli dayak yerken o sarışın solucan göründü mü ortalarda? Yok. Ne zaman kavga bitti, o zaman çıktı ortaya. Ancak o zaman yardım etti ağasına, süründü bacaklarına. Alçaktır bunlar.”(s.32)

Sevdiği arkadaşlarından kendisine bir şeyler yazmasını istediği kahverengi kalın cilt kapaklı bir defteri vardır. Deftere kendi şiirlerini de yazmıştır. Genç tutukludan da bir şeyler karalamasını ister. Aynı zamanda dışarıdan bir şişe çini mürekkebi getirtmiştir. Koğuştakilerin dövmesini yapar.Genç tutukluya kendisinin de siyasî olduğunu söyler. Ancak koğuşta sadece bir tane siyasî suçlu vardır. Sarışın Nuri hırsızlıktan içeridedir:

“Suçu ne onun? Neden yatıyor?”

‘En adi suçlulardan biri o be! Hırsız o, hırsız; hırsızlıktan yatıyor. Karmanyolacının¹⁵⁶ teki o.’(s.34)

İdareden Kıdemli Nuri'ye gelen emirleri koğuşa aktaran Sarışın Nuri'dir. Güvenilmez ve korkak biridir.

¹⁵⁶Karmanyola: Şehir içindeki ıssız yollarda ölümle korkutarak yapılan soygunculuk (Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara 2011, s.1334.)

Yozgatlı Nuri

Yozgat-Şefaati'dir. Yirmi yedi yaşında bir pehlivandır. Geniş yapılı, iricedir. Açık sözlü, sade, gösterişsiz biridir. Yıllarca Kayseri Şekerspor Kulübü'nde güreşmiş, önceleri karakucak güreşirken kulübe girince serbest güreşe başlamıştır.

Askerlik iznindeyken üstüne kalan bir hırsızlık olayından dolayı içeri alınır. Çıkar çıkmaz birliğine katılmak yerine intikam peşine düşünce tekrar yakalanır ve halen kaldığı hapisanede cezasını çeker. Yedi yıldır içeridedir. Çıkınca yine intikamını almak için yollara düşeceğini söyler:

“Az günüm kaldı, ’diyor. ‘Yakında çıkacağım. Bulacağım o Marmarisli ’yi.’

‘Bulunca?’

‘Dinle,’ diyor.

Açık, bulutsuz bir sabah göğü gibi Nuri'nin yüzü. Kesin kararlı. Akan gürbüz sular gibi sesi:

‘Öldüreceğim.’(s.39)

Kıdemli Nuri ile kavgası sonrası başka bir koğuşa gönderilir.

Kıdemli Nuri

Koğuşun ağasıdır. Tıknaz, etine sıkı, orta boylu, katı görünümlü biridir. Yuvarlak, dolgun ve iri omuzludur. Oldukça heybetli görünür. Az konuşur, konuştuğunda ise herkesi aşağılayan bir tavır içine girer. Konuştuğu kimselerle arasında belli bir mesafe bırakmaya çalışır.

Kıdemli Nuri ile kavga eder vekavgadan sonra idaredeki bağlantılarını kullanarak Yozgatlı Nuri'yi başka koğuşa göndertir. Kavgalarının sebebi ise genç

tutuklunun siyasi suçlu olmasından dolayı ona üstünlüğünü göstermek istemesidir. Bu yüzden koğuşun en dişlisi Yozgatlı Nuri'yi seçer:

“Sana mahpusane raconu işlemeyeceğini anlayınca acısını ondan çıkartmaya kalktı. Tuttu ona saldırdı hiç yüzünden. Aklınca sana gözdağı vermeye çalıştı. (...) Sırf sana fiyaka olsun diye koğuşta en diş geçirilmeyecek adamı seçti, ona saldırdı. Ayıracaklarını biliyordu.”(s.165)

Koğuşa ilk gelenler üzerinde hâkimiyet kurmak için sert görünüp yeri geldiğinde aşağılayıp tokat bile atar. Yozgatlı Nuri'den boşalan yere gelen Çiçekdağlı'ya da aynı şekilde davranır. Sorduğu soruya cevap alamayınca gencin yüzüne tokadı indirir. Ardından tekrar sorusunun sorduğunda hemen cevap alır. Bunun üzerine dönüp diğerlerine bakması koğuş üzerinde bir baskı kurmak istemesini açıkça gösterir.

Gılay Nuri, genç tutukluya durumu şöyle anlatır:

“Bakma o Kıdemli olacak yarmanın kasılmasına. Kasılmak zorunda. Yoksa saydıramaz kendini. Hiçbir üstünlüğü yok ki bize karşı. Kafa desen, kafa yok. Yoksulluktan gelmiş, ne yapısın. O da suçlu değil aslına bakarsan. Olmamış, okuyamamış sizler gibi, davul doğmuş davul büyümüş. Davul, sesiyle vardır, arkadaşım. Ses çıkarmayan davula davul demezler. Gelmiş Kıdemli olmuş başımıza. Nasıl saydıracak kendini? Yumruk gücüyle.”(s.164)

Mavzer Nuri

Sakalları ağarmış yaşlı biridir. Sivas'ın Yıldızeli ilçesindedir. Otuz yaşlarında olmasına rağmen ellisinde gösterir. Düzmece bir gasp olayından sonra jandarma tarafından tutuklanır ve sekiz hapisane gezer. Bu son hapisanesinde cezasını çekmektedir. Dokuz yıldır içeridedir.

Genç tutuklu ile avluda tanışrlar. Genç tutuklunun siyasî olduğunu öğrendiğinde, gencin yanına daha da sokularak yakınlık kurmaya çalışır. Siyasî olmanın farkını anlatır:

“Sizler okuduğunuz için suç işlersiniz, bizler okumadığımız için. Sizin bilginiz bizde, bizim görgümüz sizde olsaydı, gör bak neler olurdu o zaman. Ne siz böyle içeri düşerdiniz, ne biz. Bir araya gelemedik. Bizi kolay kolay bir araya getirmezler. Eh işte, ancak böyle mahpusane köşelerinde buluşabiliyoruz. Ne yapalım, bu da bir başlangıç.”(s.144)

Bu girişten sonra genç tutukludan ev adresini ister. Adresini istemesinin sebebi ise kendisine silâh bulabileceğini düşünmesidir. Siyasî suçluların silahlara çabuk ulaşabildiğini düşünür:

“Bir makineli tüfek, kardeş. Bak sen siyasisin. Yaparsın sen yaparsın bunu. Başka şey istemem. Dünyada bütün istediğim bu, bir makineli tüfek. Kaç paraysa...”(s.150)

Bulduğu silâhla, karısını kuma olarak alan köy muhtarını köyün meydanında vuracağını söyler.

Ona göre siyasîler ya adam öldürmüşlerdir ya da banka soymuşlardır. Genç tutuklu kendisinin sadece kitap yaktığını söylese de gencin dediğinden pek bir şey anlamaz.

Kıral Nuri

Başka koğuştta olmasına rağmen bir aralık genç tutuklunun bulunduğu koğuşa sızıp Gılay Nuri ile konuşur. Gözlerinin altı şişmiş, yüzü buruşuk, elleri ve ayakları alabildiğince büyük, iri yapılı biridir. Koğuştta kendilerine çay demleyenlerinin önünden, hiçbir açıklama yapmadan demliklerini alan kabadayı ve zorba biridir.

Kendi koşularında da siyasîlerin olduğunu söyler. İçlerinden birine, dışarıdayken yardım ettiğinden bahseder:

“Yahu, bir keresinde bu, bizim kahveye düşmüştü. Tavla atıyorlardı. Aynasızlar kapıları tutuverdiler. Baktım sararıverdi çocuk, yerinde duramıyor. Sokuldum, ‘Ne o arkadaşım, bir sıkıntın mı var?’ dedim. ‘Tabanca’ dedi. Masanın altından aldım tabancasını. ‘Senin üzerinde yakalarlar’ dedi. ‘Bana bir şey olmaz,’ dedim. Tabancayı uçurdum dışarı. Aynasızlar gidince getirttim tabancasını, verdim. İçeride, bizim orada şimdi. Sağlam çocuk.”(s.204-205)

Gılay Nuri, onun yankesicileri ve cepçileri gözlerinden tanıdığını, çaldıkları bir şey sezdiği zaman gidip yakalarına yapıştığını ve çalınan paranın yarısını cebine indirdiğini anlatır. Kendisine bu yüzden Kırıl dendiğini söyler.

Ufaklık Nuri

İstanbul’da yaşayan zengin bir züppedir. Genç tutuklunun alt ranzasında yatar. Şimdi evinde olsa geç saatte kalkıp annesinin hazırladığı cambonlu yumurtasını yiyeceğini, sonra kırmızı Pleymut marka arabasına atlayıp Melâhat’ın yanına gideceğini söyleyen şımarık biridir. Üzerinde esrar yakalattığı için içerde olduğunu söyler. Gelecek yıl Ekim ayında “Ellinci Yıl”dan dolayı genel af çıkacağına inanır.

Eserde, bunların dışında, Ürgüplü Nuri Usta ve Çiçekdağlı isimleri geçer.

Ürgüplü Nuri Usta boncuklardan kolyeler yapan biridir. Gılay Nuri, sevdiği kız Gül için Ürgüplü Usta’ya kolyeler yaptırdığını söyler.

Çiçekdağlı ise genç tutukludan sonra koğuşa gelir. Kıdemli Nuri tarafından hakarete uğrar ve dayak yer. Ancak kendisine yapılanlara ses çıkarmaz.

Görevliler (İşkenceciler)

Genç tutukluyu tutuklayıp sorgulamalarını yapan kişilerdir. İsimleri belirtilmeyen bu görevliler, sert ve acımasız kişilerdir. Bunlardan biri tıraşlı, bakımlı bir yüzü olan gösterişli biridir. Üzerinde uzun, sivri yakalı kalın çizgili bir gömlek, vişneçürüğü bir kravat ve iyi dikildiği belli yazlık, bej bir ceket vardır. Masanın başında durmasından ve ilk sorgulamayı kendisinin yapmasından, başkanları olduğu anlaşılır. Genç tutukluya, istedikleri cevapları vermemesi durumunda kendisini yedinci kata çıkarıp pencereden aşağı atabileceklerini söyler.

Bir diğeri, koyu gözlüklü, seyrek saçlı hatta kel sayılabilecek geniş omuzlu biridir. Lacivert ceket giymiştir. Yazı makinesinin başında oturur. Genç tutuklu ile ‘siz’li konuşur. *“Biz her şeyi biliyoruz. (...) Size kötülük yapmak istemiyoruz. (s.92)*

Bunlardan başka, giydikleri ucuz kumaştan yapıldığı belli ceketten, dar gelimli oldukları anlaşılan, iri yapılı iki kişi daha vardır. Hallerinden, verilen her emri sorgusuz sualsiz yapabileceklerine dair bir izlenim uyanır.

Genç tutuklu işkenceden sonra bir odacığa atılır. Odacıktan sonra bildiklerini yazması için başka bir odaya götürülür. Orada “sarışın gökgözlü” dediği biri vardır. Kâğıttaki soruları cevaplaması için biraz süre verir. İsteddiği cevabı alamayınca ellerini kelepçeleyip işkenceyi başlatır. Saçları Amerikan çavuşlarınıninki gibi kısa kesilmiştir. Ayakkabılarının büyüklüğü dikkati çeker.

Ayrıca, işkencelerden sonra genç tutukluyu lâvaboya götüren iki kişiden biri; kocaman ağızlı, koyu renk boyalı saçlı, yeşil gözlüdür.

Yaşlı Kadın

Siyah bir başörtüsü takan, işkence sonrasında yerleri silen temizlik görevlisidir. Romandaki tek kadındır. Küçük kara lâstik ayakkabılardan giyer.

Kadının bakışları genç tutukluya direnme azmi verir. Genç, yaşlı kadını düşünerek, onun hayatı hakkında tahmin yürütür:

“Kırçıl bir önlük var üstünde. Başında kara başörtüsü. Yorgun. Memur. Maaşlı. Dar gelirli. Doymayan. Kim bilir kimleri güçlkle doyurmaya çalışsan. Aybaşlarını dört gözle bekleyen. Hep borçlu. Hep yetişemeyen. Siliyor yerleri, yerdeki kan bulaşıklarını, yılların verdiği alışkanlıkla.”(s.187)

Yaşlı kadın, gence annesini hatırlatır. Çocukluğuna döner:

“Sen küçüksün. Altı yaşına daha basmadığın zamanlar. Öğlen yemeklerini okulda yediyor annen; yoksul çocuklara Kızılay’ın verdiği aştan. Annen, okulun hademesi. Zayıf, kuru, yaşlı. Başında kara başörtüsü, üzerinde okulun yılda bir verdiği kırçıl önlüğü. Ayağında o her zamanki lastikleri, kara uzun çorapları. Elindeki paspasla okulun uzun taş koridorlarını siliyor, paspaslıyor annen.”(s.188)

3.2.4. Zaman

Eserin vaka zamanı iki aylık süreyi kapsar. Başkahramanın evinin basılıp tutuklanması, sorgulamaları ve işkencelerle geçen yaklaşık iki aylık süre ardından mahkeme sonucunda hapisaneye konulması vaka zamanını tayin eder. Hapishanede bulunduğu koğuştta, ikinci günün sonunda “Nurileşme”siyle eser son bulur.

Roman kronolojik bir sırayı takip etmez, geriye dönüşler ve atlamalarla ilerler.

Evinin tuvaletinde kitapları yaktığı bölümde geçen “yaz ortasında bacalardan incecik dumanların çıktığı görülüyordu.”(s.137) cümlesi vaka zamanının yaz aylarında başladığını gösterir. “Akşamın o karanlık saatinde”(s.25) evinden alınarak bir araca bindirilir ve tutuklanmaları küçük odacıklarda tuttukları yere götürülür. Götürüldüğü yerde beş gün bekletilir, ardından sorgulamayı beklemek üzere bir başka bir yere götürülerek sekiz gün de orada tutulur:

“Buraya getirilişinin sekizinci günüydü. Beş gün kapatıldığın mezar gibi karanlık yerden çıkarılıp bir arabayla gözlerin bağlanarak buraya getirilmiştin.”(s.67)

Buradaki sekizinci günün sabahında tekrar bir araca bindirilerek sorgulamasının yapılacağı yere götürülür. O gün sıra kendisine gelmez ve sorgulaması ertesi güne kalır. Bu durumda sorgulamasına kadar geçen süre on dört gündür.

İşkencelerden sonra demir parmaklıklı bir odaya atılır. Odada *“kaç gün, kaç saat sürdüğünü bilmediği”(s.219)* kendinden geçiş ve baygınlık süreci geçirir. *“Kaç gün sonraydı bilmiyorsun”(s.224)* dediği bir süre sonra bir doktor kapatıldığı odaya gelir. Ardından hastaneye kaldırılır. Hastanede, günler geçtikçe iyileşir.

Mahkemeye çıkarılmasından sonra da iki gününü geçireceği hapis haneye, koğuşa gönderilir. Koğuştaki Gılay Nuri ile konuşması, vaka zamanı hakkında bilgi vermektedir. Konuşmada Genç tutuklu iki aydır anne ve babasının göremediğini söyler:

“Yarın görüşme günü olduğunu bilmezler ki.”

‘Bilmez olurlar mı hiç. Dışarıdakiler böyle şeyleri senden önce öğrenirler, merak etme.’

‘Nereden öğrenecekler. İki aydır yüzlerini bile göremedim. Kimseyi sokmadılar yanıma.’

‘Peki iki aydır nerede tuttular seni? Neredeydin?’

‘Başka yerlerde.’

‘Başka mahpusanelerde mi?’

‘Değil. Başka yerlerde.’

‘Tecritte miydin?’

‘Öyle sayılabilir.’(s.166-167)

Buradan hareketle, on dört gün sorgulamayı beklemekle geçen süreç, iki günlük işkenceden sonra yaklaşık kırk günlük bir iyileşme süreciyle devam eder. Buna göre vaka zamanı yaklaşık olarak iki aydır.

Eserin nesnel zamanı ise açıkça belirtilmemesine rağmen, vakanın Mayıs ve Temmuz 1972 ayları arasında geçtiği düşünülmektedir. Vaka zamanının yaklaşık iki aylık süreyi kapsadığı göz önüne alındığında bu tespit makul görünür.

Genç tutuklu sorgulamaya götürülmeyi beklediği yerden 30 Mayıs tarihinde alınır, araca bindirilip götürülür: Sekiz gün burada, beş gün de bir başka bir odada beklediği göz önüne alındığında Mayısın on yedisi gibi evinden alındığı görülür. Genç tutuklu koğuşa girdikten sonra Ufaklık Nuri ile konuşmasında, Ufaklık Nuri'nin üç ay sonra, Ekim ayında af beklemesi, koğuştayken tarihin Temmuz 1972 olduğunu gösterir:

“Ne zaman çıkıyorsun sen?”

‘Ekimde.’

‘İyi. Az kalmış. Üç ay sonra.’

Gülüyor.

‘Önümüzdeki ekim değil,’ diyor. ‘Gelecek yılın ekiminde. Af var ya. Ellinci yıl hikâyesi.’ (s.96-97)

Ufaklık Nuri'nin burada bahsettiği “ellinci yıl”, Cumhuriyetin ilânının ellinci yılıdır.

Aynı zamanda Mavzer Nuri'nin Genç tutukluya *“Yoksa uçak kaçırarlardan mısın?” (s.143)* şeklinde sorduğu soru, nesnel zamanı kesinleştirmemizi sağlar. Uçak kaçırma hadisesi 3 Mayıs 1972 tarihinde meydana gelmiştir. Tutuklanması ardından sorgulamaları neticesinde geçen iki aylık süre koğuştaki konuşmaların Temmuz 1972’de yapıldığını doğrular niteliktedir.

Ancak sorgulamaya götürülürken, sıranın kendisine geldiği sırada görevlilerin akşamki Ankaragücü-Leeds United maçını hatırlamaları üzerine genç

tutuklunun sorgulamasının ertesi güne bırakılması, zaman konusunda tereddütler oluşturur. Ankaragücü-Leeds United maçı 13 Eylül 1972 tarihinde oynanmıştır.¹⁵⁷ Ancak yine de bu durum diğer tespitler yanında itibarî bir futbol müsabakası olarak düşünülebilir.

Roman 12 Mart 1971 Muhtırası'ndan sonra yazılmıştır. O dönemin izlerini taşır. Eserin muhtevasını 12 Mart'tan sonra Türkiye'de meydana gelen gözaltılar, tutuklamalar ve işkenceler oluşturur.

Eserin anlatma zamanı ise kitabında sonunda yer alan tarihe göre Mayıs 1973'tür.

3.2.5. Mekân

Roman ağırlıklı olarak iç mekânlarda geçer. Hapishane koğuşu ve sorgulamaların yapıldığı odalar ile genç tutuklunun tutulduğu demir bölmeli odacıklar eserin geçtiği mekânlardır. Roman çeşitli işkenceler gören yaralı bir gencin etrafında teşekkül ettiğinden, mekânlar da buna uygun seçilmiştir. Evinde yasaklı kitaplarını yakar. Günler sonra evi karıştırılıp, şüphe üzerine tutuklanır. Evinin ve odasının tasviri yapılmaz. Genç tutuklu evinden alınıp bir otomobile bindirilir ve tek katlı eski bir yapının içinde bir odaya koyulur. Kapı üzerine kilitlenir ve beş gün burada kalır:

“Birbirine yakın koyu dört duvar, dizini çarptığın basık tahta seki yavaşça belirip çizilmişlerdi boşluğa. Karanlığı azaltan şeyin duvarın tepesindeki el kadar küçük pencere olduğunu sonradan görmüştün. Daracık bir yerd. Duvarları terlemiş gibiydi, ıslaktı.” (s.62)

Adeta ölüme terkedilir. İnsan dışkıları etrafa ağır bir koku salmıştır. Genç tutuklu, bulunduğu hücrenin diri diri gömüldüğü bir mezar olduğunu düşünür:

¹⁵⁷<http://www.footballdatabase.eu/football.coupe.ankaragucu.leeds-united.56484.en.html>, (10.12.2014)

“Ayaklarının altında, dört bir yana yayılmış, kurumuş, kurumamış, öbek öbek insan pislikleri vardı; keskin, yoğun sidik kokusuyla birleşince içerinin kapatılmış havasında boğulacağını sanmıştın önce.”(s.62)

Buradaki altıncı günün sabahında, artık unutulduğunu düşündüğü bir anda, alınıp sorgulamasının yapıldığı güne kadar bekletileceği başka bir odacığa götürölür. Sekiz gün orada kaldıktan sonra sorgulama için başka bir yere nakledilir. Gözleri bağılı olduğundan mekânın tasvirini yapamaz:

“Yapının içindesiniz artık. Bunu, yüzüne çarpan küf kokulu, sıkıcı, basık serinlikten anlıyorsun.”(s.87)

Götürdükleri yerde sorgulamaya başlanır. İstedikleri cevapları alamayınca suratına tokatlar inmeye başlar. Yere düşmesiyle tekmelemeye geçerler. Sonra gözlerinin bağıını çözerler. Etrafını görme isteğiyle dolar ve merakla çevresine göz gezdirir. Zihninde tasarladığı yerlere benzemediğini söyler. Büroyuandırıır bir odada olduğunu görür:

“Plastikten yatay çubuklarla örölü bir güneşliğin kapattığı tek pencerele, daha çok bir büroyu andıran küçük bir oda. Kapının yanında, yanmayan, kıştan kalma, borulu, kahverengi emaye bir gaz sobası. Köşede, yerde küçük saksının içinde, çiçeksiz, yaprakları sarıya çalan, çirkin görünüşlü bir çiçek. Şaşırtıcı. Odanın ortasında kül rengi, orta boy bir büro masası.”(s.90)

Buradaki sorgulamasına on dakika ara verilmesinin ardından üst katta daha geniş, başka bir odaya alınır. Odanın bir köşesinde sorgulama aletleri vardır. Gencegözdağı verilir:

“Başını kaldırıp gösterdiği köşeye bakıyorsun. Kara lastik coplar yan yana dizilmiş. Berisinde boy boy değışik kalınlıkta sopalar. Daha beride inceli kalınlı zincirler, kordonlar, ipler, kayışlar, bir şeylere benzetemediğın daha pek çok şey.”(s102)

Gördüğü işkencelerden sonra küçük bir odaya atılır. Odaya giderken getirildiği bu yeri öğrenmek ister. Gözleri bağlı olmadığından yarı baygın da olsa etrafı inceleyebilir. Bakımsız ve eski bir yapıdır:

“Yeni bir yerdesin. İlk kez geçiyorsun buradan. Şiş gözlerinle dikkatlice bakınca koridorun bir yanının çıplak bir eski duvar, öbür yanının, boydan boya, yerden tavana kadar yükselen demir parmaklıklarla kaplı olduğunu görüyorsun. Bunların yan yana sıralanmış daracık odacıklar olduğunu anlıyorsun.”(s.117)

Odacıklarda demir parmaklıkları kavrayan eller olduğunu görür. İçeriye kapatılmış solgun yüzlü birileri vardır. Odacıklara giden koridor alacakaranlıktır. Karanlık küçük bir odaya atılır: *“Üç yanı çırılçıplak duvar, önü demir parmaklık, daracık bir kafes. Karanlık.”(s.121)*

Konulduğu yerden çıkarılıp tekrar sorgulama için alınır. Bu kez ortada bir masanın olduğu geniş bir odaya getirilir.

“Oda geniş. Tepede, yüksek tavanın tam ortasında işlemeyen üç kanatlı bir vantilatör. Uçak pervanesi gibi. Kararmış. İs içinde. Kapıdan girince sağda büyücek ceviz bir masa. Arkasında geniş, deriden bir koltuk. Bu odanın başkanının oturduğu yer burası olmalı. (...) Yer bomboş. Çıplak mozaik. İki yanda iki geniş pencere. Boyaları kavlayıp dökülmüş karanlık kepenkler, dışarıdan sıkı sıkı kapatılmış. Çivilenmiş bile olabilirler. Tepede büyücek iki ampul yanıyor.”(s.177-178)

Sorgulamalardan sonra mahkemeye çıkarılır. Mahkeme salonu da Genç tutuklu için kasvetli ve bakımsız bir görünüme sahiptir:

“Salonun iki yanında karşılıklı iki pencere. Camları çoktandır silinmemiş, puslu. Dışarıdan yükselen bir at kestanesi ağacının sık yapraklı dalları sağdaki pencereleri neredeyse kapatmış. Soldaki pencereler yakındaki bir yapının kara katran sıvalı büyük duvarına bakıyor. Damında iki kalın baca, iki de televizyon anteni. Antenlerden birinin üzerine bir alakarga konmuş. Görünen başka bir şey yok. Salon oldukça büyük. Yerler halısız, çıplak mozaik, çimentoları iyi temizlenmemiş, mat.”(s.128)

Mahkemeden tutuklama emri çıkar. Hapishaneye götürülmek üzere araca bindirilir. Araçla yol alırken etrafı izler. Binaların, başka araçların yanından geçerler:

“İşte Uzun Otel. Girişindeki yazı masmavi yanmış. Kaç kez önünden geçtin. Bir kez olsun durup da bakmadığını şimdi anlıyorsun. Çirkin, hantal bir yapı. Her odanın önüne küçücük uydurma birer balkon takılmış. (...) Bir eczane, beyaz çiğ ışıklarını şimdiden yakmış.”(s.42)

Dışarıda gördüğü insanlar hakkında tahminlerde bulunur: *“Ötede yeni bitmiş, kalfa işi kaba bir apartmanın balkonunda orta yaşlı tombulca bir kadın, ipte asılı kurumuş çamaşırları topluyor. Balkon demirlerine açık sarı bir bez gerilmiş; belli ki kocası kıskanç.”(s.41)*

Şehirden yavaş yavaş çıkmaya, götürüleceği hapishaneye yaklaşmaya başlar. Gittikçe insanlardan uzaklaşır. Etraf ıssızlaşır. Her şey sıradan olmaya başlar ve çevreye tekdüzelik hâkim olur. Çevredeki bu durum, aşağıdaki art arda tekrarlanan kelimelerle verilir:

“Birden uzaklardan yaklaşıp pencerenin az ötesinde ardı ardına akıp akıp akıp akıp akıp geçen telgraf direkleri, elektrik direkleri. Direkler arasında alçalıp alçalıp alçalıp yükseliveren upuzun teller. Ağaçlar beliriyor ötelerde. Bodur, tozlu, sağlıksız ağaçlar, ağaç kümeleri. Sonra da alabildiğine kırlık. Kırlarla birlikte insansız, evsiz, sokaksız bir boşluk.”(s.44)

Hapishanenin önünde araçtan indirilir. Karşısında heybetli bir yapı vardır: *“Uzunca, donuk, taş bir yapı, köşeyi döner dönmez karşınıza çıkıveriyor. İki ucunda, filmlerde gördüklerine benzer yüksek gözetleme kuleleri; sanki büyücek birer güvercinlik. Önündeki bahçe kat kat dikenli tel örgülerle kapatılmış.”(s.45)*

Hapishane bir tepenin üstüne inşa edilmiştir. Buradan şehre bakar. İlk defa şehrin tamamını bu şekilde ayaklarının altında görür. Şehir bu haliyle genç tutukluyu cezbeder:

“O kadar bıktığın, kaçıp kurtulmak istediğin koca kent, o anda, sana dünyanın en erişilmez, en yaşanılabilir yeri gibi geliyor, ışıklarıyla kıpır kıpır uzanıp gidiyor tepeler arasında.”(s.45-46)

Hapishanede koğuştta kalır. Koğuştta ise harabeye benzer:

“Dayanıp sürtünmekten parlamış, sıvaları yer yer dökülmüş, yağlı duvara verdin sırtını.”(s.15)

“Bir zamanlar griye boyanmış ama zamanla eskimiş, kirlenmiş çubuk demirlerden örülme bir duvar, koğuştun bir başından öbür başına uzanıyor. Yerden başlayıp tavana kadar yükselen bu demir parmaklıklı duvarın ötesinde, bir buçuk adım genişliğinde uzun bir koridor.”(s.49)

“Sarı kist bağlamış, tıkalı deliği”(s.56) ve “Islaklıktan kara yosunlar bağlamış, şişmiş (...) su bidonu”(s.57) olankoğuştaki tuvalet ve “yontulmuş kaba taşlar, kirli betonlar, dikenli tel örgüler, demir kapılar, demir parmaklıklar”(s.99) bulunan koğuştun avlusu da aynı köhneliği taşır.

Eserdeki mekânlar medeniyetin olmadığı, eski, yıkık dökük ve pis yerlerdir. Tutuklanan insanlar uygarlığın dışına atılarak cezalandırılmaktadır. Nuri’ler diye nitelendirilen bu insanlar, birbirine benzetilerek kişilikleri silinmek istenir. Eserdeki mekânlar, hapishanelerin fecaatini anlatmada araç vazifesi görürler.

Erdal Öz, *Gülünün Solduğu Akşam*’da İrfan Uçar ile konuşmalarını yayımlar. İrfan Uçar’ın tutuklanması, sorgulamaları, *Yaralısın*’a ilham kaynağı olur. Erdal Öz ve İrfan Uçar, Mamak Askerî Cezaevi’nde karşılaştıklarından, bu romanda da bahsedilen hapishanenin Mamak Askerî Cezaevi olabileceği; bozkır ortasında olduğu belirtilen şehrin de Ankara olabileceğindüşündürür.

Kitabın sonundaki Ankara ibaresi eserin yazma yeridir. Erdal Öz eseri Ankara’da kaleme almıştır.

3.2.6. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Roman türünün baş unsurlarından biri olan anlatıcı, karşımıza farklı şekillerde çıkar. Romancı, her şeyi bilen ve bakış açısını taraflı veya tarafsız belirleyen bir üçüncü şahıs anlatıcı; kahramanın tecrübelerine dayalı birinci şahıs anlatıcı veya karakterize edilmiş bir ikinci kişinin (sen/siz) hayatındaki ayrıntıların anlatıldığı ikinci şahıs anlatıcı kullanır.¹⁵⁸

Yaralısın okuyucuya ikinci tekil anlatıcı tarafından aktarılır. Erdal Öz'ün bu anlatıcıyı kullanmasının sebebi, yaşanılanlarla okuru özdeşleştirmektir. Başkahraman olan genci okurla bütünleştirerek, okuru romana katma isteğidir:

“Merdivenin ortasında, birden yere çömelmeni, dört ayak üzerinde yürümeni istiyorlar. Hiçbir şey anlamıyorsun. Tekmeler, tokatlar her şeyi anlatıyor sana. İstenileni yapıyorsun. Sürekli olarak sırtının ortasına yumruklar iniyor, kışına tekmeler yapıyor. Taş basamaklarda, ellerinin, dizlerinin üzerinde yukarıya çıkmaya çalışıyorsun. Hiçbir anlam veremiyorsun bu yürüyüş biçimine.”(s.156)

Diğer taraftan yazar, bu anlatıcıyı kullanarak kendine sesleniyor ve kendi hesaplaşmasını yapıyor olabilir.

“Fırtına, gecenin ortalarında bir yerde başladığı gibi dinivermişti. Öğüre öğüre kusmuştun ayaklarının dibine. Sonra çıkıp tahta sekinin üzerine uzanmıştın. Göğsünde onulmaz bir çukur açılmıştı sanki. Bir ara kocaman bir göğüs geçirmiş, açılan büyük çukuru kapatır, örter gibi olmuşsun; ama göğsündeki çukur günler boyu içten içe sızladı durdu, onu yaralı bir yürek gibi taşıdın durdun içinde.”(s.53-54)

Mehmet Tekin, çoğul ikinci şahıs anlatıcıdan *“çok az kullanılan, marjinal bir anlatıcı örneğidir. Romancı için olağanüstü sınırlama getiren sıkıntılı bir tiptir o.”*¹⁵⁹ şeklinde bahseder. *Yaralısın*'da tekil ikinci şahıs (sen) kullanılmıştır ve çoğul ikinci şahıs anlatıcıya ait bu değerlendirme burada da geçerlidir.

¹⁵⁸ Meral Akyürek, “Kurgusal Metinlerde İkinci Kişili Anlatıcı ve Bakış Açısı”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, S. 2, İstanbul 2013, s.125.

¹⁵⁹ Mehmet Tekin, *a.g.e.*, s.27.

Yazarın roman boyunca “sen anlatıcı”yı kullanması yukarıda da bahsedilen sınırlamayı doğuracağından, yazar aynı zamanda üçüncü tekil şahıs anlatıcıyla, genç tutuklunun gözünden diğer mahkûmları anlatır. Bunu yaparken ilâhî (tanrısal) bakış açısını kullanır.

“En iyisi susmak belki, diye düşünürken benildeyip arkaüstü dönüyor Nuri. El yordamıyla uzanıp sigara paketini alıyor, iki sigara alıyor içinden. Üstündeki yatağın gevşek yalarına bakıyor boş boş. Uzun süre içinde tuttuğu dumanı büyük bir “of”la birlikte boşaltıyor. Doğruluyor. Duvara çekiyor kendini.”(s.217)

Erdal Öz’ün merkezde kurguladığı ve en sonunda hapisanedeki diğer Nurilerden biri haline gelen anlatıcının, baştan sona bütün yaşadıkları geriye dönüşlerle anlatılır. Çekilen acılar ve ıstıraplar bizzat yaşayan tarafından ve yine yaşayana anlatılır. Bu da ikinci kişili anlatıcının varlığında insanın yalnızlığını vurgular.¹⁶⁰

3.2.7. Dil ve Üslûp

Romandaki şahıslar kendi kültür düzeylerine, sosyal hayattaki yerlerine uygun olarak konuşturulur. Sözelimi bir mahalle kabadayısı olan ve bıçakla adam öldürmekten içeride olan Gılay Nuri, argo kelimeler kullanır ve kaba konuşur:

“Allah kurtarsın.”

‘Sağ ol. Seni de.’

‘Kaptılar mı?’

‘Öyle oldu.’

‘Ne kadar olmuştu fırtalı?’

‘İki.’

¹⁶⁰ Meral Demiryürek, *a.g.m.*, s.135.

‘Ben de Babaeski’den Kırklar’a geçerken fırtmıştım.’(s.159)

“Neymiş? Trafik tıkanmış da. Ulan İstanbul burası, trafiğin tıkanmadığı gün mü var? Ona göre hesapla, ona göre evden çık, değil mi ama? Külahıma anlat sen onu, dedim. Nuri yutar mı? Sen misin geç kalan. Tuttum bunu elinden, attım bir arabaya, doğruca eve. Beşiktaş’a. İçeri girdik. Hiçbir şey sormadım, çektim aleti, salladım kabasına, iyi mi, tam iki parmak.”(s.169)

İşkencecilerin de aynı sert ve kaba üslubu vardır: “Şanslı adammışsın. Gece maçı olmasaydı görmüştün bugün ananinkini; İngilizlere şükret,’ demişti kalın biri.”(s.86)

İşkencenin yapıldığı bölümlerde ise gerçekliği bütün çıplaklığıyla sunmak için ayıp ve kaba sözcük olarak kabul edilen insan dışkıları ve belli organları açıkça telaffuz edilir:

“Daha da kötüsü, işte orada, sen onulmaz acılar, yılgılar içinde çığlıklarla boğazını yırtarken, biri kalınca bir sopayı kışına, tam orana yanaştırıp bastırıyor.

‘Yapmayın! Hayır, yapamazsınız! Bunu yapamazsınız!’

Sürekli olarak bastırıyor. İyi ki pantolonun üzerinde. Ama bastırıyor. Ayaklarına, kemiklerinin üzerine inen odunun vuruşları altında kıpırdamaktan bile korkuyorsun.

Kışının yırtılan sesini vuruşlar arasında duyuyorsun. Sıçmak, dışarı çıkmak, bağırsaklarını boşaltmak duygusu içinde direniyorsun, direniyorsun, sonra hızla, çığlıklar arasında bağırarak boşalıyorsun yine.”(s.189-190)

Eleştirel bir üslubun hâkim olduğu eserde karşılıklı konuşmalara da sıkça yer verilir. Kişinin sosyal yapı içinde değerlendirilmesine imkân veren karşılıklı

konuşmalar, insanın iç dünyalarındaki çalkantıları ve toplum içindeki sosyal ilişkilerini dışarı çıkarır.¹⁶¹

Mavzer Nuri'nin siyasî suçlu olmanın ne demek olduğunu bilmediği, sorduğu sorulardan anlaşılmaktadır:

“Siyasisin ha?”

‘Siyasiyim.’

Sağına soluna bakınıyor:

‘Çok verdiler mi?’

‘Daha yargılanmadım. Yeniyim.’

‘Vay be! Ne verirler?’

‘Bilmem.’

‘Adam mı öldürdün?’

‘Yok canım, ne adam öldürmesi.’

‘Banka mı soydun yoksa?’

‘Yok babacığım, banka falan da soymadım.’

‘Yoksa uçak kaçırarlardan mısın?’

‘Kitap yaktım kitap. Anlıyor musun?’

‘Vay canına!’”(s.142-143)

Erdal Öz konuşma dilini kullandığı eserinde, buna uygun olarak, kısa ve devrik cümleleri sık kullanır:

¹⁶¹ Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s.258.

“Yüklendiği nöbetin daha pek başlarında. Uyumamış gibi. Gözleri bomboş. Bakınıyor. Tahta sıraya çöktüğünü görüyorsun. Bir sigara dumanı yükseliyor oturduğu yerden.”(s.49)

“Tekmeler beş koldan, on koldan, yüz koldan yağmaya başlıyor. Biri kafanı tekmeliyor. Öldürecekler. Gözleri döndü hepsinin. Çılgın gibiler.”(s.106)

Eserde, kişinin iç dünyasını birebir anlatmasını sağlayan iç monologlardan fazlaca faydalanıldığı göze çarpar:

“Çevrende birçok insan var gibi. Kim bunlar? Bütünleyemediğin konuşmalarla çevrende dolaşıyorlar. Sanki bir şeyler hazırlıyorlar. Kaç kişiler? Hepsi de sana mı bakıyordur? Çok kötü şeyler mi yapılacak sana burada? Aşağılanacak mısın?” (s.87-88)

“Eliyle de yiyebilir Nuriler. Çünkü, uygarlığın getirdiği her şey, özgür insanların hakkı olsa gerek. Bu adamları, egemenler, toplum adına suçlu saymışlar ayırmışlar onları, toplum dışı bir yerlere tıkmışlar.”(s.216)

Nurilerle ilgili tespitlerde bulunur. Medeniyetten uzaklaştırılan bu adamlardan en çok Gılay Nuri’yi kendine yakın bulur. Ona ısınması, kendine yakın bulması Nuri’nin de kendisi gibi hüzünlenmesidir:

“Nurilerin en iyisi bu yine. Hiç olmazsa alt hesabı yok. Palavrası bol belki, ama bu onda huy olmuş. Üstelik palavra bile olsa, Nuri anlatınca tatlı anlatıyor. Nuri sevmesini biliyor, acı çekmesini biliyor. Özlemlerini anlatırken bile acılarla, hüzünlerle karıştırmasını biliyor.”(s.202)

İç monologlar merakla örülüdür. İşkenceyi bekleyen genç, bir yandan başına gelecekleri merak ederken diğer yandan olacaklar ile ilgili tahminlerde bulunur:

“Bu yardımlar, bu sigara verişler niye? İçeride pestile çevirdikleri adamı götürürken de, getirirken de, getirdikten sonra da, insanca davranmaya özeniyorlar; niçin? Zaman zaman bu insanca olmak özlemi neden? Niçin sigara verdi o adam? Allah bilir içeride dayak atanlardan biri de kendisiydi? Anlaşılır gibi değil.”(s.74)

Zorbalıklar, işkenceler karşısında yılmamayı, direnmeyi ister. Konuşmayı, bütün bildiklerini anlatmayı onursuz bir davranış olarak görür. Bunu yaparsa utancından kimsenin yüzüne bakamayacağını düşünür:

“Kendi kendinle yüz yüze gelebilmelisin, bakabilmelisin kendi yüzüne. Başkalarının yüzüne de. Ama kendi yüzüne bakamayan biri, ne yüzle çıkar başkalarının karşısına? En korkuncu bu işte; kendi yüzüne bile bakamaz olmak.”(s.88)

4. BÖLÜM

ESER VERDİĞİ DİĞER TÜRLER

4.1. Çocuk Kitapları

4.1.1. Alçacıktan Kar Yağar¹⁶²

Yazarın çocuklar için seçtiği bilmeceleri yayımladığı eseridir. Can Yayınları'nın Çocuk Kitapları dizisinden çıkan kitabın basım yılı 1981'dir. Erdal Öz, bilmeceleri çocuklar için bir araya getirerek *Alçacıktan Kar Yağar*'ı oluşturmuştur.

Kitabın başında önsöz mahiyetinde, 'Bilmeceler Üzerine' adlı bir de yazısı vardır. Burada çocuklara bilmece türü hakkında bilgi verir:

"Halkımızın yarattığı binlerce bilmece arasından, çocuklar için seçtiklerimi bu kitapçıkta derledim. Bilmecelerden birini de kitaba ad olarak koydum: Alçacıktan Kar Yağar. Böyle sormuş halkımız. Bilin bakalım bu bilmeceyi. Bu bir oyun bir eğlence. Bütün bilmeceler birer eğlence, oyalama aracıdır, birer zekâ oyunudurlar. Genellikle üstü kapalı biçimde, ipuçları da vererek bir şeyi sorar bilmeceler. Amaç, bu oyunda karşıdakinin zekâsını yoklamak, onu düşünmeye, bulmaya zorlamaktır."

Kitapta dört yüz otuz dört bilmece ve bu bilmecelerin cevapları vardır. Yüz on iki sayfadan oluşan eserin her sayfasında üç ile beş tane bilmeceye yer verilmiştir. Yine her sayfada bilmecelerden birine ait resim vardır. Yazar, eserini görsellerle zenginleştirip çocuklar için eğlenceli hale getirmeye çalışmıştır.

Bilmeceleri cevaplarına göre alfabetik olarak dizmiştir. Bu sebeple aynı cevabı olan bilmeceler alt alta gelmiştir.

¹⁶² Erdal Öz, *Alçacıktan Kar Yağar*, 4. Basım, Can Yayınları (Can Çocuk), İstanbul 2008, 112 s. Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

“Yaz gelince giyinir

Kış gelince soyunur”

“Uzun uzun uzanır

Yılda bir kez bezenir”

Örneklerinde olduğu gibi iki bilmecede ağaç’ı anlatmaktadır.

“Ocak başında iki ayak” gibi tek cümleli kısa bilmecelerin yanında,

“Sunam telli gümüştür

Al yakana iliştir

Benim sana dediğim

Bir yapraksız yemiştir” şeklinde mani yapılı bilmeceleri de eserine almıştır.

Kitabın ismi de aynı zamanda bir bilmecedir. “Alçacıktan kar yağar”, ‘elek’i kasteder. Yazar, kitabın başında bu bilgiyi verir:

“Elekle un elemek, incecik unun kabasından ayrılarak alta dökülmesi, bunun kar yağışına benzetilmesi de bu bilmecede verilen ipucudur.”(s.6)

4.1.2. Dedem Korkut Öyküleri¹⁶³

Türk dilinin en güzel örneklerinden biri kabul edilen Dede Korkut hikâyelerini, Erdal Öz, kendi kaleminden çocuklar için hazırlamıştır. On üçüncü yüzyılda Anadolu’ya gelen Oğuz Türklerinin iç ve dış mücadelelerinin anlatıldığı eser on beşinci ve on altıncı yüzyılda yazıya geçirilir.¹⁶⁴ Türk edebiyatında destandan hikâyeye geçişin ilk ürünü olarak kabul edilen eser;“Dirse Oğlu Boğaç Han”, “Salur Kazan’ın Evinin Yağmalanması”, “Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek”, “Kazan

¹⁶³ Erdal Öz, *Dedem Korkut Öyküleri*, 10. Baskı, Can Yayınları (Can Çocuk), İstanbul 2012, 172 s.

¹⁶⁴ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2008, s.9.

Bey Oğlu Uruz'un Tutsak Olması”, “Duha Koca Oğlu Deli Dumrul”, “Kanlı Koca Oğlu Kanturalı”, “Kazılık Koca Oğlu Yegenek”, “Basat'ın Tepegöz'ü Öldürmesi”, “Begin Oğlu Emren”, “Uşun Koca Oğlu Segrek”, “Salur Kazanın Tutsak Olup Oğlu Uruz'un Çıkarması”, “İç Oğuz'a Dış Oğuz'un Asi Olup Beyrek Öldüğü”adı verilen on iki hikâyeden oluşur.

Dedem Korkut Öyküleri'ne, Erdal Öz, on iki hikâyeden yedisinialmıştır. Bunu şöyle açıklar:

“Kitabı oluşturan 12 öykü arasından, en beğendiğim 7 tanesini seçip bugünün diliyle yeniden söylemeye çalıştım. Bunu yaparken de o çok özgün Dedem Korkut anlatımını korumaya, cümle ve deyiş zenginliğini değiştirmeden bugünün Türkçesine uyarlamaya özen gösterdim. Bu öykülerdeki Türkçe'nin o anlatılmaz tadını, o doyulmaz kokusunu hiç yitirmemeye çalışarak kısaltmalar, eklemeler yapmadan Dedem Korkut Öyküleri'ni yeniden yazmayı denedim.”(s.9)

Erdal Öz'ün kitabın önsözünde de belirttiği yedi hikâye şunlardır: “Boğaç Han”, “Salur Kazan”, “Deli Dumrul”, “Kan Turalı”, “Salur Kazan'ı Oğlu Uruz'un Kurtarması”, “Uruz Bey'in Tutsaklığı” ve “Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü”.

4.1.3. Babam Resim Yaptı¹⁶⁵

Can Yayınları'ndan 2003 yılında çıkan kitap yazarın daha önceki kitaplarında yer alan hikâyelerinden oluşur. Sekiz hikâye vardır.*Yorgunlar*'dan “Babamdı”, “Çocuk” ve “Mumçiçekleri”; *Havada Kar Sesi Var*'dan “Masa” adlı hikâye; *Sular Ne Güzelse* kitabından “Bir Uçurtma Gibi” ve “Sevişmenin Resmi”; son hikâye kitabı *Cam Kırıkları*'ndan ise “Babam Resim Yaptı” ve “Dedem Bana Küsmüş” hikâyelerini bu kitabına almıştır.

¹⁶⁵ Erdal Öz, *Babam Resim Yaptı*, 6. Baskı, Can Yayınları (Can Çocuk), İstanbul 2011, 112 s. Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

4.2. Gezi Yazısı

4.2.1. Bir Gün Yine Allı Turnam¹⁶⁶

Erdal Öz'ün, SSCB gezisine ait izlenimlerini yazdığı kitabıdır. 1976 yılında *Allı Turnam* adıyla Cem Yayınevi tarafından yayımlanır. 1998'de birtakım eklemeler ve düzenlemelerle *Bir Gün Yine Allı Turnam* adıyla Can Yayınları'ndan tekrar yayımlanır.

Yazar on beş günlüğüne Sovyet Yazarlar Birliği'nin özel davetlisi olarak 1975 yılının Aralık ayında Sovyetler Birliği'ne (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) gider. Bu kısa süre içerisinde gezdiği yerleri, gördüğü insanları ve tanıdığı işçilerden öğrendiği tarım ve toprak politikalarını anlatır. Kitabının giriş bölümünde yazar kitap hakkında şu bilgiyi verir:

“Sovyetler Birliği gibi uçsuz bucaksız bir ülkeyi anlatmamı kimse beklemesin benden. Topu topu on beş gün kaldım orada. Sovyet Yazarlar Birliği'nin özel çağrılısı olarak gittim, on beş gün süreyle neyi, nerede görmek istedimse gördüm, anlamaya çalıştım. Bu kısa süre içinde Sovyetler Birliği'ni gördüğümü elbette söyleyemem. O ülkeyi bütünüyle kavrayıp anlatacak kadar anladığımı da söyleyemem. Yalnızca, bu on beş günden bende kalanları birilerine anlatmak, yıllardır halkımıza bu komşu ülke hakkında öğretilenlerin ne kadar yalan yanlış şeyler olduğunu belirtmek, yaşadığım güzellikleri birileriyle paylaşmak istedim. Hepsi bu.”(s.9)

Yazar, ülkede geçen on beş günü, on beş bölüm halinde anlatır. “Leningrad Kuşatma Mezarlığı'nda” İkinci Dünya Savaşında kuşatılan Leningrad'ın direnişini; “Herkes Bir Konut”ta ülkedeki kent ve konut düzenini; “Avrupa'dan Orta Asya'ya” bölümünde Alma-Ata'ya yolculuğunu; “Çalışan Kadınlar” dakadınları; “Kolhoz'da” bölümünde tarım düzenini; “Sovhoz'da” bölümünde ileri bir toprak

¹⁶⁶ Erdal Öz, *Bir Gün Yine Allı Turnam*, 7. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 2006, 123 s. Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

işleme düzenini; “Her Şey Çocuklar İçin” adlı bölümde yuvadaki çocukları, eğitimlerini anlatır.

Erdal Öz, “Unutulmaz Güzellikte Bir Kent: Leningrad” başlıklı yazıda, tekrar Leningrad’a -eski adıyla Petersburg’a- döner vekentin tarihinden başlayarak, taksi şoförüyle eğitim, iş, ulaşım evlilik gibi temel konularda ülkede işleyen sistem hakkında sohbet ederler. İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanlara karşı direnen Panfilov tümenini “Yirmi Sekiz Panfilovcu Parkı” başlığı altında anlatır. “Dostoyevski’nin Evinde” ile ünlü yazarın evine ziyaretini; “Stalin’i Sevenler, Sevmeyenler”de Lenin’den sonra devleti idare eden Stalin hakkındaki görüş ayrılıklarını belirtir. “Batı’ya Kaçıp Sığınan Biri: Soljenitsin”de yazarın Nobel ödülü almasını, sebeplerini, dünyada ve ülkesinde nasıl tanındığını yorumlar. Edebiyatla, yazarlıkla ilgili görüşlerini, SSCB’deki görüşmeleri esnasında Rus edebiyatının büyük isimleri hakkında dinlediklerini ülkemizdeki değerlerle kıyaslayarak “Yazarın Görevi” bölümünde aktarır. “Moskova’da Aziz Nesin’in Yaş Günü Toplantısında” bölümünde Rusların katılımıyla yazar Aziz Nesin anılır. Kitabın son bölümü ise Erdal Öz’ün “Allı Turnam” türküsünü söylediği “Allı Turnam Bizim Ele Varırsan”dır.

4.3. Anı Kitapları

Erdal Öz'ün yazıldığı dönemde oldukça ses getiren *Gülünün Solduğu Akşam* ve onun devamı gibi sayılabilecek *Defterimde Kuş Sesleri* adlı anı kitapları vardır. Yazarınanı türü hakkındaki fikirleri, eserlerini anlamamızı kolaylaştıracak niteliktedir:

“Ben de bir dönemle ilgili anılarımı yazdım. Gerek Gülünün Solduğu Akşam’da, gerekse Defterimde Kuş Sesleri’nde, ben de belli bir dönemi kapsayan anılarımı dile getirmeye çalıştım.

Ve düşündüm:

Niye anıları yazmak?

Nedir anıları yazmak?

Niye okumak yazılan anıları?

Anı (eski karşılığı hatıra), “yaşanmışlıkların bellekte kalan izleri” diye tanımlanabilir; belki de “yaşanmışlıkların bellekteki izdüşümü” demek daha doğru olacak.

(...)

Ama öylesine dönemlerden geçilir, öylesine acı şeyler yaşanır ki, o dönemin resmini koyu koyu çizebilmek için, o çirkinlikleri insanlara yaşatanları açık açık yazmak, etik dışı bir davranış sayılamaz. Ben öyle yaptım: 12 Mart dönemindeki yaşanmışlıklardan yola çıkarak yazdığım, görüntüler çizdiğim Gülünün Solduğu Akşam’da da, Defterimde Kuş Sesleri’nde de, başka yazdıklarım da da, o köpekbalıklarının parçaladıkları kanlı lokmaları nasıl yuttuklarını, hiç çekinmeden, hiç abartmadan, bütün çirkinliğiyle yazmaktan çekinmedim. İnsanlık dışı o davranışların sahiplerini belgelemek, güzeldi bence. Onlar çirkindi, ama ben güzel yazdığımı sanıyorum.

(...)

Anılar, okurların ilgisini çekecek, okumaya başlayınca onu sürükleyecek bir yapıda olmalıdır. Anılar, bir öykü kadar, bir roman kadar, bir şiir kadar güzel yazılmalıdır. Anılar, okura, bir yaşam zenginliği, bir insan canlılığı, bir döneme anlatılmamış bir renk, bir koku, bir boyut getirmeli, okuru o dönemde yaşatmalı, ona o dönemle ilgili sıra dışı ayrıntılar sunmalıdır; birtakım meraklarını karşılamalı, onda izler bırakmalıdır.”¹⁶⁷

4.3.1. Gülünün Solduğu Akşam¹⁶⁸

Erdal Öz, Gülünün Solduğu Akşam’ı, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarıyla birlikte tutuklu kaldığı Ankara Mamak Askerî Cezaevi’ndeki konuşmalarından, görüşmelerinden, cezaevi günlüğünden, mektuplarından ve anılarından yola çıkarak kaleme almıştır. Eser, 1986 yılında Can Yayınları’ndan çıkmıştır:

“Gülünün solduğu akşam, 1971 yılında Ankara Bir Numaralı Mamak Askeri Cezaevi’nde kaldığım ilk tutukluluk dönemimde Deniz Gezmiş ve arkadaşlarıyla birlikte olabildiğim bir hafta içinde (11-18 Eylül) onlarla yaptığım konuşmalar sırasında hızla tutmaya çalıştığım dağınık notlardan, cezaevi günlüğümünden, dışarıya yazıp yolladığım mektuplardan, o mektupların satır aralarına bir gölge gibi iliştiirdiğim görünmez anılardan, belleğimde, yüreğimde kalanlardan yola çıkılarak yazılmıştır.”(s.15)

Erdal Öz, elindeki notları bir gazete için yazı dizisi şeklinde çıkarmak ister. Daha sonra vazgeçip, notları Deniz Gezmiş Anlatıyor adlı bir kitapta toplar. Kitap bazı yönlerden kusurludur. Bu kusurların farkında olan Öz, birtakım düzenlemeler ve eklemelerle Gülünün Solduğu Akşam’ı yayımlar. Eserin meydana gelme sürecini şöyle anlatır:

¹⁶⁷ Erdal Öz, “Anıları Yazmak”, *İmge Öyküler*, Yıl 1, S. 1, Şubat-Mart 2005, s.78-81.

¹⁶⁸ Erdal Öz, *Gülünün Solduğu Akşam*, 50. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 2011, 285 s. Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

“1976 yılında, elimdeki notların bir kısmını toparlayarak günlük bir gazete için bir dizi yazı hazırlamıştım. Sonra gazetenin şaşkıncı tutumu yüzünden o yazı dizisini yayımlatmaktan vazgeçip ‘Deniz Gezmiş Anlatıyor’ adıyla kitap olarak çıkarmıştım. O kitap, Gülünün Solduğu Akşam’ın bir bölümü, bir ödenemesi sayılabilir. O kitapta yalnızca Deniz Gezmiş ve Yusuf Arslan’la yaptığım konuşmalar, bir de üç gencin asılış sahneleri vardı. O kitap, kendi içinde de eksik bir kitap olmuştu. Özellikle Deniz Gezmiş’in konuştuğu bölümde, Deniz’in bazı sözlerini, onun bazı eylem arkadaşlarının isteklerine uyararak yazdığım metinden çıkarmak zorunda kalmıştım. Ayrıca o kitapta birtakım kurgu yanlışları da yapmış olduğumu sonradan anlamıştım. Deniz’in düşürüldüğü ilk pusu ile son pusunun ayrıntıları ne yazık ki birbirine karışmıştı. Gülünün Solduğu Akşam’ı yazmaya kalkışınca elimdeki bütün yazılı notları yeni baştan çözümleyip derlemek zorunda kaldım.”(s.15)

Esere adını veren Turgut Uyar’ın “Herkes ne zaman ölür / Elbet gülünün solduğu akşam” mısralarıdır. Aynı mısralar, kitabın başında da yer alır.

Eserde Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan’ın 12 Mart döneminde tutuklanmaları ve onları idama götüren süreç anlatılır. İdam edilen Deniz Gezmiş ve Yusuf Arslan ile olan konuşmaların yanı sıra arkadaşları Mehmet Asal, Mete Ertekin, İrfan Uçar ile avukatı Mükerrerem Erdoğan’la görüşmeleri de yer alır. İdamlarından sonra Yusuf Arslan’ın babası Beşir Arslan ile görüşmesi ve yaşananların dışında üç gencin mektuplarına da yer verilir.

Kitap on üç bölümden oluşur. İlk bölüm olan “Bir Akşamüstü Oturup”da Deniz Gezmişle karşılaşmaları ve Gezmiş’in kendilerini yazmasını istemesi anlatılır. “Şarkışla’ya Düşürmesin Allah Sevdiği Kulunu” bölümünde Deniz Gezmiş eylemlerini ve yakalanışlarını anlatır. “Uzun İnce Bir Yoldayım”da Yusuf Arslan konuşur. “Nurhak, Sana Güneş Doğmaz” ve “Mendilimde Kan Sesleri” ise Hacı Tonak adlı tutuklunun Sinan Cemgil, Alpaslan Özdoğan ve Kadir Manga’yı anlatması üzerine yazarın olayı hikâyeleştirdiği bölümdür. “Kanayan Biri” bölümünde Mehmet Asal yakalanışlarından bahseder. Bu bölümde Erdal Öz, “Kanayan” adlı hikâyesini, Mehmet Asal’ın anne ve babasıyla konuşmalarından hareketle yazdığını belirtir.

“Bir Demet Kırçiçeği”nde Nurhak’ta yaralı olarak yakalanan Mustafa Yalçiner’in günlüğüne yer verilir. Mete Ertekin “Nerden Niçin mi Geldim”, İrfan Uçar ise “Kıranlara Selam Olsun” bölümlerinde yapılan işkenceleri anlatır.

Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan’ın idamı “Asılanların Baladı” bölümünde dile getirilir. Avukatları Mükerrer Erdoğan bu idamın hemen öncesini ve idam anını aktarır. “Ölümlerden Sonra”da Yusuf Arslan’ın babası Beşir Arslan’la görüşmesi aktarılırken, “Bilgiler, Belgeler” bölümünde, Erdal Öz, üç gencin mektuplarını verir. Son bölümde ise oldukça tartışılan “Zehir Olayı”na değinilir.

Deniz Gezmiş, görüşmelerinin birinde Erdal Öz’den etkisini en hızlı gösteren üç kapsül içine doldurulmuş zehir istemiştir. Erdal Öz, bu durumu gençlerin avukatı Mükerrer Erdoğan’a da açar. Bu arada da asılmamaları için kampanyalar yürütülür. Sonuçta Deniz Gezmiş’in isteği yerine getirilemez. Erdal Öz bu hususu, çevresinden gördüğü tepki üzerine *Gülünün Solduğu Akşam*’ın ilk baskılarına almaz:

“Kitabımı yazarken yazılıp bitmiş birtakım bölümleri sevdiğim dostlarıma okuyor, üzerinde tartışıyorduk. Bu arada, daha yazmakta olduğum ‘zehir olayı’ nı da anlatıyor, tepkilerini öğrenmek istiyordum. Ancak, konuyu kime açtımsa ağız birliği yapmış gibi, hepsi de karşı çıktı; bu konuyu hiç açıklamamamı istediler. Onlara bir türlü katılamadım ama onların dediğine uydum; yazmadım bu konuyu. Keşke yazsaymışım.”(s.281)

Zehir olayının duyulduğu günlerde Erdal Öz’e büyük bir tepki gösterilir. “Deniz Gezmiş zehir istemezdi. Zehir içerek ölümü seçmezdi, düpedüz yalandır ve Erdal Öz’ün kendi ürettiği şeylerdir. Erdal Öz tüccardır, para kazanmak için yapmıştır” şeklindeki eleştirilere karşılık yazar o günlerde bu hadiseyi açtığı dostlarından Emin Galip Sandalcı ve aynı zamanda gençlerin avukatı olan Mükerrer Erdoğan’ın konuyla ilgili görüşlerine yer verir. Olayın doğruluğunu ifade ettikten sonra kitabın sonunda okurların yine de inanıp inanmamak konusunda serbest olduğunu vurgular:

“Gülünün Solduğu Akşam, birtakım belgelerden yola çıkılarak yazılmış bir ‘belgesel’ değildir. Cezaevindeyken tuttuğum notlarımdan, günlüklerimden,

mektuplarımdan, anılarımdan yola çıkarak yazdığım bu kitabın tek doğrucu tanığı yine 'ben'im. Tanıklıktır benim yaptığım, bir yazarın tanıklığı.

Okur, yazdıklarına, inanıp inanmamakta özgürdür. Anlattıklarına ya inanacak ya da inanmayacaktır; üçüncü bir seçeneği yoktur. İnanırcılık da ancak benim elimdedir; benim anlatım biçimimde, benim yazarlık gücümde. Ben bu kitapla doğmadım. Öyleyse inanırcılık benim insan olarak, yazar olarak bütün bir geçmişimdedir.”(s.284-285)

4.3.2. Defterimde Kuş Sesleri¹⁶⁹

Erdal Öz tutukluluk anılarını yazdığı *Defterimde Kuş Sesleri*'ni ilk defa 2003 yılında yayımlamıştır. *Gülünün Solduğu Akşam*'a girmeyen notlarını bu kitapta toplamıştır.

Eseri 1971 ve 1972 olarak iki bölüme ayırmıştır. 1971'de Sergi Kitabevi'nde kullandığı ambalaj kâğıtlarından dolayı Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından tutuklanır. Ambalaj kâğıtlarında bir iki cümlelik özlü sözler yer alır. Suç teşkil ettiği iddiasıyla Mamak Askerî Cezaevi'ne konulur.

Yazar bu eserinde içeride yaşadıklarını, arkadaşlarını, eşiyile mektuplaşmalarını anlatır:

“Gün hızlı geçti. Halk oyunlarına başladık. Bir ekip oluşturduk. Mecit diye bir arkadaş öğretiyor. 10-12 kişiyiz. Sarp Kutay'la Atilla Sarp da var ekipte. Sarp, cezayı yedikten sonra böyle uğraşlara daha çok ilgi gösterir oldu. Anlıyorum onu.

Bugün karımla evlilişimizin beşinci yılı. Ömer Asteğmen'le konuştum: Karıma telefon edecek. Yazdığım bir sayfa mektubu telefonda okuyacak. Mektupta, yarın görüşe gelirken bir de satranç takımı getirmesini istedim. Ömer Asteğmen iyi bir insan. Sarışın. Biraz utangaç. Teğmenlerin hepsi iyi. Bizlere daha yakınlar.

¹⁶⁹ Erdal Öz, *Defterimde Kuş Sesleri*, 6. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 2009, 399 s. Alıntılar bu baskıdan yapılmıştır.

Yattım, uyuyamadım. Garip bir yorgunluk çöktü üstüme. İzin verselerdi de bu gecelik evimde olsaydım. Saçmalıyorum.”(s.65)

Bazı hikâyelerinin çıkış noktasına da bu kitabında değinir:

“Bugün görüş günüydü. Ne güzeldi. Annem, babam, karım, üçü birden gelmişlerdi. Çift kat cam bölmeli daracık görüşme odasında seslerimizi duyurabilmek için bağıra bağıra bir şeyler konuşmaya çalıştık. Onlara, kendimi çok iyi, moralimi oldukça yüksek göstermeye çalıştım. İlk anda başardım da. Ama köpreğim Cimbo’nun ölümünü öğrenince çözüldüm. Kendimi tutamadım, ağladım orada. Çözülüşüm yalnızca Cimbo’nun ölümüne miydi? Demek, sandığım kadar dirençli değilmişim.” Dedikten sonra *“Kurt adlı öykümü, bu olaydan sonra yazdım.”* şeklinde dipnot düşer.

Evine baskın yapıp tutuklandığı gün deyazarın önemli zamanlarından biridir:

“O gün, eve baskın yaptıkları, beni alıp götürdükleri akşamüstü kızım odasında uyuyordu. Görevliler evi altüst ediyorlardı. O kadar söyledim, rica ettim, aldırmadılar, uyumakta olduğu odaya hem de kapıyı tekmeleyerek girdiler; korkuyla sıçrayıp uyandı kızım, yatağının üzerine oturup eşkıyanın odadaki araştırmalarını izledi. Her şeyi, her köşeyi araştırıp altüst ettiler. Gelenleri arkadaşlarım olarak tanıtmaya, anlatmaya çalıştım. Hiçbirinde en küçük bir arkadaşlık görüntüsü yoktu. Öyle bir duygu taşıyacak kişiler değillerdi. Nedense müthiş asık yüzlüydüler. Sanırım hiçbirinin çocuğu yoktu”(s.93)

Mamak’tan sonra altmış kişiyi seçip Yıldırım Bölge Cezaevi’ne gönderirler. Erdal Öz de aralarında. Yıldırım Bölge’deyken iddianamesi gelir. Türk Ceza Kanunu’nun 142/1 ve 142/4 ile 312. maddelerinden yargılanıp hüküm giymeleri istenmektedir. Dokuz gün sonra arkadaşlarından birinin koğuştan kaçması üzerine tekrar Mamak’a gönderilir:

“Ohh, dokuz günden beri ilk kez, burada bu tanıdık beton avluda, tepemde tavan yerine gökyüzünü, o kocaman güneşi görerek gün boyunca volta attım. Burayı özleyeceğim aklımın ucundan geçmezdi. Özlemişim. Tam dokuz gün kapatılmıştık

Dışkapı'da. Müthiş bunalmışım. Bir kez olsun havalandırmaya çıkarılmamıştık. Hücre hapsi değilse bile koğuş hapsiydi.”(s.120)

Yazar burada bilirkişi raporlarını, iddianameleri inceleyip savunma hazırlar. Hukukun işlemediğine, hâkimlerin korktuğuna inanır:

“Ben de hukuk okudum. Yasa, yargıçlara bir de ‘takdir hakkı’ tanımıştır. Yasalar kötü, eskimiş bile olsa, onu güncelleştirecek olan yargıca tanına bu haktır. Nedense bunlar; öyle bir haktan habersiz gibiler. Ya da koltuklarına öyle yapışmışlar, öyle korkutulmuşlar ki, o yasayı yorumlamaya kalkarlarsa başlarına bir iş gelir kuşkusuz içindeler. İşte bu tavır, yasalar olsa hukukun olmadığını gösteriyor. Bir ülkede hukuk yoksa, yalnızca yasalar varsa, vay o ülkenin insanlarına, vay o ülkenin aydınlarına. Hukukçularımız aydınlar katına yükselmedikçe bu ülkede ne politika işler, ne demokrasi, ne insan hakları, ne hukuk.”(s.130)

Gülünün Solduğu Akşam'da anlattığı Deniz Gezmiş ile konuşmalarına burada da yer verir. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarıyla görüşerek, onları anlatacak bir eser çıkarmak istediğini belirtir. Konuşacakları çok şey vardır. Ancak bir anda kendisi hakkında tahliye kararı çıkar ve salıverilir:

“Kitabevime kavuşmuştum yine. Önlerinde pek az günleri kaldığımı doğrusu kavrayamamıştık daha. Ölüm cezasının kaldırılması konulu büyük imza kampanyasına o zaman başladık. Bu girişim, bizlere yeniden Mamak'ın yolunu açacaktı. Ölümleri önleyemedik. Kimse önleyemedi. Göz göre göre, suçsuz yere asıldı çocuklar.”(s.155)

Erdal Öz, 1972'de yine tutuklanacaktır. THY'nin Ankara –İstanbul seferini yapan uçağın kaçırılması ile ilgili soruşturma sonucunda gözaltına alınıp Mamak 1 Nolu Askerî Cezaevi'ne gönderilir. Yazar burada yine mektuplaşacak, edebiyat üzerine sohbetler edecek, cezaevindeki arkadaşlıkları ve dönemin yazarları ile ilgili anılarını anlatacaktır.

Sanatçının ayrıca “Vah Yunusum Vah Canım” ve “Sular Ne Güzelse” hikâyeleri, Can Cep Serisinden *İki Deniz Öyküsü*¹⁷⁰ adıyla basılmıştır. *Kırmızı Balon*¹⁷¹ adlı eseri ise Fransız film yönetmeni Albert Lamorisse'in çocuklar için yaptığı *Kırmızı Balon* adlı filmin kitaplaştırılmış halidir.

¹⁷⁰ Erdal Öz, *İki Deniz Öyküsü*, Can Yayınları, İstanbul 2005, 61 s.

¹⁷¹ Erdal Öz, *Kırmızı Balon*, Can Yayınları, İstanbul 2007, 96 s.

SONUÇ

26 Mart 1935'te dünyaya gelen Erdal Öz ortaya koyduğu eserlerle Türk edebiyatında adından söz ettirmiş bir yazardır. Anne tarafından Bulgaristan-Kırcaalilidir. Baba tarafı ise Kafkasya'dan Kırşehir'e göç etmiştir. Erdal Öz'ün, babasının mesleği sebebiyle yerleşik bir hayatı olmaz. Yozgat, Uzunköprü, Ankara, Bolu, Muğla, Antalya, Tokat gibi Anadolu ve Trakya'nın değişik yerlerinde bulunur ve son olarak üniversite öğrenimi için İstanbul'a gider.

İstanbul Üniversitesinin Hukuk bölümünü kazanan Öz, burada mutlu değildir. Aklında hep edebiyat, şiir ve hikâye vardır. Babasının isteği üzerine yazıldığı bölüme Ankara Hukuk Fakültesi'nde devam eder, ancak, edebiyatın ağır basması üzerine mezun olamadan üniversiteden ayrılır. Ailesinin isteğini yerine getirmek için, yıllar sonra, yarıda bıraktığı öğrenimini bitirecek, diplomasını babasına verecektir.

Ankara yılları onun edebiyat dünyasında parladığı yıllar olur. Orada İlhan Berk, Turgut Uyar, Bilge Karasu, Gültan Akın, Vüsat O. Bener, Özdemir İnce, Özdemir Nutku gibi yazar ve şairlerle tanışır, yazıları *a dergisi* ve *Pazar Postası* gibi dergilerde yayımlanır, dahası -ileride gençlik heyecanı diyerek söz edeceği-hikâyelerinin Varlık Dergisi'nde yayımlanmasını istemesi üzerine Yaşar Nabi Nayır'la mektuplaşmaya başlar. *Yorgunlar* kitabını Varlık Yayınları'ndan çıkartamazsa da ilk romanı *Odalarda* bu yayınevi tarafından yayımlanır.

Yazar askerliğini Ardahan, Oltu ve Dumlu arasında yapar ve hikâyelerinde buralardan sıkça bahseder. “Unutulmaz Bir Atlı”, “Kırmızı Şemsiye”, “Karanlıkta Sulara Bata Çıka” ve “Tam Denize Atlarken” hikâyelerinde askerliğinin ve buraların izleri görülür.

Askerden sonra Türk Dil Kurumu'nda, Ankara Radyosu'nda ve Tanıtma Genel Müdürlüğü Film Servisi'nde çalışır. Kısa süreli bu işlerin ardından Ankara'da öğrencilerin, yazarların, gazetecilerin uğrak yeri olacak olan Sergi Kitabevi'ni açarak edebiyat heveslilerinin toplanmasını ve yeni çıkan kitapların kolayca bulunabilmesini sağlar. Ancak burada kullandığı ambalaj kâğıtları, sanatçının başını derde sokar ve

12 Mart döneminde hakkında soruşturmalar açılmasına, nihayetinde tutuklanmasına sebep olur. Bu tutuklulukları ise Erdal Öz'ü siyasî ve edebî hayatımızda geniş kitlelerle buluşturur. Dönemin gençlik hareketlerinin başını çeken Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan'ın idam edilmeleri ülkede büyük yankı uyandırırken, Erdal Öz, yıllar sonra aynı yankıyı uyandıracak bir kitap çıkarır. Önceleri *Deniz Gezmiş Anlatıyor* adıyla çıkan bu kitabın ismi daha sonra birtakım eklemelerle *Gülünün Solduğu Akşam* şeklinde değiştirilir. Eserde Deniz Gezmiş ve arkadaşlarıyla konuşmaları, gençlik hareketlerinin merkezinde bulunmuş bu gençlerin örgütlenmeleri ve eylemleri anlatılır. Deniz Gezmiş'in, intiharı söz konusu olduğu takdirde kullanmak maksadıyla Erdal Öz'den zehir istemesinin anlatıldığı bölüm ise hararetli tartışmalara yol açar.

Yine bu dönemi anlatan *Kanayan* hikâye kitabı ve *Yaralı* romanı yazarın, edebiyat dünyasında takdir bulan eserleri arasında yer alır. Yazar, Ankara'dan sonra tekrar İstanbul'a döner ve burada "Arkadaş Kitaplar" adlı çocuk dizisi çıkarma işine girer. Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlayarak çocuk edebiyatı alanında yapılan çalışmaları incelemekle işe koyulur. Ona göre örnek alınmaya değer hiçbir girişim yoktur. Yine ona göre, bu incelemelerde karşısına çıkan kötü örnekler, ona nelerin yapılmaması gerektiğini dolaylı olarak öğretir. O güne kadar yapılanlar, derleme çalışmalarından öteye gidememiştir. Oysa o, bir ülkenin edebiyatından söz edilebilmesi için "yerli edebiyat"ın var olması gerektiğine inanmaktadır. Bu düşünceden hareketle, önde gelen Türk yazarlarının elinden çıkan toplumcu-gerçekçi, yerli bir çocuk edebiyatını geliştirmeyi ve yaygınlaştırmayı amaç edinir.

Kısa bir süre sonra ise halen edebiyatımızda önemli yer tutan kitabevlerinden Can Yayınları'nı kurar. Can Yayınları, kurulduğu yıl yetmiş bir kitap yayımlayarak, 1981 yılının en çok kitap çıkaran yayınevi olur. 1982 Mayıs ayında bu sayı yüz yirmiye ulaşmıştır. Çağdaş Klasikler, Türk Yazarları gibi diziler birbirini izler. Can Yayınları, 12 Eylül'ün yayın dünyasına da yansıyan ekonomik sıkıntılarıyla savaşıırken, hem dünya edebiyatından seçkin eserleri yayımlamaya, hem de yeni Türk yazarlarını keşfetmeye devam eder. O yıllarda bütün dünyayı saran Lâtin Amerika edebiyatının önemli yazarlarını Türkiye'deki okurlarla Erdal Öz tanıştırır.

Erdal Öz 80’li yılların ikinci yarısında yine yargı önündedir. Ancak bu defa siyasî sebeplerle değil, yayımladığı kitaplar yüzünden: Henry Miller’ın *Oğlak Dönencesi* (1985, çev. Aylin Sağıtör), Ahmet Altan’ın *Sudaki İz* (1985), Pınar Kür’ün *Asılacak Kadın* (1985) ve *Bitmeyen Aşk* romanları...

Kamuoyunda “muzır yasası” olarak bilinen “Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu”na göre mahkeme konusu olan *Sudaki İz* ve *Oğlak Dönencesi* kitapları için imha kararı verilir. Bu sansür uygulamaları yazarlar tarafından tepki ile karşılanır. Durumu kınayan yazılar kaleme alınır.

Yazar, 1987’de *Havada Kar Sesi Var*, on yıl sonra ise *Sular Ne Güzelse* hikâye kitaplarını çıkararak, yayıncılıktan dolayı ara verdiği yazma işine geri döner. Bu kitapları *Cam Kırıkları* ve *Defterimde Kuş Sesleri* adlı eserler izler.

Erdal Öz Türk edebiyatında 1960’tan başlayarak yaklaşık her on senede bir hikâye kitabı çıkarmıştır. Söz konusu eserler, çıktıkları döneme göre konu bakımından farklılıklar gösterir. 1960-1970 yılları arasında yazdığı hikâyelerinde başta çocukluk anıları olmak üzere bireysel konuları işleyen yazar, 1970-1980 yılları arasında yazdığı hikâyelerde toplumsal ağırlıklı konulara yönelmiştir. Son dönem hikâyelerinde ise bireysel temalar ağırlığı oluştururken, toplumsal temalı hikâyeler arka plândakalmıştır.

Yazarın hikâyelerinde işlediği bireysel temaları; “Çocukluk, Aile ve Geçmiş Özlemi”; “Aşk, Kadın ve Cinsellik”; “Yalnızlık ve Kaçış” oluşturur. Erdal Öz’ün hikâyelerinde çocukluğa özlem hâkim temalardan biridir. Yazar, hikâyelerinde çocukluk anılarına sıkça yer verir. Yazarın ilk hikâye kitabı *Yorgunlar* çocuk anılarının çoğunlukta olduğu, çocukluk ve geçmiş özlemi içeren bir kitaptır.

Yazar hikâyelerinde sevgili figürünü aşk ve cinsellik bağlamında ele alır. Kiminde sevgilisi kiminde gördüğü bir kadını bu yönlerden irdeler. Ayrıca, kahramanlar, sevgililerini ve onlarla geçirdikleri günleri özlemle anarlar. Sevgililerinin güzel olmalarının yanında hisli olmalarını da isterler. Beraber oldukları kadınlar da oldukça çekici ve güzeldirler. Başkahramanlar bu kadınlarla kaçamak

ilişkiler ve yasak aşklar yaşarlar. Ayrıca, bunlarla yatakberaberlikleri de olur ve erotizm her zaman ön plândadır.

Diğer taraftan hikâye kahramanları zaman zaman anlık yalnızlıklar içinde kalırlar. Bu, kendilerinin istediği bir şeydir ve çoğu zaman bir kaçınsın sonucu olarak ortaya çıkar.

Erdal Öz, 12 Mart 1971 sonrası hikâyelerinde bireysel konuların yanında toplumsal sorunlara da yer veren hikâyeler kaleme almıştır. 12 Mart sonrası gerçekleşen tutuklamalarda Erdal Öz de gözaltına alınıp tutuklanır. Hakkında birçok dava açılır. Mamak Askerî Cezaevi'nde geçirdiği tutukluluk günlerinde dönemin gençlik hareketlerinin başı Deniz Gezmiş ve arkadaşlarıyla tanışır. Onların anlattıklarından etkilenir. *Kanayan* adlı kitabı bu etkinin izlerini taşır. Bunlarda en önemli temi, zulüm ve işkencelere karşı gösterilen direnç oluşturur. Tutukluluk ve işkence karşısında yaşama sevinci ve özgürlük duygusu, kahramanların belirgin özelliğidir. Hayvan ve tabiat sevgisi de yazarın hikâyelerinde belirgin temlerden diğeridir.

Erdal Öz'ün hikâyelerindeki kişiler eserin başında bütün özellikleriyle verilip gösterilmez. Onlar eser okundukça tanınacak kişilerdir. Bununla beraber çoğu defa hikâyelerdeki kişileri tanıttıcı bilgiler bulunmaz.

Erdal Öz'ün hikâyelerinde şahıs kadrosu geniş dedeğildir. Birinci tekil anlatımın olduğu hikâyelerde Erdal Öz, hakikatte, çoğunlukla kendisini anlatır. Hikâyelerin başkahramanı küçük bir çocuk veya genç bir adamdır. Başkahramanın çocuk olduğu hikâyelerde kahraman hakkında detaylı bilgi verilmez. Durumlar veya olayların kendisinde uyandırdığı hisler anlatılır.

Hikâyelerde zaman ve mekân unsurları açıkça belirtilmez. Vaka zamanı genellikle vaka zincirinden çıkarılır ve bir iki günü geçmezken, nesnel zamanı belirleyecek ipuçları yer almaz. Toplumsal temalı hikâyelerinde tutukluluk ve işkencelerin 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerine mi veya başka bir zamana mı ait olduğu açık ve net değildir.

Erdal Öz'ün hikâyelerinde mekânlar çeşitlilik göstermez. Yazar, babasının memuriyeti sebebiyle Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulunduğu hikâyelerinde farklı mekânlardan söz etse de dış mekân isimleri birkaç hikâye dışında zikredilmez. İç mekânları ise daha çok evler ve cezaevi hücreleri oluşturur. Esnaf dükkânları, lokanta, kantin gibi diğer iç mekânlara da rastlanır. Öz'ün hikâyelerinde mekânlar bir dekor unsuru olmaktan ziyade kahramanların iç dünyasını yansıtan, hikâyenin bünyesinde onu tamamlayan bir unsur olarak karşımıza çıkar.

Erdal Öz'ün hikâyelerine baktığımız zaman beş hikâye kitabında yer alan toplam otuz yedi farklı hikâyesinde “ben anlatıcı”, “o anlatıcı” ve “sen anlatıcı” da denilen üç anlatıcıyı da kullanmıştır. Bunlardan çoğunlukta olanı, birinci tekil şahıs (ben) anlatıcı ve tekil bakış açısıdır. Yazar, otuz yedi hikâyenin yirmi beşinde bu anlatıcıyı tercih etmiştir. Sekiz hikâyesinde üçüncü tekil şahıs (o) anlatıcıyı tercih ederken, geri kalan dört hikâyesinin anlatıcısı ikinci tekil şahıs (sen) anlatıcı olmuştur.

Erdal Öz'ün hikâyelerinde gözümüze çarpan önemli hususlardan biri de dilinin yalınlığıdır. Hikâyelerde önce okuyucunun zihninde görüntüler yaratıp sonra da o görüntüleri okuyucunun seyretmesi amaçlanmış gibidir. Kolayca özetlenebilecek, bir başkasına aktarılabilir bir olaya dayanmaz. Bir durumun veya bir karakterin tasvirleriyle örülü olan hikâyeler, bütünlüğünü geriye dönüşlerle oluşturur.

Hikâyelerdeki dil yalınlığını romanlarında da gösteren yazar, *Odalarda*'da kahramanın gözünden yalnız bir adamın kadın özlemi ile iç buhranını ve hayat karşısındaki tecrübesizliğini anlatır. *Yaralısın* ise farklı bir tarzda kaleme alınmıştır. “Sen anlatıcı” tarafından nakledilen romanın konusunu 12 Mart döneminde evi basılarak tutuklanan bir gencin cezaevinde sorgulamalara ve işkencelere maruz kalışı oluşturur. Eserin kahramanı genç, türlü işkenceler gördükten sonra konulduğu koğuştta, oradaki adi suçlulara benzeyip onlar gibi sıradanlaşır. Roman, gencin işkencelere direnmesine rağmen, herkes gibi olmasına karşı koyamamasını gözler önüne serer.

Erdal Öz, çocukların rahatlıkla okuyup sevebileceklerini düşündüğü hikâyelerini, *Babam Resim Yaptı* adlı kitapta toplayarak ve Dede Korkut hikâyeleri arasından çocukların sevecekleri hikâyelerden bazılarını sadeleştirip yayımlayarak, çocuklara okuma zevki kazandırmak istemiştir. Çocuk kitaplarının yanında, 1975 yılında SSCB'ye yaptığı gezinin izlenimlerini *Bir Gün Yine Allı Turnam* adlı kitabında toplamıştır.

Bireyin toplum tarafından baskılanan kişiliği ile onun iç dünyasındaki karmaşık yapıyı farklı anlatıcı ve bakış açılarıyla ortaya koyar. Onun eserlerinde olaylar değil, olayların kişiler üzerindeki psikolojik etkileri ve kişilerin iç çatışmaları önemlidir.

Sonuç olarak Erdal Öz, Türk hikâyeciliğine türün gelişmesi anlamında önemli katkıları olan bir sanatçıdır. Kendisinden sonraki hikâyeci kuşağını etkileyen yazarın yol açıcı rolü önemlidir. Edebî değerinin yanı sıra bir dönemin siyasî ve sosyal olaylarına şahitlik eden hikâye ve romanları, hem edebiyat tarihçileri hem siyaset ve sosyoloji araştırmacıları için her zaman ve zeminde dikkate alınması gereken belge özelliklerini haizdir. Nihayet Erdal Öz, sadece bir hikâyeci ve romancı değil, aynı zamanda, yıllarını verdiği yayın çabaları ve faaliyetleriyle, kurduğu ve kamuoyuna mal ettiği yayınevleriyle Türk yayıncılığı içinde müstesna bir yeri hak etmiş bir yayıncı ve pek tabii olarak, kendi kuşağının tanınmış aydınlarından biridir.

KAYNAKÇA

1. İncelenen Eserler

Öz, Erdal, *Alçacıktan Kar Yağar*, 4. Baskı, Can Yayınları (Can Çocuk), İstanbul 2008.

-----, *Babam Resim Yaptı*, 6. Baskı, Can Yayınları (Can Çocuk), İstanbul 2011.

-----, *Bir Gün Yine Allı Turnam*, 7. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 2006.

-----, *Cam Kırıkları*, 7. Basım, Can Yayınları, İstanbul 2008.

-----, *Dedem Korkut Hikâyeleri*, 10. Baskı, Can Yayınları (Can Çocuk), İstanbul 2012.

-----, *Defterimde Kuş Sesleri*, 6. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 2009.

-----, *Gülünün Solduğu Akşam*, 50. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 2011.

-----, *Havada Kar Sesi Var*, 7. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 1999.

-----, *Kanayan*, 16. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 2008.

-----, *Odalarda*, 4. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 1999.

-----, *Sular Ne Güzelse*, 9. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 2000.

-----, *Yaralısın*, 25. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 2011.

-----, *Yorgunlar*, 1. Baskı, Can Yayınları, İstanbul 2009.

2. Faydalanılan Eserler

Aktaş, Şerif, *Refik Halit Karay*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004

Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 1991.

Akyürek, Meral, “Kurgusal Metinlerde İkinci Kişili Anlatıcı ve Bakış Açısı”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, S. 2, İstanbul 2013.

Akyüz, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1995.

Altan, Ahmet, *Sudaki İz*, Can Yayınları, 14. Basım arka kapak, İstanbul 2000.

Alver, Ahmet, “12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ‘Devrimciler’ İle ‘Yüz: 1981’ Romanlarından Hareketle 12 Eylül Döneminde Yaşanan Devlet Güdümlü Baskı ve Şiddet Sorunsalı”, *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Ordu 2012.

Andaç, Feridun, “İnsan Sıcaklığında Bir Öykücü: Erdal Öz”, *Cumhuriyet Kitap*, Sayı 416, 5 Şubat 1998.

-----, *Romanda ve Öyküde Gerçeklik Arayışları Edebiyatımızın Yol Haritası*, Varlık Yayınları, İstanbul 2011.

Aydın,Suavi – Taşkın, Yüksel, *1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

Aydınlar Dilekçesi Davası, Adam Yayınları, İstanbul 1986.

Aykaç, Onur, *Ayhan Bozfirat’ın Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, (Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat 2009.

Aytür, Ünal, *Henry James ve Roman Sanatı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009.

Baştürk, Mehmet, “Gogol’ün Palto’sundan Çıkan Bir Eser: Odalarda”, *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/4, Fall, 2012.

Bek, Güler, *1970-1980 Yılları Arasında Türkiye’de Kültürel ve Sanatsal Ortam*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2007.

Bourneur, Roland – Quellet, Réal, *Roman Dünyası ve İncelemesi*, (Çev.: Hüseyin Gümüş), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

Çağdaş Türk Romanı, Anadolu Üniversitesi Yayını, Yayın No: 2448, Eskişehir 2012.

Çetin, İnan, “Erdal Öz ile Dünden Bugüne”, *Adam Öykü*, Sayı 13, Kasım-Aralık 1997.

Çetin, Nurullah, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, Ankara 2012.

Çetişli, İsmail, *Edebiyatımızın Zirvesindekiler Memduh Şevket Esendal*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

-----, *Metin Tahlillerine Giriş 2*, Akçağ Yayınları, Ankara 2009.

Dinç,Sait, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Nobel Kitabevi, Adana 2004.

Dino, Güzin, *Türk Romanının Doğuşu*, Agora Kitaplığı, İstanbul 2008.

Duymaz, Recep, *Türk Edebiyatı Tarihinde Millî Edebiyat Dönemi (1911-1923)*, 3F Yayınevi, İstanbul 2008.

Enginün, İnci, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2009.

“Erdal Öz’le Öykücülüğümüzün Dünü-Bugünü”, *Haliç Edebiyat*, Sayı 3, Haziran-Temmuz 1998.

Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2008.

Eşkaya, Demet, *Dil Dergisi*, sayı 116, Eylül-Ekim 2002.

Forster, Edward Morgan, *Roman Sanatı*, Adam yayınları, İstanbul 1982.

Hızlan, Doğan, “Solistlerden Oluşan Bir Koro: 1950 Kuşağı”, *Yorgunlar*, Can Yayınları, İstanbul 2009.

İleri, Selim, “Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri”, *Türk Dili-Dil ve Edebiyat Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, Cilt XXXII, Sayı 286, 1975.

Kaplan,Mehmet, *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011.

Kıbrıs, İbrahim, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, Ankara 2004.

Korkmaz, Ramazan, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2011.

Moran, Berna, *Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış I*, İletişim Yayınları, İstanbul 2011.

-----, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış III*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

Mumcu, Uğur, *Sakıncalı Piyade*, Tekin Yayınevi, Ankara 1984.

Mutluay, Rauf, *50 Yılın Türk Edebiyatı*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1973.

Naci, Fethi, *100 Soruda Türkiye’de Roman ve Toplumsal Değişme*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1990.

-----, *Yüzyılın 100 Türk Romanı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.

Narlı, Mehmet, *Roman Ne Anlatır?*, Akçağ Yayınları, Ankara 2012.

Necatigil, Behçet, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul 1992.

-----, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul 2007.

Oktay, Ahmet, “Siyasal Roman Üzerine”, *Hece Dergisi*, S. 53/54/55, Yıl 5, Ağustos 2010.

Önertoy, Olcay, *Çağdaş Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir 1998.

Öz, Erdal, “Anıları Yazmak”, *İmge Öyküler*, Yıl 1, S. 1, Şubat-Mart 2005.

Özdemir, Hikmet, *Çağdaş Türkiye 1908-1980 (Türkiye Tarihi 4)*, Cem Yayınevi, İstanbul 2000.

Özön, Mustafa Nihat, *Türkçede Roman*, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

Sarısayın, Ayşe, *Erdal Öz: Unutulmaz Bir Atlı*, Can Yayınları, İstanbul 2009.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.

Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı I (Romanın Unsurları)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2008.

Topaloğlu, Yüksel, *Adalet Ağaoğlu'nun Çağdaş Türk Romanındaki Yeri*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Edirne 2005.

Türk Ansiklopedisi, Cilt XXXII, M.E.B. Devlet Kitapları, Ankara 1983.

Yalçın, Alemdar, *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Çağdaş Türk Romanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.

Yalçın, Sıddıka Dilek, *Haldun Taner'in Hikâyeleri ve Hikâyeciliği*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1995.

Yanardağ, Mehmet Fetih, “Demokrasinin Kesintiye Uğradığı Dönemlerde: 1960- 1980 Arası Türk Romanında Siyasi Yansımalar veya Edebiyat- Siyaset İlişkisi”, *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, Kahramanmaraş 1-2 Ekim 2012.

Yavuz, Hilmi, *Ceviz Sandıktaki Anılar*, Can Yayınları, İstanbul 2001.

Yeter, Gaye Belkız, “Erdal Öz’ün ‘Güvercin’ adlı Öyküsünde Labirent Bir Mekân Olarak Hapishane”, *Hece Öykü*, S. 51, Haziran 2012.

Yılmaz, İhsan, “Erdal Öz”, *Hürriyet Gösteri*, Ocak 2002.

27 Mayıs 1960 Darbesi Raporu, Cilt I, TBMM Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonu, Kasım 2012.

Zürcher, Erik Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.

3. İnternet

“Erdal Öz’e Toplu Veda”, *Radikal İnternet Baskısı*, 10 Mayıs 2006, (<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=186850>) (21.12.2014)

Dinç, Sait, “Atatürk Sonrası Türkiye’de İç ve Dış Politikada Gelişmelere Genel Bir Bakış (1938-1965)”, (http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/sait_dinc_ataturk_sonrasi_ic_ve_d_ is_gelismelere_bakis.pdf) (06.12.2014)

<http://www.footballdatabase.eu/football.coupe.ankaragucu.leeds-united.56484.en.html>, (10.12.2014)

http://www.yuruyus.com/www/turkish/news.php?h_newsid=5673(18.12.20

14)

Şentürk, Semiha, “Orhan Duru”, <http://www.milliyet.com.tr/orhan-duru-kitap-1058056/>, (21.12.2014)